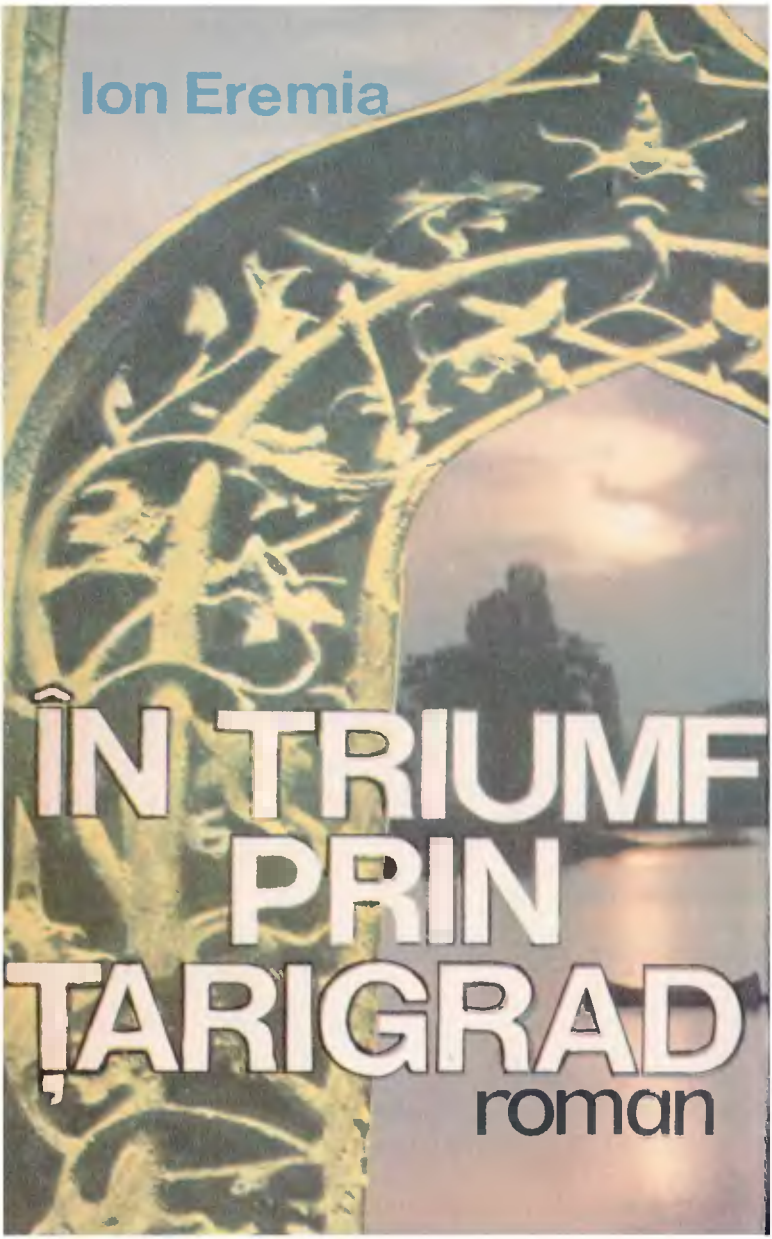
Ion Eremia
ÎN TRIUMF PRIN ȚARIGRAD
roman

ÎN TRIUMF PRIN ŢARIGRAD

ION EREMIA

ÎN TRIUMF PRIN ȚARIGRAD

— Roman —

EDITURA MILITARĂ, BUCUREȘTI, 1989

Coperta : IULIAN ALEXE

ISBN 973-32-0049-2

I

Cuibul de vultur

În locul acela Argeşul, pornit vijelios din înălţimile ameţitoare ale Negoiului, a fierăstruit adînc, cu beschii subţiri, cremenea Făgăraşului, între culmile Obîrşia şi Ghiţu, în drumul său spre muscele şi şesuri, dînd naştere la cele mai măreţe chei din Ţara Românească. În buza lor, zidit în stîncă, precum cuibul pajurii, se înalţă nebiruita cetate Poenari, străveche întăritură ce străjuieşte trecătoarea spre Ţara Făgăraşului şi loc de adăpost, în vremi de restrişte, pentru cîrmuitorii ţării. Cele trei ziduri înalte de piatră şi cele patru turnuri pentru loviri în coasta vrăjmaşului sînt durate din steiuri de cremene, pe care pivele şi tunurile nu le pot fărîma sau clinti din loc. Şi nici nu pot fi aburcate de oameni cu scări sau cu funii cu cîrlig, căci sînt înalte de cinci stînjeni. Cît despre stîncile prăpăstioase ale cheilor Argeşului, de la picioarele cetăţii, nu s-a născut încă om care să se caţere pe ele.

Maria privi cu drag şi cu mîndrie acest cuib de vultur, care este şi cuibul ei şi al surioarei ei, Ileana, unde au văzut lumina zilei şi s-au ridicat pe picioare. Din adîncul veacurilor, de cînd a fost zidită, şi pînă astăzi, cînd cinstit pîrcălab este dragul şi viteazul ei tată, căpitanul Butoianu, nu se pomeneşte ca vreo armie străină să fi putut cuceri această cetate de cremene.

Nu se ştie bine cînd şi de cine a fost zidită. Tătuca i-a spus că ea a fost ridicată la începutul veacului al treisprezecelea, se pare. Izvoade temeinice despre cetatea Poenari, i-a spus tătuca, avem abia cu o sută de ani mai tîrziu, pe

vremea lui Basarab-vodă cel Mare, domnul Țării Românești. Iată ce grăiesc hronicele :

În septembrie 1330, Carol Robert de Anjou, craiul Ungariei, pornește cu armată puternică împotriva lui Basarab-vodă, pentru a-l supune, a-l face vasal și a-l sili să plătească tribut, după ce încercase să-l îngenunche cu tot felul de amenințări. Craiul a trecut prin Banatul Severinului în Oltenia, unde îl aștepta, la hotare, Basarab. Ferindu-se să dea o bătălie hotărîtoare, domnul român se trage către cetatea de scaun, hărțuind pe năvălitor prin lovituri scurte și neașteptate, golind satele din calea dușmanului de oameni, vite și grîne și mînîndu-i în bătjenie în codri ori în munți, spre a lipsi de hrană armia craiului. Cînd Carol Robert s-a apropiat de Cîmpulung, cetatea de scaun a Țării Românești, Basarab și-a trimis temeiul oastei sale lîngă acest oraș, iar dînsul, cu o mînă de viteji, s-a închis în „Castrum Argias", cum grăiesc hronicele ungurești, adică „Cetatea Argeșului" cum se numea atunci Cetatea Poenari. Craiul Ungariei a încercat timp de o săptămînă să cucerească cetatea, dar, deși a pierdut o sumedenie de oameni, n-a izbutit. După ce i-a slăbit bine oastea, Basarab-vodă s-a tras către Cîmpulung, luptînd în retragere și hărțuind mai departe armia craiului, care suferea cumplit de foame și de molimi. Apoi, într-o vale îngustă, de pe drumul Branului, numită Posada, nu departe de cetatea de scaun, l-a înconjurat pe crai cu temeiul oastei românești, odihnită și sătulă, în ziua de 9 noiembrie 1330. Într-o bătălie hotărîtoare, care a ținut patru zile, Basarab-vodă a nimicit ceea ce mai rămăsese din mîndra armie a lui Carol Robert după pierderile ce le avusese pînă atunci. Fălosul crai al Ungariei, franțuz din dinastia de Anjou, a scăpat cu fuga, îmbrăcat în straie de țăran mișelnic.

La gîndul acesta, Maria pufni în rîs, înveselită de pățărania îngîmfatului crai. Așa cum îi spusese pîrcălabul, strălucita izbîndă de la Posada a lui Basarab-vodă cel Mare a fost înscrisă cu mîndrie în hronicele Țării Românești și cu mare jale în cele ungurești. Ea a pus temelii temeinice nesupunerii țării. Maria își amintea că unele din aceste hronici le citise și ea în biblioteca tatălui său, care era mare iubitor de hronici, cărți de istorie, filozofie

și alhimie. În hronici se arată că Basarab-vodă, ca un domn iscusit și cunoscător al tainelor diplomaticești, s-a împăcat mai tîrziu cu ungurii, pentru a putea face față mai bine primejdiei ce venea din partea păgînilor. Astfel, în vreme ce domnea împreună cu fiul său Alexandru, iar în Ungaria venise la tron craiul Ludovic cel Mare, Basarab-vodă stabilește legătura de bună vecinătate și întrolaltă-ajutorare cu ungurii.

Cu privire la zidirea Cetății Argeșului, Maria citise, tot în acele hronice ce le avea tatăl ei, că unii dintre cronicari erau de părere că cetatea a fost zidită de voievozi ai Țării Românești, cum de altfel și numele ei arată. Faptul că ea seamănă cu cetățile cavalerilor teutoni, zidite în veacul al treisprezecelea, trebuie pus în seama meșterilor teutoni pe cari ctitorul român al cetății i-a întrebuințat la durarea ei. Așa cum reiese din pisania de pe poarta cetății și din hronici, domnii țării au folosit zidirea și ca adăpost în vremuri grele. Aici s-a tras în anul 1394, după bătălia de la Rovine, Mircea cel Bătrîn, ca și Vlad Țepeș, în anii lui de lupte neîntrerupte cu turcii, între 1457 și 1462. Țepeș-vodă, avînd deseori nevoie de Cetatea Argeșului, a întărit-o și i-a ridicat cu încă doi stînjeni înălțimea zidurilor, cu un perete gros de cărămidă arsă. Tocmai de aceea, în popor, s-a împămîntenit numele de „Cetatea lui Vlad Țepeș" ce se dă mîndrei cetăți de la intrarea în cheile Argeșului. Așa cum i-a spus Mariei tatăl său, oamenii i-au pus mai tîrziu numele de „Cetatea Poenari", după numele satului de moșneni de la poalele ei, cari fac de slujbă cu schimbul în cetate, alături de oștenii cu leafă, cari alcătuiesc garnizoana ei militară, de zi cu zi.

Chiar din satul Poenari venea Maria, unde dusese starostelui moșnenilor, pe nume Bobocea, anume porunci din partea pîrcălabului Butoianu. Poruncile sunau ca Bobocea și oamenii lui să fie cu cea mai mare băgare de seamă pe olaturile lor, pentru că iar au ieșit la jaf cete de ieniceri și spahii osmanlîi cari, după ce au năpăstuit satele de la șes, s-au urcat spre muscele, spre a pustii totul în calea lor. De îndată ce-i simt prin apropiere, oamenii să tragă clopotele și să aprindă focuri pentru a primi ajutor din cetate și a-l izbi pe jăcuitor cu puteri unite și a-l sătura de nelegiuiri.

Maria se gîndi cu obidă că de cînd a venit la cîrma țării, în harabale turcești, Alexandru Bogdan, în acest an de restriște 1592, țara a ajuns repede o Vale a Plîngerei. Căci nevrednicul domn a adus cu sine și pe cei ce l-au pus în scaun : oștenii turci și cămătarii și neguțătorii din Țarigrad. Spahiii și ienicerii veniseră ca să-i păzească tronul, căci el căpătase firman de domnie fără să fie alesul boierilor țării, așa cum prevedeau străvechele tractate și rînduieli de într-ajutorare încheiate, încă de pe vremea lui Mircea cel Mare, cu Poarta. Cămătarii și neguțătorii veniseră să stoarcă de la norodul cel obidit banii pe care nechematul domn îi împrumutase, cu grele dobînzi, de la ei, pentru ca să-și cumpere, de la sultan și de la marele vizir, scaunul domnesc. Așa vorbea mulțimea, așa spunea și pîrcălabul și oștenii din cetate. Și mai vorbea ceva tot natul : că întreaga țară, în frunte cu boierii cu drept de a alege pe domn, îl ceruse pe scaunul țării pe un bărbat falnic, vestit pentru virtuțile lui sufletești și trupești și cu mare dragoste de țară și norod. Acesta era Mihai, banul Craiovei, fiul neuitatului Pătrașcu-vodă. Mihai diriguia cu dreptate și înțelepciune ținutul din dreapta Oltului, aducînd bănia sa în vechea ei stare înfloritoare. Mihai își făurise un puternic trup de oaste, care ferea pe olteni de nelegiuirile turcilor, ceea ce făcuse și mai puternică dorința întregii țări să fie înscăunat ca domn vestitul și îndrăgitul ban al Craiovei. Numai că pungile de aur și necinstea Porții se dovediseră mai tari decît vrerea întregului popor și decît îndatoririle juruite din tractate. Se mai vorbea de asemenea că îngîmfatul Bogdan, fiind ros de pizmă, teamă și ură, căuta pe toate căile să-l piardă pe Mihai. Încercase mai întîi s-o facă folosind ucigași plătiți, dar banul, oștean zdravăn și viteaz, călit în luptele cu năvălitorii și jefuitorii turci, ce încălcaseră plaiurile oltenești, le-a venit de hac acelor mișelnici meșteșugari ai omorului pe la spate și pe întuneric. Ceea ce l-a făcut pe Bogdan să-l cheme în fața judecății divanului domnesc, cu pîri mincinoase și învinuiri născocite. Mihai, spre a-și dovedi neînfricarea și nevinovăția, a făcut greșeala să vină în fața județului domnesc, unde s-a apărat cu istețime și îndrăzneală. Numai că Bogdan, călcînd în picioare legea și dreptatea, l-a osîndit la moarte, spre uimirea chiar și

a oamenilor săi din divan. Temîndu-se de mînia norodului, el a dat poruncă armăşeilor să-l ducă îndată pe Mihai la locul unde gîdele îl aştepta cu securea, încă de la începerea judecăţii. Mulţimea a aflat curînd de nelegiuirea ce se punea la cale şi a început să ţină în loc mîna călăului, dar ienicerii au împiedicat-o. Toată lumea gemea şi plîngea neputincioasă, întristată de apropiatul sfîrşit al preaiubitului ban al Craiovei. Dar nu peste multă vreme, norodul a izbucnit în strigăte de mulţumire şi urale, aflînd că s-a săvîrşit o adevărată minune : înspăimîntat de trupul cel falnic şi căutătura cumplită a viteazului pe care avea poruncă să-l răpună, gîdele a început să tremure ca varga, a aruncat securea şi s-a mistuit în mulţime, strigînd că nu poate ucide un asemenea viteaz. Îmbărbătat de această întîmplare cu totul neobişnuită, norodul l-a purtat pe Mihai pe sus, pînă la palatul domnesc, strigînd că-i voia lui Dumnezeu ca cinstitul şi viteazul ban al Craiovei să trăiască, şi cerînd ştergerea osîndei. Ceea ce Alexandru Bogdan primi îndată, de teama norodului furios. Mihai s-a întors la bănia sa şi a avut grije să nu mai facă greşeala de a părăsi trupul său de oaste şi înfloritorul ţinut al Olteniei, cîtă vreme la cîrma ţării se află Alexandru Bogdan.

Maria mai aflase de la taică-său, pîrcălabul, că domnul cel vîndut turcilor a cerut begler-begului Rumeliei, Hassan-Paşa, oaste turcească numeroasă, spre a răzbi trupul de oaste al lui Mihai şi a-l răpune pe acela pe care întreaga ţară îl dorea şi îl cerea ca domn. Ca pe oricare om cinstit şi cu dragoste de ţară, o îngrijorau asemenea uneltiri împotriva acelui strălucit bărbat de care un popor întreg îşi legase nădejdile sale de mai bine. Şi îngrijorarea ei era cu atît mai mare cu cît se simţea atrasă în chip deosebit de acest om între oameni. Ea îl preţuia mult nu numai pentru că era un cîrmuitor de noroade înţelept, omenos şi plin de grije faţă de cei pe cari îi cîrmuia. Ea îl preţuia şi pentru faptul că auzise că falnicul şi vestitul ban al Craiovei era şi un căpitan de oaste osebit de iscusit şi viteaz. Ori asta însemna mult pentru o femeie ca ea, care iubea cu patimă meşteşugul armelor. Îl iubea nu numai pentru că era meşteşugul dragului ei părinte, ci şi fiindcă

pîrcălabul o învățase de mică acest meșteșug, care acum îi intrase în sînge.

Fusese întîiul copil adus pe lume de maica sa preaiubită. Pîrcălabul dorise cu înfocare să aibă un fecior, căruia să-i lase moștenire cuibul de vultur de pe cheile Argeșului și meșteșugul său căpitănesc. Numai că soarta hotărîse altfel de cum visase el : primul născut a fost fată. Dolofană, voinică, frumoasă, vioaie și ageră, dar fată. Pîrcălabul nu s-a arătat prea dezamăgit și a așteptat cu răbdare al doilea copil. De data asta soarta a fost de-a dreptul crudă cu sărmanul oștean : și cel de al doilea copil a fost fată, iar venirea lui pe lume a costat viața preaiubitei soațe a pîrcălabului. Asta nu l-a împiedicat pe tată s-o iubească la fel de mult ca pe Maria, mai ales că semăna ca două picături de apă cu sărmana ei mamă.

Deoarece soarta voise altfel de cum visase el, pîrcălabul s-a hotărît s-o înfrunte și să-i îndrepte greșeala : va face din primul născut, din Maria, un oștean iscusit și viteaz. Oare amazoanele n-au fost astfel de oșteni ? Dar Ioana D'Arc ? Și nu se va opri aici : va face din Maria un căpitan de oaste. Oare Zenobia, regina Palmyrei, care a făcut din țara sa capitala Orientului, n-a fost un strălucit căpitan de oaste ? De aceea, îndată ce întîia odraslă s-a ridicat bine pe picioare, pîrcălabul a prefăcut-o în băiețel, îmbrăcînd-o în straie ostășești. Apoi, odată cu buchile, a purces s-o învețe și greul dar frumosul meșteșug al armelor.

Gîndindu-se la acele vremi de ucenicie, care se întrețeseau cu fermecătoarele aduceri aminte din copilărie, Maria zîmbi duios, cuprinsă de doruri tulburătoare și visări. Își amintea cît a fost de fericită cînd a primit de la pîrcălab întîiul jungher cu cingătoare. Avea prăselele lucrate în argint și sidef, lamă strălucitoare și tăioasă ca briciul, teaca din piele de Cordoba dantelată cu meșteșugite filigrane, cingătoarea din piele fină de capră, vîrstată și înflorată. Deși avea doar doisprezece ani, se simțea om în toată firea. Apoi tătuca i-a dăruit primul ei arc. Era făcut pe măsura unui copilandru, dar ei i se părea că-i la fel ca acela al arcașilor cetății. Și cum mai țintea și trăgea cu el, sub privegherea pîrcălabului ori a ajutorului său, căpitanul Caracsony, dragul ei „Pișta-baci" ! Apoi, după

ce s-a ridicat bine pe picioare, a primit și a încins sabia. Tătuca spunea că-i o armă de preț, din țara ișpanilor, făurită din cel mai bun oțel, oțelul de Toledo. O poartă și acum la cingătoare, căci de cînd a primit-o, nu se mai desparte de ea. Și Maria mîngîie cu drag garda ei cu țesături de aur și argint. Apoi, cînd a ajuns oștean în toată firea, a trecut la arme de foc, la pistol și la sîneață, pe cari, după ce le-a cunoscut bine meșteșugul, nu le poartă decît în anume împrejurări : pistolul, cînd iese din cetate, iar sineața, cînd merge prin locuri primejdioase, cu urși sau cu mistreți.

Odată cu meșteșugul armelor, tătuca și Pișta-baci au învățat-o și meșteșugul căpitănesc, strateghia, cum li se mai spune regulilor de purtare a războaielor. Straşnică știință și straşnică artă ! Căci strateghia e și una, e și alta. Este știință, pentru că are o sumedenie de legi, izvorîte din realitatea cîmpului de bătaie, pe cari dacă le încalci, ești aspru pedepsit. Este artă, pentru că cere har și iscusință și pentru că la fel ca opera de artă, poate fi desăvîrșită la nesfîrșit, fiind cu putință să găsești întotdeauna pe cineva care să mînuiască mai bine decît tine această artă.

Gîndind la acest lucru, Maria își aminti de marii magi ai strateghiei, Machedon și Cezar, despre care pîrcălabul îi vorbise cu înflăcărare în glas și admirație în priviri. Nici unul dintre marii căpitani cu care s-au bătut acești adevărați zei ai războiului n-a izbutit să-i înfrîngă. Asta pentru că și unul, și altul au făcut din meșteșugul lor căpitănesc o adevărată artă și pentru că erau nu numai strategi desăvîrșiți, ci și cărturari și gînditori neîntrecuți, avînd ca dascăli pe marii învățați și filozofi ai vremii lor.

Firește, departe gîndul lui tătuca de a face din băietana sa Maria un Machedon sau un Cezar ! Dar asta nu l-a împiedicat și nu-l împiedică s-o îndemne a citi în biblioteca sa nu numai cărți de strateghie, ci și din cele de filozofie, lătinie, matematici, geografie, astronomie și alhimie. Ba chiar și cărți cu epopei, stihuri și povești de dragoste. Că, slavă Domnului, de cînd neamțul Gutenberg a născocit, acum un veac și mai bine, tiparnița, cărțile, de toate soiurile, sînt mult mai la îndemîna iubitorilor de învățătură decît pe vremea manuscriselor și copiștilor.

Toate aceste gînduri le depănase în minte Maria, în vreme ce își lăsase bidiviul să-și mai tragă răsuflarea și să pască iarbă grasă și înmiresmată. Îl mai lăsă niţel să ronţăie, în vreme ce ea își purtă ochii de la dragul ei cuib de vultur și de la măreţele chei ale Argeșului, spre culmea cu brădet a Clăbucetului și apoi, mai sus, spre cea golașă în vîrf, a Comarnicilor. La sfîrșit, căţărîndu-și privirea pe fruntea stîncoasă a Făgărașului, poposi pe creștetul de cleștar al Negoiului. Stătu așa nemișcată cu privirile aţintite spre zări, sorbind cu nesaţ priveliștea de basm din faţa sa, fericindu-se singură că a avut norocul să se nască și să vieţuiască în această împărăţie a frumuseţii.

După o bună bucată de vreme de vrajă și visare, își îndreptă ochii spre Șoimu, armigul ei mult iubit, primit în dar, acum doi ani, de la tătuca, cînd împlinise optsprezece primăveri. Îl chemă spre sine cu ţuţuieli drăgăstoase iar cînd bălanul se supuse ca un copil ascultător, se săltă în șa și porni să urce drumul de coastă șerpuitor de pe culmea Obîrșiei, spre cetate.

II

Viața în cetate

Pe terasa donjonului, Maria primea lecţii de scrimă de înaltă măiestrie de la căpitanul Caracsony. Era o zi frumoasă de început de toamnă. Cei doi oșteni își scoseseră tunicile și purtau pieptare groase de fercală, din pînză de in și cîlţi. Se luptaseră mai bine de un ceas, aproape fără odihnă, și amîndoi erau îmbujoraţi la faţă și cu obrajii scăldaţi în sudoare. Pișta puse capăt exerciţiilor printr-un salut scurt cu spada și zise :

— Maria drago, tu nu mai ai ce învăţa de la mine ! Ţi-ai depășit maestrul.

— Asta pentru că te-ai lăsat matale întrecut. Ești un dascăl tare șiret : mă lauzi, ca să-mi dau silinţa la învăţătură.

— Nu, drago, îți repet : nu mai ai ce învăța de la mine.

— Nu mai spune ! Ai uitat de lovitura cea de taină ? Mi-ai făgăduit că, în sfîrșit, ai să mi-o arăți.

— Las-o pe altă dată, drago, acum sîntem amîndoi istoviți.

— Iar mă amîni, Pișta-baci ? Ți-e teamă că o să-ți fur meșteșugul ?

— De ce nu ? E lovitura mea secretă, și n-am de gînd să ți-o desvălui, ia-așa !, o zădărî căpitanul.

— Bravo, strașnic cavaler ! Așa te ții de cuvînt ?

— De ce nu ai răbdare, draga mea ? Las-o pe altă dată. Dar uite că avem musafiri nepoftiți, zise căpitanul privind către Voicu, fratele de lapte al Mariei, care tocmai sosise pe terasă. Și, după ce i-a aruncat o căutătură șugubeață, îi salută sosirea :

— Bine ai venit, bostan găurit !

— Bine te-am găsit, căpitan sucit !, i-o întoarse iute tînărul.

— Lasă-te de stihuri, băiețaș !

— ...Și domnia ta de spată !

— Ia-mi locul... să-ți taie nasul draga ta „surioară", zise Pișta gîfîind un pic.

— Ți-a tăiat domniei tale răsuflarea.

— Mai abitir decît ție ? ripostă căpitanul trăgînd, nițel stingherit, aer în piept. Ce tot te zgîiești la ea ? Iar o mănînci din ochi ?!

— Iar îl împungi ? Ce-ai cu el, Pișta-baci ? sări Maria în ajutorul fratelui ei de lapte.

— Eu n-am nimic cu el. Ce are el cu tine ? Ia, întreabă-l.

— Ce să aibă ! ... E băiat și-i place spata.

— Spata sau fata ? întrebă Pișta chicotind.

— Doară mi-e frate ... zise Maria cu glas scăzut și cu obrajii ușor îmbujorați.

— Aud ? Ce fel de frate, mă rog ?, întrebă căpitanul cu împunsătură în glas.

— Frate... frate... de lapte, zise Maria prefăcîndu-se că gîfîia, spre a-și acoperi stînjeneala.

— Așa mai vii acasă, fetico, spuse Pișta cu mulțumire în glas. Apoi, arătînd cu spada spre Voicu, întrebă privind hîtru spre Maria.

— Așa se zgîiește un frate la soră-sa ? Ți se scurg ochii după „surioară" !

— Răule !, îi strigă Maria lui Pișta, prefăcîndu-se indignată. Ce ți-a cășunat pe băiat ? Și întinzîndu-i spada, îi spuse : Na, nu mai am nevoie de lecțiile tale !

— Foarte bine ! Să mă rogi în genunchi, și n-am să-ți mai arăt nimic. Te-ai șters pe botișor de lovitura cea de taină.

— N-ai decît !

Și apucîndu-l de braț pe Voicu, Maria îi zise pe un ton afectuos :

— Nu te uita în gura urîciosului de Pișta-baci ! Latră da nu mușcă. Ia spune, ai citit cartea ?

— Citit. Ți-am adus-o. Iat-o. Mulțam frumos.

— Ți-a plăcut ? întrebă Maria, după ce pusese cartea deoparte.

— Îmi plac cărțile astea... filozoficești, dar nu prea le înțeleg... zise Voicu cu glas scăzut și șovăitor.

— Tocmai de aia îi plac, fiindcă nu le înțelege, băgă de seamă, pe un ton hazliu, Pișta, care avea auzul fin.

— Cînd oi încărunți ca dumneata, le-oi înțelege !, ripostă tînărul oștean.

— Vai, Voicule !, făcu Maria privindu-l mustrător.

— Ia te uite piciul de colo !, zise Pișta îmbufnat.

— Îmi plac mai mult cărți ca *Arghir și Elena,* vorbi Voicu numai pentru Maria, prefăcîndu-se că nu-l bagă în seamă pe căpitan.

— Cărți de dragoste ? întrebă Maria.

— Vrabia mălai visează !, zise Pișta.

— Îmi plac și cărți ca *Alixăndria* spuse Voicu, ignorîndu-l mai departe pe căpitan.

— Dar cele de alhimie ? întrebă Maria.

— Astfel de cărți îi plac domniei sale pîrcălabului, zise Voicu.

— ...Și mai abitir fică-sii, Maria, spuse, cu înțepătură în glas, Pișta.

— Da, îmi place alhimia, îi făcu Maria în necaz căpitanului. Ce crezi că numai strateghia matale e frumoasă ?

— Alhimia lui taică-tău o să-l ducă la rug, prezise, cu glas șugubăț, Pișta... De mînă cu vrăjitoarea de fiică-sa, adăuga el, amenințînd cu degetul pe Maria.

— O să scapi de noi, şi noi de matale !, zise Maria zîmbind.

Pe terasă se ivi Gherghina, mama lui Voicu şi doica Mariei :

— Bună dimineaţa, bătăioşilor, zise ea, adresîndu-se lui Pişta şi Mariei. Apoi către Voicu :

— Aici erai maică ? De cînd te caut !

— Îl apucase dorul de „surioară", că de un ceas n-o mai văzuse, băgă de seamă Pişta, pe un ton glumeţ.

— Cum să nu-l apuce, doară au supt la acelaşi sîn, îşi apără doica odrasla, înţelegînd împunsătura căpitanului.

— Păi avea şi de unde... băgă de seamă Pişta, privind cu înţeles doica cea dolofană.

— Mulţămim dumneavoastră, boierule !, vorbi înţepat Gherghina, prefăcîndu-se jignită.

— Pişta-baci ! ... Un cavaler ca matale ! Se poate ? îl certă Maria pe căpitan.

Doica îl trase deoparte pe fiu-său şi-l luă în primire supărată foc :

— Ţi-am spus să nu te mai ţii după ea, că nu-i de nasul tău ! Ai ajuns de rîsul lumii !

— Păi i-am adus cartea, mămucă... încercă să se apere Voicu.

— Dă-le necuratului de cărţi ! Din zori şi pînă-n noapte le buchiseşti.

— Dacă-mi plac.

— Uite, ţi s-au umflat ochii de nesomn. Şi ai slăbit ca un ogar...

— Din cărţi afli multe, mămucă.

— Mai multe afli din viaţă !

— Ba nu-i aşa : cărţile sînt scrise de înţelepţi şi te deşteaptă la minte.

— Ba, ferit-a sfîntu, puişor, cărţile te strică la cap ! Îţi tulbură mintea, te prostesc, maică.

— De unde ştii matale ?

— Chiar de la tine. Auzi ce gugumănie ţi-au băgat „înţelepţii" tăi în cap : cică pămîntul e... rotund !

— Da, mămucă, e rotund. Şi Maria spune că e.

— Parcă multă minte mai are şi ea !

— Păi şi domnia sa pîrcălabul zice că e rotund, încercă Voicu să se apere.

Doica spuse cu milă în glas :

— S-a stricat și dînsul la cap, la bătrîneţe... Cum o să fie rotund, maică, tu n-ai ochi să vezi ?

Apoi rotindu-se brusc pe picioare și trăgîndu-și odrasla de mînă, își lungi gîtul spre zări, spunînd sigură de ea :

— Uită-te și tu ! Nu vezi că-i întins ca o masă ? Cum o să fie rotund !

— Nu, mămucă, e rotund... o încontră, cu șovăială în glas, băiatul. Ba încă se și învîrte, adăugă el.

Doica se dădu în lături și privindu-l speriată, îl întrebă cu glas sugrumat de teamă :

— Cum ?! ... Se învîrrrtee ?!

— Da, mămucă, se învîrte.

Doica începu să-și facă cruci cu nemiluita strigînd :

— Sfinte Sisoe, are ameţeli ! Mi s-a bolnăvit băiatu ! Apoi, după ce îi puse mîna la frunte : Ţi-e rău maică ? Ai fierbinţeli ?

— Nu, mămucă, am spus numai că pămîntul se învîrte.

Doica îi puse încă o dată mîna pe frunte și îl întrebă adînc îngrijorată :

— Vezi tu că se învîrte ?

— Nu, mămucă nu se vede. Și totuși se învîrte.

Doica începu să facă cruci mici și repezi și înălţînd ochii spre ceruri șopti :

— Doamne, are vedenii ! S-a tulburat la minte !

Pe urmă, privindu-l adînc neliniștită pe băiat :

— Ce ai, maică ?... Fierbinţeli văd că n-ai. Ce-ai mîncat aseară ?

— N-am nimic mămucă. Sînt sănătos tun.

— Atuncia de ce zici că se învîrte pămîntu ?

— Nu zic eu asta. Așa stă scris în cărţile pîrcălabului.

— Și ce bolînd scrie așa ceva în afurisitele alea de cărţi, maică ?

— Un talian.

Doica se liniști ca prin farmec :

— Apăi dacă-i talian, m-am lămurit ! Talienii sînt mari mîncinoși, maică. Îi cunosc eu bine. Cînd tu nu te născuseși încă, au venit aici niște meșteri talieni să întărească cetatea. Altceva decît să cioplească pietre nu se pricep talienii ăștia. Ba greșesc : se mai pricep să bea vin, să

lălăie ziulica întreagă, să se ţină după muieri şi să îndruge tot feliu dă minciuni. Ehei, îi cunosc eu bine, că se ţineau amarnic după mine !

Apoi, după ce îl privi pe băiat însufleţită şi curioasă :

— Şi cum îl cheamă pe talianul ăsta al tău ? „N-o fi taică-so !" se întrebă ea în gînd. Cum îl cheamă, maică ?

— Galileo Galilei.

— Pe ăsta nu l-am cunoscut, zise doica dezamăgită. A fost cumva p-aci ?

— Nu, mămucă, ce să caute aici ! E filozof, nu pietrar.

— Tot un drac ! Şi unii, şi alţii mint de-ngheaţă apele... Şi ăsta spune că pămîntu se-nvîrte ?

— Da, mămucă.

— S-o fi învîrtind, nu zic ba, da numa atuncea cînd i se urcă lui vinul la cap. Mare beţivan trebuie să fie *Galileia* ăsta al tău ! O fi, de feliu lui dă prin Cana Galileii, unde a prefăcut Domnul nostru Isus Hristos apa în vin.

— Nu, mămucă, se împotrivi Voicu, e din Pisa.

— Dă undeeee ?

— Din Pisa.

— Ducă-se pe pustiu cu pisicile lui cu tot ! Mai bine nu se năştea, decît să împuie capul oamenilor cu asemenea prostii !... Şi ce-i *pisa* asta ?

— Un tîrg talian, unde trăieşte Galileo Galilei.

— Dă-l naibii ! Trebuie să fie lovit cu leuca dacă zice că pămîntu se învîrte. Păi dacă s-ar învîrti, n-am fi toţi beţi de cap, n-am ameţi cu toţii ?

— Păi asta... cam aşa e, mămucă... Zise Voicu înfrînt.

— Acu vezi că am dreptate ? zise doica radioasă. Apoi cu glas duios : Dă-le naibii de cărţi, puiul maichii, c-o să te strici şi tu la cap. Cărţile nu-s bune la nimica... Haide, maică, jos, să îmbucăm ceva.

Şi doica îşi însoţi feciorul, cu faţa luminată de bucurie, încredinţată că l-a convins să lase naibii cărţile şi să-şi păstreze astfel mintea întreagă.

În vremea asta, căpitanul Caracsony se lăsă convins de Maria să-i arate lovitura secretă de spadă, cu care îi poate veni de hac şi celui mai iscusit oştean.

— Lucrul de căpetenie într-o luptă, începu Pişta dezvăluirile, este să-l faci cît mai repede neputincios pe potrivnic. După aceea, faci ce vrei cu el.

— Asta-i la mintea cocoşului !, zise Maria cu înţepătură în glas. Problema este cum să-l faci neputincios.

— Ascultă, şi nu mă întrerupe !, îi porunci băţos căpitanul. Potrivnicul se aşteaptă întotdeauna să-l loveşti în locul cel mai primejdios : la piept, la burtă, la cap, ori la braţ.

— Da, aşa este.

— Există o lovitură la care el nu prea se aşteaptă.

— Care anume ?

— Lovitura la încheietura mînii.

— Da, asta-i adevărat. Mai ales că se ştie păzit de garda spatei.

— Desigur. Toată dibăcia stă în aceea de a-l tăia la încheietura mînii în care ţine sabia...

— ...Dreapta, de obicei,

— Da, stîngacii sînt rari.

Maria îl privi nedumerită :

— Dar cum îi descoperi încheietura mînii ? Cum îi înlături garda ?

— Ţi-oi arăta îndată cum. Nu-i lucru uşor să-l tai la încheietură, căci apărarea mînii este intrată în sîngele oricărui mînuitor de sabie, urmă Pişta lămuririle.

— Atunci cum îi vii de hac ?

— Prin viclenie : trebuie să-l faci să creadă că nu urmăreşti decît lovituri grele, ucigătoare.

— Ptii, aşa este !

— Trebuie să urmăreşti o bună bucată de vreme asemenea lovituri, spre a-l întări în credinţa asta.

— Bună stratagemă !

— Atunci toată atenţia potrivnicului se îndreaptă către astfel de lovituri, şi uită de paza încheieturii mînii.

— Aşa este.

— Cînd îţi dai seama de asta, îl pleznești pe neaşteptate peste garda spatei, dînd-o în lături, şi-i loveşti repede şi cu putere vîna încheieturii, tendonul, cum îi spun doctorii.

— Straşnic ! făcu Maria.

— Numai că trebuie să-i tai repede tendonul, dintr-o singură lovitură, dată fără greş.

— Am înţeles.

— Dacă ai greşit, ai pierdut. A doua oară, geaba ai mai cerca, fiindcă ţi-a prins şiretlicul.

— Ai dreptate.

— Dacă i-ai tăiat tendonul, mîna se blegeşte şi potrivnicul nu mai e bun de nimica.

Maria cumpăni o clipă cele auzite, şi apoi întrebă pe dascălul ei de scrimă :

— Şi dacă trece spata în mîna stîngă ?

— Dacă îi vei da timp, o va face, zise Pişta. Dar şi aşa, puţini, poate unul la mie, pot lupta cu stînga la fel de bine ca şi cu dreapta.

— Prea bine ! Am înţeles totul, zise Maria cu satisfacţie.

— Bun, acum să-ţi arăt descompus cum se face, încheie căpitanul destăinuirea loviturii sale secrete de spadă.

După ce îi arătă de cîteva ori cum se execută lovitura, mai întîi descompus, apoi legat, o puse şi pe Maria să facă acelaşi lucru. Băietana făcu o sumedenie de încercări, din ce în ce mai izbutite, pînă cînd căpitanul o opri spunîndu-i.

— Bravo, bravo, soldăţoiule ! Eşti mare meşteră ! De acum eşti aproape de neînvins. Numai că trebuie să facem cît mai multe repetări, ca să-ţi intre mişcarea în sînge.

— Hai să mai facem !, zise Maria încîntată peste măsură.

În clipa aceea se ivi pe terasă Ileana, surioara mai mică a Mariei.

— Opriţi bătaia !, strigă ea chicotind. Nu vedeţi că v-au trecut sudorile ?

— Încă puţintel, Ilenuţă, se rugă Maria. Tocmai învăţasem o lovitură straşnică.

— Gata ! Gata ! spuse Pişta, salutînd cu sabia. Bine ai venit, Ileană Cosînzeană !

Căpitanul privi cu încîntare fermecătoarea apariţie de pe terasă, gingaşa adolescentă cu faţă de nea, ochi de agată, păr de cărbune, mijlocul de amforă, boi de statuă elină şi mers de hetairă, şi zise :

— Doamne, ce minunăţie de fată !

— E frumoasă ca un vis de dragoste, zise Maria cu admiraţie sinceră în priviri.

— Ai dreptate, zise Pişta clipind hîtru din ochi, e frumoasă foc, nu ca tine !

— Nu te contrazic deloc, zise Maria, lăsînd spada deoparte și mîngîindu-și sora cu duioșie de mamă.

— O, de-aș fi măcar un sfert de frumoasă ca Maria, zise Ileana privindu-și sora cu dragoste nesfîrșită și cu ochi cuprinși de extaz.

— Ai treabă cu mine, puișor ? schimbă Maria, din modestie, vorba.

— Am sfîrșit lecțiile și am venit să iau aer. Și să te văd, bineînțeles. Cînd mă asculți la lătinie și la geometrie ?

— După ce termin cu Pișta, sufletel.

— Stau și eu aici, ca să învăț cîte ceva din meșteșugul ostășesc.

— Poți să stai, dar stai degeaba, Ilenuță : tu nu calci nici pe departe a oștean, băgă de seamă Pișta.

— Tare aș vrea să fiu îndemînatecă și vitează ca Maria, spuse Ileana cu părere de rău în glas.

— Ea s-a născut soldățoi, nu fetiță gingașă ca tine, zise Pișta zîmbind pe sub mustăți.

— Ba e mult mai gingașă ca mine, îl încontră, sigură pe ce spune, Ileana.

— Sfîrșiți odată cu asemenea gîlcevi fără rost ! zise Maria un pic supărată. Pișta-baci, acum urmează lecția de strateghie. Te ascult !

— Bine, fie și cum zici tu, dragă Maria, îngădui căpitanul. Să începem deci. Ciulește bine urechile. În lecția trecută am vorbit despre apărarea cetăților îndeobște. Astăzi vom vorbi despre apărarea cetății noastre.

— Adică despre apărarea cuibului nostru de vultur, spuse Maria.

— Bine ai zis „cuib de vultur", încuviință Pișta. Nu cred să fie o altă cetate asemenea ei, nici în Țara Românească, nici în Ardeal. Așezată la buza cheilor Argeșului, cetatea Poenari are menirea de a adăposti în vremuri grele pe cîrmuitorii țării și de a fi, în același timp, o stavilă de netrecut în calea năvălitorilor care ar încerca să pătrundă în Țara Făgărașului.

— Adică ne apără și pe noi, și pe ardeleni, spuse mai pe scurt Maria.

— Așa este, o întări Pișta. Tocmai de aceea cetatea are oșteni și de aici, și din Ardeal. Ce-i drept, cetatea

noastră este apărată în primul rînd de aşezarea ei, de stîncile prăpăstioase ale îngustelor chei ale Argeşului. Este aproape cu neputinţă, afară de cete răzleţe, ca o armie să se caţere pe povîrnişurile şi pe stîncile de aici şi să ajungă nevătămată sub zidurile cetăţii, în vreme ce tunurile o ştropşesc, bolovanii o tăvălugesc şi sîneţele şi arcurile îi seceră rîndurile.

— Foarte adevărat, i se alătură Maria. Aşa mi-a spus şi pîrcălabul. Iar puţinii duşmani cari ar ajunge totuşi sub zidurile cetăţii ce ar putea face în faţa uriaşilor de piatră şi cărămidă arsă, din gura cărora se revarsă, sub potopul de foc al pivelor, săcăluşelor, archebuzelor şi sîneţelor, valuri de smoală topită şi uncrop, precum şi grindină de pietroaie şi butuci ?

— Şi dacă totuşi cineva izbuteşte să se caţere pe ziduri atunci aicea, sus, întîlneşte pistoalele, săbiile şi suliţele noastre, care îl fac să se întoarcă fără cap de unde au purces la atac, zise Pişta.

— Dar dacă potrivnicul se mulţumeşte numai să ne împresoare şi să ne ţină aşa luni de zile ? întreabă Maria.

— N-are decît s-o facă, răspunse Pişta nepăsător. Noi avem totdeauna provizii pentru multe luni de zile. În afară de asta, cîteva drumuri subpămîntene, cu ieşiri tainice, ne dau putinţa să ieşim nevăzuţi din cetate, iar prin codri deşi ori pe potecile de pe crestele munţilor să ne aducem vipt de afară.

— Vorbeşti de hrube ? întrebă Ileana. Pe una o ştiu şi eu.

— Da, de hrube vorbesc, răspunse Pişta. Tu cunoşti doar una, însă pe toate le ştim numai pîrcălabul şi cu mine, fiind ele o mare taină ostăşească a cetăţii. În afară de hrube, avem puţul din curte, pe care îl ştiţi cu toţii. El este adînc de cîteva sute de picioare, este săpat în piatră şi răspunde în apa Argeşului, şi astfel avem apă de băut şi de spălat la nesfîrşit.

— Deci nici prin împresurare nu poate fi înfrîntă cetatea noastră, zise Maria.

— Nici prin împresurare, încuviinţă Pişta. Cu toate acestea, dacă cetatea noastră este de necucerit printr-un atac făţiş sau prin împresurare, ea ar putea fi luată, to-

tuşi, printr-un atac neaşteptat, dat de un vrăjmaş viclean şi îndrăzneţ. Tocmai de aceea avem o întăritură cu cule, palănci, şanţuri, metereze şi băşti, la poalele cetăţii, lîngă satul Poenari. Ea are rostul să ţină duşmanul în loc o vreme, în cazul unui atac neaşteptat, spre a avea răgazul de a lua măsuri de apărare în cetate, astfel ca vrăjmaşul să nu ne ia pe nepusă masă.

— Întăriturile de lîngă Poenari îl pot opri pe duşman şi o vreme ceva mai îndelungată, gîndesc eu, dacă el nu este prea numeros, îşi dădu cu părerea Maria.

— Aşa este, o întări căpitanul. Dar nu asta este menirea acestor întăriturí, mai ales că apărătorii lor sînt ţărani din Poenari, cari sînt numai pe jumătate oşteni şi cari au puţine arme şi scule de luptă. De aceea, dacă potrivnicul este copleşitor ca tărie, îl lăsăm să cucerească întăriturile, după ce a plătit tributul de sînge.

— Dar dacă duşmanul nu-i prea tare ? întrebă Ileana.

— Asta se întîmplă deseori, atuncia cînd cetatea este atacată nu de oşti regulate, ci de hoarde răzleţe de năvălitori, tătari sau turci, zise Pişta. Pe aceştia nu-i lăsăm să-şi facă mendrele ci le-o retezăm de la bun început.

— Şi cum facem lucrul ăsta ? întrebă Maria.

— Trimitem oaste din cetate în ajutorul celor din întăriturí şi lovim duşmanul din coastă, în vreme ce pivele din cetate îi pisează cu ghiulele. În felul ăsta se apără neînfrînta noastră cetate Poenari, încheie căpitanul lecţia sa de strateghie.

— Am înţeles pe deplin, spuse Maria cu faţa luminată şi bucuroasă. Îţi mulţumesc, căpitane !

— Să-ţi fie de bine, grăi Pişta. Acum eşti tobă de carte şi nu ne mai rămîne decît să-l răsturnăm pe pîrcălab şi să te punem pe tine în fruntea cetăţii. Dar uite, că vorbeam de lup şi lupu-i la uşă, adaugă Pişta, arătînd cu degetul pe căpitanul Butoianu, care tocmai se urcase pe terasă.

— Unelteşti împotriva mea ?, zise, în loc de bineţe, pîrcălabul, care auzise ultimile cuvinte ale ajutorului său la cîrma cetăţii.

— De ce nu ?, răspunse Pişta. Avem un căpitan de oaste mult mai priceput decît domnia ta.

— Şi cine-i mă rog acel căpitan de oaste care vrea să mă scoată din pîine ?

— Învăţăcelul domniei tale şi al meu. Şi-a întrecut de mult dascălii, zise Pişta, cu glas de mucalit.

— Cred că te pripeşti, dragă Pişta. Ucenicul nostru n-a ajuns aşa departe precum te lauzi domnia ta. Deocamdată nu-i decît un soldăţoi, sau, mai de grabă, un băieţoi, zise pîrcălabul zîmbind, bucuros de ceea ce aude.

— Păi n-ai dorit domnia ta să fie băiat ? Cîte lumînări n-ai aprins la biserică şi cîte acatiste n-ai dat ca primul născut să fie băiat. Iată că-i băiat ! îl încuie Pişta pe pîrcălab. Şi dacă e şi soldăţoi e vreun păcat ? Noi căpitanii, nu sîntem soldăţoi ?

— Eu unul nu sînt, se împotrivi pîrcălabul, prefăcîndu-se indignat.

— Adevărat, domnia ta eşti vrăjitor.

— Ba-s numai filozof.

— Şi alhimist. Mai lasă vrăjile, pîrcălabe, altminteri o să fii ars de viu.

— Asta numai la papistaşii voştri se întîmplă.

— Ai dreptate, popii voştri sînt mai luminaţi.

— Aşa şi este. Sînt aşa de învăţaţi, că abia înţelegi ce spun la liturghie.

— Parcă lătineasca popilor noştri o înţelege cineva !

Pîrcălabul se adresă celor două fiice :

— Ia veniţi încoace, îngeraşii tatii. Amîndouă se aşezară pe genunchii lui, în vreme ce pîrcălabul începu să le mîngîie. Apoi clipind şiret spre Maria, căpitanul Butoianu se adresă lui Pişta : Geaba te lauzi, căpitane, tot muiere a rămas. Nu vezi cum s-a cuibărit şi se răsfaţă ca o pisică în braţele mele ? Nu-i aşa, fetiţa tatii ?

— Da, da, „fetiţă" ! Parcă spuneai că-s băieţoiu.

— N-a spus chiar aşa. A zis numai că eşti... soldăţoi, interveni Pişta.

— Gura, zavistnicule ! Tu mi-ai preschimbat fata ! strigă pîrcălabul.

— Surcica nu sare prea departe de butuc ! zise Pişta.

— Mai bine butuc, decît scîndură ca tine !

— Vrei să spui „alunel", tătucă, nu „scîndură".

— Mi-ai furat fata, hoţoman bătrîn ce eşti, se răsti pîrcălabul privindu-l hîtru pe Pişta.

— Mai bine ai face şi domnia ta ceva scrimă sau călărie, căci au început să-ţi crească şoldurile ca la neveste, îl sfătui Pişta pe pîrcălab.

— Eu n-am timp pentru aşa ceva. Lasă că strîng eu chinga, făgădui pîrcălabul rîzînd.

— Dacă te-oi lăsa eu, tătucă, interveni Maria.

Pîrcălabul făcu un gest de mustrare către Pişta, privindu-l cu ochi şugubăţi :

— Vezi, aţiţătorule, pînă şi pe pruncul meu l-ai împins împotrivă-mi !

— Păi „pruncul" ăsta este întîiul oştean al cetăţii, zise Pişta.

— Nu e lucru de mirare. Are cui semăna, se făli pîrcălabul.

— Laudă-mă gură !, spuse Pişta.

Pîrcălabul puse capăt glumelor şi împunsăturilor, mutînd discuţia pe alt făgaş :

— Ce mi-ai învăţat băietana astăzi, căpitane Caracsony ?

— Scrimă şi strateghie,

— Foarte bine. Să-mi faci din ea un adevărat căpitan de oşti ! Mai dihai ca Matiaş Corvin.

— Prea bine, înălţimea ta. De ce nu mai dihai ca Ştefan-vodă cel Mare ? !

— Fie şi aşa...

— Ca Machedon nu-i de-ajuns ?... întrebă Maria chicotind.

— Dacă vrei tu, mă mulţumesc şi cu atîta, şugui pîrcălabul. Apoi vorbi ajutorului său :

— Căpitane Caracsony, am de chibzuit cu domnia ta nişte treburi de taină şi de mare însemnătate. Să mergem jos, în odaia mea, pentru a sta de vorbă.

Apoi sfătui fetele sale să mai rămînă pe terasă, la aer curat, după care coborî, împreună cu Pişta, scara şerpuitoare a donjonului.

III

Solia cea de taină

Ajuns în odaia lui, pîrcălabul spuse ajutorului său, care îl însoţise :

— Căpitane Caracsony, a sosit clipa să dăm o mînă de ajutor acelui bărbat viteaz şi înţelept pe care toată Ţara Românească îl vrea în fruntea ei. Nădăjduiesc că am tot sprijinul domniei tale.

— Fără îndoială, pîrcălabe. Sînt alături de domnia ta şi de vrednicul popor al acestei minunate ţări în care mi-am petrecut anii cei mai frumoşi şi mai mulţi la număr ai vieţii mele.

— Trebuie să te previn, căpitane, că intrăm într-o treabă pe cît de însemnată pentru soarta ţării, pe atît de primejdioasă pentru cei ce iau parte la înfăptuirea ei. Orice greşeală sau nenoroc ne poate costa viaţa. De aceea, înainte de a primi să intri în conspiraţia ce ţi se propune, căci despre aşa ceva este vorba, rogu-mi-te să cumpăneşti bine, şi numai după aceea să-mi dai învoirea domniei tale. Ai dreptate să nu primeşti propunerea ce ţi-am făcut-o, mai ales că nu eşti supusul acestei ţări.

— Cinstite pîrcălabe, trăiesc pe acest pămînt românesc de mai bine de un sfert de veac, am fost şi la bine, şi la rău, alături de fraţii mei de arme români, încît n-am nevoie de multă cumpănire înainte de a primi poftirea domniei tale de a lua parte la o înfăptuire atît de nobilă ca aceea pe care mi-ai înfăţişat-o. Deci am cumpănit şi am hotărît : sînt alături de domnia ta şi de norodul ţării acesteia şi voi lupta pentru dreapta lui cauză.

— Îţi mulţumesc, Pişta. Eşti ca întotdeauna, un om nobil şi un oştean viteaz. Şi acum să intrăm în miezul lucrurilor. Azi dimineaţă a sosit în cetate şi a stat trei ceasuri comisul Radu Calomfirescu, diriguitorul grajdurilor domneşti de la Valea Cailor, din apropierea Curţii de Argeş. Cred că ai auzit de el.

— Da. Am avut chiar plăcerea să-l cunosc anul trecut, cînd am fost cu iapa la prăsit. M-am ales cu un mînz, pur sînge arab, de toată frumuseţea. Este un boier tînăr, dis-

tins şi învăţat, cunoaşte bine latina, ungara şi nemţeasca, este un călăreţ desăvîrşit şi un mare iubitor de cai.

— Este în acelaşi timp şi un vraci de cai învăţaţ şi iscusit.

— Ştiu, pîrcălabe, i s-a dus veste în tot ţinutul nostru. Şi săracul, şi bogatul primeşte, fără plată sau plocon, ajutorul său mărinimos. Chiar îi face mare plăcere să tămăduiască de boli nobilele animale cabaline.

— Este, în acelaşi timp, şi un mare prieten şi om de încredere al banului Mihai.

— Lucrul acesta nu-l ştiam, zise Pişta plăcut surprins.

— Era şi firesc să nu-l ştii. Comisul nu dă pe faţă acest prieteşug, căci asta i-ar aduce mazilire din partea lui Alexandru Bogdan. Nici eu nu ştiam pînă acum. Nevoia l-a silit însă să mi se destăinuie, iar asta a făcut-o cu deslegarea banului care mă cunoaşte de mult şi are încredere în mine.

— Va să zică este vorba de cereri care vin de-a dreptul de la banul Craiovei.

— Da. E vorba de nişte trebi de mare taină de care ştiu doar o mînă de prieteni de osebită încredere ai banului. Printre aceia ne numărăm şi noi, de vreme ce dînsul ne-a cerut sprijinul.

— Este o mare cinste pentru mine să fiu de folos unui bărbat ca banul Mihai, zise Pişta cu înflăcărare în glas.

— Şi pentru mine aşijderea, mărturisi pîrcălabul, cu faţa luminată de bucurie. Dar acum să pătrundem mai adînc în miezul lucrurilor. După cum ştii Alexandru Bogdan umblă pe toate căile să-l piarză pe ban ; în vremea din urmă, ştiindu-l bine apărat pe Mihai de trupul său de oaste oltenesc, vrea să aducă sabie străină în ţară, spre a-l răpune pe cel pe care norodul şi boerii îl vor în fruntea ţării.

— Da, se vorbeşte despre oastea lui Hassan-Paşa, begler-begul Rumeliei.

— Aşa este, îl întări pîrcălabul pe Pişta. Pentru a feri ţara de prăpădul războiului şi al năvălirilor, banul Mihai s-a hotărît să părăsească o vreme ţara şi să caute adăpost şi sprijin diplomaticesc la principele Sigismund Bathory,

cu al cărui văr, Baltazar Bathory, banul are bun prieteşug. Drept pentru care îi va trimite contelui Baltazar o scrisoare în acest sens.

— Da, ştiu şi eu că-s prieteni zise Pişta. Se cunosc bine şi se preţuiesc din vremea cînd făceau împreună vînătoare de urşi în Parîng şi în Retezat. De altfel şi principele Sigismund are păreri bune despre banul Craiovei, după cîte ştiu eu de la vechiul şi bunul meu prieten. căpitanul Albert Kiraly, unul dintre cei mai iscuşiţi şi de încredere oşteni ai principelui. Şi tot de la căpitanul Kiraly mai ştiu că Sigismund Bathory se bucură de trecere la Poartă, la sultan şi, mai ales, la marele vizir Sinan-Paşa.

— Cunoscînd prietenia domniei tale cu Albert Kiraly, banul Craiovei te roagă să-i faci o scrisoare acestui oştean şi sfetnic preţuit al principelui Sigismund, prin care să-l îndemni să sprijine cauza lui Mihai şi a întregii Ţări Româneşti.

— Păi o să-i spun prin viu grai să sprijine această dreaptă cauză, pentru că doresc să fiu trimis eu cu scrisoarea banului către vărul principelui Sigismund.

— Dorinţa banului este ca scrisoarea să fie trimisă printr-un simplu olac, desigur unul de nădejde, spre a nu da de bănuit iscoadelor domniei, cari mişună în jurul nostru.

Căpitanul Caracsony chibzui o vreme, după care zise :

— Poate că are dreptate banul. Nici eu, nici domnia ta nu sîntem potriviţi pentru treaba de ştafetă. Să alegem un oştean destoinic, isteţ şi de credinţă, care să ducă scrisorile la Alba Iulia.

— Eu am şi pus ochii pe un asemenea oştean vrednic a purta înscrisuri de mare taină şi însemnătate.

— La cine te-ai gîndit, pîrcălabe ?

— Am să-ţi spun mai tîrziu. Deocamdată să-ţi mai dezvălui o taină osebit de însemnată. Comisul Radu Calomfirescu mi-a predat spre păstrare un uric de mare preţ pentru soarta ţării noastre. Este vorba de o scrisoare către Poartă, semnată de cei mai de seamă boieri, prin care se arată că l-au ales de bună voie ca domn al Ţării Româneşti pe vrednicul ban al Craiovei, fiul înţeleptului

Pătrașcu-vodă, banul fiind omul iubit și dorit a-l fi cîrmuitor de către tot norodul acestei țări. Drept urmare, potrivit vechilor tractate dintre noi și Poartă, boierii cer firman de domnie pentru vrednicul ban Mihai și mazilire pentru Alexandru Bogdan. Acest hrisov nepreţuit îl păstrăm aici în mare taină, pentru ca să-l ducă cu sine banul cînd, așa cum este de așteptat, va primi poftirea principelui Sigismund la curtea sa din Alba Iulia. Pînă la venirea banului, îl păstrăm într-un loc tăinuit din cetate. Dacă nevoile slujbei mă vor face să lipsesc de aici în ziua cînd va sosi, în taină, banul Mihai, domnia ta vei fi acela care îi vei înmîna înscrisul boierilor.

— Așa voi face, pîrcălabe, dacă sosirea banului te va afla plecat după felurite trebi. Gîndesc că banul Mihai nu va zăbovi multă vreme în cetatea noastră.

— La fel mi-a spus și comisul. Mihai va pleca pe Argeș în sus, peste munți, în Țara Făgărașului și, mai departe, spre Alba Iulia. Ce măsuri de primire și însoțire trebuie să luăm cînd va veni la noi, se va orîndui după ce vom avea răspunsul lui Sigismund Bathory.

— Sînt sigur că răspunsul va fi cel dorit de ban și de noi toți, fu de părere Pișta. După cîte știu de la căpitanul Kiraly, banul Mihai, așa cum ți-am mai spus, este binevăzut la curtea lui Sigismund Bathory, iar vărul principelui ține mult la ban.

— Și eu gîndesc la fel ca domnia ta, căpitane Caracsony. Ajutîndu-l să vină la cîrma țării, principele Ardealului va avea în Mihai un prieten și un aliat.

— Cu cine vom trimite cele două scrisori, pîrcălabe ? Spuneai că ai pus ochii pe un oștean vrednic a o asemenea însărcinare de seamă.

— Da, m-am gîndit la omul care ne trebuie. Va trebui să fie un oștean ager și viteaz, pentru a face față oricăror împrejurări și a duce prețioasele scrisori la Alba Iulia. El va trebui să cunoască latina sau maghiara și să fie un om cu purtări alese, căci va avea de a face cu nobili și curteni. În același timp, olacul nostru va trebui să fie cineva care să nu stîrnească bănuieli iscoadelor lui Bogdan, cînd va urca spre trecătoare și hotare. Numai un singur oștean ce-l avem la îndemînă poate fi : oșteanul pregătit de mine și de domnia ta, cu sîrg și ani îndelungați : fiica mea Maria.

Pişta privi pe pîrcălab cu un amestec de uimire şi admiraţie, apoi vorbi deschis :

— Că Maria este trimisul cel mai potrivit pentru o solie atît de grea şi de preţioasă, n-am nici un fel de îndoială. Ea nu va stîrni nici un fel de bănuieli luînd în piept Făgărăşul, deoarece acest lucru l-a făcut şi-l face în mod obişnuit, pentru că îi place să colinde munţii. Apoi, ea este destul de înţeleaptă şi vitează ca să-şi apere aşa cum trebuie preţioasele scrisori ce le va purta cu sine. În fine, ea cunoaşte bine limba latinească şi are purtări alese, aşa că va face faţă cerinţelor curţii princiare. Mă întreb însă : nu-i oare destul că tatăl ei îşi primejduieşte capul în conspiraţia la care a primit să ia parte ? De ce să şi-l primejduiască şi dînsa ?

— Fiindcă nu avem altă ieşire, zise pîrcălabul cu hotărîre în glas. Nu găsim pe cineva mai potrivit decît ea pentru solia ce urmează a purta. De altfel nu va merge singură. Îi voi da un soţ pe potrivă de vrednic şi viteaz, cu care să facă faţă împreună tuturor greutăţilor şi primejdiilor ce se vor ivi în drum spre curtea din Alba Iulia. Acesta va fi fratele ei de lapte, Voicu, care-a învăţat de la soră-sa de lapte destulă latinească şi purtări alese, pentru a nu se face de rîs la curtea princiară.

— Alegerea nu-i rea deloc, zise Pişta cu mulţumire în glas. E ager, viteaz şi îşi preţuieşte mult sora. Va fi un tovarăş de drum de nădejde. Peste asta, Maria colindă munţii, de obicei, împreună cu el, aşa că plecarea lor spre trecătoare nu va stîrni bănuieli. Dar, te mai întreb o dată, pîrcălabe : nu-i destul că tatăl Mariei îşi pune viaţa în primejdie, întrebă Pişta privindu-l rugător pe Butoianu.

— N-avem ce face altceva, răspunse cu îndurerare abia simţită în glas, pîrcălabul. De altfel, nu cred să-i aştepte vreo primejdie din partea iscoadelor domniei, pentru că, aşa cum bine ai băgat de seamă toată lumea este obişnuită să-i vadă trepădînd prin munţi împreună.

— Dacă altfel nu se poate, fie şi aşa cum zici domnia ta : scrisorile vor fi purtate de Maria şi Voicu, zise Pişta, cu o umbră de îngrijorare în glas.

— Îţi mulţumesc, căpitane, pentru că m-ai întărit într-o hotărîre pe care nu mi-a fost uşor s-o iau. Te rog să

faci scrisoarea către căpitanul Albert Kiraly, pe care ţi-a cerut-o banul Mihai. Olacii noştri pleacă mîine în zori.

— Am s-o fac îndată.

— Voi trimite şi eu o misivă bunului meu prieten de la curtea lui Sigismund, viteazul şi mărinimosul căpitan Toma Csomortany, din garda principelui Bathory.

— Îl cunoşti pe acest vrednic oştean şi distins nobil ?, întrebă Pişta, plăcut surprins.

— Da, răspunse pîrcălabul. A făcut parte cîndva din trupul de oaste al banului Mihai, unde intrase cu leafă, în slujba de căpitan de verzişori călări. Am luptat împreună, de cîteva ori, împotriva unor hoarde de jefuitori turci şi tătari. Cu acel prilej am avut cinstea să cunosc pe banul Mihai şi să-i cîştig prietenia.

— Eu l-am cunoscut pe ban la una din vînătorile de urşi la care îl avea ca oaspe pe vărul principelui Bathory. Mi-a făcut o impresie de neuitat.

— Acum înţeleg de ce ţi s-a adresat banul cu rugămintea privind pe căpitanul Albert Kiraly.

— La vînătoare luase parte şi prietenul meu Kiraly, şi pesemne că banul a băgat de seamă că Albert ţine mult la mine.

— Asta înseamnă că scrisoarea domniei tale către vrednicul oştean şi sfetnic al principelui îi va fi de mare folos banului Mihai.

— Nădăjduiesc că da. La fel cum se va petrece şi cu scrisoarea domniei tale către Toma Csomortany, comandantul gărzii principelui şi sfetnic la fel de preţuit ca şi Kiraly.

— Şi asta-i adevărat. Cel mai mult va preţui însă scrisoarea banului către bunul său prieten, Baltazar Bathory.

— E şi firesc, de vreme ce Baltazar este văr primar cu principele.

— Acum să-ţi arăt unde am ascuns uricul de mare preţ pe care banul Mihai urmează să-l ia cu sine cînd va merge la Alba Iulia.

Şi pîrcălabul îl conduse pe ajutorul său în bibliotecă, se opri în faţa unei tipărituri voluminoase, legată în piele, pe care scria : Publius Cornelius Tacitus — *Historiae*. Luă cartea şi scoase din căptuşeala copertei scrisoarea

către Poartă în care boierii de frunte ai țării arătau că alesul lor și al norodului, ca domn al Țării Românești, este Mihai, fiul lui Pătrașcu-vodă, și că cer firman de domnie pentru dînsul și mazilirea lui Alexandru Bogdan. Scrisoarea era semnată de logofătul Teodosie Rudeanu, vistierul Dan, stolnicul Stroe Buzescu, postelnicul Preda Buzescu, clucerul Radu Buzescu, paharnicul Radu Șerban, spătarul Calotă Bozianu, banul Mihalcea, vel-armașul Stoica și comisul Calomfirescu.

După ce puse la loc, în ascunzătoarea lui, prețiosul uric, pîrcălabul se înapoie în odaia lui, iar căpitanul Caracsony plecă să întocmească scrisoarea către prietenul său Albert Kiraly.

Înainte de a se ocupa de misiva sa către căpitanul Csomortany, pîrcălabul o chemă pe Maria la dînsul.

I-a spus să se pregătească chiar în seara aceea, împreună cu Voicu, pentru o călătorie lungă dar osebit de atrăgătoare. Va trece munții în Țara Făgărașului și de acolo se va îndrepta spre Alba Iulia. Ghici unde ? Chiar la curtea principelui Ardealului Sigismund Bathory. Poate că nu va avea prilejul să-l cunoască pe principe, dar va cunoaște și va sta de vorbă, în chip neîndoielnic, cu vărul principelui, contele Baltazar Bathory. De asemenea, îl va cunoaște pe prietenul lui Pișta-baci, căpitanul Albert Kiraly, oștean viteaz și sfetnic prețuit al principelui, precum și pe prietenul pîrcălabului, căpitanul Csomortany, comandantul gărzii principelui și sfătuitor apropiat al acestuia. Maria va purta cu sine trei scrisori de mare taină și de mare preț pentru binele țării. Prima dintre ele este scrisă de banul Mihai al Craiovei și trebuie înmînată contelui Baltazar Bathory personal, căruia îi este adresată. A doua este scrisă de Pișta-baci și este trimisă prietenului său, căpitanul Albert Kiraly, căruia va trebui, de asemenea să-i fie predată personal. Ultima misivă este scrisă de pîrcălab pentru prietenul său, căpitanul Csomortany, și va trebui înmînată, de asemenea, personal adresantului.

Pentru fiecare scrisoare va aștepta răspuns. După ce va primi cele trei scrisori de răspuns, se va reîntoarce înapoi, acasă, pe drumul pe care plecase. Este de la sine înțeles că cele trei scrisori pentru Alba Iulia, ca și răs-

punsurile la ele, trebuie să ajungă, cu orice preţ, la ţintă. Altminteri va păgubi amarnic nu numai pe banul Mihai, pe Pişta-baci şi pe taică-său, ci şi întreaga Ţară Românească.

Nimeni nu trebuie să ştie cu adevărat unde şi de ce pleacă dînsa şi Voicu. Vor spune că merg să hoinărească prin creierii munţilor, ca de obicei. Voicu nu trebuie să ştie altceva decît că merg cu nişte scrisori la curtea din Alba Iulia, pe cari li se porunceşte să le păzească mai dihai ca ochii din cap. Pînă în Ţara Făgăraşului, vor merge cu cai mici, de munte. Acolo, în Porumbacul de Jos, îi vor lăsa la birăul satului, Mureşan, şi vor închiria din sat cai de cîmp arătoşi, ca să nu se facă de rîs la curtea princiară din Alba Iulia. Va umbla în uniforma sa de hotnog de roşiori, ca de obicei, şi nimeni nu va şti că este fată. Va lua pentru ea şi pentru Voicu cîte un rînd de haine noi-nouţe, pe cari le vor îmbrăca cînd vor merge la curtea princiară din Alba Iulia. Acolo va trebui să se poarte domneşte cu căpitanii şi curtenii cu cari vor avea de a face. Se va înţelege cu ei pe lătineşte. Voicu, care va trece drept vistavoiul hotnogului român, să se ostenească a se purta cum se cuvine, chiar dacă la lătinie o cam încurcă.

Alte îndrumări vor primi de la Pişta-baci, cu privire la drumul de urmat pînă la Alba Iulia şi la măsurile împotriva iscoadelor, a tîlharilor şi a răuvoitorilor ce-i vor întîlni în cale şi cu privire la tot ceea ce căpitanul Caracsony va găsi de cuviinţă să-i sfătuiască.

Maria îşi asculta dragul ei părinte cuprinsă de o bucurie din ce în ce mai greu de stăpînit, pe măsură ce i se vorbea despre minunata călătorie şi solia ce urma să înceapă a doua zi, în zori. Era întîia ei ieşire în lumea strălucitoare a curţilor domneşti, iar lucrul acesta o umplea de o înfrigurare şi de o încîntare cum nu mai cunoscuse pînă atunci. Îşi îmbrăţişă tatăl şi îl sărută pe obraji cu recunoştinţă, făgăduindu-i că va fi la înălţimea solici ce are a purta. Va urma toate sfaturile primite de la dînsul şi de la Pişta-baci şi va fi cu ochii în patru şi cu mintea limpede, ca să răspundă cu cinste încrederii ce i s-a arătat. Apoi, potrivit dorinţii pîrcălabului, plecă la Pişta-baci, spre a primi sfaturi.

Ajunsă în odaia căpitanului Caracsony, Maria îl află pe dragul ei dascăl și îndrumător păturind scrisoarea ce îi fusese cerută de către banul Mihai a fi trimisă lui Albert Kiraly. După ce o pecetlui, o puse deoparte și începu să-i dea sfaturile de cari îi vorbise fiică-sei Butoianu.

— Despre înalta solie pe care urmează s-o porți cred că ți-a vorbit pe larg pîrcălabul, începu convorbirea căpitanul.

— Așa este Pișta-baci, încuviință Maria. Tătuca nu și-a drămuit cuvintele în această privință.

— Mi-am închipuit. Mie nu-mi rămîne decît să-ți dau cîteva sfaturi privind felul în care e bine să-ți aduci la împlinire solia. Întîiul sfat pe care vreau să ți-l dau este acela de a te purta în asemenea chip la curte, cu nobilii și cu căpitanii cu care vei avea de a face, încît scrisorile ce le duci să devină și mai convingătoare decît litera lor. Așa ceva vei putea înfăptui, în primul rînd, prin farmec și curtării alese.

— Aș dori să te întreb ceva : oare nu se va băga de seamă la curtea princiară că sînt femeie, și nu bărbat ? Dacă s-ar afla, ar fi un adevărat scandal diplomaticesc și totul ar fi pierdut.

— Dacă eu și pîrcălabul ne-am fi temut de așa ceva, nu ți-am fi încredințat o solie atît de însemnată. Ai învățat de mică să te porți ca un băiețoi, și nu numai firea și boiul, ci și glasul tău este bărbătesc.

— Eu nu-mi pot cunoaște glasul, dar îmi aduc aminte că mi-ai zis cîndva că ai auzit la Alba Iulia, cîntînd un madrigal, un tenor cu o voce care semăna întocmai cu a mea.

— Așa este. N-avea nici o grijă : nimeni nu va afla că ești fată. De altfel, dacă te-am fi trimis îmbrăcată femeiește, scandalul ar fi fost și mai mare, căci solii sînt întotdeauna bărbați. Te-am trimis pe tine și nu pe altcineva, fiindcă am fost nevoiți s-o facem. Cine mi te-a pus s-o faci pe băiețoiul ? Acum e cu neputință să redevii fată.

— Puțin îmi pasă de asta. Toată viața am să rămîn băiat... zise, convinsă doar pe jumătate, Maria.

— Bun, așa să fie !, făcu Pișta. Acum să-ți dau o chartă și să-ți însemn drumul pe ea. Să nu te abați de la

el, căci am să-ţi aleg drumurile cele mai sigure şi mai bine păzite din Ardeal.

După ce i-a înmînat harta şi i-a mai dat unele sfaturi cum să se poarte pe drum şi la curtea princiară, căpitanul a povăţuit-o ca, în afară de spată şi jungher, să se întrarmeze şi ea, şi Voicu, cu cîte un pistol cu două cocoaşe. E bun împotriva tîlharilor, ori a fiarelor din munţi. În privinţa lui Voicu, el nu are nimic a-i spune, lăsînd Mariei grija de a-l struni şi dădăci pe drum.

Maria îi mulţumi pentru sfaturi şi îi făgădui, ca şi pîrcălabului, că se va strădui din răsputeri să mulţumească încrederea şi aşteptările dragului ei părinte şi bunului prieten şi îndrumător. După care se îmbrăţişară şi îşi luară rămas bun, încredinţaţi amîndoi că solia va fi împlinită cu cinste şi cu roadele aşteptate de cei ce puseseră mari nădejdi în ea.

Maria plecă apoi la Voicu şi, după ce-l luă deoparte în loc ferit, ca să nu audă doica ori vreun oştean taina ce urma a-i dezvălui, îi spuse doar atîta cît i se ceruse să ştie fratele ei de lapte. Îl mai dăscăli o vreme, după care începură amîndoi cu grijă, chibzuinţă şi temeinicie, pregătirile de drum. Tîrziu, în crucea nopţii, după ce revăzuseră de mai multe ori bagajele, armele şi caii şi tot ce le era de trebuinţă pentru un drum atît de lung şi o însărcinare atît de însemnată, merseră fiecare să se culce obosiţi de muncă şi covîrşiţi de tot felul de gînduri şi griji.

IV

Răzvrătirea Mariei

A doua zi în zori, porniră spre ţinta cea îndepărtată. Maria îşi mai aruncă o dată ochii la fugari şi la samare, îşi pipăi pieptul cu scrisorile, sabia, jungherul şi pistolul şi îl scotoci cu privirile pe Voicu, după care dete din cap cu mulţumire. Aveau tot ce le trebuia : cai voinici, merinde îndestulătoare, arme potrivite, îmbrăcă-

minte de drum și de sărbătoare, bani din belșug și, mai ales, hotărîrea de a îndeplini cu orice preț solia ce purtau cu ei. Era o dimineață fermecătoare de început de toamnă, cînd verdele brădetului se îmbină armonios cu arămiul foioaselor, iar safirul cerului, cu trandafirii zorilor de zi. Străjile din cetate nu-i prea băgară în seamă cînd păşiră pe podişca lăsată pentru alți oșteni ce ieșiseră pe poartă chiar atunci, crezînd că băietana pîrcălabului și frate-so pleacă hoinari pe munte, ca în alte dăți. La fel crezură și puținii păstori ori tăietori de lemne pe cari i-au întîlnit la intrarea în dantelăria alb-verzuie a cheilor Argeșului. Cînd au ajuns pe culmea Obîrșia, soarele se înălțase cu cîteva palme deasupra zărilor. Urcară mai departe spre culmea Arefu și cînd ajunseră la stîna din Valea cu pești, fură întîmpinați, cu binețe și zîmbete prietenoase, din pragul comarnicului, de baciul Cîrțan, mocan de la Cîrța, de dincolo de munți, pripășit prin părțile argeșene. Ținîndu-se strîns de apa Argeșului, care prin acele locuri se lăsă vijelios la vale, drumul urca șerpuitor, ca un balaur de cremene, spre culmea Clăbucetului. Cînd au ajuns la micul sat de munte Cumpăna, trecuse de prînzișor. Au făcut un scurt popas, spre a îmbuca și bea ceva și spre a gusta în tihnă măreția priveliștii din susul și din josul Argeșului. În sus, se înălțau, mîndri și sclipitori, urieșii cu frunte de marmoră și creștet de adamant ai Făgărașului, iar în jos, se ghemuiau, ca niște căpițe de fîn proaspăt cosit, muscelele Argeșului.

Prînzul l-au luat lîngă drum, în apropiere de culmea pleșuvă a Comarnicilor. Făcură un popas mai mare, pentru a lăsa timp căluților să se adape, să pască și să se hodinească.

Acum avură vreme să tăifăsuiască în timp ce se ospătau.

— Trebuie să iuțim pasul, astfel ca să ajungem înainte de umbrele serii la lacul Capra, dintre Negoiul și piscul Vîrtop, unde vom înnopta, zise Maria cu glas poruncitor.

— Acolo putem poposi la stîna lui Cojan, își dădu cu părerea Voicu.

— Dacă n-or fi pogorît cu oile mai la vale, căci acolo, la opt mii de picioare înălțime, acuma, toamna, e frig, nu glumă.

— Atunci om mînea la căsoaia posadei noastre.

— Da, acolo vom găsi străjile noastre, moșneni de la noi, din Poenari. Am și pregătit pentru ei țuică.

— O să-i mai întrebăm cîte ceva, despre viața de străjer cu schimbul.

— Ba n-o să stăm de fel la taifas, spuse Maria pe un ton hotărît. Ne vom culca îndată, ca să ne apuce zorile odihniți.

— De acolo, de sus, de la lacul Capra și pînă la Porumbacul de Jos, în Țara Făgărașului, o fi mult de mers ? întrebă Voicu.

— Cam tot atît cît este de la Poenari la lacul Capra, după cît arată charta dată de Pișta-baci.

— Păi cum ai măsurat lungimea drumului ? întrebă, cu vădită curiozitate dar și cu neîncredere, Voicu.

— După numărul de țoli măsurați pe chartă.

— Asta cum se socotește ?

— Mi-e greu să-ți arăt, dacă ai fost așa de tare de cap, și nu s-a lipit deloc de tine matematica și geografia.

— Nici că se va lipi vreodată așa ceva de mine. Mai ales că mămuca mi-a arătat limpede că pămîntul nu e rotund și nu se-nvîrte și că Galileo Galilei al tău e un mare mincinos !

— Lasă, nu fi mîhnit. Doară la celelalte cunoștințe ți-a mers mintea ca un ornic.

— Da ție cum ți-a mers mintea la toate ?

— Păi eu am moștenit capul pîrcălabului, iar tu pe al doicii Gherghina. Dar, oricum, ai moștenit destule lucruri bune de la maica ta, așa că nu fi supărat pe dînsa, încercă Maria să aline părerile de rău ale fratelui ei de lapte.

Au pornit din nou la drum și pe la toacă au ajuns pe malul Argeșului, în apropiere de culmea de granit vînăt a Piscului Negru. Acum vedeau ridicîndu-se semețe și strălucitoare, ca niște coroane de cleștar, cele mai înalte piscuri ale munților Făgăraș, toate peste 8 000 de picioare, Moldoveanu, Negoiu și Vîrtop. Cînd mantia sură a înserării s-a lăsat peste munți, lacul Capra s-a ivit, ca o pată

de lumină în fundul unui găvan de piatră învineţită. Cei doi călători s-au dus la căsoaia posadei româneşti, unde străjerii cu schimbul, moşneni din Poenari, i-au recunoscut şi i-au primit cu braţele deschise. La rîndul lor, oaspeţii le-au răspuns cu vorbe şi surîsuri prieteneşti şi cu nişte daruri cum nu se poate mai potrivite pentru acele locuri singuratice şi friguroase : ţuică şi pită.

După ce s-au ospătat din merindele bogate ale noilor veniţi şi au închinat de multe ori în cinstea pîrcălabului şi a solilor săi, s-au lungit cu toţii pe priciurile cu saltea de mușchi şi au adormit moleşiţi de oboseală şi de ţuica cea tare de prună.

Puzderia de lumină a răsăritului de soare pe piscurile înalte i-a prins pe Maria şi Voicu îmbrăcaţi, spălaţi, ospătaţi şi gata să treacă dincolo, în Ardeal, la lacul Bîlea. După ce şi-au luat rămas bun de la moşneni, au plecat spre Ţara Făgăraşului, care începea pentru ei cu un lac cu apă cristalină. Apoi cei doi, cu căluţii cei vînoşi şi sprinteni de căpestre, au început să coboare de la înălţimea norilor lăptoşi ce încununau creasta Făgăraşului, spre adîncitura de la poalele munţilor, valea întinsă şi roditoare, udată de Olt, Ţara Făgăraşului. Curînd pîcla albă s-a irosit străpunsă de săbiile craiului tăriilor, şi cei doi oşteni au rămas cu gurile căscate din pricina frumuseţii priveliştii din faţa ochilor. Jos, în adîncuri, în valea cea întinsă de la poalele Făgăraşului, licărea, ca un şarpe cu solzi sclipitori, subţire şi nesfîrşit de lung, craiul apelor, Oltul. În preajma lui, ca nişte jucării de prinţişor, sălăşluiau, într-o încîntătoare neorînduială, case, biserici, grădini, aşezări piticeşti, dantelării de drumuri şi ape subţiri şi şerpuite, ca nişte ţipari scînteietori şi neastîmpăraţi. Maria citi charta şi spuse nume mîngîietoare auzului : Feldioara, Ucea, Arpaşul, Cîrţa, Scoreiu, Coluna, Porumbacu şi multe altele, străvechi aşezări româneşti. Ridicîndu-şi ochii din adîncuri şi depărtări, Maria privi în susul munţilor, la piscurile şi crestele culmilor de piatră, cari se arătau privirii ca nişte turnuri ale unui uriaş castel.

Coborau pe scările fierăstruite în stîncă de pîrîul cu nume dulce pentru buze, dar cu glas clocotitor pentru urechi, Cîrţişoara, avînd în dreapta şi în stînga două zvîrlugi subţiri şi repezite, tot cu nume alintătoare, Arpăşel

și Laița. În apele lor iuți și limpezi sclipeau, săltînd în zboruri scurte, păstrăvi și lostrițe de argint. Părăsiseră de mult crestele golașe și intraseră în împărăția verde a nesfîrșitelor păduri de brad dese ca peria. Ochii le mîngîiau, mulțumiți că au scăpat de deșertul vînăt de piatră.

Maria se întrebă în gînd de ce ochii omului au îndrăgit atîta de mult verdele pădurilor, pajiștilor, livezilor și holdelor care au intrat adînc în cînturile poporului român, unde întîlnești, aproape în fiecare frază muzicală, „frunză verde", „foaie verde-verde-verde". Apoi își răspunse sieși : pentru că verdele este viul, viața, puterea pretutindeni biruitoare, comoara cea mai de preț a omului, a pămîntului, a lumii, minunea cea mai mare a firii, oglinda Universului, Adevărul însuși, Absolutul.

Pe la prînzișor se aflau încă în singurătățile împărăției bradului, fără a fi întîlnit așezare omenească. Aproape de amiază, după ce urmaseră drumul de pe malul Cîrțișoarei, soarele blînd de toamnă făcu să sclipească crucea daurită a unei turle. Era biserica din satul Cîrțișoara, întîia așezare întîlnită de la trecerea munților în drumul lor de către tinerii oșteni. Pe la prînz, intrară în micul sat de munte. În sfîrșit, ieșiseră din singurătate și dăduseră cu ochii de case și de oameni ! Erau, după grai, români ; portul lor se deosebea destul de mult de cel al argeșenilor. Femeile purtau catrințe și fote negre, ii albe cu cusături mai mult în negru și prea puțin în roșu sau alte culori, iar în picioare aveau ghete, nu opinci. Bărbații purtau pălărioare negre pe creștetul capului, cămăși albe deasupra cioarecilor de asemenea albi, erau încinși cu chimire înalte de piele, iar în picioare aveau ghete sau cizme negre. Se putea băga de seamă că portul femeilor, ca și cel al bărbaților, este mai cumpătat, în privința culorilor, decît dincolo de munți, fiind întemeiat aproape numai pe alb și negru.

Maria intră în vorbă cu femei și bărbați din Cîrțișoara. Erau binevoitori și cuviincioși, cu vorbă măsurată. Graiul lor era aidoma cu cel de pe Valea Argeșului, doar că erau mai domoli la vorbă. Casele erau temeinic clădite. Erau din cărămidă arsă, cu acoperiș din draniță frumos crestată, iar gardurile erau din zid. Drumurile erau bine podite cu lespezi sau steiuri de piatră vînătă, zidurile erau

albe ca neaua și peste tot domnea rînduiala și curățenia. Nici gînd să afli case cu acoperiș de paie sau stuf, ori case de lut.

Maria își spunea că, așa cum citise în cărțile de istorie și de geografie ale pîrcălabului, oamenii de acolo, din țara de peste păduri, cum se spune pe latinie, Trans-silvania, trăiau o viață mai tihnită și statornică, căci munții cei înalți și prăpăstioși îi fereau de năvăliri străine, și astfel ei nu cunoșteau pîrjolul și jaful tătarilor și turcilor, și nici băjenia în codri sau în munți.

Aceste gînduri le rumega Maria după ce, pentru întîia oară în viața ei, cunoscuse la ei acasă pe românii de peste munți. Pe la toacă, au ajuns jos, în valea Oltului, în satul Scoreiu, iar la asfințit, au poposit în casa birăului satului Porumbacul de Jos, Mureșan, o cunoștință a pîrcălabului. Cînd a aflat din partea cui vin și că merg la curtea domnească din Alba Iulia și că vor să închirieze cai frumoși din satul său, birăul i-a primit cu mare plăcere, mai ales că avea să iasă cu cîștig bun pentru el, fiindcă cei mai frumoși cai din sat îi avea chiar dînsul, lucru de care, pesemne, pîrcălabul știuse de la bun început. Drept pentru care nevasta birăului le-a pregătit oaspeților o cină strașnică : ciorbă de pasăre dreasă cu ou și cu smîntînă, clapon la cuptor, pogace cu jumări de porc și vin de Mediaș.

A doua zi dimineața, Maria a primit un sirep unguresc, de toată frumusețea, cu piept de pajură și picioare de căprioară, cu șa și frîu nou-nouțe, așa cum sta bine unui sol trimis la curtea lui Sigismund Bathory. Voicu a primit un cal destul de arătos și potrivit pentru un vistavoi la un hotnog de roșiori călări.

După ce și-au mîngîiat căluții lăsați în grajdul birăului să se hodinească și și-au luat rămas bun de la gazde, Maria se săltă în scări, încălecă mîndrul bidiviu și porni în trap ușor, urmată de „vistavoiul" Voicu, spre acele locuri unde o purta solia primită. Pe la prînz, au ajuns la Avrig, un sat mare, cam de vreo trei mii de suflete, locuit de români, dar și de ceva sași și unguri. Au luat masa la un han, unde și-au adăpat și și-au hrănit caii, după care au poruncit niște vin de Tîrnave, căci merinde mai aveau încă destule. Apoi au pornit din nou la trap și cam după

aproape o poștă de drum bine podit cu piatră de rîu și umbrit de pomi fructiferi pe margini, au ajuns spre seară într-un tîrg mare, străjuit de o cetate impunătoare, cu ziduri groase și zeci de turnuri, Sibiul, de care Maria auzise de la pîrcălab și de la Pișta-baci. Avea căși mari, cu trei sau patru caturi, bine luminate de ferestre largi și înalte, cu pereți înfloraţi și streșini din lemn scump crestat ori sculptat. Ulițele erau largi și străluceau de curățenie. Au tras la un han mai dosnic și mai puțin fudul și costisitor, au cerut vin și s-au ospătat din merindele lor, după care Maria s-a culcat într-o odaie mai arătoasă, potrivit rangului ei de hotnog, iar Voicu, într-una potrivită unui vistavoi.

S-au sculat dis-de-dimineață, căci, după țolii pe care Maria îi numărase pe chartă, îi aștepta un drum lung chiar și pentru niște cai iuți și puternici ca fugarii închiriaţi de la birău. Au mers pe un drum de-a lungul rîului Cibin, într-un ținut cu dealuri și văi frumoase și roditoare. Apoi a trecut în valea pîrîului Sălișie și, la amiază, după un drum de aproape o poștă, au intrat într-un sat cu muieri tare frumoase, pe nume Sălișie. După ce au prînzit pe o pajiște în apropierea unui izvor și și-au ușurat caii de șa și chingă, lăsîndu-i să pască și să se hodinească, Maria și-a scos charta și a început s-o întoarcă și s-o măsoare în fel și chip, chibzuind și socotind îndelung.

— Ce tot bălmăjești acolo, Măriucă ? o întrebă Voicu, nepricepînd de ce se frămîntă atîta.

— Mai întîi învață cum să vorbești cu mine, că de nu, o să mă dai de gol la curte. Mă cheamă Marin, sînt hotnog și îs bărbat. Încă o dată să te mai prind că ai uitat în ce fel de vicleim joci, și o să-l vezi pe aghiuță ! M-ai înțeles, Uitucilă ?

Voicu tresări rușinat și se făcu roșu ca ardeiul la față. După care răspunse cu abia simțită înțepătură în glas :

— Prea bine, înălțimea ta, hotnoge Marin Butoianu !

— Așa te vreau, spuse Maria, privindu-l încă încruntată. Bagă-ți mințile în cap : orice boacănă de felul celei pe care ai făcut-o acuma, chitită de cineva de la curte, poate strica toată solia noastră și aduce pagube nemăsurat de mari celor care ne-au încredințat-o. Spune-ți în gînd de o sută de ori pe ceas că eu sînt hotnog și mă cheamă

Marin, şi uită că sînt fată şi mă cheamă Maria ! Ne-am înţeles ?

— Iartă-mi greşeala !, zise Voicu, vorbind de astă dată aşezat şi pocăit.

— Acum spune : ce vrei să afli de la mine ? întrebă Maria îmbunată.

— De ce întorci pe toate feţele charta, o măsori şi numeri ţolii, chibzuieşti întruna şi vorbeşti singură ?

— Pentru că nu ştiu cum e mai bine să facem. Pînă la Alba Iulia mai sînt încă vreo două poştii şi ceva, pe cari nu le putem face pînă diseară, chiar dacă am merge în galop şi am face să crape caii sub noi, la sosire. Aşa stînd lucrurile, va trebui să rămînem peste noapte undeva într-un sat sau tîrg, şi abia mîine pe la prînzişor să ajungem la curtea principelui. Sînt ceasurile cele mai potrivite pentru a cere să fim primiţi, căci nobilii şi curtenii se scoală cam pe la prînzişor, după ce au benchetuit, au dănţuit şi au jucat cărţi pe aur, pînă noaptea tîrziu. Dacă e limpede că trebuie să ne oprim undeva înainte de a ajunge la Alba Iulia, înnoptînd acolo, nu mi-e limpede unde anume să mînem la noapte : la Miercurea Sibiului sau la Sebeş.

— Eu sînt vistavoi, iar tu eşti hotnog, o făcu Voicu pe prostul. De ce mă întrebi ?

— Răspunde, şi nu te bosumfla ! îi porunci cu glas tăios Maria.

— N-am ce răspunde, se încăpăţînă „vistovoiul", ori nu ştia ce alegere să facă.

Maria mai adăstă o vreme răspunsul îndărîtnicului ei vistavoi, şi apoi hotărî scurt :

— Înnoptăm la Sebeş !

Au lăsat caii să pască şi să se odihnească ceva mai mult decît voiseră la început, căci să faci două poştii şi jumătate într-o singură zi nu e lucru uşor nici pentru nişte fugari din grajdurile domneşti, darmite pentru cei doi, din grajdurile unui birău. Apoi au pornit la trap pe lungul şi istovitorul drum ce-l aveau de făcut. La căderea nopţii, au ajuns într-un tîrg mărişor, Sebeşul. Au tras la un han, au adăpat, au hrănit şi au ţesălat caii plini de praf şi de sudoare, după care s-au spălat, au mîncat în grabă şi s-a

dus fiecare în odaia lui, ca să se arunce frînţi de oboseală în pat şi în braţele somnului fără vise.

A doua zi au pornit spre Alba Iulia, ţinta călătoriei lor. Pînă acolo erau doar trei sferturi de poştă, aşa că şi-au îndemnat mai rar bividiii, fiind mai cu luare aminte la privelişti şi la oameni. Erau locuri frumoase şi mănoase, aşezate în valea Mureşului. Au întîlnit satele Lancrăm, Oarda, Dumbrava şi altele, în cari au văzut că portul femeilor se apropie de cel din Argeş, fiind mai bogat în culori decît cel din ţinutul Făgăraşului şi al Sibiului. Nevestele purtau cămăşi cusute cu arnici roşu şi albastru, aveau bete roşii la brîu şi fote colorate în cari precumpănea roşul.

Ceva mai înainte de prînzişor, au intrat în tîrgul de scaun al Ardealului, aşezat în apropiere de vărsarea rîului Ampoi în rîul Mureş. Tîrgul, aşa cum arăta el la prima vedere, era mai mic ca Sibiul şi cu lume mai puţină, dar era la fel de frumos, cu căşi mari, cu două sau trei caturi, cu pereţi înfloraţi, cu sculpturi la intrări şi la balcoane, cu streşini din lemn scump şi crestat. Pe uliţe au întîlnit multe calești şi carîte strălucitoare, cu cai mîndri, ce purtau feţe alese, pesemne nobili şi curteni. Pe jos, pe uliţele late şi drepte, podite cu lemn de stejar sau cu lespezi albe, treceau, în straie înzorzonate, tîrgoveţi înstăriţi şi oşteni de tot felul.

Maria a întrebat unde-i palatul principelui. I s-a răspuns că el se află în cetate, în mijlocul tîrgului. Răspunsul acesta a umplut-o de mirare, căci în Sibiu zidurile de apărare înconjurau tîrgul, şi nu pe dos ca aici. Şi-a adus aminte că citise în cărţile de istorie ale pîrcălabului că tîrgul Albei s-a clădit în jurul unei vechi cetăţi ridicată pe ruinele fostei cetăţi romane, Apulum. Regele Ioan de Hunedoara a refăcut şi întărit cetatea cea veche, pe care românii din Ardeal o numeau Bălgrad, adică „tîrgul alb". Ioan de Hunedoara a zidit în cetate o catedrală în stil gotic, unde se află mormintele casei sale domnitoare.

Maria a tras la un han mai acătării, unde l-a mînat pe Voicu la grajd ca să adape, să hrănească şi să facă lună caii, în vreme ce ea s-a spălat şi s-a îmbrăcat în straiele cele noi de hotnog de roşiori. Apoi s-a îndreptat spre cetate. Ajunsă la poarta ei, a arătat zapisul cu pecete şi a

întrebat unde îl poate găsi pe cinstitul căpitan Toma Csomortany, căci pîrcălabul o sfătuise să se ducă întîi la prietenul său, care știa că are copii, dar nu și că are numai fete. I s-a arătat palatul principelui, aflat în cetate, în apropierea bisericii. Era o clădire impunătoare, la mijloc cu patru caturi și acoperiș înalt și boltit, cu solzi de zinc deasupra și tot felul de înfloriturî și sculpturi pe margini. În părți, palatul avea numai trei caturi, cu acoperiș mai scund dar tot cu solzi și zorzoane de zinc. Intrarea principală era în partea de mijloc a palatului, avea trei portale monumentale, sprijinite pe coloane de marmură roșietică. Fațada era făcută din ziduri de cărămidă acoperită cu plăci de faianță de culoare albăstrie ce se îmbina armonios cu coloanele cele roșietice.

Hotnogul de roșiori fu condus în spatele palatului, unde se afla corpul de gardă și odaia de lucru a comandantului gărzii princiare, căpitanul Csomortany. Cînd a intrat la el, după ce fusese anunțat din partea cui vine și cu ce treabă, a fost întîmpinat de un bărbat în putere, în uniformă de husar, înalt, vînjos și cu un chip osebit de atrăgător, o adevărată frumusețe războinică, ale cărui priviri vulturești au furnicat-o din creștet pînă în tălpi pe Maria. Căpitanul își plimbă cîteva clipe ochii săi albaștri și sclipitori asupra hotnogului și, plăcut mișcat de distincția nobilă, frumusețea rafaelică și înfățișarea acestui tînăr, îi zîmbi cu prietenie și-l îmbrățișă cu căldură, mai ales că venea din partea unui om de care îl legau aduceri aminte de neuitat. După ce a primit scrisoarea pîrcălabului, i-a făcut semn aducătorului să ia loc și, așezîndu-se și el, a desfăcut scrisoarea și a început s-o citească. Pe măsură ce afla despre ce e vorba, își încrețea sprîncenele cu interes, dîndu-și seama, desigur, că se află în fața unei trebi diplomatice de prima mînă.

— După cîte mi-a scris stimatul căpitan Butoianu, mai aveți de prezentat o scrisoare pentru contele Baltazar Bathory și alta pentru căpitanul Kiraly, zise în limba latină, după cum era obiceiul la acea Curte, frumosul și prietenosul căpitan, după ce citise scrisoarea.

— Așa este, stimate căpitane. Le voi înmîna îndată, răspunse Maria în limba lui Virgiliu, cu ochii în pămînt și cu obrajii îmbujorați.

— Aceea pentru prietenul meu Kiraly o puteți înmîna cînd vreți. Cealaltă însă o puteți preda abia peste trei zile, cînd se va întoarce contele de la o vînătoare. Trebuie să vă spun că nici eu, nici căpitanul Kiraly nu putem face demersurile ce se impun pe lîngă Alteța Sa Princiară, înainte de a se reîntoarce contele Baltazar, a citi scrisoarea banului Mihai și a ne consulta cum este mai bine să prezentăm, fiecare în parte, chestiunea care îl privește pe ban.

— Aveți dreptate, stimate căpitane. Nu se poate face nimic pentru banul Mihai înainte de reîntoarcerea generosului conte Baltazar Bathory, se alătură Maria căpitanului, într-o latină aleasă și fără greș. Căpitanul schimbă vorba :

— Unde ați tras la venirea în Alba Iulia ? Aveți cunoștințe aici ?

— Am tras la hanul „Princiar".

— Nu este rău acolo, dar la mine este mult mai bine. Am o casă cu tot ce trebuie lîngă cetate, sînt celibatar și am loc pentru un cîrd de oaspeți, darmite pentru unul singur.

Auzind poftirea căpitanului, Maria avu o mișcare abia simțită de respingere, cuprinsă de temeri și înfiorări nelămurite, la gîndul că va trebui să stea trei zile și trei nopți singură cu un bărbat atît de puternic și frumos. Apoi își dete seama că teama și tulburarea ei sînt doar instinctive, nu și rațională, de vreme ce seducătorul oștean e convins că dînsa este bărbat. Dar dacă se dă de gol ? Ar fi un dezastru nu numai pentru ea, ci și pentru solia sa.... Încercă deci să refuze invitația și spuse :

— Mă simt foarte bine la „Princiar", stimate căpitane. Nu trebuie să vă faceți necazuri cu mine.

— Nu-mi faceți nici un fel de necazuri, ci, dimpotrivă, o mare plăcere. Seara, după ce ies din gardă, mi-e urît singur și mi-ar face plăcere să am cu cine închina un pahar de muscat otonel.

Auzind de băutură, teama Mariei se transformă în panică, dar asta fără să se poată citi pe fața ei. Spuse cu exagerată politețe în glas :

— Sînteţi mai mult decît generos, dar eu nu prea sînt deprins să beau.

— Oo... asta-i ceva inadmisibil pentru nişte călăreţi ca noi ! Aţi uitat că Sfînta Treime a cavalerilor este calul, femeia şi vinul ?

Maria se îngrozi la gîndul unui chef în doi cu acest militar habotnic, care se închina la o asemenea troiţă. Cu toate acestea nu-şi pierdu capul, ci îi răspunse liniştită şi cuviincioasă :

— Sînteţi un om prea generos, dar eu n-am de gînd să abuzez de acest lucru.

— V-am mai spus că este un privilegiu pe care mi-l acordaţi, şi nu de un abuz împotriva mea. Refuzaţi să ţineţi de urît cîteva seri unui burlac singuratec ca mine ?

Maria îşi dete seama că refuzul ei cu totul neîntemeiat s-ar putea transforma într-o gafă diplomatică. Cu gîndul la soarta înaltei ei solii, cedă şi spuse :

— Dacă ţineţi neapărat să vă fiu oaspe, iar asta nu vă stînjeneşte cu nimic, atunci primesc cu plăcere şi recunoştinţă invitaţia domniei voastre.

— *Pulchre, bene, recte !* * zise frumosul şi mărinimosul ofiţer, strîngînd cu putere mîna Mariei care ardea ca jarul şi tremura ca varga, lucru ce scăpă însă căpitanului Toma Csomortany.

— Mutarea începe îndată, spuse căpitanul, în timp ce scutura clopoţelul de argint de pe birou.

Cît ai bate din palme intră pe uşă plantonul, un zdrahon cu mustaţă pe oală, în uniforma cu fireturi şi rozete a husarilor, căruia căpitanul îi porunci :

— Condu pe domnul hotnog la mine acasă. Spune-i ordonanţei mele să-l însoţească la han, ca să-i aducă bagajele la mine...

— ... Nu este nevoie, căpitane, am vistavoiul meu, interveni Maria.

— Am să vă respect opţiunea, spuse căpitanul, în limba latină.

Apoi porunci plantonului să comunice slujnicei să pregătească o cameră în apropiere de dormitorul său, pentru distinsul oaspe, precum şi tot ce trebuie pentru valetul

* Bine, foarte bine, perfect ! (în limba latină)

său. Maria îi mulțumi cu recunoștință sinceră, în limba latină, desigur : știa prea bine că greșelile gramaticale sînt supărătoare pentru un om stilat care își aude pocită limba în care vorbește, chiar dacă acesta este înșăduitor din fire. Apoi își luă rămas bun și plecă urmată de planton.

Ajunse la casa căpitanului, o vilă cochetă și încăpătoare, de unde porni spre han, însoțită de ordonanța căpitanului. Voicu nu s-a arătat prea bucuros cînd a auzit că Maria va fi oaspele unui căpitan de husari, va dormi în casa dînsului, dar nu avu ce face, mai ales că sora lui de lapte i-a arătat că s-a străduit din toate puterile să nu primească poftirea nobilului husar, dar a fost nevoită, în interesul soliei primite, s-o primească pînă la urmă.

În vreme ce Voicu făcea bagajele, ea s-a gătit îndelung în fața oglinzii, sub privirile bănuitoare și pline de gelozie ale lui Voicu. Abia după ce și-a terminat găteala și a înțeles răbufnirile cocoșești ale lui Voicu, și-a dat seama de neghiobia ce o făptuise. Începu să se certe singură. Ce rost avea găteala ? Pentru cine ? Un bărbat se gătește spre a place altui bărbat ? E de-a dreptul caraghios ! Cum de nu și-a dat seama ? Apoi, cine a împins-o la această gugumănie ?

În vreme ce Voicu făcea ultimele pregătiri de mutare, Maria încercă să găsească o explicație la reacția ei atît de curioasă și necontrolată. După puțină chibzuire, își dădu seama că abia acum, în pragul unei situații cu totul noi, aceea de a sta singură sub același acoperămînt, trei zile și trei nopți, alături de un bărbat, încep să se pună în mișcare, în adîncul sufletului și trupului ei, niște puteri necunoscute ei pînă în clipa aceea, încep să lucreze niște resorturi neștiute ale simțirii sale, cari o fac să săvîrșească, fără voia ei, niște lucruri dinainte plănuite de cineva din afara ei, întocmai ca o păpușă cu arc ce se mișcă singură, în chipul orînduit de meșterul ceasornicar. Iat-o deci în puterea tainicilor rînduieli ale firii, cari încep să-i întindă felurite capcane viclene. Numai că omul nu este simplă jucărie sau rotiță în puterea marelui orologiu al firii, căci el are ceea ce n-au celălalte făpturi : cuget și voință. Pîrcălabul o învățase că omul este cea mai izbutită și puternică făptură a firii, tocmai mulțumită acestor două daruri neprețuite, primite de la Creator. De

ele va trebui să se slujească acum, cînd încep pentru dînsa trei zile și trei nopți de încercări primejdioase, cari pot pune sub semnul întrebării izbînda soliei primite.

Cu această hotărîre în suflet se îndreptă Maria, ca spre un cîmp de bătaie, către pașnicul și primitorul sălaș al frumosului și mărinimosului oștean. Căpitanul însă, nebănuind nici măcar o fărîmă din adînca tulburare și din gîndurile atît de bătăioase ale tînărului și candidului ofițer valah, l-a primit seara, la ieșirea din serviciu, cu brațele deschise și cu o poftă de mîncare și de băutură vrednică de un husar zdravăn ca dînsul.

Crezînd că-i face plăcere hotnogului, căpitanul i-a cerut vistavoiului oaspetelui să servească la masă împreună cu acela al său, lucru pe care Maria îl primi cu un simțămînt de adîncă ușurare. De ce, nici ea nu știa bine, căci de fapt, chibzuind cu mintea limpede, nu o putea aștepta nici o primejdie din partea unui cavaler distins ca amfitrionul ei și care, pe deasupra, habar n-avea ce se ascunde sub uniforma pe care o purta.

Ca prin minune, cam aceeași tulburare și temeri nedeslușite îl încercau și pe Voicu, deși se certa și el singur, spunîndu-și că n-are de ce să fie gelos pe chipeșul căpitan de husari, de vreme ce acesta habar n-are din ce stirpe face parte cu adevărat hotnogul din fața sa. Numai că după servirea bucatelor cele alese și nenumărate, liniștea lui îi pieri cu totul, căci căpitanul slobozi pe cei doi vistavoi, după ce le azvîrlise cîte un ughi de aur, plăcîndu-i să servească el însuși, cu un anume ritual, oaspelui și sieși, minunata licoare de Tokay, ce urma la rînd, după vinurile băute în timpul mesei. Iar ritualul sta în aceea de a privi, în lumina candelabrelor de Murano, vinul turnat în pocalul de cristal și a-i admira sclipirile de chihlimbar, a sorbi o înghițitură și a o plimba pe cerul gurii, spre a-i simți buchetul și a da apoi pe gît, pe nerăsuflate, tot pocalul cel zdravăn. Ritual de care inocentul tînăr valah habar n-avea și nici nu încerca să-l copieze, mulțumindu-se să bea ca o vrăbiuță dintr-un ochi de apă.

Căpitanul făcu haz de nepriceperea călărețului român în tainele cultului bahic, fapt ce-l punea în seama tinereții lui, căci, după cît își amintea, taică-său, pîrcălabul, se dovedise cîndva, cînd se cunoscuseră, un slujitor inițiat

al acestui cult, ca toţi călăreţii de pretutindeni. Ştiind că ce se naşte din pisică şoareci mănîncă, se silea cu sîrg să-şi iniţieze tînărul oaspe în tainele cultului cu pricina, îndemnîndu-l de zor să dea pe gît voinicește licoarea ce turna foc în sînge. Dar, spre dezamăgirea dascălului, învăţăcelul se dovedea tare de cap şi continua să bea vin cu degetarul, deşi, de obicei, nu se temea de zeama de strugure.

Cu toate acestea, virtuţile osebite ale vinului începură să-l cucerească pe tînărul novice mai mult decît sfaturile maestrului său şi să-i dea curaj la supt. Ba, mai mult, licoarea făcută din struguri stafidiţi, aleşi, bob cu bob, începu s-o ademenească în capcana unor judecăţi primejdioase pe sărmana fetişcană, judecăţi cari săpau pe dedesupt şi ameninţau să surpe hotărîrea ei bătăioasă de a înfrînge ispitirile seducătorului războinic. Astfel, Maria începu să-şi spună că, la urma-urmei, nu-i nici un fel de primejdie şi că ea are destulă voinţă şi înţelepciune pentru a nu se da de gol, iar dînsul nu bănuieşte cîtuşi de puţin că are în faţă o femeie, ba încă o fecioară neprihănită. Aşa că, liniştită de aceste judecăţi înşelătoare, se lăsă cucerită de licoare şi începu să soarbă cu mai multă îndrăzneală din pocal.

Deodată se auzi în fundul salonului suspinul prelung al unei lăute, un tremur adînc şi subţire de strună, ca un plînset înăbuşit de fericire vecină cu durerea, care ţinu o bună bucată de vreme şi îl făcu pe husar să zăvorască pleoapele şi să cadă în visare, iar pe Maria să se înfioare de plăcere. Şi tînguirile prelungi ale lăutei se repetară încă de cîteva ori, răspîndind zbucium şi alean în inimile învolburate de licoare ale celor doi ascultători şi vrajă în jurul lor.

Răscolită şi fermecată de cîntec şi înfrigurată de nectar, Maria căută, plină de recunoştinţă, privirile mărinimoasei gazde, care o căuta, de asemenea, cu ochii, în semn de simpatie şi prietenie. Abia acum îşi dete seama, cu adevărat, Maria ce farmec răspîndesc ochii de cicoare, cu sclipiri de ametist, ai căpitanului şi ce frumos şi falnic şi seducător era nobilul şi generosul ei amfitrion. O clipă, doar o clipită, îşi pierdu firea şi simţi nevoia nebunească de a se arunca în braţele acestui fermecător şi înrobitor zeu

războinic și să-i strige : „Sînt femeie ! Sînt a ta ! Ia-mă !" Dar se scuturâ pe dată, ca trezită dintr-un vis, și își spuse în gînd, cu dezgust : „Sînt o nemernică, o vînzătoare ! Cum am îndrăznit să doresc așa ceva ? Unde mi-e cugetul și voința cu care m-a înarmat tătuca ?"

Și după ce chibzui un șir de clipe, își spuse în gînd, cu dispreț față de ea însăși, că era gata-gata să cadă în capcana firii ; în puterea acelei legiuiri care îi cere să devină o născătoare de pui, ceea ce este de fapt un lucru măreț, căci poartă în veacuri și în vecie soiul omenesc, dar care înseamnă, pentru dînsa și în împrejurările din acea vreme, trădarea nădejdilor puse în ea de cei dragi și de neamul ei, trădare ce i-ar aduce disprețul tuturor oamenilor, și, în primul rînd, disprețul omului care îi luase, fără voia lui, pentru o clipă, mințile.

Venindu-și în fire de-a binelea, Maria se jură că nu-și va ierta niciodată această trădare față de cugetul ei, această capitulare în fața instinctului, chit că a durat doar cît ai clipi din ochi. Asprele învinuiri ce și le-a adus singură și legămîntul făcut au scos-o din amețeala vinului, vraja cîntului și farmecul zeului cel frumos și puternic și au întărit-o dintr-odată, devenind stăpînă pe ea și sigură că nu va mai cădea niciodată în ispită. De aceea, putu să privească, din acea clipă, spre mărinimosul husar, ca de la bărbat la bărbat. Firește, nobilul oștean n-a băgat de seamă cîtuși de puțin năpraznicul cutremur ce îl zguduise pe hotnog, mai ales că ținuse doar o clipită.

Tocmai atunci geamătul lăutei se prefăcu dintr-o dată într-o vijelie de melodii săltărețe, cîntate în ritm îndrăcit, sărbătorind, parcă, izbînda Mariei asupra ei însăși.

Din acea clipă hotnogul i-a ținut căpitanului hangul la băutură cu multă îndrăzneală, ceea ce l-a făcut pe husar să-și spună în gînd, cu un zîmbet de mulțumire pe buze, că fiul pîrcălabului începe să calce pe urmele lui taică-său. Către miezul nopții, la un semn molatic al gazdei, țiganii au tăcut și au plecat tot așa de tainic precum veniseră, bairamul s-a sfîrșit, iar cei doi bravi oșteni s-au retras, clătinîndu-se, spre odăile și paturile fiecăruia.

Cînd Voicu, însoțit de vistavoiul căpitanului, veni să strîngă vasele, răsuflă ușurat, căci văzuse, trăgînd cu

ochii la ferestre, luminița de noapte, atît în odaia Mariei, cît și în cea a husarului.

A doua zi husarul i-a înlesnit hotnogului audiența la vestitul căpitan de oaste și sfetnic apropiat al principelui, Albert Kiraly, de care ținea, de altfel, căpitanul Caracsony și garnizoana din cetatea Poenari. Audiența n-a ținut mult, căci căpitanul Kiraly fusese informat pe larg de Csomortany despre ce este vorba. După ce a citit scrisoarea căpitanului Caracsony, Kiraly, care era de acum cîștigat pentru cauza banului Craiovei, i-a spus hotnogului, la fel ca și Csomortany cu o zi înainte, că nu se poate întreprinde nici un demers la principe, înainte de întoarcerea în Alba Iulia a contelui Baltazar Bathory. Privind cu multă simpatie pe tînărul și distinsul ofițer, el i-a promis că rugămintea căpitanului Caracsony va fi satisfăcută la timpul potrivit și că va confirma acest lucru printr-o scrisoare de răspuns pe care i-o va înmîna hotnogului. Hotnogul Butoianu i-a mulțumit cu alese cuvinte, spuse într-o latinească grațioasă și fără greș, și s-a retras salutîndu-l cu tot respectul cuvenit.

În serile ce au urmat pînă la reîntoarcerea contelui Baltazar, Maria a continuat să-i țină de urît atrăgătoarei și binevoitoarei sale gazde, fără a mai fi frămîntată de temeri și gînduri tulburătoare, izbutind să fie un bun tovarăș de petrecere. A patra zi de la sosirea ei la curte, Maria a fost primită în audiență de către contele Bathory, căruia i-a predat scrisoarea banului Mihai. Ca și Kiraly, contele luase deja cunoștință despre ce este vorba, așa că citirea scrisorii a fost o simplă formalitate. Ca bun prieten al banului Craiovei, a îmbrățișat de la început cauza lui Mihai și i-a spus curierului, desigur, în limba latină, că va primi peste cîteva zile scrisoarea de răspuns, după ce va prezenta cererea de adăpost și sprijin diplomaticesc a banului. Atras de prospețimea, distincția și farmecul tînărului ofițer valah, contele i-a zîmbit prietenos, l-a mîngîiat pe obraji și l-a asigurat că va fi înștiințat la timp, prin gazda sa, căpitanul Csomortany, cînd poate veni pentru primirea scrisorii de răspuns. Maria a adus omagii generozității excelenței sale contele, i-a mulțumit cu re-

cunoştinţă şi s-a retras după o graţioasă reverenţă cavalerească.

Peste două zile a fost chemată din nou în audienţă la conte, care i-a dat scrisoarea pecetluită pentru banul Mihai, anunţînd-o, cu un zîmbet de satisfacţie, că ea conţine numai veşti bune. Totodată, i-a transmis tînărului ofiţer invitaţia de a participa, chiar în acea zi, la o serată dată în cinstea celei de a şaptesprezecea aniversări a fiicei sale Francisca, unde a fost invitat şi amabila sa gazdă, căpitanul Csomortany. Maria i-a mulţumit în termenii atît de aleşi pe care îi oferea limba latină şi s-a retras după reverenţa cuvenită.

În drum spre amfitrionul său, deşi era fericită că solia sa se încheiase cu izbîndă deplină, era neliniştită din pricina invitaţiei la serată, care, în chip neîndoielnic, fusese sugerată de mărinimosul prieten al tatălui ei. Tulburarea îi venea de acolo că, deşi primise o educaţie aleasă din partea pîrcălabului şi a lui Pişta şi cunoştea rînduielile curteneşti, trăise mai mult în cetate şi nu prea ieşise în lume.

Cu astfel de frămîntări în minte şi în suflet, dar cu hotărîrea de a nu păgubi cu nimic nobila cauză pentru care venise la curtea princiară, a pornit, la căderea nopţii, spre strălucitorul palat al contelui. Era însoţită de falnicul husar, care citise pe faţa tînărului său oaspe îngrijorare şi sfiiciune. Căpitanul, care în cele cinci zile de convieţuire cu candidul şi atrăgătorul său oaspe se împrietenise şi se legase sufleteşte de el, se hotărîse să stea mai tot timpul în preajma protejatului său, spre a nu se simţi stingher sau stînjenit în mijlocul simandicoşilor invitaţi la serată.

Cînd Maria a intrat în fastuosul palat, şi a dat cu ochii de luxul saloanelor şi strălucirea rochiilor şi gătelilor femeilor şi al veşmintelor bărbaţilor, a fost de-a dreptul ameţită, fascinată. Privea cu ochii uimiţi ceea ce vedea, fermecată, dar şi mîhnită, în acelaşi timp. Mîhnirea îi venea de la aceea că în loc să pizmuiască pe oşteni pentru stofele scumpe de urşinic şi mătase ale veşmintelor lor, pentru aurul epoleţilor, corindonul bumbilor şi fildeşul şi adamantul decoraţiilor, le pizmuia şi le fericea pe femei, pentru rochiile lor de mătase chinezească sau de brocart frînc, pentru diademele cu diamante din păr şi salbele

de perle de la gît. Asta o făcu să-şi spună în gînd, cu ciudă şi amărăciune, că oricît s-a jurat ea, în seara ceea de pomină din salonul husarului, că n-o să-şi mai dea în petec, tot femeiuşcă a rămas. Aceasta făcu să încolţească în sufletul ei simţămîntul răzvrătirii împotriva stării nefireşti în care taică-său o silise să trăiască de mică, împotriva vicleimului de prost gust pe care îl juca, în straie ostăşeşti, din fragedă copilărie.

Deocamdată, la începutul strălucitoarei serbări la care lua parte, această dorinţă de răscoală abia mijea în inima şi în sufletul ei. Către sfîrşitul seratei, însă, ea se prefăcu într-o hotărîre dîrză, întărită prin legămînt. Iată ce s-a întîmplat :

Prezenţa tînărului ofiţer valah, cu părul cîrlionţat, de culoarea abanosului, cu ochii adînci şi galeşi, cu faţa de nenufar, plăpîndă şi prelungă, de pictură sixtină, cu trup tras ca prin inel, cu voce de cîntăreţ de operă şi cu purtări alese, a cărui frumuseţe gingaşă era întărită de frumuseţea războinică a falnicului husar ce-l însoţea, a stîrnit interesul tinerelor domniţe din jurul fiicei contelui care era, de asemenea, o frumuseţe angelică. Lucru ce n-a rămas fără răsunet în inima tinerei şi încîntătoarei sărbătorite. Băgînd de seamă acest lucru, Csomortany l-a prezentat pe fermecătorul ofiţer tinerei domniţe. Silită de regulile curteniei, Maria a dănţuit şi a stat de vorbă cu fiica înaltului dregător — om căruia Maria îi datora adîncă recunoştinţă, căci jucase un rol de seamă în izbîndirea soliei sale. În vreme ce frumoasa şi gingaşa ungarcă vădea o deosebită plăcere să aibă în preajma ei pe fermecătorul şi sfiosul ofiţer, Maria simţea leşie în suflet, învrăjbită împotriva ei însăşi, pentru rolul amăgitor şi necinstit pe care îl juca. Niciodată în cei aproape douăzeci de ani de cînd umbla în veşminte bărbăteşti, nu s-a gîndit la încurcăturile şi încercările umilitoare ce ar putea să i le aducă mascarada la care taică-său o silise să ia parte, şi cari acum ieşeau la iveală. Abia acum îşi dădea seama de greşeala greu de iertat ce o făcuse pîrcălabul, încercînd să înşele firea şi să se mintă pe el însuşi. Şi în vreme ce citi, cu durere şi ruşine, în ochii senini şi nevinovaţi ai micuţei domniţe cum mijesc zorile unei iubiri neaşteptate, fruct al minciunii şi al înşelăciunii, falsul hotnog se jură

în gînd că îndată ce va duce la bun sfîrșit solia și se va întoarce acasă, va pune capăt comediei pe care taică-său, din pricina unui vis amăgitor, o silise s-o joace, iar ei îi plăcuse s-o facă.

Sărmana domniță rămase nedumerită cînd văzu în ochii afunzi ai frumosului și gingașului tînăr valah o scînteiere de oțel și o îndîrjire aprigă cari ținură doar o clipită, nepricepînd că Maria se răzvrătise împotriva ei înșăși și a bunului dar lunatecului ei părinte.

V

Vulturul

Iată că sosise și clipa reîntoarcerii acasă. Maria era bucuroasă și tristă în același timp. Era bucuroasă, pentru că solia izbutise pe deplin : primise cele trei scrisori de răspuns și încredințări din partea celor trei dregători că ele cuprind numai vești bune. Era tristă, pentru că odată cu încetarea soliei sale, înceta și un vis amăgitor care ținuse din fragedă copilărie și pînă acum : acela de a fi o fecioară în zale, o nouă Ioana D'Arc, sau o nouă femeie căpitan de oaste, o nouă Zenobie. Fusese în primul rînd visul lui taică-său, dar cu vremea devenise și visul ei, ba chiar îl depășise în nădejdi pe cel al pîrcălabului. Numai că acum, la întîia încercare mai grea prin care trecuse, s-a dovedit o femeiușcă de rînd, cu toate năravurile și slăbiciunile așezate de fire în trupul și în sufletul muieresc. Pentru a le înfrînge și a te preface în bărbat viteaz, trebuie să ai virtuțile fecioarei din Orléans, ori ale reginei din Palmyra, dar ea nu se bucură de asemenea însușiri.

A venit și clipa despărțirii de minunata sa gazdă, de falnicul și fermecătorul bărbat care, fără voia și știrea lui, a trezit-o din visul cel înșelător. Căpitanul se despărțea, cu vădită părere de rău, de tînărul ofițer, de care se legase în chip atît de neașteptat de repede. Înainte de plecare, husarul i-a dat un dar neînsemnat ca preț, însă cît

se poate de folositor pentru drumul atît de lung ce-l aştepta pe hotnog : un pistol cu două cocoaşe, cu prăsele de argint şi sidef. Era o sculă nemţească, meşteşugit lucrată, care nu da greş cînd ţinteai liniştit şi bine cu ea. Maria i-a mulţumit cu cele mai alese cuvinte, cu priviri pline de recunoştinţă şi cu lacrimi în colţul ochilor, după care s-au îmbrăţişat îndelung şi s-au despărţit.

Au ieşit curînd din frumosul tîrg de scaun şi s-au îndreptat spre casă.

— Acum o să mergem ceva mai agale, grăi Maria către Voicu. Cînd am venit la Alba Iulia, am făcut patru zile şi jumătate. Acum, la întoarcere, vom face cinci zile în cap.

— Cum ai făcut socoteala ? Nu cumva ai greşit ? întrebă Voicu neîncrezător.

— Am făcut-o bine, răspunse Maria sigură pe ea. N-am greşit nimic. Am împărţit drumul în cinci părţi egale, cîte o poştie şi jumătate pe zi, ceea ce nu-i mult pentru nişte cai de călărie, care n-au de tras nimic după ei.

— Da, ai dreptate, spuse Voicu înfrînt.

— Niciodată n-ai fost ager la socoteli, îl zădărî Maria.

— Eu semăn cu o doică, iar tu cu un pîrcălab, îi spuse, cu înţepătură în glas, Voicu, care nu uitase umilirea primită cînd a întrebat-o cum se măsoară înălţimea piscurilor.

— Cînd ţi-am spus că semeni cu doica Gherghina, ţi-am spus şi că ai moştenit de la ea destule însuşiri bune, în schimbul slăbiciunii la socoteli, uitucule, îşi certă Maria fratele de lapte.

— Eu n-am avut dascăli iscusiţi ca pîrcălabul şi căpitanul Caracsony, cum ai avut tu, o împunse din nou Voicu.

— Vrei să spui că eu nu-s dascăl bun, nerecunoscătorule ?, se oţărî Maria la Voicu, privindu-l cu ochi şugubăţi.

— Eşti dascăl priceput, da nu ca cei doi căpitani cari te-au dăscălit pe tine.

— Poate că ai dreptate, zise Maria împăciuitoare.

— Unde poposim la noapte, tot la Sebeş ? schimbă vorba Voicu.

— Nu ţi-am spus că o să facem o poştie şi jumătate pe zi ? Cît este pînă la Sebeş ?

— Aşa grăieşte charta ?

— Așa, iar ea nu minte niciodată pe cel ce se pricepe s-o întrebe.

— Păi e firesc ca tu să te pricepi s-o întrebi, de vreme ce ești cogeamite hotnog.

— N-am să mai fiu hotnog de acum încolo, spuse Maria întunecîndu-se dintr-o dată la față și încruntînd sprîncenele.

— Nici măcar oștean de rînd ?... întrebă Voicu temător, ghicind după îndîrjirea de pe fața și din ochii Mariei că ea a suferit o înfrîngere.

— Nici oștean. Nu-s vrednică de așa ceva !

— Da ce dracu s-a întîmplat ? Nu ți-a izbutit solia ?

— Ba mi-a izbutit pe deplin.

Voicu o privi nedumerit, încercînd să citească pe fața ei pricina unei hotărîri atît de neașteptate și de jalnice. Nu putu însă desluși nimic căci cutremurul prin care trecuse Maria în prima noapte petrecută la husar și prăbușirea pe care o trăise în palatul contelui nu lăsaseră urme decît în sufletul ei. Neînțelegînd ce-i cu sora lui de lapte și nevenindu-i să creadă că ea a sfîrșit-o cu viața de oștean, o întrebă :

— Și cum, n-ai să mai umbli în straie ostășești, cu sabie și jungher la cingătoare și cu pistol la brîu ?

— Nu, n-am să mai port nici straie de oștean și nici arme.

— Ai să te îmbraci în veșminte femeiești ?

— Păi doar n-o să rămîn în cămașă, dacă le lepăd pe cele ostășești !

— Asta înseamnă că te-au dat gata rochiile și podoabele strălucitoare de la curtea grofului, zise Voicu cu ciudă.

— Ce-ți pasă ție cine m-a dat gata ? spuse Maria cu și mai multă mînie în glas. Scutește-mă de întrebări ! Nu ești popă, ca să mă spovedesc ție !

— Vvv..reau sssă te întreb doar un sssingur lucru, se bîlbîi Voicu, descumpănit de ceea ce auzise. N-o să mai colindăm munții împreună ?

— Ba asta nu ! De așa ceva nu mă pot lipsi. Dar am să umblu așa cum se cade să umble o fată ca mine.

— Păi o să rîdă lumea de tine, zise Voicu puțin mai liniștit.

— De ce să rîdă ? Nu-s femeie ?

— Vei fi tu femeie, da toată lumea s-a învăţat să te vadă încă de mică, în haine de oştean.

— Învăţul are şi desvăţ ! Şi acum lasă-mă în pace şi nu mă mai sîcîi cu tot felul de întrebări prosteşti, se răsti Maria cu faţa mohorîtă şi cu lacrimi în ochi.

Voicu înţelese în sfîrşit că trebuie să tacă şi că sora lui de lapte trece prin grele încercări sufleteşti, a căror pricină nu o poate pricepe sau ghici în nici un chip. Mergeau de mult la pas, pentru a putea sta de vorbă, aşa că Maria dete pinteni calului şi porni la trap, urmată de Voicu, care o făcea mai departe pe vistavoiul, deşi nu mai era nevoie.

A cincea zi în revărsatul zorilor, au început să se lase din creştetul de cleştar al Negoiului spre cuibul vulturesc din cheile Argeşului. Pe la prînzişor, urmînd şleaul cel îngust de pe malul Argeşului — apă care acolo, sus, lîngă izvoare, era un pîrîu de munte subţire dar repezit — au ajuns în apropiere de culmea golaşă, Piscul Negru. S-au oprit o bucată de vreme spre a se hodini, căci drumul pietros şi plin de grohotişuri era obositor şi pentru om, şi pentru cal. După ce îşi potoli setea cu apă limpede ca cristalul şi rece ca gheaţa, Maria privi în josul Argeşului, spre plaiurile din preajma cheilor, pe care zburdase în copilărie, unde învăţase să se ţină în şa şi să tragă cu arcul din fuga calului. Acolo deprinsese greul meşteşug al armelor pe care acum, cu durere în suflet şi cu lacrimi în ochi, va trebui să-l părăsească. Ştia că va suferi multă vreme din pricina hotărîrii luate, dar rana se va tămădui cu timpul, iar dînsa va intra tot mai mult pe făgaşul croit de fire pentru femei. Ce va zice pîrcălabul cînd va afla de trădarea viselor şi planurilor lui ? Dar Pişta baci ? Orice vor zice, hotărîrea ei juruită va rămîne nestrămutată, îşi încheie Maria gîndurile.

Porniră din nou la vale. La amiază au ajuns într-o poieniţă, la vărsarea în Argeş a pîrîului Modrugaz. Au hotărît să prînzească acolo. Au scos samarele şi şeile de pe cai, au lăsat bidiviii să pască, după care au luat pită, cîrnaţi şi şuncă din desagă şi şi-au pus burta la cale. Tocmai sorbeau nişte vin de Tîrnave, cînd căluţii au început să frămînte pămîntul cu copitele şi să sforăie. Apoi au rupt-o la

fugă la vale. Voicu alergă pe urmele lor. Deodată ieşi în calea lui, din tufişul de smeură din apropiere, o namilă cenuşie care s-a ridicat în două picioare şi a început să mormăie ameninţător. Voicu şi-a smuls pistolul de la brîu şi a tras două focuri. Ursul s-a clătinat un pic dar n-a căzut, semn că Voicu n-a chitit acolo unde trebuia. Namila s-a repezit furioasă spre băiat, gata să-l facă fărîme. Voicu îşi trăsese jungherul din teacă şi se pregătea pentru lupta corp la corp, în care n-avea sorţi să învingă. Dintr-un salt, Maria a ajuns în apropierea fiarei şi a tras două focuri de pistol. Ursul a căzut pe labele din faţă, dar, nefiind încă rănit de moarte, a găsit putere să se arunce spre Voicu. Maria ţinti fiara între ochi cu cel de al doilea pistol şi trase. De data asta ursul căzu grămadă fulgerat de glonţ. În cădere îl prinse pe Voicu sub el. Cu sforţări supraomeneşti. Maria îşi trase fratele de lapte de sub leşul ursului însîngerat, înainte de a se înăbuşi. Era vînăt la faţă, dar în afară de cîteva zgîrieturi, n-avea nimic. Se alesese doar cu spaima, care îl făcu să stea o bună bucată de vreme fără grai. Maria privea fiara mare cît un mal şi nu-i venea să creadă că l-a doborît cu mîna ei.

După ce Voicu şi-a venit în fire şi i-a mulţumit Mariei că l-a scăpat de la moarte, cei doi fraţi, împinşi de curiozitate copilărească, s-au pus să răsucească pe toate părţile ursul, spre a vedea unde a fost lovit de gloanţe şi de ce n-a murit după primele patru focuri trase în plin. Voicu care ţintise spre inima ursului, îl lovise în coşul pieptului. Maria trăsese două focuri în botul ursului, iar două, în frunte, între ochi. Numai cu ultimele două lovituri, trase cu pistolul dăruit de husar, ucisese fiara. Celelalte patru îl răniseră în aşa fel încît îi mai rămăsese încă destulă putere ca să-l sfîşie pe Voicu.

Maria, deşi era bucuroasă că salvase viaţa fratelui ei de lapte, era totuşi întristată că luase viaţa unei făpturi a pădurii. Nu-i plăcuse niciodată vînătoarea din cauza cruzimii legate de acest fel de a-ţi omorî timpul, fapt pentru care nu primise niciodată să ia parte cu taică-său la asemenea jocuri crude. Acum însă devenise, silită de împrejurări, vînător vrednic de pizmă. Dar asta n-o încălzeşte cu nimic, şi nici n-o va face să pomenească vreodată cuiva despre isprava ei de astăzi.

Din aceste gînduri neguroase o scoaseră niște ciobani cari, atrași de pușcături, veniseră să vadă ce s-a întîmplat. Cînd au văzut fiara doborîtă au fluierat a mirare, după care au mulțumit voioși celor doi oșteni, spunînd că dihania le făcuse multe stricăciuni și prădăciuni la stînă, fără ca ei să-i poată veni de hac. Dar dacă aveau și ei sîneţe ori pistoale, se schimba povestea. Simțindu-se datori față de oșteni, ciobanii, trei la număr, au jupuit ursul de piele și i-au tăiat labele. Cînd au vrut să le dea oștenilor, Maria le-a spus că pot păstra pentru ei și blana, și labele, neavînd trebuință de ele. Unul dintre ciobani, mai bătrîn decît tovarășii lui, pesemne baciul lor, i-a spus că primește darul, numai dacă vor mînca împreună friptură de labă de urs, mîncare pe care nici vodă nu o poate avea la masă prea des. Maria a primit, spunînd că la ospăț oștenii vor pune vinul, iar ciobanii, friptura, lucru cu care baciul s-a învoit bucuros.

Pînă să fie masa gata, s-au pus la taifas.

— De unde sînteți, oameni buni ? îi întrebă Maria pe oaspeți.

— Ia, d-aci din satul Cumpăna, răspunse baciul.

— Nu prea vă merge bine cu păstoritul, cu toate că aveți destule oi și vaci, băgă de seamă Maria, văzînd că tustrei erau trași la față și cu burțile supte.

— D-apoi nu-s ale noastre, ci ale satului, o lămuri baciul.

— Noi primim simbrii mici, ca de la calici, adăugă un cioban tînăr, cu priviri isteţe și șugubeţe.

— Știm și noi că satul vostru, intră în vorbă Voicu, e sat de oameni nevoiași...

— ... De țărani, toți sărăcani, adăugă tînărul cel hîtru, care avea darul să vorbească în stihuri, cum se găsesc destui în satele românești, care își arată meșteșugul mai cu seamă la horă, prin strigături glumeţe, ticluite atunci, pe loc.

— Și de ce cumpănenii sînt calici ?, întrebă Voicu pe stihuitorul cel tînăr.

— Calicit-am de vr-un an / De cînd a venit Bogdan, răspunse pe nerăsuflate ciobanul cel mucalit.

— Și cum v-a calicit vodă ? îl aţîţă Voicu pe stihuitor, spre a-i vedea mai bine meșteșugul.

— Păi cînd vin birarii greci / Ne lasă fără berbeci / Şi cînd vin gelepii sluţi / Ne lasă fără mieluţi / Şi de cerem părăluţe / Ne lasă fără văcuţe, încropi pe loc stiharul cel iscusit o doină plină de jale.

— Dar n-aţi fost cu jalbe la domnie, ca să cereţi dreptate ? îl întărîtă mai departe Voicu pe stihar.

— Ba fuserăm la Bogdan / La domnul cel prostovan / Lacom şi neomenos / Fără margini de fălos / Ce se crede Machedon / Fiind neam de caţaon / Dar ne zise „Hai sictir !" / Şi ne puse înc-un bir.

Toată lumea izbucni în hohote de rîs, iar Maria, după ce lăudă iscusinţa stihuitorului, scoase un ughi de aur şi i-l întinse acestuia. Numai că el mîndru ca orice stihar, nu primi galbenul, spunînd că tot ce a făcut a fost pentru plăcerea lui şi că deci s-a răsplătit singur. Ca să-i preţuiască totuşi harul său osebit, Maria i-a umplut bărdaca cea dolofană cu vin de Mediaş. Ceea ce iscusitul stihar primi cu plăcere, sorbind pe nerăsuflate licoarea cea strașnică. După care icni adînc şi pocni din buze de plăcere.

Cum friptura de labă de urs era gata, Maria spuse ciobanilor :

— Dumnevoastră luaţi fiecare cîte o labă, iar noi doi, pe aceea care a rămas, căci noi tocmai mîncasem cînd ne-am pomenit cu Moş Martin.

— Aiasta nu se poate, se împotrivi baciul, fără prea multă tărie, mai luaţi încă o jumătate.

— Ba se poate, căci la noi nu mai încape în burdihan, zise Maria, iar ciobanii deteră din cap că primesc.

Numai că după ce gustă din friptură, Maria simţi că-i pare rău că nu l-a ascultat pe baci. O friptură atît de gustoasă nu mîncase nici chiar acasă la husar, care avea gusturi din cele mai alese. După ce s-au ospătat cu toţii şi au mai ascultat cîteva stihuri bine ticluite, Maria şi Voicu şi-au luat rămas bun de la ciobanii cei sărăcani dar mîndri, pe care totuşi fata pîrcălabului îi blagoslovise cu o blană de urs pe care puteau lua bani buni de la vreun bogătan dornic să se laude că-i mare vînător.

Cînd au ajuns acasă, soarele blînd de toamnă însîngera asfinţitul, picurînd foi de trandafir şi pe cuibul vulturesc de la buza cheilor Argeşului, ai cărui pereţi ţuguiaţi înţepau zările. Îndată oşteanul de la podişcă a strigat către

starostele străjerilor că intră în cetate fata pîrcălabului și fratele ei, iar acesta a adus vestea la cunoștința capilor cetății. Căpitanul Butoianu și Pișta au ieșit în întîmpinarea olacilor mult așteptați, în curtea cea mare, podită cu lespezi de piatră albă. Deși în sufletul ei domnea întristarea, Maria s-a silit să pară voioasă, pentru a arăta că solia s-a încheiat cu bine. După ce s-au îmbrățișat, pîrcălabul a întrebat-o :

— Vii cu vești bune ?

— Desigur, tătucă. Așa mi s-a spus acolo unde am fost, vorbi Maria cu aer tainic, privind bănuitoare în jurul ei.

— Foarte bine. Să mergem în odaia mea. Aici nu putem vorbi mai mult, în auzul oștenilor.

— Mi-am dat seama de asta, tătucă.

— Am văzut. Să mergem sus, împreună cu Pișta.

Au urcat tustrei în odaia pîrcălabului.

— N-o să te țin mult, Măriuca, căci vii de la drum lung și nici măcar n-ai avut vreme să te ștergi de praf, spuse pîrcălabul. Zici că vii cu vești bune ?

— Da tătucă. Atît contele Baltazar cît și căpitanii Kiraly și Csomortany m-au încredințat fiecare, cînd mi-au dat scrisorile de răspuns, că ele cuprind numai vești bune. Fiecare dintre ei au sprijinit în fața principelui, în audiențe separate, cererea de adăpost și sprijin diplomaticesc a banului Mihai. Mai mult nu știu, dar cred că știu destul. Restul îl veți afla dumneavoastră din scrisorile prietenilor dumneavoastră. Poftiți scrisorile. Scrisoarea contelui către banul Mihai nădăjduiesc că o veți trimite cît mai curînd la Craiova.

— Firește, o vom trimite îndată comisului Calomfirescu, spuse pîrcălabul, în vreme ce puse deoparte scrisoarea de la Kiraly și o deschise pe aceea de la prietenul său Csomortany.

După ce au citit fiecare scrisoarea ce-i fusese adresată, Pișta zise :

— Căpitanul Kiraly spune că principele Bathory a consimțit să-l adăpostească la curtea sa pe banul Mihai. De asemenea, el a consimțit să sprijine la Poartă cererea boierilor din Țara Românească de a se da firman de domnie alesului lor Mihai, fiul lui Pătrașcu-vodă. Îndată ce banul

Craiovei va sosi la Alba Iulia cu cererea boierilor asupra sa, se vor trimite scrisori de recomandare către marele vizir Sinan-Paşa la care Sigismund Bathory are multă trecere. O scrisoare de recomandare va fi trimisă de asemenea lui Edward Barton, ambasadorul reginei Elisabeta a Angliei la Constantinopol, care are o mare influenţă la Poartă.

Apoi fu rîndul pîrcălabului să spună ce scria în misiva trimisă de prietenul său căpitanul Toma Csomortany. Scria cam aceleaşi lucruri ca şi Kiraly şi adăuga că banului Mihai nu-i va folosi nici cererea boierilor, nici scrisorile de recomandare, dacă nu va potoli cît de cît setea de aur şi de daruri a sultanului şi a marelui vizir.

— Cu cine trimiteţi la comisul Calomfirescu scrisoarea pentru banul Mihai ? întrebă Maria.

— Ştiu eu ? zise pîrcălabul. Să ne gîndim bine, căci această scrisoare e mai preţioasă decît toate.

— O duc eu, spuse Pişta. Eu am mai fost pe la comis, aşa că n-am să stîrnesc bănuielile iscoadelor lui Bogdan.

— Bravo, Pişta, e cea mai bună alegere zise pîrcălabul. O duci mîine dimineaţă.

— Aşa am să fac. Am să-i spun comisului că uricul boierilor se află în bună stare şi în loc sigur şi îl aşteaptă pe banul Mihai.

— Foarte bine, zise pîrcălabul. Acum că Maria şi-a încheiat în chip vrednic de laudă solia s-o lăsăm să-şi vadă de treburile ei, ca orice om care se întoarce dintr-o lungă şi obositoare călătorie. Poţi să pleci, fetiţa tatii.

Maria ieşi şi alergă să-şi îmbrăţişeze surioara, care nu ştia nimic de sosirea ei. Ileana a izbucnit în plîns, de bucurie că-şi revede sănătoasă sora, după o călătorie atît de lungă şi primejdioasă. După ce Maria s-a îmbăiat, i-a făcut Ilenei o cerere care a pus-o pe gînduri : să-i dea cîteva rochii de ale ei, cari se potrivesc la măsură, pînă îi va face croitoreasa rochiile de care are nevoie. Văzînd-o mirată şi neliniştită, Maria i-a povestit tot ce s-a petrecut cu ea la Alba Iulia, în casa husarului şi în palatul grofului precum şi hotărîrea ei nestrămutată de a se reîntoarce la matca pe care i-a hărăzit-o firea. Ileana plîngea cu suspine, pentru că ea nu şi-o putea închipui pe băietana de soră-sa

decît îmbrăcată în haine ostășești și cu preocupări ostășești. Încet-încet, după îndelungi și convingătoare lămuriri, ea spuse că aceasta are dreptate și că tatăl ei a greșit cînd a încercat să înșele firea și soarta.

A doua zi pîrcălabul a dat poruncă bucătăreselor să facă din masa de prînz un adevărat ospăț dat în cinstea celor doi reîntorși de la curtea domnească din Alba Iulia. El și Pișta au venit mai devreme la masă, în calitate de gazdă. Ileana, la cererea pîrcălabului, venise și ea mai devreme, spre a primi pe cei doi sărbătoriți. Era cam tristă, gînditoare și neliniștită. Taică-său a băgat de seamă toate acestea și a întrebat-o dacă nu cumva nu se simte bine. Ileana i-a spus că-i sănătoasă, dar că e mîhnită din pricina unor treburi de-ale casei.

Peste cîtva timp sosiră și sărbătoriții, Maria la braț cu Voicu. Pîrcălabul, Pișta și doica Gherghina, care servea la masă, au rămas înmărmuriți : fata pîrcălabului era îmbrăcată în veșminte femeiești. Uimirea lor era firească, pentru că vreme de aproape douăzeci de ani ochii lor se obișnuiseră s-o vadă pe Maria în straie ostășești. Uluirea lor a fost atît de puternică, încît multă vreme nimeni nu s-a încumetat să scoată o vorbă. Apoi, pîrcălabul, după ce s-a sfătuit în șoaptă, timp îndelungat cu Pișta, a întrebat-o pe Maria, cu împunsătură în glas, dacă rochiile cele frumoase de la curtea princiară i-au luat ochii, iar acum încearcă și ea să vadă cum îi stă în veșminte femeiești.

Maria i-a răspuns că, într-adevăr, veșmintele și podoabele de la curtea din Alba Iulia ar fi fost pizmuite de orice femeie din lume, așa că au fost pizmuite și de o femeie ca dînsa. Oare pîrcălabul a uitat că primul lui născut este femeie, și nu băiat ? Și-a pus vreodată tatăl ei întrebarea dacă veșmintele bărbătești, pe cari și-a obișnuit fiica sa să le poarte încă din copilărie, pot schimba firea rînduită pentru femei ? Pînă de curînd, nici fiica pîrcălabului nu și-a pus această întrebare, dar împrejurările prin care a trecut în timpul soliei sale la curtea princiară au silit-o să și-o pună. Răspunsul pe care l-a primit de la faptele văzute și trăite a fost că nu se poate schimba vrerea și rînduiala firii. Mai mult nu crede că este nevoie să lămurească pe cei ce par atît de uimiți că o femeie umblă îmbrăcată femeiește, și nu bărbătește.

Răspunsul greu de contrazis şi tonul colţuros al Mariei au închis gura pîrcălabului şi a celorlalţi meseni, astfel că ospăţul s-a prefăcut în praznic de înmormîntare. Pîrcălabul şi-a dat seama cel întîi că în loc să sărbătorească izbînda deplină a soliei trimisă, în numele banului Mihai, la curtea lui Sigismund Bathory, prăznuiesc înmormîntarea visului său de lunatic. De aceea a tăcut puţinul timp cît a mai ţinut tristul ospăţ. Ceilalţi au făcut la fel ca dînsul, toată lumea crezînd că strălucirea de la curtea domnească din Alba Iulia şi slăbiciunile femeieşti ale fiicei pîrcălabului sînt pricina răzvrătirii Mariei. Dînsa, deşi vedea pe feţele lor această judecată oarecum nedreaptă, a tăcut împreună cu ei, spre a nu fi nevoită să spună adevăruri mult mai dureroase şi întristătoare decît cele spuse pînă atunci.

A doua zi, Pişta s-a dus la Valea Cailor, la comisul Calomfirescu şi i-a înmînat scrisoarea contelui Baltazar Bathory către banul Mihai. I-a comunicat că parola pentru recunoaşterea şi primirea în cetate a lui Mihai şi a însoţitorilor săi este „Izbîndă-Dreptate". Sfatul pîrcălabului şi al său este ca intrarea în cetate să se facă noaptea, deoarece Bogdan a împînzit-o cu iscoade ascunse sub haina unor oşteni de întărire, trimişi, fără să-i ceară nimeni, de către domnie. Comisul i-a spus că va trimite îndată scrisoarea la Craiova printr-un om destoinic şi de cea mai mare încredere. După părerea lui, este de aşteptat ca banul Mihai să bată la porţile cetăţii cam peste o săptămînă cel mult, căci, precum se ştie, odată cu venirea lui octombrie, vremea se strica în Munţii Făgăraş şi nu mai îngăduie pătrunderea prin trecători, de o parte şi de alta a munţilor.

În aşteptarea omului iubit şi dorit de toată ţara, pîrcălabul, cu toată durerea ce o purta în suflet din pricina răzvrătirii celui mai iubit copil al său, a făcut toate pregătirile pentru primirea şi găzduirea unui asemenea oaspe de vază. Pregătiri la cari Maria s-a dovedit o gospodină de neîntrecut. Fata pîrcălabului aştepta mai mult decît toţi clipa aceea fericită cînd, în calitate de gazdă, va vedea şi va sta de vorbă cu omul pe care îl preţuia atît de mult şi căruia cei din preajma lui îi spuneau „Vulturul".

La cinci zile după trimiterea scrisorii la Craiova de către comisul Calomfirescu, a venit, la căderea nopții, banul Mihai, însoțit de doi oșteni zdraveni și ageri, și a fost primit de starostele străjerilor cetății. Nici un oștean, nici măcar starostele, nu și-a dat seama despre ce e vorba cu adevărat, crezînd că au de a face cu niscaiva oaspeți ai pîrcălabului, căci Butoianu lăsase vorbă starostelui că așteaptă musafiri de la Curtea de Argeș. Banul Craiovei a a fost primit de pîrcălab și de ajutorul său, căpitanul Caracsony. Îndată ce noii veniți s-au scuturat de praf și s-au spălat, au fost poftiți la ospățul dat în cinstea lor. Pentru ca toată lumea din cetate să creadă că este vorba de o petrecere cu prieteni de ai pîrcălabului, la ospăț au luat parte și fetele lui Butoianu, care s-au purtat ca niște cinstite și îndatoritoare gazde. La masă a servit doica Gherghina, pusă anume de Maria, cu încuviințarea lui taică-său, fiind știut că doica este guralivă și că astfel va răspîndi în cetate veste că în casa pîrcălabului a avut loc un mare zaiafet cu prieteni de la tîrg.

Luînd parte la ospăț, Maria a avut prilejul să-l vadă și să-l cunoască pe vestitul dregător și căpitan de oaste despre care auzise atîtea vorbe de laudă. Era un bărbat falnic: înalt, vînjos, cu nas și ochi vulturești, cu un glas puternic dar plăcut auzului, cu mișcări sigure ale mîinilor și trupului. Vorbea o limbă aleasă de om citit și învățat și își înfățișa gîndurile și judecățile limpede și cu vorbe puține dar cuprinzătoare, cu înflăcărare în glas și în priviri, ceea ce îi da și mare putere de convingere. Maria îl privea pe furiș și nu se mai sătura : era cu adevărat un vultur, o pajură făcută să zboare în înălțimi și să ridice pe culmi, odată cu el, un neam întreg. La rîndul său, banul Mihai, care îl avea în stînga sa pe pîrcălab, iar în dreapta, pe stăpîna casei, adică pe Maria, a fost fermecat nu numai de minunatele bucate gătite sub privegherea ei, ci și de tinerețea, frumusețea și grația fetei pîrcălabului, lucru pe care l-a spus cu glas tare și în auzul celorlalți meseni.

Abia acum și-a dat seama pîrcălabul că are o fată frumoasă ca o zînă și că greșise încercînd ani de-a rîndul să-i ascundă alesele ei haruri de femeie, sub haina aspră de oștean. De aceea își privea cu admirație neasemuit de frumoasa lui fiică și-i cerea iertare din ochi pentru orbirea

lui de pînă atunci. Maria însă n-a înţeles prea bine ce vroia să-i spună taică-său privind-o pocăit, căci ochii ei erau mereu aţintiţi asupra aceluia care întruchipa nădejdile de fericire şi fapte glorioase ale neamului românesc şi care îşi merita cu prisosinţă numele de „Vulturul".

A doua zi, înainte de revărsatul zorilor, Vulturul şi-a luat zborul spre culmile Făgăraşului, ale istoriei şi ale slavei.

VI

Năvrapii

Ziua aceea de august a anului 1593 era senină, ca mai toate zilele de vară, iar aici, la munte, era răcoare şi aer proaspăt. Era zi de sărbătoare pentru toţi oamenii, dar mai ales pentru fata cea mare a pîrcălabului, căci era Sfînta Marie, care cade întotdeauna la jumătatea lui Gustar. Maria pregătea încă din zori ospăţul pe care pîrcălabul îl da în cinstea ei. Pe la prînzişor se opri niţel pe un scaun din odaia ei, spre a se hodini. Era singură, căci Ileana plecase, împreună cu doica Gherghina, după faguri de miere, la prisaca din Valea lui Stan, de la poalele culmii Obîrşia. Singurătatea şi odihna, atunci cînd nu aduc somnul, aduc gîndurile, căci omul, neavînd cu cine vorbi şi nefăcînd vreo treabă, vorbeşte cu el însuşi spre a-şi umple timpul. Gîndul o purta pe Maria la Vulturul, la bărbatul acela osebit pe care a avut cinstea şi bucuria să-l cunoască aici în casa ei, cu aproape un an în urmă. Acum, numele lui era pe buzele tuturor oamenilor din Ţara Românească, fiindcă se afla acolo sus, în cetatea lui Bucur, la cîrma ţării. Acum nu mai era ban, ci domn al Ţării Româneşti, Mihai-voevod. Norodul îl preţuia şi îl iubea ca şi pe vremea cînd era ban al Craiovei şi aştepta nerăbdător să-i aducă linişte şi belşug. Din păcate, îşi spunea Maria, mai binele se lăsa aşteptat, căci Mihai-vodă primise o moştenire nenorocoasă de la Alexandru Bogdan. Visteria era goală, cămătarii turci.

sub cuvînt că-şi strîng bani pentru acoperirea datoriilor lui Bogdan, strîngeau dăjdii de la ţărani şi tîrgoveţi, jefuindu-i fără milă şi fără ruşine. Ienicerii şi spahiii pe care îi adusese cu el Bogdan rămaseră în ţară şi după venirea lui Mihai-vodă la domnie, şi, călcînd mai departe vechile tractate, colindau ţara şi jefuiau, batjocureau şi împilau norodul. Mihai nu putea să-i izgonească înapoi, în împărăţia turcească, deşi aşa se cădea după lege şi după străvechile înţelegeri cu Poarta, căci nu avusese timp să-şi făurească o armată puternică care să-i alunge peste Dunăre.

Aşa cum îi spusese Mariei pîrcălabul, Mihai-vodă a avut şi alt nenoroc în afară de greua moştenire lăsată de Bogdan : războiul care izbucnise încă din toamna anului 1592 între împăratul semilunii şi împăratul Germaniei, Rudolf al II-lea. Acest război se purta în Ungaria, iar Mihai era silit de turci să le sprijine oastea lor ce se bătea acolo, dîndu-le vite şi care de povară, grîne şi carne, în afară de haraciul plătit ca ţară tributară.

„Nu mă îndoiesc că un domn înţelept şi viteaz ca Mihai-vodă va birui toate aceste greutăţi, în scurtă vreme", îşi zise Maria în gînd. Apoi trecu din nou la treabă.

La prînz, a început ospăţul. Au venit pîrcălabul, Pişta şi Voicu, toţi cu daruri şi urări de sănătate şi fericire. Ileana şi doica întîrziau însă, pesemne din pricină că zăboviseră mai mult decît se aşteptau la strîngerea de faguri din ştiubee, după ce a fost nevoie să se afume albinele. Pişta tocmai se întorsese de la Alba Iulia, unde îl purtaseră treburile lui cu Albert Kiraly. Pîrcălabul începu să-l descoase :

— Ce noutăţi ne aduci, căpitane, de la curtea lui Sigismund Bathory ?

— Am veşti îmbucurătoare : în războiul din Ungaria păgînul a suferit o înfrîngere nimicitoare.

— Asta-i straşnic !, se bucură pîrcălabul. Ia, povesteşte-ne ce a fost pe cîmpul de bătaie !

— Acum două luni, la 15 iunie, s-a dat o mare bătălie între oştile împăratului Rudolf al II-lea, comandate de fraţii săi, arhiducii Maximilian şi Matei, pe de-o parte, şi oştile otomane, comandate de Asan-Paşa şi Mohamed, nepotul sultanului Murad al II-lea. Oştile turceşti au fost

nimicite, iar capii lor, Asan și Mohamed au pierit pe cîmpul de bătaie.

— Iată că după un an de lupte, păgînii au suferit o înfrîngere rușinoasă, iar asta o să-l bucure pe Mihai-vodă, care, după cum știu, dragă Pișta, e sătul de nelegiuirile turcilor de la noi și vrea să se răscoale împotriva împărăției semilunii. Bineînțeles, dacă va primi ajutoare de la principele Sigismund al Ardealului și Aron-vodă al Moldovei.

— Nu cred că va primi acest ajutor, zise Pișta. Kiraly mi-a spus că Sigismund nu-i hotărît încă s-o rupă cu imperiul otoman, căci chiar dacă a suferit înfrîngerea de la Sissek, el este încă puternic. Îndată după aflarea înfrîngerii și după lacrimile și blestemele de rigoare, sultanul Murad al II-lea a ridicat o armie de o sută de mii de săbii, l-a pus în capul ei pe vestitul pașă Sinan, strateg priceput și încercat în războaie și mare vizir al împărăției otomane, și a pus-o în mișcare spre Ungaria. De aceea Sigismund Bathory a răspuns cererii de ajutor militar făcută de Mihai că nu este încă timpul cel mai potrivit pentru a dezlănțui răscoala împotriva păgînilor. Și cred că principele a avut dreptate, deoarece turcii sînt încă puternici. După părerea mea, trebuie așteptat ca războiul din Ungaria să le macine bine oștile turcilor, și numai după aceea să ne răsculăm la un semn, împreună cu ardelenii și moldovenii.

— Poate că ai dreptate încuviință pîrcălabul. Poate că n-a sosit încă clipa potrivită pentru răscoală împotriva împărăției turcești.

— Deocamdată țările românești Muntenia, Moldova. Ardealul, ca și Raguza, țări tributare imperiului otoman, dar care și-au păstrat aproape în întregime neatîrnarea, în schimbul unui haraci nu prea împovărător, trebuie să dea dovadă de cumințenie și răbdare. Tractatele cu turcii nu trebuie încă rupte, căci ne prind bine și ne țin în afara furtunii ce bîntuie în Europa.

— Este adevărat, zise pîrcălabul, Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare au încheiat, acum mai bine de un veac, tractatele care ne-au ferit de soarta țărilor subjugate de turci și de jugul împărăției germane.

— Așa este, îl întări Pișta pe pîrcălab. Fără aceste tractate cu Poarta, Ardealul ar fi fost ocupat de turci, cum a

pățit Ungaria, ori ar fi fost alipit la Sfîntul Imperiu Roman al Habsburgilor.

— Deci, deocamdată pare sigur că nici Mihai, nici Sigismund și nici Aron nu vor dezlănțui răscoala contra turcilor. Rămînem mai departe țară tributară turcilor și așteptăm marea armie a lui Sinan-Pașa să ajungă în Ungaria și să-și slăbească simțitor puterile. Clipa cea mai potrivită pentru răscoală va fi aleasă prin bună înțelegere de către Mihai, Sigismund și Aron. Pînă atunci trebuie să ne făurim o oaste puternică. Mihai-vodă a și deschis trei tabere cu acest țel. Una, cea a fraților Buzești, este lîngă tîrgul Videle.

— Deci tractatele cu turcii încheiate acum un veac sînt bune, bagă de seamă Maria.

— Pentru un popor mic ca noi, aflat la răscrucea a trei împărății, sînt bune. Dacă nu erau bune, niște domni așa de înțelepți și iubitori de țară și norod ca Mircea și Ștefan nu le-ar fi încheiat cu turcii. Dar ce se întîmplă cu Ileana, de întîrzie atîta ?, întrebă îngrijorat pîrcălabul.

— A plecat după faguri la prisaca din Valea lui Stan.

— De ce nu mi-ați spus și mie ? Știți voi oare că pe ogașurile noastre umblă, de la un timp încoace, hoarde de turci și tătari ?

— De unde să știm, tătucă ?

— Chiar azi am primit olac de la cetatea Bucureștilor prin care se cere să fim cu luare aminte, că trece armia de tătari ai hanului Ghirai spre Ungaria, spre a se întîlni acolo cu marea urdie de o sută de mii de oameni a lui Sinan-Pașa, aflată și ea în drum spre Ungaria. Să fim cu ochii în patru și nimeni să nu mai părăsească cetatea fără voia mea sau a căpitanului Caracsony !

Nici n-apucă să sfîrșească bine vorba pîrcălabul, că se și auzi în depărtare larmă de luptă, urmată în curînd de trîmbițările prelungi ale străjilor cetății. La un semn al pîrcălabului, toți mesenii au lăsat baltă ospățul și s-au urcat pe terasa turnului cel mare al cetății, căruia i se mai spune donjon. După ce privi la poalele cetății, pîrcălabul strigă mînios :

— Vin tătarii și turcii ! Ne-au luat pe nepusă masă. Așa ne trebuie, dacă n-am deschis ochii !

— Străjerii noştri din prepeleacuri au dormit !, zise Pişta cu ciudă.

— Cei din întăriturile de lîngă satul Poenari au dormit şi mai avan, adăugă Maria.

— Or fi fost la coasă, zise pîrcălabul. Aşa-i moşneanul : jumătate — oştean, jumătate — mocan. N-avem timp de văicăreală. Cu toţii la posturi ! Eu plec cu un trup de oaste în ajutorul celor din întărituri. Să se lase podişca ! Căpitane Caracsony, rămîi mai marele cetăţii. Să mă sprijiniţi cu tunurile. Toată lumea se întrarmează şi e gata de luptă !

După plecarea pîrcălabului, Maria chibzui cîtăva vreme şi apoi coborî în urma lui şi se întoarse în hainele ostăşeşti, părăsite cu un an în urmă, cu sabie şi jungher la cingătoare. Pişta tocmai împărţea porunci :

— Busuioc, mergi la starostele străjerilor şi spune-i să pregătească podişca pentru domnia sa pîrcălabul, care acum adună oaste în curtea cetăţii. Lemeny, Nemeth, Trişcă, Prunaru, înştiinţaţi pe toţi starostii de cete să iasă pe ziduri şi să fie gata de luptă ! Ceilalţi oameni de poruncă rămîneţi aici ! Maria, te felicit că ai redevenit hotnog de roşiori ! Stai lîngă mine, eşti ajutorul meu. Voicu, rămîi şi tu aici !

Oamenii de poruncă alergară să ducă la împlinire poruncile primite. Pişta îl privi cu drag pe Voicu şi îl întrebă :

— Mă pot bizui pe spada ta, piciule ?

— Mai încape vorbă, căpitane ? zise Voicu cu dîrzenie în glas.

În curînd se auzi larmă de luptă prin apropiere. Pişta îşi puse mîinile streaşină la ochi şi, după ce privi ţintă spre ziduri, zise :

— Se pare că fiecare sabie de aici ne va fi trebuitoare. Mă tem că s-au strecurat ceva tătari, pe furiş. Sînt mari meşteri : îs în stare să meargă tîrîrş prin iarbă sute de stînjeni şi apoi să se cţere pe ziduri cu ajutorul arcanelor cu cîrlige în cap.

Maria şi Voicu alergară la crenele.

— Nu se văd nicăieri pe ziduri, tătari, zise Maria.

— Nu se văd, o întări Voicu. Unde-or fi ?

— O fi numai o mînă de oameni, într-un „unghi mort", cum se spune, adică într-un loc ce nu se vede de aici, îi lămuri Pişta.

După cîtva timp larma crescu şi mai mult şi strigătele de luptă şi zăngănitul de arme deveniră asurzitoare. Pişta porunci :

— Fiţi gata ! Vin !

Peste cîteva clipe, o ceată de tătari şi turci năvăli pe terasa turnului.

— Pe ei, fraţilor ! strigă Maria către Pişta, Voicu şi oamenii de poruncă.

Începu lupta cu sabia. Năvrapii, vreo nouă la număr, erau ceva mai mulţi decît românii, care erau numai şase, ceea ce îi sili pe Pişta şi pe Maria să se bată cu doi deodată. Fata pîrcălabului doborî repede un tătar, ceea ce îl făcu pe Pişta să strige : „Bravo, Maria ! Ţin-te bine !"

Un turc se apropia, pe la spate, de Voicu. Maria strigă: „Păzea, Voicu!" Fratele ei de lapte se feri în lături şi apoi culcă la pămînt turcul. Maria îi strigă : „Bine, Voicule !" Pişta îi strigă şi el : „Bravo, piciule !"

Din nefericire însă, Voicu este încolţit din două părţi de doi tătari şi se prăvăleşte lovit de sabia unuia dintre ei, înainte ca Maria, care sărise în ajutorul lui, să-l împiedice pe ucigaş. După o scurtă luptă cu acesta, Maria îi străpunse burta cu sabia şi-l doborî la pămînt, într-o baltă de sînge. Pişta doborî şi el un turc cu turban de agiu. În aceeaşi clipă veni pe terasă o ceată de români cari culcară la pămînt pe năvrapii cari se mai aflau în viaţă. Scăpată de năvălitorii cari o încolţiseră, Maria se repezi la Voicu, care zăcea cu faţa în sus, în vreme ce din piept îi ţîşneau şipote de sînge. Maria se lăsă în genunchi şi îl mîngîie pe obraji, şoptindu-i : „Voicule, Voiculeţ... frăţiorule !"

Sărmanul rănit deschise ochii şi spuse cu glas stins :

— Maria... am învins... Eşti tea... fără ?

— Nici măcar zgîriată, îi răspunse Maria privindu-l cu duioşie. Stai puţin, să-ţi desfac mundirul.

— Geaba... Măriucă... geaba... şopti Voicu, din ce în ce mai palid la faţă.

— Fii tare, Voiculeţ, n-ai mare lucru, îl minţi Maria, în vreme ce-i descheia haina.

— S-a sfîrşit...

— Nu, nu... Eşti rănit niţeluş la piept.

După ce îi sfîşie cămaşa, Maria îi zise cu faţa îngrozită de rana adîncă ce-o avea în piept :

— Ai să trăieşti, frăţioare. N-ai decît o biată zgîrietură.

Şi văzînd că Voicu închide ochii, îi strigă :

— Deschide ochii, Voiculeţ. Fii tare. Vei trăi. Trebuie să trăieşti !

În vremea aceasta Pişta, care plecase în urmărirea năvrapilor ce izbutiseră să se strecoare în cetate, se reîntoarse pe terasă, scăldat în sudoare, stropit de sînge, şi abia răsuflînd.

— I-am dat gata, zise el obosit, dar mulţumit. Apoi se apropie de Voicu şi aplecîndu-se deasupra lui îl întrebă blînd :

— Ce ai, piciule ?

Dar nu primi nici un răspuns. Maria îi făcu semn căpitanului să îngenuncheze, i-l trecu pe Voicu pe braţe şi încercă să-i oblojească rana cu feşi, în vreme ce Pişta privea mîhnit şi dînd din cap că totul e zadarnic. După cîtva timp îi spuse Mariei :

— S-a stins. Închide-i ochii.

— Fratele meu, frăţiorul meu drag... şopti Maria, cu obrajii scăldaţi în lacrimi, în vreme ce îi închidea ochii. Pişta o mîngîia pe cap şi desprinzînd-o uşor de mort îi spuse blînd, dar cu tristeţe în glas :

— Să-l lăsăm să doarmă liniştit somnul cel fără de liman. A căzut ca un viteaz. Dumnezeu să-l ierte.

Apoi, văzînd că Maria continuă să plîngă şi să suspine, o îndemnă :

— Hai, Măriuca, la trebile noastre de luptă. A început izbeala pîrcălabului.

În drum spre crenele, Pişta făcu oştenilor de poruncă semn să-l ridice pe Voicu. Printre crenele au putut urmări cum pîrcălabul, susţinut de focul tunurilor şi pivelor din cetate, ataca pe tătarii şi turcii cari cuceriseră întăriturile moşnenilor şi se apropiau de cetate. Cîtva timp românii înaintară nestingheriţi, căci duşmanul era ţinut la pămînt şi cu capul în ţărînă, din cauza ghiulelelor şi a gloanţelor. Apoi oamenii pîrcălabului au început să şovăie în înain-

tarea lor. Abia peste vreo jumătate de ceas au reluat înaintarea. În curînd Maria şi Pişta au văzut podişca lăsîndu-se, în vreme ce o targă purtată de doi oşteni şi însoţită de un al treilea se îndrepta spre cetate. Pişta puse mîinile streaşină la ochi şi privi încordat spre targă un timp, după care îi spuse Mariei :

— Priveşte spre podişcă. Pe cine aduc pe targă cei trei oşteni ?

Maria privi îndelung şi apoi spuse închinîndu-se :

— Doamne, Dumnezeule ! Apără-ne, Doamne !

— Ce este Maria ? întrebă neliniştit Pişta.

— Nu vezi că-i tătuca ?

— Nu, nu se poate... se împotrivi, cu şovăiala în glas, Pişta. Ţi se pare ţie.

— Nu, el este ! E pe targă, dar se mişcă!... Mă duc.

N-apucă bine să plece Maria, că pe terasă veni gîfîind, bocind şi smulgîndu-şi părul din cap, deznădăjduită, doica Gherghina. Văzînd-o singură, fără Ileana, şi plîngînd deznădăjduită, Pişta o întrebă, aproape ghicind ce s-a întîmplat.

— Ce-i Gherghină ? Singură ? Unde-i Ileana ?:

Fără să-i răspundă, doica se plimba în loc, în cercuri mici, pe terasă închinîndu-se cu gesturi gi şi invocînd divinitatea.

— O, Doamne : Pedepseşte-i ! Trăzneşte-i, Doamne, pe păgîni ! Doboară-i, despică-i, zdrobeşte-i, fărîmă-i, pîrjoleşte-i ! Trimite asupra lor ciuma, holera, buba neagră, lingoarea, turbarea, damblaua, tremuriciu !

— ... Ho, opreşte-te ! ţipă la ea Pişta. Răspunde! unde-i Ileana ?

— Fetiţa mea !, îngeraşul meu ! iconiţa mea !

— Au răpus-o ? Şi pe ea ?! răcni Pişta, zguduit de ceea ce auzea. Spune, au ucis-o ?

— Nu cred... răspunse doica.

— Dar ce i-au făcut ?

— O, copila mea... odorul meu...

— Răspunde odată !

— O Doamne, loveşte-i cu puterea ta cea mare ! Zobeşte-i, stropşeşte-i, hărtăneşte-i, sugrumă-i, stîl...

— ...Stăi, babă şuie !, urlă Pişta ca scos din minţi. Sfîrşeşte odată, că o să fărîmi căpriorii cerurilor şi o să

surpi temeliile cetății cu blestemele tale ! Răspunde-mi limpede : ce-i cu Ileana ? E în viață ?

— Da.

— *Laudetur Dominus Cristus !* zise Pișta, răsuflînd ușurat. Unde-i acuma ?

— La tătari.

— Of, una caldă, una rece ! Ce face ? E nevătămată ?

— Știu eu ? Asta ei trebuie să știe.

— Of, nătrușnică femeie mai ești ! Te-am întrebat dacă nu i s-a întîmplat ceva rău cînd au prins-o.

— Nu știu, n-am văzut. Mi-am pus palmele pe ochi.

— Iar bați cîmpii ! Și de ce mă rog, ți-ai pus palmele pe ochi ?

— Erau groaznici la chip, trăzni-i-ar Dumnezeu ! Lovi-i-ar răpciuga...

— Oprește-te un pic, *drago*, o rugă frumos Pișta. „Trebuie s-o iau încet, își spuse el în gînd, altfel mă spurcă și pe mine".

Apoi încercă s-o liniștească.

— Vină-ți în fire, Gherghină ! Dă-i dracului de tătari că i-ai blestemat destul.

Apoi îi arătă scaunul pe care șezuse el, cînd urmărea lupta pîrcălabului și îi spuse :

— Stăi colea jos, doică, și povestește-mi, în tihnă și pe îndelete, ce s-a întîmplat cu Ilenuța.

Gherghina se hodini un pic, și apoi vorbi ceva mai liniștită :

— Ne întorceam de la Valea lui Stan. N-am ajuns bine la Argeș, cînd a ieșit ca din pămînt o ceată de tătari, urîți ca niște arătări...

Apoi își puse mîinile la ochi și tăcu.

— Cînd am văzut pocitaniile, i-am strigat duducăi Ileana : „La hrubă ! La hrubă !" Însă ciumele aveau cai iuți și ne-au ajuns repede din urmă. Un dimon a aruncat arcanul și a prins-o pe duduca. Ceilalți s-au oprit dintr-o dată, s-au strîns în jurul ei și au început să se certe. De mine au uitat...

— ...Păi cum, vroiai altfel ?!

— ...Astfel am putut să mă strecor la hruba cea tainică și să vin, pe drumul subpămîntean, în cetate. Ce de păianjeni și de lilieci ! Să mori de frică, nu altceva !

Doica își întrerupse brusc povestirea, căci pe terasă se ivi Maria cu ostașii ce-l purtau pe targă pe pîrcălab. După ce targa a fost așezată jos, Gherghina, care nu văzuse bine cine este rănitul, se repezi spre Maria și-i spuse :

— Duducă Maria, duduca Ileana... Dar nu putu vorbi mai departe, căci Pișta îi astupase gura cu palma, făcîndu-i semn cu capul înspre pîrcălab și șoptindu-i :

— Taci !... Taci ! Vrei să-l omori ?

— Ce-i cu Ileana ? Ce-i cu surioara mea ? întreba Maria, tot în șoaptă, cu fața înspăimîntată.

— Lasă, mai tîrziu, răspunse, cu glas scăzut, doica.

— Trăiește ? Spune-mi acum, te rog... stărui Maria.

Doica înclină din cap în semn că trăiește. Maria însă nu se mulțumi numai cu atît, ci se apropie de doică și, aplecîndu-și urechea îi făcu semn să-i povestească în șoaptă. Gherghina se supuse și-i vorbi pe scurt despre nefericita întîmplare de lîngă Argeș, în timp ce Maria asculta uimită, se frămînta și îndrepta mîinile și ochii spre ceruri. Pîrcălabul, bănuind ceva, se ridică într-o rînă pe targă și, căutînd cu ochii pe Maria, întrebă :

— Unde ești Măriucă ? De ce ai tăcut, flăcăiașul taichii ?

— Ia, vorbeam ceva cu doica. îi răspunse cu glas șovăitor, fiica sa.

— Ce ți-a spus vrăjitoarea aia la ureche ?

— Ia, niște fleacuri, minți Maria.

Pîrcălabul se liniști un pic și, privind glumeț spre doică, o întrebă :

— Ce i-ai boscorodit la ureche, zdrahoanco ?

Doica se fîstîci și spuse cu limba împleticită :

— Păi... să vezi, pîr... pîr... pîrcălabe...

— Lasă-te de pîrîit, i-o reteză pîrcălabul. Ce te holbezi așa la mine ? Crezi c-am să crăp ?

— Nu, Doamne ferește !, despre altceva era vorba, răspunse doica, stăpînă pe sine de astă dată.

— Și despre ce era vorba ? o întrebă pîrcălabul privind-o bănuitor.

— Păi... păi... îi spuneam că am zăbovit la prisaca din pricină că era plecat în pădure, după vreascuri, prisăcarul, găsi la repezeală doica o minciună mai acătării.

— Bine, fie și așa cum zici tu, îngădui pîrcălabul, dar lasă-mi flăcăul în pace. N-o mai speria pe Măriuca, fiindcă n-am de gînd să mă călătoresc pe ceea lume. Fierul rău nu piere.

În vreme ce doica da să plece, Pișta se apropie de ea și îi spuse cu glas scăzut :

— Trimite-l îndată aici pe doctorul Wolf.

După plecarea Gherghinei, pîrcălabul îi porunci lui Pișta :

— Căpitane Caracsony, du-te în locul meu afară din cetate, în fruntea trupului de oaste ce se bate cu dușmanul. Ia comanda de la hotnogul Strungă. Ia și ceva întăriri cu domnia ta și pune-i pe fugă pe năvrapi.

— Plec acuma... zise Pișta trist și codindu-se să facă voia pîrcălabului... Să mai dau ceva porunci p-aci...

— Lasă-l pe învățăcelul domniei tale, Maria, în locu-ți, spre a vedea ce fel de Machedon ai făcut din dînsa.

— O s-o mai ajute nițel și domnia ta.

— N-are nevoie. E mai deșteaptă și mai învățată decît taică-său, zise pîrcălabul plin de mîndrie.

Pișta privi spre Maria și îi porunci cu prefăcută asprime în glas :

— Treci de veghe, jupîn Machedon !

— Prea bine... zise Maria cu nehotărîre în glas și în mișcări și privind îngrijorată înspre taică-său. Apoi porni cu pași șovăitori spre creneluri.

Pîrcălabul o urmări cu drag și cu încredere și, păstrîndu-și voioșia ce și-o impusese, îi spuse lui Pișta :

— Acuma o să se vadă ce-i poate pielea ucenicului tău !

— Prea bine, pîrcălabe ! Să te găsesc sănătos !

— Să te întorci sub scut !, îi ură pîrcălabul.

— Izbîndă, Pișta-baci, îi spuse din inimă Maria, după ce îi strînsese mîna.

— Mulțumim dumneavoastră, prieteni !, zise Pișta, și plecă în grabă spre poarta cetății.

Pîrcălabul își privi fata cu ochi iscoditori dar calzi și o întrebă ca un dascăl pe învățăcel :

— Ei, ce faci acuma, Machedon ? Ce porunci dai staroștilor ?

Maria răspunse cu șovăieli de școlar :

— Să... întărească paza zidurilor și să stea toți de veghe...

— Numai atîta ?

— ...Și să sprijine, cu toate tunurile și pivele cetății, izbeala lui Pișta-baci.

— Bine, căpitanul taichii ! Așa, Machedonul meu iubit ! Du-te la datorința ta.

În clipa aceea se ivi pe terasă doctorul Wolf și, ajungînd lîngă rănit, îi spuse :

— Sănătate, pîrcălabe !

Butoianu își reluă masca veselă și răspunse :

— Sănătate ! Ce cați aci, măcelarule ? Te-am chemat eu ? Geaba te-ai ostenit. Ia fă matale cale întoarsă !

Doctorul se aplecă asupra rănitului și, văzînd fețile scăldate în sînge, spuse cu o îngrijorare abia simțită în glas și în priviri :

— Datorința doctorului este să fie acolo unde-s răniți. Așa sună porunca domniei tale.

— Poruncile mele privesc numai pe alții, nu și pe mine.

Doctorul desfăcuse fețile și privea cu sprîncenile încruntate rana. Zise, prefăcîndu-se că spune adevărul :

— N-ai mare lucru. Pînă una-alta, bea pînă la fund clondirul ăsta de țuică bătrînă.

Și îndată ce rănitul golise clondirul :

— După cîte văd eu aici, n-ai să dai de lucru popilor și cioclilor.

— Nu zău ! Nu te mai preface. Parcă dumneata nu vezi cum țîșnește sîngele din mine, ca așa dintr-un șipot. Nimic nu-l mai poate opri.

— Te înșeli pîrcălabe, zise doctorul care purcese a lucra... A și început să stea... Apoi am să cos rana și am să ți-o oblojesc. În cîteva zile te pun pe picioare.

— Lasă palavrele, săsălăule ! Sînt deșcă veche. Am văzut destule răni în viața mea. Și, la urma-urmelor, ce mare pagubă o fi dacă o să dau ortul popii ? Un vrăjitor mai puțin. Nu-mi spui dumneata și cu Pișta că-s vrăjitor ?

— ...Ei asta ți-o spunem așa, în glumă... Și numai cînd e vinul tare... Cum să fii vrăjitor ? Șotii.

— Nu-s şotii, zise pîrcălabul glumind mai departe. E adevărul gol-goluţ. Sînt vrăjitor, şi încă unul de soi : am descoperit piatra filosofală, zise rănitul, pe care ţuica bătrînă îl făcuse şi mai gureş.

— ...Nu mai spune !

— Da, da, piatra filosofală. O să-ţi încredinţez şi dumitale taina, ca să ai şi matale, în sfîrşit, aur în buzunar, nu numai crîşmarii.

— ...Îmi pare bine că şuguieşti, pîrcălabe, zise doctorul în vreme ce-şi făcea treaba lui de hirurg. Asta-i semn că n-ai mare lucru... Şi c-o să te înzdrăveneşti în curînd.

— Ba nicidecum, doctore. E tocmai pe dos : vreau să mă bucur de cele de pe urmă clipe ce le mai am de trăit. Şi să ştii că tocmai acuma, în ceasul morţii, mi-a venit o poftă de viaţă cum n-am avut nicicînd...

— ...Asta-i semnul cel mai bun c-o să te pui repede pe picioare. Stai un pic, şi nu mai vorbi, c-o să-ţi cos rana.

Pîrcălabul tăcu şi doctorul îşi încheie în curînd treaba lui de hirurg, abia stăpînindu-şi îngrijorarea şi tristeţea.

Maria se apropiase pe vîrful picioarelor şi privea cum doctorul înfăşura feşile. Acesta o văzu şi zise :

— Iacă acum sîntem gata.

— Cum îi merge, doctore ? întrebă Maria îngrijorată.

— Ce caţi aici hotnogule ? o întrebă pîrcălabul, cu glas ce voia să pară aspru. Mi-ai cerut voie să părăseşti slujba ?

— M-am repezit doar o clipă... să văd cum te simţi...

— Cum să mă simt după o zgîrietură ?

— Da, e ceva uşor, *fräulein*, o încredinţa doctorul. Nu fi îngrijorată !

— Mai bine spune-mi cum merg lucrurile jos, îi porunci fiică-sei pîrcălabul.

— Pişta-baci se apropie nevăzut de năvălitori şi în curînd îi va lovi în coastă, îşi dete raportul Maria, ca un oştean supus.

— Bine, treci la locul tău ! îi porunci băţos pîrcălabul.

— Prea bine, înălţimea ta !

— Mulţămim domniei tale, hotnogule. La datorinţă !

După ce Maria se depărtă un pic, pîrcălabul spuse cu glas scăzut :

— Nu trebuie s-o tulburăm, doctore. Deşi are inimă bărbăţie, rămîne totuşi muiere. Săracuţa de ea, nu ştie că tătîne-său o să-i facă pocinogul...

— Of, pîrcălabe, iar vorbeşti de ceea lume. Tînjeşti după ea ?

— Ba dimpotrivă. Ţi-am mai spus : tocmai acum m-a apucat o poftă de viaţă cum n-am avut nicicînd.

Pîrcălabul se opri niţel, pentru odihnă. Apoi vocea începu să-i devină firavă şi obosită, iar faţa să i se umbrească tot mai mult. După o vreme spuse :

— Mi-e poftă de viaţă acum, în ceasul al doisprezecelea, căci abia acum, în clipele cele de pe urmă, am descoperit piatra filosofală, înţelepciunea cea mare, adevărul însuşi.

— Şi care ţi-e piatra filosofală, alhimistule ? întrebă cu glas glumeţ doctorul, încercînd să-l înveselească pe rănit, care începuse să dea semne de sfîrşeală.

Pîrcălabul chibzui cîtăva vreme, şi apoi spuse, apăsînd pe cuvinte :

— Este viaţa, materia care s-a trezit din somnul ei cel lung, se priveşte nedumerită şi ia încet-încet cunoştinţă de sine însăşi. Este viaţa, capodopera firii, minunea cea mare a lumii, oglinda în care firea îşi priveşte chipul, izvorul şi temelia gîndirii, piatra de încercare a înţelepciunii, căci legile adevărului sînt legile vieţii. A înţelege că viaţa este deasupra tuturor lucrurilor, iată suprema înţelepciune, iată sîmburele oricărei filozofii. Pricepi, deci, doctore, de ce tocmai în ceasul morţii doresc, mai mult ca oricînd, să trăiesc şi...

Pîrcălabul se opri, căci avu o sincopă. Wolf îl întregi :

— ...Şi chiar o să trăieşti, pîrcălabe. Eşti tare ca un urs. Ai să trăieşti mulţi ani de aici încolo.

— Aşa aş vrea să fac. Şi asta, cu atît mai mult, cu cît trăiesc cele de pe urmă clipe.

— Ba te înşeli, pîrcălabe, continuă să-l mîntă doctorul şi bunul său prieten Wolf. Eşti un pic rănit şi mai ales ostenit şi vlăguit. Sîngele pierdut acuma, lupta, slujba, nopţile petrecute ani de-a rîndul buchisind cărţile tale de filosofie şi alchimie, toate astea la un loc ţi-au vlăguit trupul, ţi-au istovit creierii şi ţi-au slăbit încrederea în

viață, voința de a trăi, tăria de a înfrînge ispitirile morții. Gîndește-te la viață, nu la moarte !

— Mă gîndesc la moarte, fiindcă o simt cum mă strînge în brațe. Dar nu mi-e teamă de moarte pentru că de fapt n-am să mor niciodată.

Surprins de ceea ce aude, Wolf îi puse mîna pe frunte și apoi spuse :

— Nu mai vorbi. Uite, ți-a crescut fierbințeala.

Pîrcălabul se săltă pe o rînă, mîniat de-a binelea, și îi spuse doctorului :

— Ce, crezi că aiurez ? Da, n-am să mor niciodată ! Asta, fiindcă ni s-a dat putința să devenim nemuritori ; să înviem și să reînviem la nesfîrșit...

— Taci, taci, te rog, taci ! îl imploră doctorul, crezînd că aiurează.

Pîrcălabul se ridică sprijinindu-se în amîndouă mîinile și zise, luminat la față :

— Oare noi nu reînviem în copiii noștri ? Nu renaștem în pruncii noștri ? Tocmai de aceea îi iubim atît de mult. Căci de fapt, nu-i iubim pentru ei înșiși, ci pentru noi înșine ; căci, de fapt, nu-i iubim pre ei, ci pre noi ne iubim în ei. Căci...

Pîrcălabul se opri, bîntuit de o nouă sincopă. Wolf îl mîngîie pe frunte și spuse :

— Vezi, te-ai sforțat prea mult. Liniștește-te. Nu mai vorbi, te rog...

Deodată se aud strigăte și urale. Tunurile cetății începură să bată asurzitor, în vreme ce Maria privea în depărtări și apoi trimetea în stînga și în dreapta oameni de poruncă. Pîrcălabul se ridică cu ultimele puteri și strigă :

— Așa, Pișta ! Izbește-i, Pișta ! Să nu se mai scoale. Moarte năvrapilor !

Doctorul îl țintui pe targă cu brațele sale și-l rugă stăruitor :

— Nu te mai mișca... Asta te ucide... Potolește-te...

Pîrcălabul căzu moale pe targă, se liniști și tăcu o vreme. Apoi șopti :

— Stancă... iacă vin... să mai trag o dușcă... e mare arșiță...

Wolf îl privi cu lacrămi în ochi și spuse ca pentru sine :

— Sărmanul, se stinge. Ultimele picături de sînge i se scurg. N-am avut ce face, săgeata îi străpunsese aorta. Am încercat s-o cos. Așa ceva nu-i cu putință. Și totuși am încercat...

Larma de luptă începu să descrească și să se îndepărteze din ce în ce mai mult. Pîrcălabul mai avu putere să șoptească :

— Măriucă... Ilinuță... ce pajiște frumoasă... ce flori mîndre... mîndre ca voi...

Apoi, pîrcălabul neînfrîntei cetăți Poenari, căpitanul Butoianu, tăcu pentru totdeauna.

Maria, care, prinsă în vîltoarea luptei, nu mai știa ce se petrece cu taică-său, văzînd că dușmanul este învins și izgonit, porni în grabă spre rănit, strigînd fericită :

— Tătucă, tătucă, Pișta i-a răzbit ! Năvrapii fug care încotro !

Neprimind nici un răspuns strigă din nou, în timp ce ce apropia de targă :

— Tătucă, nu m-auzi ?

Apoi după cîteva clipe de așteptare zadarnică :

— Doctore, ce s-a întîmplat ?

Wolf sta tăcut, copleșit de durere și cu ochii în pămînt. Ajungînd lîngă targă, Maria îngenunchie și îmbrățișă cu fața scăldată în lacrimi pe sărmanul ei tată și șopti, frîngîndu-și mîinile cu deznădejde :

— O, Doamne, nu-i cu putință ! Și pe dînsul mi l-au luat... Și fratele... Și surioara... Atîta sînge ! Atîtea lacrimi ! Cari cer răzbunare ! Răzbunare !

VII

Spre împlinirea legămîntului

Tîrgul Videle, de pe malul rîului Glavacioc, din șesul numit Cîmpia Găvanu-Burdea, nu este un tîrg prea mare pentru ochiul unui om de rînd. Pentru negustători și căpitani însă, este o așezare de osebită însemnătate.

Asta pentru că acest tîrg se află în mijlocul marii cîmpii a Dunării, la răscrucea a două mari drumuri : unul care leagă cetatea de scaun a țării, Bucureștii, cu cetatea Băniei, Craiova ; celălalt este drumul care unește Carpații cu Dunărea, pornind de la Curtea de Argeș, trecînd prin Pitești și Videle și ajungînd la Giurgiu, la hotarul cu împărăția semilunii. Această mare răscruce de drumuri se află la trei poștii de București și la șapte poștii de Craiova ; de asemenea, ea este la trei poștii de Giurgiu și la șase poștii de Curtea de Argeș.

Tocmai aci, la această osebită răscruce de drumuri și-a așezat Mihai Vodă, în tabără, temeiul armiei sale, în fruntea căreia a pus pe frații Buzești, dregătorii și căpitanii săi de cea mai mare credință și iscusință. Acest trup de oaste nevăzut și neștiut de turci, Mihai-vodă a început să-l tocmească și să-l pregătească încă din toamna anului 1593, la mai puțin de un an de la venirea sa pe scaunul de domnie, cînd ticăloșiile pe care le săvîrșeau turcii și tătarii în țară l-au împins pe voievod pe drumul răscoalei ; pe care însă n-a dezlănțuit-o, din pricină că prietenul său Sigismund Bathory a socotit că trebuie să mai aștepte amîndoi o vreme, pînă cînd turcii se vor împotmoli în războiul stîrnit de ei în Ungaria încă din 1592.

În afară de această oaste aflătoare în marea cîmpie a Dunării, Mihai mai avea încă două trupuri de oaste cari, spre deosebire de primul, erau ținute la vedere, la lumina zilei. Unul era oastea domnească de la București, nu prea mare, spre a nu stîrni bănuieli, însărcinată să păzească domnia și să apere Muntenia de năvălitori. Al doilea trup de oaste, mai puternic decît cel de la București, dar mai mic decît cel de la Videle, era cel de la Craiova, care apăra olaturile oltenești de năvăliri și jacuri.

Puternica oaste tăinuită de la Videle creștea pe zi ce trecea, astfel că în august 1594 număra aproape 10 000 de oameni, în cea mai mare parte moșneni și boieri români, la cari se mai adăugau oșteni de meserie, plătiți cu leafă, unguri, sîrbi, bulgari și albanezi. Ea se afla aici, ascunsă de ochii dușmanilor țării, nu din întîmplare, ci în loc anume ales de Mihai-vodă, spre a sluji țelurilor pentru care fusese făurită. Astfel, oastea fraților Buzești de la Videle se afla în asemenea chip așezată în acel loc din

cîmpia Dunării, încît să ajungă într-o zi și o noapte la Dunăre, la Giurgiu, unde turcii aveau garnizoană în cetatea întărită, și să ajungă tot într-o zi și o noapte la București, spre a întări, în caz de nevoie, oastea domnească de acolo. De asemenea, această oaste de la Videle se afla la trei zile depărtare de oastea Craiovei și tot la trei zile de hotarul cu Ardealul de unde putea primi întăriri de la prietenul lui Mihai, Sigismund Bathory.

Toate aceste gînduri și socoteli căpitănești le frămînta în minte Maria, în vreme ce se întorcea de la biserică spre tabără. Acolo, între oșteni, ea se numea căpitanul de roșiori Marin Butoianu și era aghiotantul postelnicului Preda Buzescu, capul armiei de la Videle. În afară de Pișta, nimeni nu știa că-i femeie, iar ea se purta în așa fel, cum de mică învățase, că toată lumea, oșteni sau căpitani, o socoteau bărbat.

Cînd ajunse în apropiere de tabără, făcu cale întoarsă către tîrg, căci își adusese aminte că este zi de sărbătoare și că deci oștenii erau slobozi în tabără, sub privegherea staroștilor de cete putînd cînta, bea cu măsură, ori juca zaruri sau cărți. Căpitanii și hotnogii locuiau cu chirie în tîrgul Videle, ce se afla la o asvîrlitură de săgeată de tabără.

Ajunsă acasă, la Baba Roza, unde Pișta închiriase două odăi, pentru el și pentru dînsa, a fost întîmpinată de vechiul dascăl și prieten, care tocmai se întorsese de la București. Acolo îl însoțise pe postelnicul Preda Buzescu, amîndoi fiind poftiți, ca prieteni și căpitani prețuiți, de către Mihai-vodă, la o mare adunare a boierilor de frunte și a căpitanilor de oaste din Țara Românească. După ce își îmbrățișă fiica, căci așa o socotea acum Pișta pe fata pîrcălabului, noul ei părinte îi spuse :

— De ziua numelui tău îți fac cel mai frumos dar cu putință, la care te-ai gîndit în fiece zi de cînd ai părăsit casa părintească și ai venit aici.

— Care anume ? întrebă Maria, neputîndu-și da seama dintr-o dată despre ce e vorba.

— Un dar pe care l-am primit de la Mihai-vodă.

— Mi-e greu să ghicesc.

— Ce-ai dorit tu mai mult decît orice pe lume cînd ai plecat de la Poenari spre Videle ? a ajutat-o Pișta.

— Să lupt împotriva năvrapilor.

— Da, fata mea, despre asta e vorba. Ieri, în sala cea mare a divanului țării, Mihai-voievod, după ce s-a sfătuit cu dregătorii, boierii de frunte și căpitanii săi de oaste, a hotărît ca în curînd, după ce ne vom înțelege cu Sigismund Bathory și Aron-vodă să ne ajute frățește cu oști, să pornim răscoala împotriva osmanlîilor, care au călcat în picioare și au batjocorit de atîtea ori tractatele de prietenie și într-ajutorare încheiate cu ei de către Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare.

Maria îl îmbrățișă și îl sărută pe obraji pe Pișta, cuprinsă de o bucurie fără margini, după care îl întrebă :

— Dar ce s-a întîmplat : au ajuns turcii la ananghie în Ungaria ?

— Ba lucrurile stau tocmai pe dos : creștinii sînt la ananghie, spuse Pișta cu un zîmbet tainic pe buze.

Maria îl privi nedumerită, chibzui cîtăva vreme, după care îl întrebă :

— Păi Mihai, Bathory și Aron nu rămăseseră înțeleși că vor porni răscoala împotriva turcului cînd oștile sale din Ungaria se vor împotmoli și se vor împuțina pe cîmpul de bătaie ?

— Așa este, dar acum, cînd lucrurile au ieșit pe dos, ajutorul nostru este cu atît mai trebuitor și prețios.

— Ce s-a întîmplat în Ungaria ?

Pișta își adună o clipă gîndurile, pentru a răspunde cît mai temeinic și limpede, după care spuse :

— La 17 iulie, cei patruzeci de mii de tătari ai hanului Ghazi Ghirai s-au unit, pe cîmpul de bătaie din Ungaria, cu cei o sută de mii de turci ai lui Sinan Pașa. După lupte crîncene, au cucerit cetățile Vesprîn și Palota. La începutul lui august, adică acum vreo două săptămîni, păgînii au cucerit puternica cetate Raab și, peste cîteva zile, cetatea Papa și orașul Comarn, pregătindu-se să înainteze spre Viena.

— După cît se pare, primejdia este mare pentru „sfîntul imperiu roman" al Habsburgilor, băgă de seamă Maria.

— Primejdia este mare nu nu numai pentru Austria, dar și pentru întreaga creștinătate, adăugă Pișta. Asta

înseamnă că Evropa creştină trebuie ajutată de toţi cei ce poartă arme şi se închină lui Hristos. Papa Clement al VIII-lea a pus din nou să se tragă, ca anul trecut, clopotele în toate oraşele şi satele creştine din Evropa, chemînd la apărarea crucii.

— Nu ştiu cîţi vor răspunde la chemarea papei, dar simt că noi, cei de aici, din coasta împărăţiei turceşti, putem ajuta cel mai mult creştinătatea, îşi dete cu părerea Maria.

— Ţi-a ieşit un sfînt din gură, căpitane Marin Butoianu, zise Pişta privind-o cu mirare şi preţuire. Este tocmai ceea ce am gîndit şi eu mai de mult şi ceea ce a spus Mihai la soborul de la Bucureşti. Nu numai că sîntem în coasta împărăţiei semilunii, ci şi în spatele oştilor ei, dacă împingem armiile noastre peste Dunăre şi le pîrjolim cetăţile, tîrgurile şi proviziile.

— În afară de asta, îi lipsim de un hambar bogat de grîne, care este ţara noastră, şi de miile de cirezi de vite de pe plaiurile româneşti, adăugă Maria.

— Bravo, Maria, o lăudă Pişta, ai judecat cu înţelepciune, ca un adevărat căpitan de oaste. Nu degeaba ai învăţat ani de-a rîndul strateghia.

— Asta mulţumită matale şi sărmanului meu tată. Dar, te rog, spune-mi : ce hotărîri s-au mai luat la marea adunare din sala domniei ţării ?, întrebă Maria nerăbdătoare.

— S-a hotărît să fie trimişi ca soli la Alba Iulia şi la Iaşi doi dintre tovarăşii noştri de arme de aici, de la Videle : clucerul Radu Buzescu, la Sigismund Bathory, şi stolnicul Stroe Buzescu, la Aron-vodă.

— Văd că domnul Mihai şi-a trimis, în cea mai însemnată solie din viaţa sa, doi boieri pe care îi preţuieşte mult şi în cari are osebită încredere, băgă de seamă Maria.

— Aşa este : la vremuri mari, oameni mari, o întări Pişta. Cei doi soli vor trebui să-i convingă pe Bathory şi pe Aron că a sosit clipa cea mai potrivită pentru răscoala în contra mişelnicilor de la Ţarigrad, cari au încălcat sfintele şi străvechile tractate încheiate cu noi şi cari ameninţă acum întreaga creştinătate. În vederea dezlănţuirii acestei măreţe răscoale, Mihai-vodă îi roagă să încheie tustrei dimpreună un tractat de alianţă ofensiv şi defen-

siv, care, după încuviințarea dietei ardelene și a divanului moldovenesc, să fie semnat la București pînă la începutul lunii noiembrie, cel mai tîrziu.

— Pînă atunci ne pregătim pentru ziua cea mare a răscoalei, zise Maria.

— Așa vom face, încuviință Pișta. Numai să știi că deocamdată eu o să mă ocup de o treabă cam tot atît de însemnată pentru mine și pentru tine.

— Ce fel de treabă ?

— Una despre care ar fi trebuit să-ți vorbesc din prima clipă, cînd m-am întors de la București, dar nu am îndrăznit.

— Și de ce mă rog, nu ai îndrăznit ?, întrebă Maria nițel descumpănită.

— Pentru că e prea frumos ca să fie adevărat.

— Despre ce-i vorba, despre ce ? Spune-mi, te rog, despre ce ?

— Bine, îți spun dar cu o condiție : să nu cazi în deznădejde dacă treaba nu va izbuti.

— Spune-mi te rog. Nu mai pune paie peste foc. Despre ce-i vorba ?

— Am dat, din întîmplare, de un fir care ar putea să ne ducă la Ilenuța...

Maria se făcu albă ca varul la față și i se păru că pereții odăii se învîrt în jurul ei. Trase îndelung aer în piept, căci simțea că se înăbușă, și întrebă cu vocea sugrumată de emoție :

— Știi unde se află surioara mea ?

— Cred că da, dar înainte de a mă convinge cu ochii mei, nu pot să-ți dau un răspuns sigur la întrebare.

— Și cum ai dat de firul care ar putea duce la Ileana ?

— Am să-ți povestesc pe larg : Acum o săptămînă, cînd așteptam împreună cu postelnicul Preda, în sala cea mare a poștiei din Videle, poștalionul de București, am zărit lîngă noi o femeie tînără și frumoasă, care deși era îmbrăcată în port bulgăresc, părea să fie o secuică de a noastră. Semăna așa de bine cu fetele de la noi, încît mi-a venit înaintea ochilor satul meu de lîngă izvoarele Oltului.

— Ciudată întîmplare, făcu Maria.

— Ciudată și în același timp fericită, urmă povestirea Pișta. Cum priveam tînăra femeie, m-a apucat deo-

dată un dor mistuitor de casă şi de ai mei şi am simţit nevoia să vorbesc în graiul în care mă alintau în pruncie mămuca şi tătuca. Fără să-mi dau seama, am rostit cuvinte în graiul părinţilor şi moşilor mei. Auzindu-mă, femeia de la masa vecină a tresărit. Atunci am oblicit că-i din neamul meu şi, cerîndu-i iertăciune postelnicului, am trecut pentru o clipă şi am intrat în vorbă cu ea, doar aşa, ca să mai aud un pic graiul care mi-a legănat pruncia şi mi-a alintat copilăria...

— ...Şi graiul în care ai jurat dragoste pînă la moarte copilei cu păr de borangic şi ochi de viorea, adăugă Maria.

— Dumnezeu s-o odihnească în pace, iar salcia plîngătoare de la căpătîiul ei s-o jelească în veci, ca şi mine ! Şi cum spuneam, am intrat în vorbă cu tînăra şi sfioasa femeie. Încet-încet, a căpătat încredere în mine şi mi-a mărturisit că-i roabă fugită din seraiul paşei Mustafa de la Rusciuc şi că acum aşteaptă poştalionul de Piteşti pentru a merge mai departe, prin Rucăr şi prin Bran la ai săi, în Ardeal. Vorbind de una şi de alta, am aflat de la ea că avusese prieteşug cu o romîncă tînără şi tare frumoasă din haremul paşei.

— Era Ilenuţa ! strigă Maria.

— Ca şi tine acum, am bănuit îndată că este vorba de Ileana, poate şi pentru faptul că doream fierbinte acest lucru. Am întrebat-o cum o cheamă pe romîncă şi cînd mi-a spus numele ei, am sărit de pe scaun de bucurie, de s-a uitat încruntat la mine postelnicul, crezînd că cine ştie ce ghidueşte mi-a spus femeia cea frumoasă şi singură. Mi-am cerut iertăciune de la ea şi am trecut la masa logofătului, i-am spus despre ce este vorba şi apoi am poftit vecina la masa noastră, făcînd prezentările de cuviinţă. Postelnicul a întrebat-o cum a izbutit să fugă din haremul lui Mustafa-paşa. Ne-a spus că a făcut-o cu ajutorul unui grădinar grec, pe nume Kir Iani, slujitor în serai, căruia i-a dat o brăţară de aur, încrustată cu pietre scumpe, primită de ea în dar de la paşă. Pe dată mi-a venit în cap gîndul mîntuirii de robie a Ilenuţei cu ajutorul îngrijitorului grădinilor seraiului. I-am spus tinerei secuice că sînt volnic să-i dau grecului aur din belşug, dacă îmi înlesneşte fuga Ilenei din serai. Mi-a spus că grecul e lacom de bani şi că ar putea să încheie tîrgul cu mine

Dînsa îmi va spune cum să ajung la grec și cum să mă înțeleg cu el.

— Cum anume ? întrebă Maria nerăbdătoare.

— Mi-a dat un inel de aur cu piatră de agat negru pe care îl avea de la grec, care, în schimbul brățării, îi dase cîteva giuvaeruri de mai mic preț, ca să aibă secuica. vînzîndu-le, bani de drum. Cu ajutorul acestui inel, grecul mă va recunoaște că vin din partea ei și va primi să ne tîrguim și să punem la cale fuga Ilenei din serai. I-am plătit un preț îndoit pentru inel, căci banii pe care îi putea lua pe el abia i-ar fi acoperit cheltuielile pînă la hotarul cu Ardealul, fiindcă grecul o înșelase la prețuirea inelului. Numai că a trebuit să-i vîr cu sila banii în punguță, căci mîndra secuică ghicise că grecul o trăsese pe sfoară. Mi-a mulțumit din suflet și mi-a spus că pe grec îl pot întîlni lunea și miercurea seara cînd e slobod, la hanul „Barca de aur", de pe o stradelă lăturalnică din apropierea seraiului, unde Kir Iani vine să mănînce țîri cu lămîie și să bea vin de Kipros.

— Strașnic ! Îți mulțumesc, Pișta ! strigă Maria, îmbrățișîndu-l și sărutîndu-l pe obraji pe căpitan. Avem tot ce ne trebuie ca s-o scoatem din robie pe iubita noastră Ilenuța.

— Deși sînt pe deplin convins că tînăra secuică nu m-a mințit, nu putem spune hop, pînă n-am sărit. Trebuie ca mai întîi să mă duc eu singur, în recunoaștere, la Rusciuc, să dau de grec, să stau de vorbă cu el, să-i dau o mică arvună dacă merită, și abia după toate astea să pun la cale fuga Ilenuței. Așa m-a sfătuit și logofătul Preda, care mi-a făgăduit că-mi va da învoire pentru cîtă vreme îmi va cere răpirea din serai a Ilenuței.

— Minunat ! Tare aș vrea să merg și eu cu matale, spuse Maria.

— Nu-l putem lipsi pe logofăt de destoinicul său aghiotant, mai ales acum, cînd după marele sobor de la București sînt atîtea de făcut, se împotrivi Pișta.

— Bine, să zicem că deocamdată nu e cu putință să te însoțesc la Rusciuc, și nici nu e nevoie. Dar te rog ca să-mi făgăduiești, încă de pe acuma, că voi lua parte și eu la răpirea din serai a Ilenuței.

— Asta da. Îți făgăduiesc. Dar ne va trebui încă unul sau doi tovarăși, dacă vrem să fim siguri de izbîndă.

— Bun, vom vedea atunci, Pișta-baci, spuse Maria cu fața strălucind de bucurie. Acum să sărbătorim regăsirea surioarei mele.

După ce au prînzit, Pișta a tras un puișor de somn, căci venea de la un drum lung, în vreme ce Maria îi pregătea tot ce-i trebuia pentru călătoria cea de taină.

A doua zi, în zori, căpitanul luă poștalionul pentru Giurgiu, spre a trece peste Dunăre, la Rusciuc, unde urma să facă primii pași către răpirea Ilenei din seraiul lui Mustafa-pașa.

VIII

*Naturam expelles furca...**

În cortul ei destul de încăpător, care îi slujea drept cancelarie, așezat în apropierea cortului cel mare al postelnicului Preda Buzescu, Maria sta la masa-i de lucru. Vistavoiul ei, pe nume Durdă, îi adusese o scrisoare mare, cu peceți grele. După ce cercetă cu grijă, și pe o față și pe alta, scrisoarea și pecețile, spuse vistavoiului :

— Văd că pecețile sînt neatinse. Răvașul este de la măria sa Mihai-voievod, pentru postelnicul Preda Buzescu.

— Da, pentru viteazul și înțeleptul nostru căpitan de oaste Preda, Dumnezeu să ni-l țină și lăudat să fie neamul Buzeștilor, zise Durdă. E pentru domnia lui, așa mi-a spus și olacul.

— Dar de ce n-a venit „înălțimea sa" olacul, în carne și oase, să-mi înmîneze răvașul ? Ce, nu catadicsește să stea de vorbă cu mine ?

* Aluzie la proverbul latin „*Naturam expelles furca, tamen usque recurret*" — Alungă natura cu furca, și ea se va reîntoarce în galop.

— Vai de mine, căpitane, cum poţi spune aşa ceva : Cum să dispreţuiască el un bărbat atît de mîndru şi viteaz ca domnia ta ? !

— Dacă-i aşa precum zici, atunci de ce n-a venit să-i dau zapis de primire ?

— Din pricina mea : eu l-am sfătuit să-mi încredinţeze mie răvaşul.

— Şi de ce l-ai sfătuit, mă rog ?

— Păi ştii şi domnia ta că a plouat trei zile şi trei nopţi în şir. Şi el, şi calul erau plini de glod din cap şi pînă în picioare.

— Ei, şi ?

— S-a sfiit omul să vină aşa în faţa unui oştean atît de fercheş şi atît de aprig la rînduielile ostăşeşti, ca domnia ta. Şi ce mare păcat am săvîrşit dacă i-am luat eu răvaşul ?

Maria îl privi ţintă şi, încruntînd sprîncenele, îi răspunse :

— Păi cum ţi l-a dat ţie, îl putea da şi altui tercheaberchea.

— Ăraa, înălţimea ta, se căina Durdă, păi ştia că sînt vistavoiul domniei tale.

Apoi, clipind şiret din ochi şi făcînd să-i zornăie cuvintele, zise solemn :

— Mi-a spus : „Îţi încredinţez ţie răvaşul de la vodă, căci ştiu bine că eşti isteţul şi destoinicul vistavoi al prea învăţatului şi prea viteazului căpitan Marin Butoianu, cel mai înţelept aghiotant din cîţi a avut prea cinstitul postelnic Preda Buzescu — reazemul de nădejde al Măriei Sale Mihai-voievod".

Apoi după ce se arătă pe sine cu degetul, adăugă :

— Ehei, cine nu mă cunoaşte pe mine, Durdă-vistavoiul.

— Ai dreptate : cine nu cunoaşte pe un pehlivan ca Durdă, vistavoiul meu cu nasul roş !

— Dacă sînt vestit, nu sînt din pricina nasului meu...

— Dar din ce pricină ?

— Din pricina stăpînului meu, zise apăsat Durdă. Apoi adăugă, privid cu ochi şireţi către Maria : Ehei, cine nu cunoaşte pe vestitul căpitan Marin Butoianu, cel neînvins

la sabie și întîiul întotdeauna la alergări și la sărituri cu calul !

— Lasă tămîierile la o parte, că tot n-o să-ți dau drumul la crîșmă să te cinstești cu olacul. Acum, gata ! Fă bine și te du la grajd, la *Zefir*. Mai dă-i un pic cu țesala pe sub burtă și bușumează-l bine !

Maria se adînci cu nasul în terfeloage. Pe la prînz a venit și bunul său prieten Radu, care terminase trebile lui din tabără. În vreme ce Maria își făcea lucrul ei de canțălarie, hotnogul îi ținea de urît, schimbînd din cînd în cînd cu dînsa cîte un cuvînt-două despre viața în tabără, întîmplări din tîrg și alte știri de soiul ăsta. Cînd Maria era pe sfîrșite cu trebile ei canțălărești și voia să meargă cu prietenul ei în manejul taberii, pentru sărituri cu calul peste stavili, intră în cort căpitanul Caracsony. Maria lăsă baltă hîrțoagele și ieși în întîmpinarea dragului ei tată adoptiv și prieten. Se îmbrățișară îndelung, după care Radu îi strînse mîna căpitanului și-i ură bun venit.

— Judecînd după fața ta bucuroasă, vii cu vești bune, Pișta baci, zise Maria privindu-l voioasă pe noul venit.

— Ai ghicit, băiețaș ! Am dat de grec, am pus la cale răpirea din serai ; i-am dat o arvună nu prea mare, ca să nu mă lase la jumătatea drumului, ci să fie ispitit să meargă pînă la capăt. Totul e bine socotit și tocmit temeinic. Ne mai trebuie puțin noroc, îndrăzneală și încă un om de ajutor, în afară de tine, căci așa ne silește planul făcut cu grecul. Poate că va fi greu să găsim pe cineva care să-și pună pielea la bătaie, căci, oricum, treaba nu va fi cu totul lipsită de primejdii, dar n-avem ce face : trebuie să-l găsim pe al treilea.

— L-ați și găsit ! spuse Radu bucuros. Merg și eu cu voi.

Pișta tocmai voia să-l îmbrățișeze și să-i mulțumească din suflet cînd băgă de seamă că Maria se făcu albă ca varul la față și răsufla greoi, gata să se înăbușe. Se bîlbîi un pic fîstîcită, după care clătină din cap în semn că se împotrivește.

— ...Nu... nu... asta nu se poate, zise ea copleșită de emoție.

— Ba se poate, o contrazise cu tărie Radu.

— Nu, nu se poate... Crede-mă, Radule, nu se poate... vorbi Maria cu glas scăzut și adînc tulburată.

— Te împotrivești, *prietene* ? întrebă Radu, cu înțepătură în glas și în priviri :

— Mă împotrivesc... răspunse Maria cu ochii în pămînt.

— De ce ? Spune-mi-o verde în față, îi ceru hotnogul, abia înfrînîndu-și mînia.

Maria respiră adînc ; își recăpătă suflul, își învinse tulburarea și răspunse stăpînă pe sine :

— Am să-ți spun de ce : pentru că este vorba de soarta surorii mele și am dreptul să aleg pe cei ce trebuie s-o mîntuiască de robie.

— Mă crezi nevrednic de această nobilă menire ?

— N-am spus asta...

— Atunci de ce te împotrivești ?

— Este o treabă primejdioasă, iar eu n-am dreptul să mă joc cu viața celui mai bun prieten.

Pișta, care înțelesese pe deplin adevăratul tîlc al cuvintelor Mariei, interveni în dispută și zise :

— Poate că bunul dumitale prieten are dreptate, dragă Radule.

— Și domnia ta începi să te clatini ? zise Radu jignit. Spuneți mai bine că nu aveți încredere în mine, în virtutea mea.

Maria îl privi cu ochi umili și rugători și îi spuse :

— Ești poate mai curajos decît fiecare dintre noi, dar nu vreau să-ți primejduiești viața pentru o cauză care, într-un fel, îți este străină.

Radu, pe al cărui chip se putea citi limpede că este jignit peste măsură, îi spuse Mariei plin de sarcasm :

— Vra să zică eu, „prietenul tău cel mai bun", sînt un *străin* pentru tine. Strașnică loghică ! N-am de ce să mai pierd vremea pe aici. Cu bine !

Și hotnogul plecă în grabă, fierbînd de indignare.

După ce pașii săi nu se mai auziră, Pișta spuse cu părere de rău :

— Iartă-mă, Măriuca, eu sînt vinovat. Eu l-am ispitit. N-am știut că ai să te împotrivești.

— Trebuie să înțelegi că nu pot face altfel.

— Te înțeleg... vorbi Pișta blînd și sfătos. Dacă vrei însă să-ți spun adevărul, atunci îți spun că faci tocmai pe dos de cum trebuie să faci.

— De ce ? întrebă Maria nedumerită.

— Dacă vrei să-l pierzi pe Radu, cu adevărat și pentru totdeauna, atunci stăruie în împotrivirea ta.

Maria chibzui cîteva clipe, după care spuse cu glas șovăielnic :

— Poate că ai dreptate...

— Da, am dreptate, zise Pișta cu convingere. Ascultă-mă pe mine, căci eu cunosc, poate, mai bine decît tine, pe oameni : Radu este prea mîndru ca să-ți poată ierta o asemenea jignire, cum tălmăcește el purtarea ta. Acum nu mai ai altă alegere de făcut : ori îi primejduiești viața, ori îl pierzi pentru totdeauna. De altfel, după părerea mea, este singurul om potrivit pentru a ne însoți. Tocmai de aceea i-am cerut, aproape fățiș, ajutorul.

Maria căzu din nou pe gînduri cîtăva vreme după care spuse cu convingere :

— Da, ai dreptate, Pișta-baci. Totdeauna mi-ai dat sfaturi bune. Aș fi primit încă de la început să vină cu noi, dacă nu m-ar fi oprit niște negre presimțiri :

— Poate că aceste presimțiri sînt iscate de inimă, iar inima ne înșeală adesea.

— Poate... Cheamă-l deseară la matale. Numai să vrea să primească a ne însoți la Rusciuc, după rănile pe care i le-am pricinuit...

— Cred că am să izbutesc să-l împac, spuse Pișta cu un zîmbet plin de speranță pe buze.

— Să nădăjduim că-mi va ierta cele ce i-am pricinuit, zise Maria tristă și bîntuită de îndoieli.

— La bună vedere, spuse Pișta aproape în șoaptă. Pe deseară.

Rămasă singură, Maria se așează din nou la masa ei de lucru, tristă și cu privirile pierdute în gol. Apoi se auzi singură, gîndind cu glas tare : „Ce fac ? Pun totul la mezat ? Găsisem, în sfîrșit, o mică oază de lumină și nădejde. Și pe aceasta o va spulbera uraganul năvrapilor ?...“

IX

Suflet de soră

În salonul-sufragerie cu mobilă veche și amestecată, românească și orientală, care vădea lipsa de gust a Babei Roza, proprietăreasa, Ileana sta în fața oglinzii, iar alături, pe o sofa turcească, Maria o mînca din ochi. De cînd se întorsese Ileana din robie, Pișta se mutase într-o casă învecinată, pentru a face loc noii venite. Fosta cameră a lui Pișta, cu o masă, un lavoar și un divan turcesc era folosită ca dormitor de către Maria. Fosta cameră a Mariei, în care acum dormea Ileana, redevenise ceea ce fusese cu mulți ani în urmă : dormitor, salon, sufragerie, cameră de oaspeți și de tratat afaceri (răposatul bărbat al proprietăresei fusese negustor, misit și cămătar), adică o cameră bună la toate, ceea ce mobila ei mărturisea singură.

Era miercuri după amiază, cînd în tabără se făcea curățenie, iar ofițerii erau slobozi la casele lor. Trecuseră aproape două luni de cînd Ileana scăpase de robia aurită din seraiul pașei Mustafa, și fosta cadînă era de două ori fericită : era liberă și iubea și era iubită. Acum se gătea, în așteptarea de oaspeți dragi.

— Măi, măi, dar frumoasă mai ești ! exclamă cu sinceră admirație, Maria. Totdeauna ai fost frumoasă, dar astăzi ești de-a dreptul răpitoare.

— Da, da... se alintă Ileana, ce n-aș da să fiu ca tine.

— Așa ceva s-ar cuveni să spun eu.

— Taci, Măriucă dragă, că te pedepsește Dumnezeu. Ești cea mai frumoasă fată pe care am văzut-o în viața mea.

— Mai întîi și întîi nu mă cheamă Măriuca, ci Marinică !, o dojeni zîmbind Maria. Apoi, nu sînt fată, ci băiat ! Ai înțeles ? De cîte ori să-ți amintesc ?

Ileana, care își terminase găteala, se întoarse cu fața către surioara ei și spuse cu aerul unui școlar prins cu lecția neînvățată :

— Iartă-mă. Iarăși am uitat...

Maria își aspri fața și privirile și spuse pe un ton hotărît :

— Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai uita acest lucru ! E de-ajuns să greșim o singură dată față de un al treilea, și totul este pierdut.

— Ai dreptate, spuse Ileana, cu sinceră părere de rău. Mai ales dacă am greși în fața Babei Roza. E o femeie tare rea. Nu știu de ce, dar mi-e teamă cînd mă uit la ea. Îi fug ochii în lături cînd o privești.

— Nici mie nu-mi place : e prefăcută și are fire ascunsă. Am închiriat odăile cam în pripă. dar o să căutăm în curînd alt sălaș.

Apoi, schimbînd brusc neplăcutul subiect, Maria spuse, privindu-și drăgăstos sora :

— Ce bine arăți ! Îți rîd în obraji bujorii fericirii.

— O, sînt atît de fericită ! Sînt slobodă, sînt lîngă tine, iar viața îmi este scăldată acum în lumină și visare.

— Scumpă surioară, fericirea ta mă face și pe mine fericită.

— Ție trebuie să-ți mulțumesc : tu mi-ai adus mîntuirea, zise Ileana privindu-și sora cu nesfîrșită recunoștință.

— Numai mie trebuie să-mi mulțumești ? o întrebă cu ușoară mustrare în glas, Maria.

— ...Și lui Pișta-baci.

— Lui, în primul rînd : și-a pus viața în primejdie, spre a te mîntui.

— Ai dreptate. Bunul de el. A fost un adevărat părinte pentru noi. Dacă nu era el și cu tine, mă prăpădeam în lanțurile robiei.

— Numai noi doi te-am smuls din ghearele pașei ?

Ileana se îmbujoră la față și spuse, închizînd ochii de plăcere :

— ... Și Radu.

— Gata, să-l uiți !... zise Maria zîmbitoare și cu o mustrare abia simțită, în glas.

— Cum să-l uit pe omul care m-a purtat în brațele sale peste zidurile seraiului, peste zidurile iadului ! spuse Ileana, respirînd adînc și închizînd din nou ochii de plăcere.

— Ai scăpat de iad, iar acum ești în mijlocul nostru frumoasă și neprihănită ca o răsură.

— Oh, nu mai vorbi astfel că-mi frîngi inima. În toamna asta tîrzie, numai tu ești floare neprihănită. Eu, eu nu mai sînt de mult...

— Silnicia nu poate întina cugetul curat.

— ...Dar poate păta neaua și călca în picioare ghiocelul.

— După furtună a venit și ziua cea cu soare.

— Da, soarele a început să strălucească și pentru mine. E atîta primăvară în inima mea !

Maria își privi surioara lung și cu nețărmurită dragoste și spuse :

— Îți citesc și în ochi primăvara, iar veșmintele ei, podoabele și luminile ei, te fac și mai frumoasă.

— Dacă aș putea, mi-aș frînge inima în două și aș împărți-o cu tine.

— Mi-e destul faptul că mă înfrupt hoțește din fericirea ta, Ilenuță.

— Va veni clipa cînd va răsări și soarele tău, Măriucă. Atunci te va potopi lumina, căldura, fericirea.

— Mă tem că soarele meu a apus înainte de a răsări, iar asta pentru totdeauna, zise Maria cu fața ușor adumbrită.

— De ce vorbești astfel ? Ești tînără și neasemuit de frumoasă. Ai o viață de om în fața ta. Nu-ți înțeleg întristarea.

— A fost doar o clipă de negre presimțiri, se apără Maria. Apoi, silindu-se să pară veselă, întrebă :

— Și pentru cine te-ai făcut atît de frumoasă ?

— Pentru *el*.

— Și cine-i *el* ? întrebă Maria, fără s-o intereseze răspunsul.

— Iubitul meu.

— Și cine-i iubitul tău ? întrebă Maria, plutind deasupra cuvintelor.

— Omul care-i totul pentru mine, pentru viața mea, răspunse Ileana, împurpurîndu-se la față.

— Și cine-i omul acesta ? întrebă din nou, prefăcîndu-se curioasă.

— Omul pentru care eu sînt totul pentru el. Nu ghicești ?

— Cred că da... răspunse Maria cu durere ascunsă.

— ...Și ce zici ? întrebă Ileana nerăbdătoare să-i afle părerea.

Maria o privi în adîncul ochilor și o întrebă :

— Te iubește cu adevărat ?

Ileana răspunse sigură pe sine :

— Mă iubește cu adevărat ! Mi-a spus-o din clipa în care m-a cunoscut, din clipa în care m-a purtat în brațele sale peste vămile iadului, în noaptea aceea de pomină, în care m-ați smuls robiei. Mi-o spune și acum, în fiece zi, în fiece ceas.

— Dar tu... tu îl iubești... cu adevărat ? o întrebă Maria apăsînd asupra cuvintelor și privind-o pătrunzător, ca și cînd ar fi vrut să-i citească în suflet.

— O, cum de mai întrebi, se miră Ileana.

— Ești sigură ? Nu cumva este o amăgire ?... O scînteiere de o clipă ?

— E foc mistuitor !

Maria spuse uluită :

— Oh, cum strigă în tine și fierbe în sîngele tău patima Butoienilor ! Apoi adăugă înfricoșată : O, Doamne, apără-ne !

— De ce ești temătoare ? întreba Ileana mirată.

— Mi-e teamă de necunoscut. De puterea patimii. De sîngele aprins al neamului nostru...

— Fii liniștită, nu trebuie să tremuri pentru soarta mea, o îndemnă Ileana, neînțelegînd încă ce se petrece în sufletul surioarei sale dragi. Nu te teme. Cerul mi-a scos în cale un om adevărat, vestitorul și purtătorul fericirii mele.

Maria își veni brusc în fire, ca trezită dintr-un coșmar și spuse, cu fața luminată de o hotărîre eroică :

— Nu-s temătoare. Cred în dragostea voastră. În soarta voastră luminoasă. În fericirea voastră. Mai ales că ai găsit un om adevărat. Pe care îl cunosc și-l prețuiesc la fel ca și tine.

— E atît de bun, atît de mărinimos. Mă simt așa de fericită lîngă el. L-am îndrăgit din prima clipă cînd l-am văzut, noaptea, la lumina lunii. Era atît de atrăgător: înalt,

cu chip fermecător, puternic, blînd și ocrotitor. Mă purta, ca pe un prunc, în brațe, și cred că n-ar fi pregetat, o clipă măcar, să-și dea viața pentru mine. Și așa a rămas pînă astăzi : bun, blînd, mărinimos, gata să-și smulgă inima din piept și să mi-o dea. Cum să-ți mulțumesc pentru că mi l-ai scos în cale, pentru a fi adaus, la slobozenia mea, această cunună de fericire ?

Maria, care o ascultase cu ochii mistuiți de un foc tainic, îi spuse :

— N-ai de ce să-mi mulțumești. A fost voia Celui-de-sus.

Apoi, aținată de mărturisirile Ilenei, dar silindu-se să nu pară, îșî rugă sora :

— Hai, povestește-mi mai departe ! Îmi place atît de mult cum îți depeni dragostea.

Ileana urmă și cu și mai mare înflăcărare :

— Credeam că n-am să pot iubi niciodată. Josnicia și silnicia întîlnite după robirea mea îmi sădiseră în inimă scîrba și disprețul față de bărbați. Însă a venit acest băetan blînd și sfios, dar puternic, mărinimos și chipeș ca un Făt-Frumos și a reînălțat în fața mea tagma bărbaților, deși și dînsul m-a înrobit. Dar el m-a robit cu altceva decît lanțul de aur al pașei. El m-a înrobit cu acea dulce robie, cu acea fermecătoare supunere de bună voie pe care o dorim și o cerem să fie aținată în sufletul nostru de către bărbați, fără a le mărturisi fățiș această dorință.

Maria îi tăie vorba cu un gest de mîndră împotrivire și zise :

— ...Ooo, în ceea ce mă privește, dacă este vorba să ajung vreodată roabă în mîna unui bărbat...

— ...Tu nu poți înțelege încă tîlcul acestor vorbe, o întrerupse, la rîndul ei, Ileana. Noi, femeile, ne putem da seama însă ce-i această robie mult dorită, de ce o cerem de la bărbat și de ce sîntem nefericite dacă bărbatul nu ne-o dă, dacă bărbatul nu ne supune. Da, noi femeile, ne vrem stăpînite de bărbat.

— Eu nu pricep cîtuși de puțin de ce trebuie să fim stăpînite, zise Maria revoltată. De ce trebuie, mă rog, să curgă în vinele noastre sînge de rob ?

— Ți-am spus că acuma nu poți pricepe, dar că vei pricepe și tu cîndva. Supunerea aceasta ne-a pus-o firea

în sînge. Supunerea femeii în fața bărbatului este de fapt supunerea în fața legilor firii. Ea este, în primul rînd, îngenunchierea în fața zeului nemuririi, în fața legilor care aduc veșnicia soiului omenesc. Apoi în al doilea rînd, ea este supunerea ocrotitului față de ocrotitor, o supunere plină de dragoste în fața puterii care ne ocrotește și care ne aduce hrană pentru noi și, mai ales, pentru puii noștri. Tocmai de aceea noi, femeile, căutăm și prețuim la bărbat, în primul rînd, puterea.

— Vorbești lucruri stranii, dar atrăgătoare, zise Maria înciudată. Oricum i-ai spune tu, supunere față de ocrotitor sau îngenunchiere în fața zeului nemuririi, tot robie este.

— Da, așa este. Ți-am spus însă că e vorba de o robie dulce și care, ceea ce este mai ciudat decît tot ceea ce ți-am spus pînă acum, prinde în același lanț și pe rob, și pe stăpîn.

— Ce ciudat și tulburător vorbești ! zise Maria admirativ. Vorbește-mi despre *stăpînul* tău.

— Ne potrivim în foarte multe privințe, reîncepu Ileana destăinuirile ei de îndrăgostită. Amîndoi iubim nespus frumusețile firii. Ne place să ne preumblăm în zile însorite pe pajiști, să culegem flori, să alergăm după fluturi, să străbatem lunci, sihle, fermecați de priveliști. Adesea, cînd trecem peste vreo apă, el mă ia în brațe, ca în acea neuitată noapte din grădina seraiului. În brațele lui mă simt ca într-un leagăn de vis și fericire...

— ...Are brațe puternice ? o întrerupse Maria, privind-o cu ochi flămînzi.

— Oțel, nu altceva ! Mă poartă ca pe un fulg. Iar eu mă topesc de plăcere...

— Și ?... Și ?... întrebă Maria înfrigurată.

Ileana vorbi cu pleoapele zăvorîte, ca și cum visa, în vreme ce Maria o privea ca beată și cu respirația oprită :

— Mă strînge la pieptul lui, mă leagănă, mă desmiardă, cu privirile și cu vorba. Glasul lui sună puternic dar mîngîios, ca bronzul clopotului. În nopțile cu lună plină, sau în cele cu cer scînteietor, stăm unul lîngă altul, pe covorul de flori, privim bolta încrustată cu adamante și visăm îmbrățișați..

Maria șopti cu glas sugrumat de emoție :

— Și ?... Și ?... Spune mai departe !

— ...Visăm cu ochii deschiși și privim în viitor. Cum o să fie la casa noastră ? Ce o să fie întîiul nostru copil : băiat sau fată ? Eu vreau să fie băiat și să semene cu taică-său, să fie puternic, frumos și bun ca dînsul. El vrea să fie fată, să semene cu mine.

— Ce făpturi minunate sînt copiii, spuse Maria cu dor și patimă. Tare îmi sînt dragi. Hai, povestește mai departe !

— ...Ne facem planuri despre viața noastră dimpreună, urmă Ileana. La prînz, eu îl voi aștepta în poartă, iar el mă va duce în brațe pînă în casă. Știe că-mi place grozav să mă poarte în brațe. În casă, pe masă, ne vor aștepta tot felul de bunătăți, făcute numai de mine și numai cu mîna mea. Altminteri, nu va pune gura pe nimic. Cînd vom avea copii, vom da în mintea lor : vom merge de-a bușelea, împreună cu ei vom călări căluți de lemn, ne vom juca cu păpușile, vom vorbi limba păsărească a copiilor...

Maria, care urmărise într-o înfrigurare din ce în ce mai puternică destăinuirile Ilenei, își pierdu stăpînirea de sine și izbucni în hohote de plîns.

— De ce plîngi ? De ce plîngi ? Ce ai ? întrebă Ileana străfulgerată de o bănuială îngrozitoare.

— Nimic... Nimic... răspunse Maria suspinînd. Mă gîndeam la fericirea ta.

— Nu, nu, tu nu spui adevărul ! Nu se plînge pentru așa ceva... Acum încep să înțeleg, zise Ileana.

Rămase o clipă pe gînduri după care izbucni în plîns, spunînd :

— Am fost o oarbă !... Oarbă am fost !...

— Ce-ți trece prin cap ? strigă Maria privind-o lung, printre lacrimi.

Apoi, citindu-i în ochi răspunsul :

— Nu-i adevărat ! Nu-i adevărat !

— Ba da, ba da, așa-i ! strigă Ileana, plîngînd și frîngîndu-și mîinile. Nu vrei să mărturisești, dar știu că așa e.

— Te rog în genunchi, crede-mă, nu-i așa !

— Ba da ! Ba da ! Nici nu se putea altfel : un bărbat ca el !...

Maria o îmbrățișă, o sărută pe surioara ei și o imploră, printre hohote de plîns :

— Te rog, crede-mă : nu-i adevărat ! Te înșeli, nu-i adevărat !

— Ba da, și tu îl iubești la fel ca mine, spuse Ileana, plîngînd deznădăjduită. Ba poate îl iubești mai mult decît mine.

— Nu, crede-mă, nu-l iubesc !

— Nu te cred. E al tău. E de mult al tău, iar eu ți l-am furat !

— Nu mi-ai furat nimic. E al tău și numai al tău.

— Știu eu de ce nu-mi spui adevărul : vrei să mi-l lași mie. Totdeauna ai fost mărinimoasă cu mine. Totdeauna mi-ai dat mie bucățica cea mai bună, îmbucătura ta chiar. Dar acum e prea mult. Nu primesc... Nu primesc !

— Te înșeli ! Nu-i adevărat, crede-mă, iubita mea copiliță, crede-mă ! spuse Maria plîngînd și sărutîndu-și sora. E al tău, și numai al tău.

— Nu, nu-ți primesc jertfa ! strigă Ileana plîngînd deznădăjduit.

Apoi strigă cu și mai multă disperare :

— Ți-l las ție ! A fost al tău, iar eu ți l-am furat...

După aceea, speriată parcă de ceea ce a spus, strigă, frîngîndu-și mîinile cu deznădejde :

— Ți-l dau înapoi ! Ți-l las !...

Maria, care citise pe fața Ilenei că n-ar putea face niciodată ceea ce făgăduiește și tulburată de disperarea ce o cuprinsese pe iubita ei surioară, își recăpătă calmul și începu să-i vorbească liniștită și cu multă putere de convingere :

— Vină-ți în fire, Ilenuță. Ceea ce spui tu despre mine și despre Radu nu-i decît o nălucire, izvorîtă din marea ta dragoste pentru tovarășul meu de arme. Cum poți tu să gîndești că eu m-aș fi încumetat să iubesc pe cineva de la care nu aveam nimic a nădăjdui ? Știi doară că pentru hotnogul Radu eu nu sînt altceva decît un bărbat oarecare, un prieten, un tovarăș de oaste. Știi de asemenea că lui nici prin cap nu-i trece că eu sînt femeie. Cum mi-aș îngădui atunci să cred sau să nădăjduiesc că el s-ar putea îndrăgosti de un bărbat ? N-ar fi o prostie ? Tocmai de aceea n-am văzut în el niciodată altceva decît

un simplu prieten și nu mi-a trecut niciodată prin minte că ar putea să fie pentru mine altceva decît un tovarăș de arme. Aș fi fost nebună dacă aș fi gîndit într-alt fel.

— Tu nu mă minți ? întrebă Ileana, prinzînd nițel curaj și liniștindu-se un pic. Spune, nu mă minți ? E adevărat că ceea ce îmi spui are o loghică oarecare, dar parcă tot nu-mi vine să cred...

— Trebuie să mă crezi ! spuse Maria cu dîrzenie în glas. Gîndește-te că nu poate fi altfel.

Ileana se însenină bine la față și zise :

— Atunci, nu-l iubești pe Radu ?

— Nici pomeneală !

— Deci, mi-l lași mie ?

— N-am de ce să ți-l las, căci n-a fost niciodată al meu. A fost de la început al tău. Al tău. Și numai al tău.

Cuprinsă de o bucurie fără margini, Ileana sări de gîtul Mariei și începu s-o sărute cu foc și să-i mulțumească :

— Surioara mea scumpă și dragă ! Buna mea Măriucă ! Mămuca mea ! Cum să-ți mulțumesc ? Cît sînt de liniștită acum. Cît sînt de fericită ! Oh, n-aș fi putut trăi fără el !

După care izbucni din nou în hohote de plîns.

— Copil prostuț ce ești, cum au putut să-ți treacă prin căpșor asemenea năzbîtii ? o certă blînd Maria, plîngînd liniștit, mîngîind-o și sărutînd-o. Radu a fost și rămîne al tău. Cum ar putea fi altfel ? Copilița mea, fetița mea dragă, bună și cuminte...

Maria tăcu, căci clopotul de la intrare sună :

— El e, strigă Ileana, ștergîndu-și în grabă lacrimile și alergînd să-i deschidă ușa celui ce stîrnise, fără voia sa, atîta zbucium în casa unde era așteptat.

Ileana se întoarse cu el de braț, cu fața potopită de fericire, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat înainte de sosirea preaiubitului ei Radu. Acesta strînse mîna bărbătește bunului său prieten, căpitanul de roșiori Marin Butoianu, în vreme ce Maria reintră în rolul ingrat pe care îl juca, nu fără măiestrie, din cruda copilărie, în vicleimul pe care lunatecul său tată și apoi propria voință o făcură să-l joace, pe cît presimțea ea, pînă la sfîrșitul zbuciumatei sale vieți.

După ce ciugulira în grabă cîteva prăjiturele, cei doi îndrăgostiți țîșniră nerăbdători pe ușă, grăbiți să facă să răsune, prin poiene, sub soarele blînd de toamnă, străvechiul și mereu noul cînt de iubire. Maria, rămasă singură și redevenită ea însăși, se prăvăli pe sofa și se spovedi sieși, cu voce frîntă: „Și totuși îl iubesc !... Și mai mult ca pînă acum... Sînt o roabă ! O roabă sînt ! Toți sîntem niște robi. Biete gîze neputincioase în fața necruțătoarelor legiuiri ale firii. Oh, de ce sînt atît de slabă. Dragostea m-a sleit, m-a vlăguit. Iubire, iubire, demon și înger al lumii, chin și fericire, armonie a contrazicerilor, loghică a paradoxurilor, îți recunosc puterea ta nebiruită, dar nu te slăvesc ! O, tu elixir dulce al vieții, chip frumos al nemuririi, tu ești stratagema dibace a firii, nebunia ei înțeleaptă. Tu ești puterea atotbiruitoare a vieții, viața însăși, sămînța veșniciei. De aceea nimeni nu poate scăpa puterii tale, tiraniei tale, asprei și dulcii tale robii. De aceea m-ai îngenuncheat, m-ai doborît, m-ai umilit, mi-ai dovedit neputința mea de rob. Prinsă în cătușele și lanțurile tale, voi fi silită să trăiesc de acum încolo ca un milog, cu fărămituri de la masa altuia, încălzindu-mă de la focul altuia, jinduind la fericirea altuia“...

Maria fu nevoită să-și curme spovedania, căci suna clopotul de la intrare. Alergă și deschise. În față îi apăru chipul blînd și duios al preaiubitului ei tată adoptiv. Se întorcea de la București, unde fusese chemat în grabă, împreună cu postelnicul, la Mihai-vodă. După ce se îmbrățișară, Pișta îi spuse, încălzit de un foc lăuntric :

— Măriuca, în sfîrșit, a sosit ceasul răzbunării...

— Pornim răscoala ? întrebă Maria, cu o copleșitoare bucurie în glas și în suflet.

— Începînd de săptămîna viitoare, stăm de veghe și așteptăm porunca lui Mihai-vodă de a semăna, fără cruțare, moartea în rîndurile năvrapilor.

— Oh, mărire ție, Doamne ! Cît am așteptat clipa aceasta ! Abia acum simt că trăiesc. Cînd s-a luat această măreață hotărîre de a ne răfui cu jăcuitorii noștri, ce a fost îndelung dorită și așteptată de noi și tot neamul românesc ?

— Alaltăieri pe 5 noiembrie s-a pecetluit tractatul cu Ardealul și Moldova, în fața lui Mihai-vodă, a trimișilor

lui Sigismund Bathory, nemeşii Istfan Ioszika şi Pongracz Sennyei şi a solului lui Aron-vodă, hatmanul Balica. Potrivit acestui tractat, o armie ardelenească de două mii de săbii, sub porunca viteazului şi încercatului căpitan Albert Kiraly, va sta de veghe în Ţara Făgăraşului, gata să sară în ajutorul lui Mihai-vodă. La fel şi cu armia moldovenească de o mie de săbii ce va sta pe Milcov, sub porunca hatmanului Balica, gata să sprijine marea răscoală împotriva semilunei.

— E minunat ! exclamă Maria. Avem oaste puternică, prieteni credincioşi şi viteji la hotare, gata să ne ajute la necruţătoarea pedepsire a năvrapilor turci şi tătari. O, Doamne, dă-mi putere şi zile ca să spîrcui cît mai mulţi dintre ei !

Apoi sări de gîtul lui Pişta-baci şi începu să-l sărute pe obraji, în semn de recunoştinţă pentru vestea cea mare ce i-o adusese. După ce închinară cîte o cupă de vin, în cinstea frăţiei de luptă ce se închegase şi se pecetluise la 5 noiembrie 1594 între munteni, ardeleni şi moldoveni şi se veseliră o vreme, Pişta întrebă surprins :

— Dar unde-i Ilenuţa ? Aş fi dornic să ne bucurăm tustrei împreună de vestea minunată ce ne-a dat-o Mihai-vodă.

— E la preumblare cu omul de care i se va lega viaţa în curînd.

— Cu Radu ?... întrebă Pişta, cu o reţinere şi tristeţe abia simţite în glas.

— Cu el. Săptămîna viitoare, după cîte am înţeles, vor să facă logodna.

— Nu vor avea timp, zise Pişta. Începînd de luni, vom sta toţi cu mîna pe garda spadei.

— Atunci am să-i sfătuiesc să facă logodna duminică.

— Vă ajung trei zile pentru pregătiri ?

— Desigur. Vom face curat, vom împodobi casa şi vom găti bucate noaptea, la lumina lumînărilor, căci ziua sîntem la tabără.

— Bine, dacă-i aşa, să se logodească duminică. E ultima zi cînd sîntem slobozi să benchetuim. După aceea trebuie să ne mutăm în tabără, între oşteni, unde să aşteptăm, gata de luptă, poruncă de la Mihai-vodă. Dar de ce eşti plînsă şi palidă la faţă ?, adăugă căpitanul, pri-

vind-o pe Maria cu îngrijorare și compătimire ascunsă, căci, după ce auzise de logodnă, ghicise ce se petrecea în sufletul ei atît de greu încercat în vremea din urmă.

— M-a durut cumplit măseaua, minți Maria, dar acum mi-a trecut. Mai ales că mi-ai adus această bună vestire a răzbunării juruite de mine. O, cît îți mulțumesc, Pișta-baci, bunule ! Abia acum simt că trăiesc. Gîndul că voi pedepsi cu mîna mea tirania, jaful și nelegiuirea îmi redă pofta de viață și se preface într-un crez nobil și sfînt. Facă Cerul ca toți oamenii vrednici a se numi cu adevărat oameni să urmeze acest crez !

X

Vai vouă, despoți!

Oamenii greu încercați de soartă, întocmai ca robul îmbătrînit în lanțuri, nu mai cred în bine, sînt veșnic bîntuiți de negre presimțiri, în luptă neîntreruptă cu duhuri rele, pe cari închipuirea lor copleșită de frica bolnavă i le scot în cale la fiecare pas. Ei văd pretutindeni semne prevestitoare de nenorocire și, în dorința lor de a îmblînzi demonii răului și puterile întunericului, născocesc tot felul de rînduieli și tipicuri, pe cari le urmează cu strășnicie în viața lor de toate zilele, devenind nemăsurat de superstițioși.

Într-o asemenea stare se afla sărmana Maria, după grelele încercări și necruțătoarele lovituri ale soartei pe care le trăise în ultimii doi ani. De aceea, faptul că în ziua cea senină și tihnită de duminică de toamnă tîrzie, cînd urma să aibă loc logodna Ilenei, Baba Roza se îmbrăcase în negru din cap pînă în picioare, zicînd că așa face în fiecare a unsprezecea zi a lui noiembrie, zi în care i-a murit bărbatul, ucis și jefuit de tîlhari de drumul mare, cu cinci ani în urmă, a fost tălmăcit de către Maria ca un

semn prevestitor de rele. Mai ales că gazda ei avea ca oaspe un munte de om, cu înfățișare de hadîmb.

Din această pricină, îi sta pe limbă să-i spună Ilenei că are semne rele, prevestitoare de nenorocire, și că o roagă pe ea și pe Radu să amîne pe altă dată logodna. Numai că îi era de două ori rușine să facă acest lucru. Mai întîi, pentru că Ileana, care primise totul ușor de la viață și credea în bine și fericire, ar fi rîs cu hohote de „prevestirile" ce o bîntuiau pe sora sa mai mare. Al doilea, îi era rușine și teamă că Ileana ar putea crede că alta ar fi pricina acestei amînări, venită după cele ce se întîmplaseră în miercurea aceea tristă, cînd îi făcuse destăinuirile ei de îndrăgostită. Mai ales că această amînare ar fi însemnat ca logodna să se facă la paștele cailor, căci nimeni nu putea ști ce urmează după ziua de luni, cînd trebuia să stea toți cu mîna pe sabie. De aceea își înfrînse dorința, mușcîndu-și limba pînă la sînge, spre a nu se afla o vorbă măcar din ceea ce îi trecea prin capul ei chinuit de teamă bolnavă și negre presimțiri.

Împreună cu Ileana și Pișta, ședeau în salon și-l așteptau pe Radu să vină și să-i ceară Mariei, care era acum capul familiei Butoianu, mîna surorei sale mai mici, după care urma logodna. Peste cîtva timp sună clopotul de la intrare.

— Radu !, strigă Ileana și după ce își rîndui în grabă părul și rochia, alergă în întîmpinarea lui.

— Ziua bună, domnițe și domni, spuse hotnogul, intrînd pe ușa salonului, înainte ca Ileana să fi avut vreme să-i deschidă ușa de la intrare, ceea ce îi mirase pe toți.

— Bine ai venit, Radule, îi răspunse Ileana, întinzîndu-i mîna. Dar cine ți-a deschis ușa de la intrare ?

— Cotoroanța voastră de gazdă, zise hotnogul cu greață. Mi-a ieșit în cale cu straie cernite, ca o cobe neagră și slută. Ce mutră de vrăjitoare !

— Bine ai venit, hotnogule, îi zise Pișta, zîmbindu-i prietenește.

— Bine ai venit, frățioare, îl întîmpină Maria voit voioasă, spre a înseninа atmosfera din casă, tulburată de întîlnirea cu cobea cea neagră. Venit-ai cu gînduri curate ?

— Nici eu nu știu pentru ce am venit. Am luat urma unei zîne și am ajuns la casa aceasta, începu Radu să gră-

iască potrivit datinei strămoșești privind cererea fetei și logodna.

Maria îl privi șăgalnic și îl întrebă, surîzînd, după tipicul datinei, care prevede că cererea mîinii și răspunsul să fie presărate cu tot felul de glume :

— Nu cumva ai greșit vatra ? Să nu-ți fi intrat, fîstîcită, zîna la vecini !

— La vecini, ușile sînt ferecate, zise Radu rîzînd.

— Dar de unde știi că-i aici ? O cunoști ?, întrebă Maria.

— Am văzut-o în pădure, în vreme ce-și adăpa cerbii și își hrănea pițigoii.

— Vorbești despre muma pădurii ?, întrebă Maria, rîzînd și privind spre soră-sa.

— Dimpotrivă, despre Ileana... Cosînzeana, bineînțeles, zise Radu.

— Nu vei fi vrînd să zici că ești Făt-Frumos, îl înțepă Maria.

— De ce nu ?, se vîrî în vorbă, nepoftită Ileana.

— Tu să taci, urîcioaso, o certă zîmbind, Maria. Tu ești numai Ileana, nu și Cosînzeana ! Iar el, nu-i nici pe departe Făt-Frumos.

— Făt-Frumos n-oi fi, dar Sfarmă-Piatră tot sînt, zise Radu.

— Mai degrabă ești Strîmbă-Lemne, îl împunse din nou Maria. Dacă vrei să te cred că ești Făt-Frumos cel adevărat, răspunde-mi la cele trei întrebări pe cari le-a pus Por-Împărat peților.

— Poftim, întreabă-mă.

— Întîia întrebare : te lepezi de Satana ?

— Care Satană ?

— Aceea de la han și toate celelalte satane cu fustă.

— Mă lepăd. Spre cîștigul tău, bineînțeles.

— A doua întrebare : te lepezi de Satana ?

— Care-i a doua satană ?

— Băuturica.

— Mă lepăd. Spre fericirea lui Durdă al tău, bineînțeles.

— A treia întrebare : te lepezi de Satana ?

— Care ți-e, mă rog, a treia satană ?

— Năravul tău de a face stihuri rele.

— Mă lepăd și de asta, spre cîștigul Ilenuței.

Încheindu-și rolul, Maria zise, cu un zîmbet luminos pe buze, dar cu o privire ciudată :

— Atunci să fie într-un ceas bun ! Aveți binecuvîntarea mea de cap de familie !

— Și a mea de tată vitreg, adăugă Pișta, cu voioșie în glas.

— Să închinăm în sănătatea logodnicilor, pofti Maria pe cei de față aflători.

După ce băură în sănătatea tinerilor logodnici, Maria ceru :

— Acum dați-vă sărutul, după datină !

În vreme ce Radu și Ileana își dădeau, cu mișcări domoale, sărutul, Maria îi privea pe jumătate veselă și pe jumătate tristă, lucru ce nu-i scăpă lui Pișta, care oftă încet, înnegurat la față.

Apoi Ileana făcu onorurile casei îndemnînd pe oaspeți să guste din bucate :

— Ia, Radule, plăcințelele astea, că eu le-am făcut. Pișta-baci, gustă din aceste bunătăți, că tu m-ai învățat să le fac : Mar... Marine, ia și tu, frățioare !

După ce luă și gustă Radu spuse :

— Minunate plăcinte ! Așa să le faci și acasă la noi !

După ce gustară și alte bunătăți și băură și glumiră, Pișta și Maria se așezară pe o sofa și începură să discute în șoaptă, în vreme ce tinerii logodnici ieșiră afară, în grădină, spre a se plimba la aer. Pișta căută s-o încurajeze pe Maria, care abia își putea ascunde întristarea, dar nu izbuti să-i spună prea multe lucruri, căci pe ușă intră Durdă care le zise celor doi căpitani că sînt chemați de îndată, pentru porunci grabnice, la postelnicul Preda Buzescu.

După ce cei doi oșteni părăsiseră salonul, intrară tiptil înăuntru Roza și malacul care îi era oaspe. Baba își roti ochii prin odaie, merse la fereastră și privi printre perdele, în grădină, după care spuse :

— Au plecat toți. Fugara e cu ibovnicul ei în grădină. O să-i pîndesc la fereastră, ca să-i văd cînd se întoarnă. Cei doi căpitani au plecat în tabără, împreună cu vistavoiul

lui Marin, și pe cît se pare vor zăbovi acolo ceva mai multișor. Cei din grădină pot veni în orice clipă. Dă-i drumu, Bekir.

— Ce voiai să spui adineori babă Roză ?

— Că mi-e frică să mă bag în afacerea asta. Dacă te prinde, atunci îmi pune și mie juvățul de gît.

— Înălțimea sa Mustafa-Pașa îți poruncește să faci ceea ce ți-am spus.

— Să poruncească la el, la Rusciuc, nu aici !

— Uiți că te are la mînă. Numai un cuvînt să ajungă la urechile Buzeștilor, și te-au și spînzurat ca iscoadă !

— Cu asta nu mă urniți voi din loc. N-au decît să mă spînzure Buzeștii. Ce cîștig o să vă aducă vouă asta ? Spune mai bine cît îmi dați ?

— Trei sute de mahmudele în cap.

— Nici nu mă gîndesc. Mai scutură-ți nițel șalvarii : ți-ai oprit prea mult pentru tine.

— *Seitan* să mă dobîndească dacă cîștig mai mult decît o sută.

— Dă-mi patru sute, că-ți mai rămîn destule sute și ție.

— Bine, fie, puse capăt Bekir tîrguielii. De la tine nu poate ciupi nimeni nimic. Acum spune-mi unde să mă ascund la noapte.

— Banii, înainte.

— N-ai încredere în mine, cotoroanță ? întrebă Bekir scîrbit.

— N-am, răspunse sec baba.

Omul lui Mustafa-Pașa se pipăi și scoase de sub brîul său cel lat o pungă mare și i-o aruncă Rozei, spunîndu-i :

— Ține, vrăjitoare lacomă. Mie nu mi-a rămas nimic.

— Pot să jur că ți-a rămas încă pe atîta, zise baba, strîngînd aurul la piept, după ce întorsese punga pe toate fețele. Acum ascultă : Ascunde-te în cămară, aici, în capul odăii. Uite cheia. Cadîna doarme aici, pe sofaua ceea de lîngă sobă. Frate-so doarme dincolo, în camera mică. La noapte îi poți gîtui în somn, pe rînd, și-i poți duce pașei capul fugarei. Să te ferești de căpitan : doarme iepurește și-i tare ager în luptă, deși e subțirel.

— Bun, zise Bekir. Aștept s-adoarmă și le iau pe rînd. Întîi îl gîtui pe fratele cadînei.

— Ai putea să faci de petrecanie fugarei şi acuma, pe lumină, cînd se va întoarce din grădină. Dar aşteaptă în cămară să-i plece ibovnicul, că-i un zdrahon care doboară şi un bou dintr-un pumn. Să nu te doboare !

— Îl cunosc eu bine : numai cu un singur pumn în cap m-a îngropat, ca pe-un ţăruş, în grădina haremului, cînd au furat cadîna. Abia aştept să mă socotesc cu el...

Bekir tăcu, căci se auzeau rîsete afară, în apropiere.

— Se întorc hulubii, zise Roza privind pe fereastră. Intră în cămară şi încuie-te pe dinăuntru.

Omul paşei din Rusciuc făcu ce-i ceruse baba, iar aceasta ieşi tiptil afară şi se duse la o vecină, spre a-şi ascunde amestecul în nelegiuirea ce urma să se săvîrşească în casa ei.

Radu şi Ileana intrară în odaie voioşi şi ţinîndu-se de mînă, nebănuind nimic din cumplita soartă ce-i aştepta. Fură miraţi cînd văzură lipsa Mariei şi a lui Pişta, dar după cîteva clipe de nedumerire îşi deteră seama că aceştia fuseseră chemaţi de Buzeşti în tabără, pentru porunci grabnice la cari, dealtfel, toată lumea se aştepta. Radu fu de părere că ar trebui să meargă amîndoi în tabără, unde părea că se petrec lucruri osebite. Ileana, care presimţea că o aşteaptă o lungă şi primejdioasă despărţire, îl rugă însă să rămînă pînă ce se întorc Maria şi Pişta cari, dacă ar fi fost nevoie grabnică şi de Radu în tabără, l-ar fi chemat din grădină să meargă la datorinţă odată cu dînşii.

Din nefericire pentru tinerii logodnici, Radu dete dreptate Ilenei şi rămase să aştepte întoarcerea din tabără a celor doi căpitani, mai ales că inima îi da ghes să mai zăbovească un pic lîngă viitoarea lui nevestică. Drept urmare, au continuat să mănînce, să bea şi să se veselească singuri, să vorbească despre viitorul lor cămin şi, mai ales, să dea tribut micii şi fermecătoarei zeităţi cu numele de Cupidon, îmbrăţişîndu-se şi sărutîndu-se îndelung. Fapt ce l-a ajutat pe Bekir să iasă din ascunzătoare, să se apropie pe furiş şi să-i ucidă pe la spate, cu două lovituri fulgerătoare de pumnal, în vreme ce sărmanii logodnici se îmbrăţişau.

Apoi ucigaşul plătit al despotului sîngeros din Rusciuc a tăiat capul Ilenei, l-a aruncat într-un sac de piele, a ieşit liniştit pe uşă, ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, şi s-a

îndreptat spre marginea tîrgului, unde îl aştepta, la o altă iscoadă turcească, calul care să-l poarte înapoi la haremul paşei, pentru a-şi primi aurul făgăduit de stăpînul său.

După un ceas de vreme, Maria se reîntoarse din tabără, unde primise porunci de osebită însemnătate. Cînd păşi în odaia surioarei sale, unde zăceau fără suflare, într-o baltă de sînge închegat, făpturile pe cari le iubea mai mult ca orice pe lume, se prăbuşi pe podea fără cunoştinţă. După cîtva timp îşi veni în simţiri şi privi buimacă în juru-i, clipe fără număr, frecîndu-se la ochi şi nevenindu-i să creadă că tabloul înspăimîntător din faţa ei este ceva aievea. Încercă să ţipe sau să geamă, dar năpraznica lovitură ce o primise îi luase graiul. Rămase aşa, mută şi înmărmurită, vreme îndelungată.

Într-un tîrziu, îngenunchind în faţa Ilenei şi a lui Radu, şopti printre lacrimi şi suspine :

— Dragii mei dragi ... v-am pierdut şi pe voi ... Pe voi, cari eraţi întruchiparea frumuseţii şi iubirii ... Pe voi care eraţi anume făcuţi ca să trăiţi, să fiţi fericiţi.

O, vrăjmaş crud şi mişelnic, ce mi-ai sîngerat şi cernit inima şi ţara, pentru tine nu va fi cruţare !

Blestemaţi să fiţi voi, despoţi cruzi şi lacomi, cari jefuiţi, împilaţi şi scăldaţi în sînge ţările şi noroadele, mînaţi de setea voastră nepotolită de putere, bogăţiei şi slavă !...

Vai vouă, despoţi !...

XI

Moarte năvrapilor !

În ziua de 13 noiembrie 1594, scadronul de roşiori de sub porunca celui mai iubit şi preţuit oştean al postelnicului Preda Buzescu, fostul său aghiotant, căpitanul Marin Butoianu, trecut la front la cererea sa, se îndrepta cu un trup de oaste de cinci mii de săbii, de sub porunca postelnicului, spre Giurgiu. Scadronul se afla în avangardă şi, împreună cu alte trei asemenea unităţi, al-

cătuia sita cea deasă, iată de vreo trei leghe din fața armiei lui Preda Buzescu, prin care trebuia să treacă orice bărbat, cu sau fără arme asupra lui, întîlnit în cale, spre a nu se strecura dușmani și jăcuitori care să aducă vătămări oștii sau norodului din acele olaturi. Orice turc sau tătar, după chip, port sau vorbă, armat sau nearmat, trebuia ucis cu sau fără judecată, fie că era prins jefuind sau siluind, strîngînd biruri sau dăjdii, ori făcînd negoț sau camătă.

Așa suna porunca lui Mihai-vodă care în ziua de 13 noiembrie 1594, dezlănțuise, în toată Țara Românească, răscoala de mult plănuită împotriva împărăției semilunii. Porunca domnească către toate tîrgurile, satele și olaturile Țării Românești fusese trimisă, prin olaci, spre cele patru vînturi. În ucaz se chema tot natul la răscoală împotriva năvrapilor osmanlîi și a slugilor lor și se aducea la cunoștința tuturor că întregul neam românesc se scoală împotriva împărăției turcești, deoarece cîrmuitorii ei au încălcat cu bună știință și rea credință străvechile tractate de prietenie și într-ajutorare între Poartă și țările românești ; tractate care nu îngăduie trecerea sau oprirea, în timp de pace, fără încuviințarea Divanului Țării, de oști sau oșteni străini ; tractate care, de asemenea, nu îngăduie strîngerea de dăjdii sau biruri de către străini, nici fapte silnice sau vătămătoare din partea unor supuși străini, în paguba unui supus român, oricine ar fi și orice rang ar avea acel supus străin. Porunca lui Mihai-vodă cerea mulțimilor ca, la nevoie, sau în lipsa oștilor domniei, să se apere singure împotriva orcăror năvrapi cari, într-un fel sau altul, vatămă avutul sau cinstea bărbaților și femeilor din olaturile lor.

Maria citise porunca domnească în fața călăreților săi și o citea ori de cîte ori trecea prin vreun tîrg sau sat aflat în calea scadronului său. Plecase din Videle, spre Giurgiu, în dimineața zilei de 13 noiembrie, a doua zi după ce înmormîntase, cu inima zdrobită și sufletul cernit, pe draga ei surioară Ileana și pe iubitul ei tovarăș de arme Radu. Eunucul ucigaș și unealta lui, Roza, fuseseră prinși. N-au fost spînzurați, așa cum se cădea după lege, ci au fost osîndiți de către județul ostășesc, la cererea Mariei, la întemnițare pe viață, atîrnați singuri în cîte o cușcă, în puț de ocnă de sare. Pișta-baci nu luase parte la înmormîntare,

pentru că plecase, a doua zi după duminica aceea însîngerată, cu un trup de oaste, sub porunca stolnicului Stroe Buzescu, ce urma să întărească armia lui Mihai-vodă din tabăra de lîngă București.

Trecuseră vreo trei ceasuri de cînd scadronul Mariei se pusese în marș. Se mișca de-a lungul șleaului cel mare ce duce la Giurgiu. Trei din cele patru steaguri ale scadronului erau răspîndite, de o parte și de alta a drumului, pe un front de aproape o leghe, iar unul mergea, pe trei rînduri, pe drum, împreună cu oștenii de poruncă ai căpitanului. Cele trei steaguri care făceau cercetarea prindeau din cînd în cînd în plasă pe nelegiuiții întîlniți în cale și îi trimeteau sub pază la comandirul scadronului. Pentru judecarea lor, Maria făcea scurte popasuri în satele sau tîrgurile aflate în drum. Întîiul popas l-a făcut în satul Botoroaga, de pe rîul Cîlnișteа, sat tăiat în două de drumul Giurgiului. Aici toboșarii scadronului au vestit locuitorilor că are loc judecarea și pedepsirea unor nelegiuiți păgîni și că sînt poftiți să fie de față, mai ales că printre vinovați se află nemernici care au adus stricăciuni și satului lor.

Întîi au fost judecați, fără prea multă vorbărie, trei dăbilari turci cari lăsaseră, în satul Stejaru, o văduvă cu cinci copii fără văcuța care îi hrănea plozii, sub cuvînt că femeia n-a plătit birul, deși ea se jurase că îl plătise dăbilarului domniei. Întrebați de Maria cine le-a dat dreptul să strîngă biruri în țară străină, tîlharii au încurcat-o, zicînd că au acest drept de la Bogdan-vodă pe care l-au împrumutat cu bani. Maria i-a întrebat atunci dacă ei au aflat că domn al Țării Românești este de aproape doi ani Mihai-vodă și nu mazilitul Bogdan. Jăcuitorii cu șalvari l-au luat pe „nu știu" în brațe. Maria a hotărît scurt : spînzurarea nemernicilor de copacii de pe marginea drumului. Ceea ce s-a făcut îndată, în văzul întregului sat. Au venit la rînd apoi doi gelepi turci și unul grec, cari au lăsat fără berbeci satul Tîrnava de lîngă Botoroaga, sub cuvînt că îi arvuniseră cu bani buni în primăvară, ceea ce s-a dovedit a fi scorniri mincinoase. Și aceștia au fost atîrnați de crengi.

Urmă apoi un pîlc de cinci achingii, pe cari Maria îi privea cu ură sporită, căci erau călăreți turci de tristă faimă, a căror meserie era jaful, pîrjolul și blestemățiile. Ea știa că această tagmă disprețuită pînă și de oastea re-

gulată turcească urmează, ca șacalii, armiile otomane pe cîmpul de bătaie și strîng prada de război, jefuind fără milă avutul obștesc ori cel al locuitorilor tîrgurilor sau al satelor. Ei nu primesc leafă de la împărăție, ca ienicerii sau spahiii, ori ca alte oști regulate, ci trăiesc de pe urma jafului și nelegiuirilor, fiind spaima popoarelor subjugate de turci, mai ales a acelor din țările balcanice. Ajunși cu multe care încărcate cu pradă în Botoroaga și crezînd că-i sat fără cîini au siluit și au rușinat niște fetișcane, ce n-avuseseră vreme să se ascundă. Tocmai atunci intrau în sat călărețiii din scadronul Mariei, cari i-au prins asupra faptului.

Acești nelegiuiți n-au mai fost judecați, căci fuseseră prinși cu mîța în sac, așa că Maria, îndată ce i-au fost aduși legați fedeleș a dat pe loc osînda : spînzurarea în văzul întregului sat, după ce vor fi batjocoriți cu douăzeci și cinci de vergi la spate, înainte de a se duce în raiul lui Mahomed. În vreme ce li se punea osînditilor juvățul la gît, Maria a poruncit ca buzunarele șalvarilor celor cinci nemernici să fie golite de aur, care să fie dat ca zestre celor cinci fetișcane, spre a nu fi ocolite de flăcăii din sat. Fapt pentru care codanele au căzut în genunchi, în fața frumosului căpitan și i-au mulțumit cu lacrimi de recunoștință. Toată prada purtată în carele achingiilor a fost dăruită celor păgubiți din Botoroaga și satele vecine. Mulțimea a primit cu strigăte de bucurie hotărîrea cea dreaptă și mărinimoasă a căpitanului din armia lui Mihai-vodă.

Cu toată veselia din jurul său, Maria rămăsese tot timpul cu fața încremenită în întristare, căci lovitura cumplită ce o primise cu două zile în urmă îi înghețase sufletul și îi pîrjolise simțirea. Ar fi vrut să se bucure cît de cît că, de data aceasta, la Botoroaga, pe un biet petec de pămînt pierdut în șesul nesfîrșit al Dunării, binele a învins răul, dreptatea a izbîndit asupra samavolniciei, nelegiuirea a fost pedepsită, iar despoților li s-a tăiat un pic din gheare. Ar fi vrut să se bucure, dar acest cuvînt nu mai avea înțeles pentru dînsa.

Dîndu-și seama că a zăbovit prea mult cu împărțirea dreptății în Botoroaga, Maria a strigat poruncă de punere în marș, spre a nu ține în loc înaintarea armiei lui Preda Buzescu. Pe la chindie, a ajuns cam la jumătatea drumului

pînă la Giurgiu, pe care îl făcuse cu două luni în urmă, cu Pișta și Radu, cînd s-au dus la Rusciuc și s-au întors de acolo cu neuitata ei soră scăpată de robie, dar logodită cu moartea. Erau în apropiere de satul Toporu, de pe șleaul Giurgiului, unde voia să facă popas de noapte cu întregul scadron, cînd văzu pe cîmpia din apropierea gorganului botezat de localnici Movila Toporencei, cam vreo șaizeci de călăreți, ce nu păreau a fi români. Îndată porunci steagului ce o însoțea să fie gata de luptă, iar ștafetelor să vestească, din om în om, cercetașilor de pe cîmpuri, adunarea neîntîrziată la satul Toporu, unde să se pregătească pentru bătaie cu dușmanul. Împreună cu comandirul steagului ce o însoțea, hotnogul Răzvan, porniră în galop, urmați de călărețiî steagului, spre gorgan, pentru a-și da mai bine seama cu cine au a face. Cînd au ajuns la vreo jumătate de leghe de movilă, au putut vedea limpede că au de a face cu călăreți turci, și încă de cei de soi, adică spahii, călăreți aleși din floarea boierimii turcești.

Maria trecu de la galop la trap, spre a odihni caii în vederea izbelii ce urma, și pentru a se dumiri mai bine ce-i cu spahiii. Erau pesemne niște cavaleri rătăcitori veniți de peste Dunăre, după jac și blestemății, ori călăreți din oastea raialei turcești de la Giurgiu plecați după jaf prin împrejurimi. Spahiii nu se sinchiseau de apropierea românilor, fie pentru că nu băgaseră de seamă că sînt călăreți străini, fie din pricină că, strînși în jurul focurilor, frigeau în țepușe hălci de carne de berbec, din cei luați de la stîna de lîngă gorgan, pe care o jefuiseră, așa cum limpede arătau turmele răvășite pe cîmpie. Caii erau cu căpestrele și șeile scoase și se ospătau cu iarbă grasă.

Maria își dete seamă îndată că l-a prins pe dușman pe picior greșit și că deși avea putere de două ori mai mică decît a lui, luîndu-l pe nepusă masă, îi va pricinui pierderi însemnate, înainte ca el să se adune și să se rînduiască pentru luptă. De aceea, porunci trîmbițașilor să sune năvală asupra dușmanului, iar oamenilor, să chiuie și să facă larmă, spre a băga groaza în dușman și a speria caii lui lăsați slobozi pe cîmpie.

Steagul de călăreți români porni, pe cruci de patru, în iureș, cu săbiile scoase și, cît ai bate din palme, ajunse în tabăra dușmanului, unde tăie fără milă jur-împrejur, îm-

prăştiind pe cîmp puzderie de cai lăsaţi slobozi şi speriaţi. Spahiii, oşteni viteji şi încercaţi, nu se pierdură cu firea, ci alergară după cai, îi potoliră şi puseră şeile pe ei, dar tocmai cînd se pregăteau să se rînduiască pentru luptă, la porunca Mariei, steagul de călăreţi români făcu stînga împrejur şi mai dete un iureş, luînd acum în răspăr duşmanul şi spîrcuind pe mulţi dintre călăreţii ce nu avuseseră vreme să-şi încalece caii. Apoi Maria porunci să se sune retragerea şi se îndreptă în galop, fără nici o pierdere, spre satul Toporu, unde se aştepta să-i vină întăriri de la cercetaşii de pe cîmpuri.

După o bună bucată de vreme de uluire şi zăpăceală, trupul de oaste păgîn, cu săbiile binişor împuţinate, se rîndui pentru luptă şi porni în galop în urmărirea călăreţilor ghiauri. Numai că pînă să ajungă spahiii pe cîmpul de lîngă sat, două din cele trei steaguri aflate în cercetare pe cîmpuri se şi adunaseră şi se uniseră cu steagul hotnogului Răzvan. Maria, avînd acum aproape optzeci de călăreţi, aştepta liniştită atacul spahiilor, căci avea putere mult mai mare decît atacatorul păgîn. Ea opri numai un steag în centrul aşezării ei de luptă şi trimise pe aripi cîte un steag, astfel ca, în clipa potrivită, să răsfrîngă aripile şi să lovească din coaste spahiii ce se îndreptau în galop spre români. Turcii loviră cu putere centrul trupului de oaste ghiaur, gata să-l frîngă. Începu o luptă călare îndîrjită, cu încrucişări de paloşe, scînteieri de criţă, tăieri, sîngerări, lunecări din şa, strigăte de luptă, trîmbiţări de goarne şi nechezări de cai înspumaţi. Steagul românesc din centru se subţie şi se întinse ca o cocă şi nu mai avea mult pînă să fie străpuns. Numai că, la porunca Mariei, cele două steaguri din coasta duşmanului începură să-l strîngă ca o chingă şi apoi să-l împresoare din toate părţile. Teascul românesc în care intraseră spahiii începu să se strîngă, la îndemnurile tînărului şi viteazului căpitan, în jurul călăreţilor păgîni şi să înăbuşe trupul de oaste turcesc. Spahiii îşi deteră seama în curînd că îmbrăţişarea de moarte a călăreţilor ghiauri este aducătoare de pieire şi de aceea se băteau, cu îndîrjire şi neînfricare, călare sau pe jos. În cele din urmă izbutiră să rupă într-un loc cercul ce se strîngea în jurul lor şi o parte, cam un sfert dintre ei, ţîşniră afară din capcana morţii, luîndu-şi cîmpii. Cercul se

închise din nou, învăluind pe cei vreo douăzeci de spahii ciți mai rămaseseră. Loviți din față, din spate, din coastă, din toate părțile, strînși și înăbușiți tot mai mult de brîul de săbii tăioase din jurul lor, spahiii se mai bătură cu încăpățînare și înverșunare o vreme, dar cînd văzură că nu mai au scăpare, aruncară săbiile și se deteră prinși. Maria porunci prinderea și cetluirea lor în funii, după care începu judecarea lor.

Subașul spahiilor, care se afla printre prinși, vorbi cu îndrăzneală și semeție. El ceru căpitanului român să ia aminte că potrivit legilor nescrise ale cîmpului de bătaie nu este drept ca oamenii săi să fie judecați ca niște tîlhari, fiind oșteni cari s-au bătut cinstit, după toate rînduielile luptei armate. Ei fac parte dintr-un trup de oaste al armiei ce apără raiua turcească de la Giurgiu, și nu-s răufăcători oarecari. De aceea dacă norocul a surîs oștenilor români, iar ei, oștenii turci, au aruncat armele și au încetat lupta, trebuie să se bucure de dreptul pleanilor de război, și deci trebuie să li se lase viața și să fie trimiși la o tabără de prinși.

Maria răspunse subașului cu dispreț că orice căpitan român cunoaște pe dinafară străvechile legiuiri nescrise ale cîmpului de bătaie. Spahiii săi s-ar fi putut bucura de dreptul pleanilor, numai dacă ar fi căzut prinși într-o luptă în care ei se băteau pentru apărarea tîrgului și cetății raialei de la Giurgiu. Numai că ei au fost prinși aproape la două poștii depărtare de raiaua turcească, pe pămînt românesc, și încă în timp de pace. Numai nelegiuirea asta singură este destulă ca ei să fie spînzurați. Dar, peste asta, spahiii de sub porunca subașului s-au purtat nu ca niște oșteni cinstiți, ci ca niște tîlhari de drumul mare, jefuind stîna de la Movila Toporencei. Pentru această nelegiuire din urmă ei sînt vrednici să fie spînzurați a doua oară. Așa că vor fi cu toții atîrnați de crengile copacilor de pe marginea șleaului Giurgiului.

Subașul, văzînd că el și oamenii săi nu se pot bucura de dreptul pleanilor, ceru cel puțin îngăduința ca spahiii și el însuși să moară de sabie, așa cum se cuvine oamenilor de viță nobilă, și nu de streang, cum se cuvine numai oamenilor de rînd. Maria răspunse subașului că el și spahiii săi au decăzut din rangurile și din cinul lor de viță nobilă,

de vreme ce s-au purtat ca niște tîlhari de rînd și au jefuit stîna țăranilor din Toporu. Subașul îi răspunse Mariei că de vreme ce el și oamenii săi se află în puterea învingătorului, acesta este slobod să tălmăcească cum poftește legiuirea pleanilor de război. El și oamenii săi cred că dacă tot e vorba să moară, au cel puțin dreptul la o moarte vrednică de un nobil, dar n-au de gînd să se milogească pentru a căpăta acest drept ce li se cuvine.

Maria îi răspunse, cu sclipiri de oțel în ochi, că deși îi urăște și îi disprețuiește pe bei și pe fiii de bei turci, cari sînt stîlpii tiraniei, ai jafului și robiei din împărăția semilunii, totuși i-ar fi socotit pe spahii prinși de război, dacă ei n-ar fi năvălit armați pe pămînt românesc și dacă nu s-ar fi purtat ca niște năvrapi setoși de jaf și nelegiuiri.

Subașul și spahiii săi au primit cu neînfricare și semeție osînda dată de mîndrul căpitan român.

Toporenii cari, împreună cu nevestele și copiii lor, au fost de față la judecarea, osîndirea și spînzurarea celor ce le-au încălcat olaturile și le-au jefuit stîna care le hrănea copiii, au încuviințat, cu vorba și cu înclinări din cap, că viteazul și chipeșul căpitan de călăreți români a pedepsit pe bună și pe sfîntă dreptate pe jefuitorii avutului lor.

După ce au fost îngropați morții de amîndouă neamurile, Maria a poruncit să se facă tabără de noapte la marginea satului și toată lumea să se culce odată cu apusul soarelui, pentru că a doua zi, la revărsatul zorilor, vor pleca spre Giurgiu, unde trebuie să ajungă pînă la căderea nopții. Ceea ce au și făcut, punîndu-se în marș cînd se crăpa de ziuă, mergînd călare o zi întreagă și ajungînd, la asfințit, în apropiere de tîrgul Giurgiului, de pe malul Dunării, care era raia turcească, la fel ca și Brăila, adică era un cap de pod întărit, cu oaste și cetate.

Avangărzile s-au oprit la hotarul raialei și au așteptat sosirea grosului armiei lui Preda Buzescu, care a făcut de asemenea tabără în fața raialei Giurgiului, în așteptarea armiei lui Albert Kiraly, care venea tot pe drumul dinspre Pitești și Videle, precum și în așteptarea armiei lui Mihaivodă, care urma să vină pe șleaul dinspre București.

Cînd s-a sunat stingerea în tabăra lui Preda Buzescu, s-a auzit larmă de omenet, tropot de cai și huruit de roți dinspre drumul Bucureștilor, semn că sosise armia lui

Mihai-vodă. Peste vreo două ceasuri, s-a auzit din nou larmă pe drumul dinspre Videle, semn că sosise și armia căpitanului Albert Kiraly, trimisă ca ajutor lui Mihai-vodă, potrivit tractatului de la 5 noiembrie, încheiat la București cu Sigismund Bathory și Aron-vodă. A doua zi în zori urma să înceapă bătălia cea mare, menită să șteargă de pe fața pămîntului românesc raiaua turcească de la Giurgiu.

Cînd se crăpa de ziuă, în satul Bălanu, de lîngă hotarul cu raiaua, a început un sfat de război. Luau parte la el Mihai-vodă, banul Mihalcea, comisul Radu Călomfirescu, cei trei frați Buzești, căpitanul Caracsony și Albert Kiraly. Maria a luat parte ca aghiotant al postelnicului Preda și ca pisar al sfatului de război, care trebuia să întocmească un uric de încheiere a consfătuirii căpitanilor, în care se treceau poruncile fiecărei armii ce lua parte la marea bătălie ce se punea la cale.

Întîiul care a vorbit a fost Mihai-vodă. El n-a făcut risipă de vorbe, ci a arătat pe scurt cari sînt împrejurările de atunci, și ce trebuie făcut. El a spus că nimicirea raialei turcești de la Giurgiu, pe care o pregăteau în acele clipe, este a doua lovitură amețitoare ce se va da împărăției semilunii, spre a pedepsi încălcarea de către Poartă a tractatelor din străvechime și spre a ajuta creștinătatea, aflată în ceasuri de grea cumpănă, împotriva păgînilor. Întîia lovitură i-a fost dată la 13 noiembrie, la București, prin nimicirea hoardei de jecmănitori și cămătari turci, ce pătrunsese în casa vistierului Dan, cerînd, fără rușine, plata unor datorii născocite, după ce, cu o zi înainte, primiseră aur cu nemiluita pentru datoriile făcute de Alexandru Bogdan. Lovitura de aici trebuie să coste împărăția și armia turcească mult mai mult decît cea de la București. Aici, în raiaua de la Giurgiu, turcul are nu numai o cetate puternică, burdușită cu tunuri și scule de luptă, cu cari devine stăpîn pe toată navigația pe Dunărea de jos, ci și un port mare, cu schele multe, unde își încărca, în corăbii, oaste, arme și muniție, pentru războiul din Ungaria cu creștinătatea. Aici turcul mai are nenumărate hambare cu grîu, făină, carne și pește pentru hrănirea oștilor care se află acum sub zidurile Vienei. Aici încarcă în corăbii făina, carnea, untul, mierea și fructele pentru locuitorii Con-

stantinopolului. Lovindu-l aici, îl lovim pe turc și pe cîmpul de bătaie din Ungaria, și la el acasă, la Țarigrad, unde se hrănește cu laptele și mierea de la noi. Peste toate astea, raiaua de la Giurgiu înseamnă pentru Țara Românească, împreună cu raiaua de la Brăila, două gheare turcești, întinse peste Dunăre și înfipte în pămînt românesc, care trebuie cît mai curînd retezate. Deocamdată vom reteza cu sabia gheara de aici, de la Giurgiu. Nu peste multă vreme va veni rîndul și celei de la Brăila. Gheara trebuie retezată în așa fel încît să nu rămînă nici măcar urmele ei în brazda românească. Va trebui să ardem din temelii tîrgul turcesc al Giurgiului și să-i prefacem în moloz cetatea care îl apără. Trebuie să-i facem scrum schelele, corăbiile, hambarele. Asta avem de făcut. Acum trebuie să ne sfătuim cum să facem acest lucru cît mai bine, cît mai repede și cu cît mai puține jertfe. Avem aici trei armii puternice. Căpitanii din fruntea lor sînt rugați să ia cuvînt, și-a încheiat vorbirea Mihai-vodă.

Întîiul dintre căpitanii care au vorbit a fost Preda Buzescu. El a spus că lui i-ar fi mai lesne să cucerească și să ardă tîrgul Giurgiului, căci are tunuri mai puține și mai ușoare decît armia Bucureștiului și decît cea ardeleană, armii care sînt mai potrivite pentru fărîmarea și cucerirea cetății. Apoi a luat cuvînt căpitanul Albert Kiraly, capul celor două mii de oșteni ardeleni veniți de la Bran. El a spus că se alătură părerii postelnicului Preda Buzescu că armia ardeleană și cea de la București au tunuri mai multe și mai grele și că sînt mai potrivite pentru sfărîmarea zidurilor cele groase ale cetății și pentru cucerirea ei. Ultimul dintre căpitanii celor trei armii care a vorbit a fost banul Mihalcea, care a spus că poate lucra cu folos la nimicirea cetății Giurgiului și a oștii ce o apără. El a cerut ca, în același timp, să se ocupe și de fărîmarea corăbiilor și schelelor.

Apoi a luat din nou cuvînt Preda Buzescu. El a spus că deoarece armia sa va avea sarcina să cucerească tîrgul, ea va trebui să-și ia asupră-și și pe aceea a strîngerii prăzilor din tîrg, mai ales cele din hambarele cu hrană. El este de părere ca făina, carnea, brînza, untul și alte asemenea bucate să fie împărțite ca vipt la cele trei armii, iar ce rămîne să fie făcute scrum, pentru ca nu cumva dușmanul de peste

Dunăre să vină să le ridice, după plecarea oștilor românești. Aici, Maria a cerut cuvînt ca fiind pisarul sfatului de război. I s-a dat, iar dînsa, pe care toată lumea o știa că-i căpitanul Marin Butoianu, a rugat ca hrana de prisos, mai ales grîul, făina și carnea, să fie dată țăranilor din satele din jurul raialei, cari să și le ducă singuri acasă, cu carele lor. De asemenea, ținînd seamă că tîrgul va fi ars, ea a rugat ca locuitorii lui nearmați, mai ales copiii, femeile și bătrînii, să primească hrană pe trei zile și să fie slobozi să treacă dincolo, la Rusciuc. Spre norocul lor, puteau trece Dunărea pe gheață, căci căzuse, de timpuriu, iarnă grea.

Mihai-vodă a primit cu bună voie propunerea tînărului căpitan spunînd că-i binevenită, mai ales că, în grabă, dînsul uitase să vorbească de așa ceva. Maria roși de plăcere, dar mai ales de teama de a nu fi recunoscută de Vultur, care o cunoscuse și o lăudase pentru bucatele alese ce i le servise cu doi ani în urmă, cînd îi fusese oaspe ; teamă ce se dovedi, totuși, neîntemeiată.

Domnul Țării Românești mulțumi tuturor căpitanilor pentru sfaturile date și luă hotăriri în temeiul celor dezbătute la sfatul de război de la Bălanu. Odată cu ivirea zorilor, marea bătălie plănuită începu cu bubuitul tunurilor și zăngănitul armelor.

Marginile tîrgului Giurgiu, cari erau, în același timp, și marginile raialei turcești, erau bine întărite cu palănci de lemn sau nuiele, umplute cu piatră, șanțuri, băști, cule și case de piatră cu ochete pentru tras cu archebuza sau sîneața. În aceste întăriturî de la marginea tîrgului veneau, în vremuri de primejdie, oșteni din garnizoana cetății Giurgiului. Această cetate, cu ziduri groase și înalte de piatră și cărămidă arsă, era osebit de puternică. Tăria ei venea de la aceea că era clădită într-un ostrov al Dunării, aflat în fața tîrgului și a portului, între cele două brațe pe care le face fluviul în acel loc. Ca să ajungi la ostrov și la cetate, trebuie să treci peste brațul de apă dinspre Giurgiu, numit Brațul Ars, destul de lat ca să facă foarte grea trecerea cu bărci sau cu plute în ostrov. Pe malul Brațului Ars se află schelele portului Giurgiu. Dincolo, peste celălalt braț, cel lat, care este adevărata albie a Dunării, se găsește portul și tîrgul turcesc Rusciuc, locuit de turci și, în parte, de bulgari. Cetatea are o puzderie de guri de foc,

tunuri, pive și harmate, adică tunuri grele, cu cari poate să bată, de-a lungul și de-a latul Dunărei, în corăbiile ce trec în josul sau în susul fluviului, astfel că această cetate are o osebită însemnătate strateghică pentru împărăția otomană, putînd ține sub priveghere și stăpînire toată navigația de pe Dunărea de Jos.

Atacul tîrgului Giurgiu s-a pornit în zorii zilei de 15 noiembrie, pe un ger destul de aspru pentru acel început de iarnă. Atacul s-a dat din trei părți. Partea dinspre miază-noapte, care forma o potcoavă cu capetele sprijinite pe malul stîng al Dunării, parte pe care se aflau întăriturile ce apărau tîrgul, a fost izbită de armia lui Preda Buzescu. Capul dinspre răsărit al potcoavei a fost izbit de armia banului Mihalcea, care, urmînd malul Dunării spre apus, se îndrepta către ostrovul cetății, trecînd Brațul Ars pe gheață. Aceeași mișcare o făcea, dinspre apus, armia căpitanului Albert Kiraly, urmînd a se întîlni cu banul Mihalcea pe ostrov și a lovi cetatea.

Maria se afla cu scadronul ei la marginea tîrgului dinspre satul Bălanu. După primele ceasuri de luptă, ea și-a dat seama cît de sîngeros și de pustiitor este atacul unei așezări locuite de oameni, unde se înfruntă două oști pornite să se bată cu înverșunare, fără să țină seama că pe cîmpul lor de bătaie se află, spre nenorocul lor, în afară de oșteni, și ființe nevinovate cum sînt copiii, femeile și bătrînii. Dacă locuitorii acelei așezări lovite de pacostea războiului au avut vreme să părăsească acea așezare, atunci ca oștean, poți lupta cu inima slobodă, știind că lupta se dă numai între oșteni. Dar dacă așezarea n-a fost părăsită de cei ce o locuiesc, înainte de a începe bătaia, lucrurile se schimbă, căci în afară de dușman, ucizi sau schilodești, fără să vrei, ființe nevinovate, adesea în număr mult mai mare decît cel al oștenilor dușmani, doborîți în luptă dreaptă.

Aceste gînduri și judecăți au început s-o chinuie pe Maria curînd după începerea bătăliei pentru cucerirea și nimicirea tîrgului Giurgiului, de peste trei mii de suflete, întîia bătălie de acest fel la care lua dînsa parte. Cîtă vreme se bătuse cu oștenii din întăriturile de la marginea tîrgului, Maria n-a simțit nici o strîngere de inimă, mai ales că avea în față pe slugile cele mai credincioase ale despo-

ţilor, pe spahii. Cînd a pătruns însă în tîrg şi a văzut cum ard case cu femei, copii, bătrîni înăuntru, sau cum sînt sfîrtecate de ghiulele astfel de fiinţe nevinovate, deşi purta în suflet jurăminte de răzbunare împotriva împărăţiei turceşti şi a tiranilor de la cîrma ei, şi-a dat seama că cei pe care trebuia să se răzbune erau la adăpost, unii aici, aproape, în case de piatră, alţii, departe, în palate aurite şi ferite de primejdii. În pofida acestor strîngeri de inimă, era nevoită să-şi facă datorinţa de oştean şi să lupte împotriva raialei turceşti, spre a da împărăţiei semilunei o nimicitoare lovitură în moalele capului, cum spusese domnul Ţării Româneşti. Pe cît putea, se mărginea să lovească în spahiii cei de viţă nobilă cari apărau tîrgul şi cari, deseori, în chip mişelnic, trăgeau cu sîneţele sau archebuzele, din case încă negolite de cei ce le locuiau.

Din fericire pentru toată lumea, după cîteva ceasuri de lupte, tîrgul aproape că se golise de locuitori, fiecare căutîndu-şi scăparea în ostroavele din faţa tîrgului, în afară de cel unde se afla cetatea. O parte din refugiaţi începuse să treacă Dunărea, pe gheaţă, spre Rusciuc, tîrînd după ei sănii cu hrană, boarfe, copii sau bătrîni neputincioşi. Cam pe la amiază, spahiii care apărau tîrgul au rupt lupta şi s-au retras în grabă înspre cetatea din ostrov. Maria şi-a dat seama că fuga aceasta grăbită a potrivnicului spre cetate se datora desigur faptului că armia banului Mihalcea şi cea a lui Kiraly se apropiau de cetate, în spatele zidurilor, a spahiilor care luptau în tîrg. Faptul că aceştia din urmă au dat bir cu fugiţii a uşurat mult sarcina armiei lui Preda Buzescu de a curăţa tîrgul de duşmani, astfel că pe la amiază cu greu mai puteai întîlni picior de spahii pe uliţe.

Urmă apoi partea cea mai neplăcută pentru scadronul Mariei, şi pentru ceilalţi oşteni ai postelnicului Preda : scoaterea tuturor locuitorilor din tîrg, golirea magaziilor cu hrană şi mărfuri de preţ şi aprinderea caselor care nu arseseră încă în timpul luptelor. Maria fu martoră la scene de-a dreptul cutremurătoare, care arătau cît de murdar este războiul purtat în aşezări omeneşti. Deşi le făcea semne locuitorilor care nu fugiseră încă din tîrg să părăsească îndată casele şi curţile luînd ce pot în spinare sau

în sănii, căci totul va fi dat pradă focului, multe femei, bătrîni şi copii nu voiau să dea ascultare. Ei se încăpăţînau să nu-şi părăsească avutul sărăcăcios, răspunzînd prin semne care arătau că doresc să rămînă acolo şi să piară odată cu jalnica lor agoniseală de o viaţă.

Maria privea cu ochi înlăcrămaţi la aceste răscolitoare privelişti şi se gîndea că se întîmplă adesea ca ţelurile nobile să fie murdărite de mijloacele ce se folosesc pentru ajungerea la aceste ţeluri. Distrugerea raialei turceşti de la Giurgiu era un ţel nobil, dar iată că împlinirea acestui ţel cerea să ucizi sau să schilodeşti, fără voia ta, copii, femei şi bătrîni, ori să le pîrjoleşti casele şi boarfele, lăsîndu-i pe drumuri. Este adevărat că ţelurile nobile cer jertfe. Numai că jertfele la cari era de faţă Maria în acele clipe ar fi murdărit şi cel mai nobil ţel. De aceea ea se hotărî să facă tot ce poate pentru ca ţelul pentru care lupta în acele clipe să fie murdărit cît mai puţin. Astfel s-a străduit din răsputeri să ajute locuitorii tîrgului pe cale de părăsire să ia cu dînşii îmbrăcăminte, hrană, căruciore, sănii şi alte lucruri trebuitoare pentru a putea trece Dunărea şi a căuta adăpost dincolo, la Rusciuc. Cei care se încăpăţînau să rămînă în tîrg spre a pieri arşi de vii împreună cu casele şi avutul lor au fost traşi afară pe uliţi, cu sila, şi ajutaţi să ajungă la malul Dunării, unde erau feriţi de pîrjolul cel mare ce urma să mistuie întreg tîrgul. Cei ce n-aveau hrană au primit de la oştenii români, din magaziile armiei turceşti ori ale neguţătorilor din tîrgul părăsit, pesmeţi, pastramă de oaie şi brînzeturi, pentru trei zile, aşa cum se hotărîse la sfatul de război de la Bălanu.

După aceasta, Maria şi ceilalţi căpitani ai lui Preda Buzescu s-au îngrijit să strîngă şi să care bucatele, făinurile, cărnurile şi brînzeturile din hambarele şi magaziile din tîrg şi să le dea ca vipt chelarilor celor trei armii de sub porunca lui Mihai-vodă. Pe urmă au împărţit ţăranilor din satele învecinate proviziile pe care le-au putut ridica şi căra din magaziile şi hambarele din tîrg.

Apoi a urmat pîrjolul cel mare, hărăzit să prefacă în cenuşă şi să şteargă de pe faţa pămîntului tîrgul turcesc al Giurgiului. A fost o privelişte înspăimîntătoare, vrednică de pana celor ce au scris apocalipsa. În vreme ce pălălăile

se înălțau pînă în naltul cerului, iar fumul gros și negru întunecase soarele de la amiază, mulțimea nesfîrșită de băjenari sărmani de pe malurile Dunării, din ostroave și de pe pustia de gheață, plîngea, gemea și se văita, de se cutremura văzduhul, privind deznădăjduiți cum focul înghite lacom puțina lor agoniseală. Iată deci, gîndea Maria, că, așa cum se întîmplă întotdeauna, cei mici, slabi și mulți plătesc oalele sparte, în orișice împrejurare.

Între timp, cei două mii de oșteni ai căpitanului Kiraly și cei cinci mii ai banului Mihalcea, ajutați de focul tunurilor cele grele și multe, trecuseră gheața în ostrovul în care se afla cetatea. Unele din tunurile și pivele lor, mai ales cele grele, băteau, în zidurile cetății, de pe malul Dunării. Altele se apropiau, pe ostrov, de puternica cetate turcească. Mergeau însă încet și aveau pierderi însemnate, căci de pe zidurile groase și înalte ale cetății, cei trei mii de spahii împroșcau atacatorii cu un uragan de ghiulele și plumbi. Pînă la căderea serii, deși zidurile erau fărîmate în multe locuri, cetatea era apărată cu dîrzenie și nu se vădeau semne că înverșunații oșteni de viță nobilă, spahiii, au de gînd să depună armele. La lumina focului ce mistuia încă tîrgul, bătălia s-a desfășurat cu furie, pînă la miezul nopții, cînd atacatorii, frînți de oboseală și cu rîndurile rărite, au oprit izbeala, au cinat și s-au culcat în culcușuri de zăpadă, învăluiți cu cergi groase sau în blănuri. Banul Mihalcea și căpitanul Kiraly au petrecut noapte albă în cortul lui Mihai-vodă de pe malul Dunării, unde s-au sfătuit cu domnul ce să facă a doua zi pentru a fărîma zidurile cetății și a frînge cerbicia și încăpățînarea înverșunată a spahiilor. A fost chemat la sfat de război și Preda Buzescu și fratele său, clucerul Radu. Stolnicul Stroe Buzescu și căpitanul Caracsony rămăseseră la București într-o bolniță, fiind răniți în lupta cu jecmănitorii și cămătarii turci în ziua aceea mare de 13 noiembrie 1594, ce a fost înscrisă în hronici ca zi a răscoalei neamului românesc împotriva împărăției turcești și a despoților din fruntea ei.

A doua zi dimineață, Maria se îndrepta, pe șleaul cel mare, de la Bălanu spre ruinele fumegînde ale Giurgiului, pentru a vedea dacă au rămas cumva în tîrg răniți neridicați, sau morți neîngropați. Scadronul ei se afla la Bă-

lanu, în refacere, spre odihnă și întremare. Luase cu dînsa cîțiva brancardieri și oameni cu tîrnăcoape și lopeți, pentru trebile ce urmau să fie făcute în tîrg. Cînd a ajuns în apropiere de marginea tîrgului, a văzut, la o aruncătură de săgeată de șleau, o casă de gospodari, cu o grădină de zarzavat împrejurul ei, unde se mai vedeau cotoarele verzelor și vrejii castraveților și bostăneilor. Dinspre casă veneau scîncete slabe de copil. Împreună cu oamenii ce o însoțeau, s-a îndreptat în grabă spre casa care se afla încă în picioare, căci se găsea în afara întăriturilor ce împrejmuiseră tîrgul. Cînd au intrat în casă, au rămas înmărmuriți. O femeie și un bărbat zăceau neînsuflețiți pe podea, într-o baltă de sînge închegat. La capătul lor se afla un băiețel de vreo șapte ani, care îi bocea, cu ochii secați de lacrimi, pe morți. Copilul era atît de istovit de veghe și doborît de durere, că aproape nu și-a dat seama că au intrat străini în casă. Cînd și-a dat seama bine, s-a speriat și a încercat să fugă. Maria l-a privit cu blîndețe, l-a mîngîiat pe cap și l-a întrebat ce s-a întîmplat. Băiețelul privi lung pe oșteni și văzînd că sînt români și nu turci, a prins grai și a răspuns că este copilul acestor doi morți. Maria l-a întrebat ce nelegiuiți i-au ucis. El i-a răspuns că turcii din întăriturile de la marginea tîrgului.

„Iată cum sînt spahiii de viță nobilă, pe ai căror fîrtați i-am spînzurat alaltăieri la Toporu, gîndi Maria. Siluiesc și ucid oameni nevinovați". Și simțea că se bucură la gîndul că, în urmă cu o zi, a pedepsit așa cum trebuie, spîrcuind fără milă, tagma asta cîinească de oșteni, trimițîndu-i pe lumea cealaltă, poate chiar pe ucigașii părinților acestui sărman copil. Maria a pus oștenii să-i îngroape pe cei doi sărmani grădinari și l-a întrebat pe băiețel dacă are rude prin apropiere. Acesta i-a răspuns că n-are rude și că locuiau aici singurateci, la grădina lor, ale cărei zarzavaturi le vindeau în tîrg.

Băiețelul era tare frumușel și ager. Încurajat de duioșia cu care îi vorbea Maria, își deslegase limba și i-a răspuns cu plăcere căpitanului român la felurite întrebări. I-a răspuns și la întrebarea ce face acum singur în grădina lui de zarzavat : nu știe ce-o să facă. Maria l-a întrebat atunci dacă ar vrea să vină în oastea ei ca toboșar, căci a rămas singur pe lume. Băiatul chibzuia îndelung și nu se grăbea

să-i răspundă. Maria l-a ispitit, spunîndu-i că în afară de tobă o să-i dea și straie frumoase de călăreț, și un jungher la cingătoare. În cele din urmă copilul a surîs sfios și încă întristat și a răspuns că primește să se facă oștean român, ca să-și răzbune moartea părinților săi. Maria l-a îmbrățișat și, după ce băiețelul și-a luat cîteva lucruri din casă, a fost trimis cu un oștean la Bălanu, cu poruncă să fie luat în grijă de starostele toboșarilor din scadron și să fie curățat, îmbrăcat și hrănit ca tovarășii lui mai vîrstnici.

În vreme ce Maria își căuta, printre dărîmăturile fumegoase ale Giurgiului, răniții și morții nedescoperiți încă, armia banului Mihalcea și cea a căpitanului Kiraly luptau, sub îndrumarea lui Mihai-vodă, pe malul stîng al Dunării și în ostrovul de peste Brațul Ars, pentru fărîmarea și cucerirea cetății Giurgiului. Mihai-vodă adusese și tunurile armiei lui Preda Buzescu, care sfîrșise lupta din tîrg. Aceste tunuri erau în cea mai mare parte tunuri ușoare, adică pive, cu țeavă scurtă, care erau bune pentru lupta apropiată, căci trăgeau cu boltă, peste ziduri, ghiulelele căzînd în curtea cetății iar schijele lovind oștenii aflați pe ziduri. Asta a fost o măsură cum nu se poate mai înțeleaptă și rodnică a lui Mihai, ale cărei urmări au fost din cele mai jalnice pentru turci, nimicindu-le o bună parte de puzderia de spahii îngrămădiți în cetate. Adăugîndu-se la această pacoste și faptul că tunurile grele, de asediu, izbutiseră să ajungă aproape sub zidurile cetății și să le bortelească și să le sfarme din ce în ce mai mult, către sfîrșitul celei de a doua zi de asaltare a cetății, devenise limpede că turcii vor înălța curînd steag alb, sau vor da bir cu fugiții.

Nu s-au dat prinși, dar, în timpul nopții, la adăpostul întunericului și al unui viscol puternic, turcii și-au luat tălpășița din cetate și au trecut, pe gheață, dincolo, la Rusciuc, cărînd cu dînșii doar răniții și lăsînd puzderia de morți în cetate și bogată pradă de război, mai ales tunuri grele și butoaie cu praf de pușcă. Mihai și căpitanii săi și-au dat seama de fuga turcilor abia a doua zi dimineața, căci întunericul adînc al nopții și urletele crivățului acoperiseră orice mișcare.

Domnul Țării Românești și-a îmbrățișat căpitanii săi cei iscusiți și viteji, după care a ținut o scurtă cuvîntare

de laudă şi de mulţumire în faţa oştenilor învingători. Apoi a poruncit chelarilor armiilor să împartă mîncare şi băutură pe săturate şi au sărbătorit cu toţii izbînda, pînă la amiază. După care, toate butoaiele cu praf de puşcă părăsite de turci au fost îngrămădite sub zidurile cetăţii şi în firide şi s-a sunat adăpostirea oamenilor din apropiere. Apoi artificierii au aprins fitilele şi focul a început să fugă sfîrîind spre butoaiele cu praf de puşcă, pînă se făcu o lumină orbitoare, însoţită de bubuituri năprasnice ce stăteau să spargă bolta cerească, răzbubuiri ce au ţinut vreme îndelungată, de gîndeai că a venit sfîrşitul lumii.

Apoi a venit rîndul portului Giurgiu la nimicire, treabă ce cădea în sarcina oamenilor banului Mihalcea. Mai întîi au fost aprinse corăbiile, bărcile şi şcicele aflate în port şi prinse în gheaţă. Apoi au fost aruncate în aer, cu ajutorul butoaielor de praf de puşcă, schelele de lemn sau de piatră care căptuşesc malul apei în port şi pe care debarcă oamenii şi mărfurile. La urmă au fost aprinse macaralele de lemn şi toate magaziile şi hambarele de pe cheul portului. În felul acesta a fost ras de pe faţa pămîntului şi portul Giurgiului, odată cu tîrgul şi cetatea turcească a Giurgiului.

După aceasta, întreaga oaste de sub porunca lui Mihai-vodă a făcut tabără pe malul Dunării şi, la lumina şi căldura focurilor, oştenii s-au hodinit pînă a doua zi la prînzişor. Apoi, armia lui Mihalcea şi cea a lui Kiraly se puseră în marş spre tabăra de lîngă Bucureşti. Armia lui Preda Buzescu s-a întors înapoi la tabăra ei din Videle. Un trup de oaste din această armie, sub porunca clucerului Radu Buzescu din care făcea parte şi scadronul Mariei, s-a alăturat celor două armii ce mergeau spre Bucureşti. Pe ziua de 19 noiembrie, spre asfinţit, aceste două armii, avînd în capul ei pe Mihai-vodă, s-au întors cu izbînda şi prada bogată la tîrgul de scaun al Ţării Româneşti de pe malul Dîmboviţei, şi a făcut tabără pe cîmpia Cotrocenilor.

Prima grijă a Mariei a fost ca îndată ce şi-a aşezat şi rînduit scadronul în tabără, să plece, a doua zi după sosirea în Bucureşti, să-l vadă pe Pişta-baci, rănit la 13 noiembrie, în buluceala cu jecmănitorii şi cămătarii turci. L-a găsit într-o bolniţă pentru oşteni, unde fuseseră

aduși și răniții români și unguri de la Giurgiu. Era singur într-o odaie anume rînduită pentru căpitani. Cînd a intrat, însoțită de o călugăriță papistașă, care îngrijea de căpitanii răniți, în odaia prietenului și părintelui ei adoptiv, s-a repezit, cu ochii scăldați în lacrimi, la patul lui și l-a îmbrățișat îndelung. Călugărița s-a furișat pe nesimțite afară, lăsînd pe cei doi căpitani să vorbească în voie de-ale lor.

Maria l-a întrebat pe Pișta de sănătate, iar acesta i-a spus că nu are mare lucru : o rană la coapsă, care, pînă la Crăciun, după cîte spun doctorii, se va închide. La rîndul său, Pișta i-a cerut noutăți despre dînsa. Maria i-a vorbit pe larg de toate cîte s-au petrecut de la plecarea lui la București ; despre marea bătălie la care a luat parte, ce a adus ștergerea de pe fața pămîntului românesc a raialei turcești de la Giurgiu, împreună cu tîrgul și cetatea cu aceleași nume. Pișta a ascultat cu un vădit interes și a fost de părere că împărăția turcească și puterea sa armată au suferit la Giurgiu o lovitură năucitoare în coastă și în spate care le va zgudui din plin și va fi resimțită de oștile otomane de sub zidurile Vienei. Maria l-a întrebat apoi pe dragul ei prieten :

— Cum îți petreci timpul aici, singur într-un pat de bolniță ?

— Mi-ar fi fost tare urît dacă n-aș fi găsit în maica Tereza care mă îngrijește un suflet ales, o femeie instruită și, mai ales, o mare iubitoare de muzică, la fel ca și mine...

— ...La fel ca noi doi, îl îndreptă Maria.

— Da, la fel ca noi doi. Știi că maica are în odaia ei o spinetă la fel ca a ta ?

— Cea de la Poenari este mai mult a ta decît a mea, căci tu mi-ai adus-o de la Alba Iulia și mi-ai dat-o în dar cînd am împlinit zece ani. Ba m-ai învățat și muzică aleasă.

— Am făcut și eu ce am putut. În copilărie am cîntat messe, motete și litanii în corul bisericii, ba chiar am cîntat și la orgă. Mai tîrziu, mi-am cumpărat de la Alba Iulia o spinetă la fel ca aceea pe care ți-am dăruit-o ție, cînd am fost mutat cu slujba la Poenari.

— Nu cumva mi-ai dăruit-o pe a ta şi mi-ai spus că ai cumpărat-o ?, întrebă Maria pe un ton dojenitor.

— Nu, fetica mea, răspunse Pişta cu faţa un pic umbrită. Vechea mea spinetă am dăruit-o logodnicei mele care, sărmana de ea, nu s-a bucurat prea mult de dar, căci, după cum ştii, m-a părăsit, răpusă de o boală neiertătoare.

— Îţi aminteşti cînd cîntam împreună madrigale şi motete, cu acompaniament de spinetă ? schimbă Maria vorba, spre a-l îndepărta pe Pişta de aduceri aminte întristătoare.

— Cum să nu ! Ce încîntare ! Acum, în orele cînd maica Tereza este slobodă, cîntăm motete şi madrigale, pe două voci, cu acompaniament de spinetă. Maica este o fiinţă cu simţire gingaşă şi frumoase însuşiri muzicale.

— Îmi place foarte mult, mai ales că este atît de tînără şi de frumoasă. Privirile ei însă ascund o suferinţă cu greu stăpînită.

— Nu te-ai înşelat. A devenit călugăriţă, fiindcă logodnicul ei a căzut pe cîmpul de onoare. Pentru că îşi juraseră unul altuia credinţă pînă la moarte, s-a călugărit acum trei ani şi, mai bine de un an, se află la bolniţa din Bucureşti.

— Sărmana de ea, aşa i-a fost soarta, o căină Maria. Războaiele aduc atîtea nenorociri :

— Destinul loveşte şi în vreme de pace, mai ales că este orb, filozofă Pişta.

— Tocmai de aceea, la romani zeitatea care îl reprezintă poartă zăbranic pe ochi...

Convorbirea fu întreruptă de o bătaie uşoară în uşă. Intră maica Tereza, cu prînzişorul. Cînd vru să plece, Pişta îi spuse :

— Te-am ruga frumos să rămîi, maică Tereza. Căpitanul, ca şi mine şi ca şi domnia ta, este un mare iubitor de muzică. Ţi-ar face plăcere să vorbim un pic despre arta sunetelor ? Prînzişorul o să-l iau mai tîrziu, căci nu mi-e foame deloc.

— Primesc cu plăcere, zise tînăra maică, îmbujorată la faţă şi cu ochii în pămînt, stingherită de privirile prieteneşti ale tînărului şi fermecătorului căpitan. Dar să ştiţi că eu mă pricep mai mult la muzica religioasă.

— Ei, lasă, știi totuși și muzică laică destulă, mai ales pentru o discuție cu niște amatori ca noi, o încurajă Pișta. N-am cîntat noi deunăzi cîteva madrigale de Palestrina ?

— Ba da, am cîntat. Însă de cele mai multe ori am cîntat *mottetti* și *offertori*, de marele compozitor italian, Dumnezeu să-l ierte.

— Dar ce s-a întîmplat ? întrebă Pișta mirat și întristat. S-a stins din viață cel mai mare muzician al timpului nostru, Giovanni Pierluigi Palestrina ?

— Din nefericire, da. A închis ochii astă primăvară. Mi-a spus ieri, un călugăr iezuit, în trecere spre București.

— Odihnească-se în pace, zise Maria întristată. A fost un adevărat patriarh al muzicii evropene. Am acasă, în biblioteca lui tătuca, cîteva din creațiile lui : două cărți de messe, trei de madrigale, două de motete și una din ofertorii, cumpărate toate cu ajutorul doctorului Wolf.

— Opera sa muzicală este vastă, spuse Tereza. A scris 93 de piese mari, adică messe și 180 de piese mici, adică *mottetti, littani, offertori* și *madrigale*.

— Văd că îi cunoașteți cu multă exactitate creațiile marelui muzician, băgă de seamă, cu un zîmbet de plăcere, Maria.

— L-am cunoscut personal pe *maestro*, cu cîțiva ani în urmă. Cîntam ca *pueri choriales*, copil de cor, la Bazilica San Pietro in Vincoli, din Roma, unde el venea din cînd în cînd să dirijeze corul. Avea aproape șaptezeci de ani cînd l-am cunoscut. Cu toate că a dirijat atîtea coruri și a fost capel-maestro la doi papi, care l-au remarcat ca pe un geniu muzical, n-a avut o viață personală la nivelul marilor sale haruri, trebuind să se zbată din greu pentru pîinea zilnică.

— Chiar și după ce i-a închinat papei Marcello II messa cea vestită *Missa papae Marcelli ?* întrebă Pișta.

— Chiar și după aceasta, răspunse, cu amărăciune în glas, călugărița.

— E frumoasă Bazilica San Pietro in Vincoli, în al cărei cor ați cîntat ? întrebă Maria.

— Foarte frumoasă și foarte veche. Ca vechime întrece Bazilica San Pietro din piața San Pietro. Ea poartă și numele de Bazilica Eudossiana, fiindcă a fost construită

din voinţa şi în vremea împărătesei Eudoxia, soţia împăratului Valentin al III-lea. A fost reconstruită sub papa Sixt al IV-lea. Are trei nave cu bolţi care se sprijină pe coloane antice. A fost construită pentru a aminti de martiriul Sfîntului Petru. Faima acestei biserici este datorată în primul rînd nemuritoarei sculpturi a lui Michelangelo care îl reprezintă pe Moise, ca profet al libertăţii, înţelept, blînd, dar ferm, demn şi maiestuos, o capodoperă inegalabilă a artei universale. Doar uriaşa statuie a lui David din piaţa Senioriei din Florenţa şi cele cinci *Pieta*, din Bazilica San Pietro, sculptate tot de acest mag al artelor plastice, îi pot fi alăturate.

— Am auzit şi noi de aceste minuni, zise Maria zîmbindu-i cu încîntare maicii.

— Să revenim la muzică, căci de la ea am pornit, aminti Pişta.

— Să revenim la muzică, cîntînd un madrigal, spuse Maria.

După ce Tereza a îngăduit din cap, Maria a trecut la spinetă şi a început să cînte, împreună cu Pişta, un madrigal pe două voci, cu acompaniament instrumental de chitară în partitură, de spinetă în cazul Mariei, compus de Andrea Gabrielli. Obişnuiţi să execute duete, Maria şi Pişta îşi armonizau perfect vocile şi izbuteau să scoată efecte de mare virtuozitate. Era o compoziţie de inspiraţie profană, veselă, sprintenă, străbătută de bucuria de a trăi, care evoca, prin cuvinte şi fraze muzicale, cetatea cîntului, a dansului, a carnavalurilor şi a serbărilor nocturne, unde toată lumea, în gondole, în pieţe publice, sau în palate somptuoase, cîntă, rîde şi se bucură de viaţă, era o compoziţie închinată veseliei, fermecătoarei, îmbelşugatei, puternicei şi mereu tinerei Veneţii. Cei trei iubitori de muzică, loviţi, fiecare dintre ei, cumplit de soartă, păreau să fi uitat pentru cîteva clipe de tragedia lor personală, amăgiţi şi vrăjiţi o clipită de geniul compozitorului veneţian. Cînd cîntul s-a sfîrşit, fiecare dintre ei a tresărit cu încîntare, ca trezit dintr-un vis frumos, spre a se reîntoarce la realitatea cea atît de vitregă cu dînşii.

Socotind că s-au desfătat destul cîntînd sau ascultînd muzică aleasă, Pişta şi Maria i-au mulţumit gazdei şi s-au

reîntors în odaia cu iz de spirt și de iod. Acolo Maria îi spuse tătucului ei adoptiv :

— Mi-a rămas la inimă această tînără și îndurerată femeie, care încearcă să-și aline suferința pricinuită de destinul ei neîndurător, prin slujirea binelui și a dragostei de oameni.

— Da, a ales un drum plin de renunțări.

— A ales un drum cu totul deosebit de cel ales de mine. Eu nu mă pot resemna. Eu nu pot răspunde la rău cu bine. Eu cred că răul trebuie pedepsit. Tot restul vieții mele îl voi închina pedepsirii răului. Nu din dorința de a mă răzbuna, ci din dorința de a face dreptate, și mai ales, din dorința de a stăvili răul. Resemnarea în fața răului înseamnă îngenunchere în fața lui și, într-un fel, încurajarea lui. Dacă nu vom pedepsi răul cel mare al lumii, adică tirania, setea de putere, bogăție și slavă, precum și uneltele ei, împilarea, samavolnicia, jaful și măcelul, răul se va răspîndi, iute ca ciuma, în întreaga lume. Asta e crezul meu. Nu se potrivește cu cel al maicii Tereza, deși cred și eu în bine, în iubirea de oameni.

Pișta asculta tăcut mărturisirea de credință a Mariei și nu îndrăznea s-o întrerupă sau să încerce a-i schimba părerile, fiindcă i-ar fi fost foarte greu, dacă nu chiar cu neputință, să-i dovedească oricît de puțin că nu are dreptate. Și fiindcă avea, ca și dînsa, suflet și minte de oștean, și știa că în luptă, dacă nu lovești, ești lovit, dacă nu străpungi, ești străpuns.

Întoarsă în tabăra de la Cotroceni, Maria, în loc să-și vadă de trebile scadronului ei, se duse, împinsă de o putere nevăzută, la toboșari, spre a vedea copilul de suflet, pe istețul, frumușelul și lipiciosul Mitea. Cînd l-a văzut, a izbucnit în rîs, dar rîsul s-a prefăcut repede în plîns. Asta din pricina că bietul Mitea, băiatul atît de drăguț și atrăgător altădată, părea acum o sperietoare de ciori. În cap avea o cușmă care îi venea pînă dincolo de urechi și îi acoperea ochii ca la jocul de-a baba oarba. Era îmbrăcat cu o tunică ce-i trecea dincolo de genunchi, cu mîneci cari îi atîrnau pînă în pămînt, iar iței îi ședeau pe el încolăciți pe niște cizme mari cît niște corăbii. Bietul Mitea o privea pe Maria pe sub căciulă și văzînd-o că lăcrămează, izbucni în hohote de plîns zbuciumat. Maria se repezi la

el, îl luă în braţe şi începu să-l sărute pe obraji şi să-l alinte. Băieţelul se lipi strîns de ea, şi plînsul se prefăcu în suspine : apoi el se linişti, văzîndu-se ocrotit de căpitanul cel bun cu dînsul, dar aspru cu ceilalţi oşteni. Îndată avu prilejul să vadă că nu-i de glumit cu ocrotitorul său, căci tună, fierbînd de mînie :

— Leoacă ! Unde eşti Leoacă ?

— Aci sînt, căpitane. Porunceşte ! se auzi un glas molatec de om cu chef.

— Vină îndată aici !

Peste cîteva clipe, în faţa Mariei se opri un vlăjgan cu nasul roşu şi cu mustăţi pe oală.

— Tu eşti staroste de toboşari ? îl întrebă Maria, mugind ca un taur.

— Da, înălţimea ta.

— Nu, eşti staroste de bostană, nu de toboşari. Ce-i cu sperietoarea asta ? Ce crezi că dacă tu eşti cum eşti, trebuie să-mi faci băiatul zglăvoacă ? I-ai făcut capul cît o baniţă.

— Păi ce să fac, căpitane ? Gerul e mare, toţi oştenii stau în grajduri la cai, iar noi, toboşarii, stăm cu mîinile în sîn.

— Bine, pentru că n-ai ce face şi tot ţi-e urît, mergi unde ştii şi pînă mîine dimineaţă să văd băiatul cu nişte straie, cu căciulă şi cu cizme cari să-i vină turnate pe el. Ne-am înţeles ?

— 'Ţeles, înălţimea ta.

— Bine, poftim. Ia-l şi du-l.

Şi, după ce mîngîie băieţelul ca pe pruncul său, Maria i-l puse plocon în braţe şi îi porunci :

— Du-l în braţe, că se împiedică în şalvarii de pe el şi în corăbiile din picioare şi poate să se vateme din pricina nepăsării tale.

Leoacă plecă îndată cu Mitea în braţe, ca să îmbrace aşa cum se cade copilul de suflet al căpitanului. Maria se duse în odaia sa, unde începu să se certe singură pentru slăbiciunea ei de femeie, care i-a adus lacrimi în ochi, ce puteau s-o facă de rîs faţă de oştenii ei, dacă o vedeau. Oare ce se întîmplă cu ea ? De ce i s-a lipit de suflet acest băieţel orfan ? De ce simte nevoia să-l ocrotească, să-l

alinte, să-l poarte în braţe ? De ce a început să se gîndească la el tot mai des ? De ce chipul lui gingaş şi neprihănit o urmăreşte nu numai în vis, ci şi în stare de veghe ? Iat-o iarăşi în strînsoarea acelor puteri de dincolo de dînsa, cari o stăpînesc şi o mînuiesc ca pe o păpuşă cu arc de ornic, ce se mişcă în chipul orînduit de meşterul ceasornicar. Iat-o că iarăşi strigă în ea femeia, născătoare de pui, mama, iar dînsa nu poate înăbuşi asemenea strigăte. O să se dea de gol singură. O să se facă de rîs. Atunci, totul va fi pierdut... Visul ei de a tăia cu sabia răul din rădăcini se va spulbera. Vai, oare nu-i este omului îngăduit să-şi iasă din piele ? Nu se poate el ridica deasupra instinctelor ? se întreba Maria. Şi tot ea îşi răspundea că se poate aşa ceva. Dacă ai un crez sfînt în minte şi în inimă, un ţel măreţ de atins, atunci poţi să te ridici deasupra marelui ceasornicar, deasupra firii. Cei cari s-au lăsat sfîşiaţi de vii în groapa leilor, ori au slujit drept feştile în grădinile lui Nero au arătat că se poate.

Şi Maria se punea singură la cazne şi se hulea pe sine însăşi, pentru că iarăşi a început să ţipe în ea muierea, cu toate slăbiciunile ei, cari o pot face nevrednică de a lupta cu sabia în mînă, împotriva răului. Apoi, ca să uite de toate aceste canoneli, merse să-şi scotocească scadronul. Luă în răspăr oamenii din grajduri, caii, hamurile, magazia cu îmbrăcăminte şi încălţăminte, bucătăria. Oştenii începură să şuşotească pe la colţuri că pe căpitanul lor, atît de cumsecade şi de grijuliu cu dînşii de obicei, l-au apucat iarăşi dracii, cum de mult nu se mai întîmplase, beştelindu-i şi răţoindu-se la ei pentru te miri ce.

A doua zi, Maria nu mai avu prilejul şi putinţa să-şi facă singură de lucru, căci a primit porunci să fie gata de luptă cu scadronul ei, pregătindu-se temeinic pentru aşa ceva. În curînd, clucerul Radu îşi chemă căpitanii la dînsul spre a le spune despre ce este vorba :

Îndată după nimicirea raialei de la Giurgiu, intrase în ţară un emir turc, în fruntea a două mii de săbii, oaste aleasă, alcătuită din spahii, ieniceri şi ceauşi. Emirii sînt oameni de seamă şi ţinuţi în mare cinste la turci, fiindcă sînt socotiţi urmaşii direcţi ai lui Mohamed, prin fiica sa Fatme. În toată împărăţia otomană nu sînt decît doi emiri. Ei au atît putere dregătorească, cît şi putere religioasă şi

sînt sfătuitorii apropiaţi ai sultanului. În acelaşi timp, ei sînt judecătorii cei mai înalţi ai armatei şi poartă numele de *cadiaskeri*. Armata turcă are doar doi asemenea cadiaskeri : unul pentru Evropa, care este şi cel mai înalt judecător militar, şi altul pentru Asia, care este al doilea, ca rang judecătoresc.

Emirul care sosise la Bucureşti venise în ţară cu gînduri ascunse, prefăcîndu-se că nu ştie nimic despre cele întîmplate la Bucureşti, cu cămătarii turci, şi la Giurgiu, cu raiaua turcească. De aceea, tot drumul pînă la Mihai-vodă s-a purtat bine, spre a nu i se citi gîndurile. Intrînd în Bucureşti, emirul a ocupat casele cele mai frumoase pentru căpitanii săi şi o mînăstire nou ridicată pe malul Dîmboviţei, în apropiere de curtea domnească, pentru oştenii de sub porunca sa. Îndată după sosire, emirul a trimis o solie la domnul ţării, prin care îi vestea sosirea lui pentru a ierna, împreună cu oastea sa, în Bucureşti, cerîndu-i să-i asigure cvartir şi hrană pentru toţi oamenii săi. El mai vestea pe domn că vrea să-i facă o vizită de cinste la palat, însoţit, nici mai mult, nici mai puţin, de o mie de oşteni aleşi.

Mihai-vodă, care îl simţise pe emir ce hram poartă, încă de cînd păşise pe pămînt românesc, n-a stat la curte, ci s-a dus în tabăra de la Cotroceni, la adăpostul săbiilor sale. Emirul, negăsindu-l la curtea domnească, i-a trimis oameni la tabără, ca să-l întrebe de ce ţine atîta oaste în tabără, în timp de pace, şi cheltuieşte atîta bănet cu ea. Mihai i-a răspuns că ţine oaste puternică spre a-l prinde pe Petre, fiul mazilitului Alexandru Bogdan, care umblă pe de lături să-l răstoarne din scaunul Ţării Româneşti. După ce îl va prinde pe uzurpator, va plăti oastea cu bani strînşi de la boieri şi apoi o va sparge. Emirul s-a făcut că îl crede pe Mihai şi i-a trimis vorbă că a doua zi îi va da un butoi cu aur ca să-şi plătească oastea şi apoi s-o spargă. Mihai-vodă a pus capăt şiretlicurilor celor două părţi şi a hotărît ca, în noaptea aceea chiar, să le vină de hac turcilor. De aceea, armia ardeleană va lovi în somn pe turcii din mînăstire iar armia domnească şi cea a lui Radu Buzescu îi vor veni de hac emirului şi oastei ce-l păzea.

Îndată oştile de la Cotroceni au pornit spre Bucureşti şi, cînd li era turcilor somnul mai dulce, i-a lovit năpraz-

nic. Palatul şi căşile în care dormeau emirul şi oamenii săi au fost lovite cu tunurile şi aprinse cu făcliile. La această treabă a luat parte şi scadronul Mariei. Oştenii turci aflaţi în mînăstire au fost înconjuraţi de ardelenii lui Kiraly, după care s-a tras cu tunurile în plin. Mînăstirea a luat foc şi turcii cari încercau să scape de pîrjol erau luaţi ca din oală de oştenii ardeleni, aşa că cei ce n-au murit arşi de vii au murit de glonţ şi de robie. Lupta cu emirul şi gvardia sa a ţinut mai puţin, căci turcii au băgat de seamă tîrziu că sînt înconjuraţi. Emirul a ieşit pe balcon dezbrăcat şi a aruncat aurul şi giuvaierurile ce le avea cu sacul asupra sa, spre a ispiti pe oameni să înceteze bătaia pentru a strînge prada. Mihai şi-a ţinut oamenii în mînă şi nimeni n-a părăsit lupta de dragul aurului. Cînd focul l-a mistuit pe emir şi pe oamenii săi, Mihai le-a dat învoire oştenilor săi să strîngă prada. În vreme ce palatul emirului ardea cu pocnituri, Maria şi oştenii săi strigau : „Moarte năvrapilor ! Moarte năvrapilor !"

XII

Caznele întrebărilor

În odaia ei din tabără, Maria stă adîncită în gînduri a doua zi după arderea emirului turc şi a urdiei sale. Stă aşa de multe ceasuri, căznită de nişte întrebări cari, la rîndul lor, nasc alte întrebări, al căror răspuns iscă noi întrebări, ce pun alte întrebări şi aşa, la nesfîrşit, ca atunci cînd te afli între două oglinzi şi chipul tău se repetă întruna. O copleşitoare tristeţe i-a potopit sufletul, şi aşa cernit pînă acum, şi i-a pus zăbranic negru pe ochi. În gît, simte gust de leşie iar în inimă, sloiuri de gheaţă. Toate acestea s-au pornit din pricină că n-a putut închide măcar un ochi toată noaptea, urmărită de vedenii, de privelişti de apocalipsă, de vîlvătăi de gheenă, de urletele şi vaietele iadului. Şi, mai ales, de mirosul acela îngrozitor de carne friptă ce-l simte şi acum în nări, care o face să

se cutremure îngreţoşată : mirosul de carne omenească friptă.

În faţa ochilor săi se perindă fără încetare nişte întîmplări cutremurătoare, vrednice de adîncurile iadului : un om arzînd ca o făclie, alergînd spre oştenii ei, urlînd înfiorător şi cerînd ajutor, care primeşte drept răspuns un plumb în piept şi o suliţă în burtă ; apoi alte făclii vii, venind spre dînsa şi oamenii săi, cerşind moartea care să le scape de chin ; iar danţul acesta înspăimîntător de torţe vii, însoţit de urlete şi vaiete sfîşietoare, a ţinut cîteva ceasuri în şir, sub ochii săi şi în auzul urechilor ei, iar dînsa a fost nevoită să stea locului, ţintuită de datorinţa sa de oştean. Se poate ceva mai zguduitor, mai înfiorător ?

Poate că ar trebui totuşi să se bucure că dragii ei dispăruţi au fost răzbunaţi, că răul a fost pedepsit. Nu, nu, pentru nimic în lume ea nu poate îngădui o astfel de răzbunare, o astfel de pedeapsă !! Azi-noapte a îngăduit-o, totuşi, dar acum, cînd a rămas singură cu sine însăşi, cînd acele întîmplări şi privelişti cutremurătoare o urmăresc şi o învinuiesc în fiece clipă, simte că îi este ruşine şi greaţă de ceea ce a văzut ieri.

— De ce ?

Pentru că nu poate îngădui o asemenea cruzime bolnavă, care înjoseşte fiinţa gînditoare, soiul omenesc. Nici cele mai fioroase fiare ale pămîntului nu au atins o astfel de cruzime care să poată fi asemuită cu arderea de viu a vînatului, născocită de om. Fiarele, oricît ar fi de crude, nu ucid pe încetul şi în chinuri înfricoşătoare, ci ucid repede, dintr-o singură lovitură sau muşcătură, dintr-o singură sfîşiere a beregatei. Abia azi-noapte, după ce a văzut şi a auzit torţele vii cerşindu-şi moartea pe loc, spre a fi mîntuite de chinul cel fără margini al arderii de viu, şi-a dat seama că omul este fiara cea mai crudă a pămîntului, iar asta numai şi numai pentru că omul este o fiară gînditoare, adică poate născoci chinuri pe care nici o fiară din lume nu le poate pricinui, pe care firea însăşi nu le-a putut născoci.

Nu, nu, un asemenea soi îngrozitor de armă, de mijloc de luptă, cum este focul, ea, Maria, oşteanul pregătit din crudă copilărie pentru luptă cu duşmanul, nu-l poate îngădui în nici un chip ! Şi nu-l îngăduie nu pentru că

este femeie, adică o ființă cu firea slabă, ci pentru că este om și crede în demnitatea omului, pe care se simte datoare. s-o apere. Ea socoate că înțelepciunea, cugetul, acest dar nepreţuit primit de către om, care l-a ridicat deasupra tuturor vieţuitoarelor de pe pămînt, trebuie să facă din om ființa cea mai blîndă și îngăduitoare, ființa cea mai bună, într-o lume în care domnește legea pădurii, lupta pentru supraviețuire, unde dacă nu sfîșii, ești sfîșiat și dacă nu înfuleci, ești înfulecat. Drept urmare, ea va lupta mai departe pentru pedepsirea răului, pentru stăvilirea lui, însă va lupta cu demnitate, cu mijloace vrednice de ființa cea mai de preț din lume, vrednice de această neasemuită minune a firii care este omul.

Dar zbuciumul ei sufletesc și nesomnul n-au fost pricinuite numai de ceea ce a văzut ieri pe cîmpul de bătaie, ci și de nesfîrșitul șir de întrebări ce i-au potopit cugetul. El a început odată cu întrebarea dacă drumul ales de dînsa pentru înfrîngerea răului este cel drept, este mai bun decît cel ales de maica Tereza. Cum este mai bine, mai înțelept și mai rodnic, să răspundem la rău : cu bine, sau cu rău ?

Aceasta este întrebarea cea mare. Întrebare care a chinuit-o. fără încetare, o noapte întreagă, și care a dat naștere la șirul cel nesfîrșit de întrebări. Întrebare care o va chinui și de aici încolo. Întrebare pe cari oamenii și-o pun din vremuri străvechi și pe care au să și-o pună mereu fără a putea fi vreodată siguri că au găsit răspunsul cel mai bun și mai potrivit cu vremurile în care trăiesc, își dă Maria cu părerea.

Deci întrebarea cea mare este : cum să răspundem la rău : cu bine „sau cu rău ?

Să zicem că drumul cel bun este cel ales de mine, își spune Maria, adică la rău trebuie să răspundem cu rău, căci așa este drept să fie, așa glăsuiește sfînta dreptate. Dar ce se înțelege prin drept și dreptate ?

Despre drept și dreptate se pomenește din vremuri străvechi, încă din vremea marilor povestiri ale lumii, cum este mitologhia grecească, sau cum sînt cînturile rapsodului orb Homeros. Cei cari s-au preocupat cel mai mult de drept și dreptate și au lăsat legiuiri și cărți scrise despre așa ceva au fost strămoșii noștri atotputernici și

atotștiutori, romanii. Numai că, bagă de seamă Maria, această temelie este strîmbă, deoarece dreptul roman prevede dreptate pentru cei tari, pentru romani, și robie și răstignire pentru cei slabi, pentru ne-romani, pentru nenumăratele neamuri subjugate de-a lungul a mai bine de o mie de ani de împărăție romană. Deci nici astăzi, ca și în străvechime, nu este dreptate în Evropa și în lume.

Dar hai să zicem că s-ar arunca cît colo dreptul roman, își împinge Maria judecățile mai departe, ca fiind întemeiat pe dreptul pumnului, și s-ar face dreptate tuturor neamurilor și tuturor oamenilor. Ar fi atunci dreptate pe pămînt ? Așa s-ar părea de la prima vedere. Numai că cine ar putea face dreptate ghebosului ? Dar prostului din născare ? Dar pe slută cine ar mărita-o ? Greu de răspuns.

Iată deci că dreptate adevărată, pentru toți și pretutindeni, nu poate exista pe pămînt, își zice, în încheiere, Maria, fiindcă firea nu îngăduie așa ceva. Asta la prima vedere. Dar, stînd strîmb și chibzuind drept, își spune Maria, firea habar n-are de dreptate sau de nedreptate, fiindcă așa ceva nu există aievea, ele fiind doar niște născociri ale omului, ca și binele și răul, ca și frumosul și urîtul. Născociri trebuincioase, desigur, pe care mintea omenească le-a făcut și le face ca să-i fie omului bine, dar născociri, nu lucruri adevărate.

Așadar, își încheie Maria gîndurile și șirul îndelung și istovitor de întrebări, întrucît nu există dreptate cu adevărat, nu putem spune că trebuie să răspundem la rău cu rău de dragul dreptății. Atunci de dragul cui ? De dragul omului. Căci dacă nu vom pedepsi răul, el se va răspîndi cu iuțeala ciumii, în lumea întreagă. Numai că pentru a stăvili răul trebuie să îngăduim rele atît de îngrozitoare cum este arderea de vii a semenilor noștri, oamenii. Păi și drumul ales de maica Tereza duce, vrînd-nevrînd, tot cam acolo, căci încurajează răul. „Atunci, al cui drum este mai bun, al meu sau al maicii Tereza, se întreabă Maria. Cine are dreptate ? Eu cred că și una și alta avem dreptate, este nevoită să recunoască Maria. După cum și una și alta greșim. Ceea ce înseamnă că drumul către binele și fericirea omului nu este și nu va fi niciodată un drum ușor și bine bătătorit."

Scăpată de povara gîndurilor răscolitoare, cari o căznisera cîteva ceasuri bune, Maria se pregătea să plece după trebile ei căpitănești. Dar deodată se trezește pusă în fața întrebării : de ce trebuie să mintă pe toți tovarășii ei de luptă și să se dea drept bărbat, ascunzînd faptul că este femeie ? Oare este ceva rușinos ca o femeie să-și apere țara ? După cîtva timp de gîndire, își răspunde că asta se întîmplă numai din cauza că bărbații s-au obișnuit să privească femeia ca pe o ființă slabă din punct de vedere trupesc și sufletesc și deci neputincioasă să îndure greutățile și primejdiile războiului, ori să răzbească în luptă pe dușman. Se pune însă întrebarea : este oare femeia cu adevărat mai slabă decît bărbatul ? Maria încearcă să-și răspundă spunîndu-și că atît din experiența ei, cît și din discuțiile avute cu unul dintre educatorii ei, medicul cetății Poenari, doctorul Wolf, a reieșit că lucrurile stau tocmai pe dos : bărbatul reprezintă sexul slab, iar femeia pe cel tare. Cu toate că o asemenea afirmație ar putea uimi nu numai pe bărbați dar și pe multe dintre femei, asta este totuși realitatea : femeia este mai tare decît bărbatul. Ea îndură frigul, foamea și oboseala mult mai ușor decît bărbatul, are mai mare putere de muncă și trudește mai mult decît bărbatul, îndură mai ușor durerea și boala și trăiește mai mult decît bărbatul. Lucrurile acestea le știu foarte bine doctorii și le știe și dînsa din ceea ce a putut vedea la alte femei. De cele mai multe ori, în familiile oamenilor de rînd, țărani sau tîrgoveți, unde femeia este privită, nu ca la bogătași și la boieri, ca ceva gingaș și de preț, greutățile casei le duce femeia : ea spală, ea coase, ea gătește, îngrijește copiii, are în seama ei dobitoacele și orătăniile din bătătură, mai merge și la prașilă și la culesul grînelor și al fructelor, muncind din zori și pînă în noapte, în timp ce bărbații găsesc destulă vreme să meargă și la taclale sau la crîșmă. Cu toate astea, bărbații se îmbolnăvesc mai des, sînt înfrînți mai lesne de bolile cele grele și trăiesc mai puțin decît femeile. Deși aceste lucruri sînt destul de bine cunoscute, bărbații nu se sfiesc să se laude că ei sînt tari, iar femeile, slabe.

Cu privire la aceasta, Maria își amintește ce spunea doctorul Wolf :

Lucrul de căpetenie în natura vie, în lumea vieţuitoarelor, este reproducerea la nesfîrşit a vieţii. Viaţa este un scop în sine, ţelul vieţii fiind reproducerea ei însăşi la nesfîrşit. Plantele, animalele, omul sînt rotiţe ale acestei neclintite legi a materiei vii : eternizarea vieţii. Trăim ca să ducem mai departe nestinsă ştafeta vieţii, ca să asigurăm continuitatea vieţii, a soiului de vieţuitoare pe care îl reprezentăm. Se pune întrebarea : cine joacă rolul de căpetenie în împlinirea acestei legi de la temelia lumii vii, la om şi celelalte mamifere, bărbatul sau femeia, masculul sau femela ? Nu este nevoie să fii om învăţat ca să răspunzi că, deşi reproducerea vieţii nu este cu putinţă fără mascul, rolul jucat de el este de mîna a doua şi că femela, purtătoarea embrionului viitorului organism viu, joacă rolul de căpetenie.

Acesta este, firește, cazul şi la noi, oamenii. Femeia poartă fătul şi apoi, în braţe, pruncul, ce va asigura transmiterea vieţii mai departe în timp, în vecie, împlinirea sfintei şi neclintitei legiuiri a lumii vii. Grijulie faţă de ea însăşi, firea a avut grijă şi de aceea care asigură în primul rînd veşnicia vieţii pe pămînt, femeia, făcînd-o să fie vrednică de această menire, înzestrînd-o cu mai multe haruri decît bărbatul, făcînd-o să fie, din toate punctele de vedere, superioară bărbatului.

Asta i-a spus Mariei doctorul Wolf, iar ea este pe deplin convinsă că ăsta este adevărul, neplăcut poate pentru bărbaţi, dar adevărul adevărat : femeia este superioară, din toate punctele de vedere, bărbatului. Chiar şi din punctul de vedere al înţelepciunii ? Chiar şi din acest punct de vedere, îşi spune Maria, deşi bărbaţii susţin, fără nici un temei, că lucrurile stau tocmai pe dos. N-au decît s-o facă, dacă le place, însă ea Maria, îi întreabă : oare de pomană grecii, oamenii cei mai înţelepţi ai străvechimii, au ales ca zeitate a înţelepciunii o femeie, pe nume Palas-Atena ? Oare romanii, oameni la fel de înţelepţi ca grecii, şi cari au stăpînit lumea mai bine de o mie de ani, au ales din întîmplare ca zeitate a înţelepciunii tot o femeie, pe zeiţa Minerva ?

Dar să lăsăm pe Olimp zeii şi zeiţele şi să pogorîm la oameni, ca să vedem ce pilde ne dau ei în privinţa înţelepciunii femeii. Cu mult înaintea regatelor greceşti şi a

celor romane, au existat regatele assiro-babiloniene, dintre cari la cea mai mare strălucire a ajuns regatul assirian, condus de regina Semiramis sau Semiramida, cum o mai numesc istoricii. Ea a întemeiat marele oraș al străvechimii, Ninive, cel cu grădini atîrnate, și a cucerit cam tot ce se putea cuceri în vremea aceea : Persia, Media, Arabia, Armenia, Eghipetul și Libia, făurind cel mai mare regat din străvechime. Doar marele Alexandru Machedon a izbutit, mai tîrziu, să facă o faptă de arme atît de strălucită ca a acestei înțelepte și viteze femei.

Dar de ce trebuie să ne ducem atît de departe în trecut, spre a dovedi că femeile pot fi cel puțin tot atît de buni cîrmuitori de țări, ba chiar mai buni, cînd avem în vremurile noastre, astăzi, sub ochii noștri, o pildă strălucită de acest fel, își spune Maria. Este vorba despre acea neasemuit de înțeleaptă și vitează femeie care cîrmuiește, de aproape patruzeci de ani, Englitera, cu mînă sigură și cu un har încă neatins de vreun bărbat din țara sa, regina Elisabeta I-a a Marii Britanii. Cînd s-a urcat pe tron, în 1558, flota engleză nici nu îndrăznea să se asemuie, darmite să se măsoare cu flota spaniolă, care străbătea mările și cucerise o bună parte din lumea nouă, descoperită, cu mai bine de jumătate de veac în urmă, de Cristofor Columb, în vreme ce nici un picior de colon englez nu călcase încă în America. Exact după treizeci de ani de la urcarea Elisabetei pe tron, în anul de grație 1588, adică acum șase ani, la Dunkerque, după dezastrul „Invincibilei Armade" a regelui Filip al II-lea, flota reginei Elisabeta înmormînta — poate, pentru totdeauna — supremația spaniolă, o trecea asupra Angliei și asigura primele colonizări engleze în America de Nord. N-are nici o însemnătate faptul că unii învinuiesc pe regina Marii Britanii că, pentru a strînge banii trebuitori tocmirii unei flote puternice, s-a folosit de un fost pirat, Francis Drake, pe care l-a făcut amiral și l-a pus să jefuiască de aur și argint corăbiile spaniolilor, care jefuiseră, la rîndul lor, pe baștinașii americani de aceste bogății. Și nici faptul că tot piratul cu pricina s-a aflat în fruntea flotei engleze care a repurtat strălucita izbîndă navală de la Dunkerque. Și nici faptul că tot piratul ăsta, ajuns nobilul Sir Francis Drake, a fost pînă nu de mult favoritul reginei Marii

Britanii. Zic „pînă nu de mult", deoarece de curînd regina a făcut pasiune, acum, la 61 de ani, pentru marele ei scutier Robert Devereux, conte de Essex, un flăcăiaș de 27 ani. Dar nu are nici o însemnătate nici faptul că această strălucită regină a trecut, așa cum se bîrfește, la cel de al doilea ei favorit, pentru că această înțeleaptă femeie a dovedit întregului popor englez, prin uric doctoricesc în regulă, că a rămas fecioară pînă la adînci bătrînețe, spre uimirea clevetitorilor săi. Straşnică femeie! își spune Maria, adăugînd că, după cîte a aflat ea, la curtea lui Sigismund Bathory, despre regina Engliterei, aceasta este iute la mînie, ceea ce o face pe Maria să presimtă că, pentru a pune capăt bîrfelilor de la curțile străine, se va descotorosi repede de junele și seducătorul ei scutier și va da cu el de pămînt, așa, ca să se audă în toată lumea.

Femeile și-au dovedit înțelepciunea la cîrmuirea țărilor și noroadelor nu numai în calitate de capete încoronate, ci și ca sfătuitoare prețioase ale monarhilor sau ale bărbaților de stat lăudați de istorie, își urmează gîndurile Maria. În cărțile de istorie ale pîrcălabului ea a întîlnit numeroase pilde de acest fel. Două dintre ele i-au atras luarea aminte și i-au rămas adînc întipărite în memorie.

Întîia este pilda dată de Aspasia din Milet, tovarășa de viață și principalul sfătuitor al celui mai mare bărbat de stat al Greciei antice, Pericles, care a trăit în veacul al V-lea înainte de Christos, numit de istorici „veacul lui Pericles", datorită marilor înfăptuiri din vremea aflării sale la cîrma Greciei. Aspasia a fost femeia cea mai înzestrată a timpului său și poate din întreaga antichitate, care face cinste tagmei femeiești și căreia Maria îi poartă simțăminte de respect și admirație. Nu numai că era frumoasă, plină de farmec și cu purtări alese, dar era pe departe femeia cea mai învățată din Atena și din Grecia, la înălțimea marilor filosofi, istorici, artiști și condeieri ai secolului lui Pericles, pe cari i-a adunat în jurul ei și i-a sprijinit din plin, ca soție a marelui conducător al Eladei, și cu cari avea discuții de la egal la egal. Casa ei era vizitată de oameni ca filosoful Socrates din Atena, părintele gîndirii filosofice evropene, Herodot din Halicarnas, părintele istoriei, Fidias, genialul sculptor al antichității,

arhitecții Ictinos și Kalikrates, cari au construit, pe colina sacră Acropoles, templul Partenon, închinat zeiței Palas-Atena, și arhitectul Mnesicles, care a construit Propileele, intrarea monumentală în Acropoles, precum și mulți alți învățați și artiști. Împreună cu marele filosof Anaxagoras din Clazimene, cu care emigrase din Asia mică, în Atena, Aspasia a fost principalul sfătuitor politic al lui Pericles, făuritorul celei mai dezvoltate democrații antice.

Aspasia a fost soție nelegitimă a lui Pericles, hetairă, curtezană, dăr asta spre binele Greciei antice. Dacă Pericles s-ar fi căsătorit legal cu dînsa, ar fi însemnat ca, potrivit asprelor rînduieli și tradiții grecești, Aspasia să treacă în gineceu, în apartamentul destinat numai femeilor, și să rupă orice legătură cu bărbații, cu excepția lui Pericles.

În legătură cu Aspasia și proteguții săi și cu pizma și prefăcătoria oamenilor față de cei care strălucind prea tare îi întunecă pe ei, Maria își amintește, cu strîngere de inimă, de soarta tristă și nedreaptă a celor mai buni dintre ei. Astfel, marele filosof Socrates a fost condamnat la moarte și silit să bea otravă sub învinuirea că nu recunoștea puterea zeilor greci și că a sucit mintea tineretului atenian. Neîntrecutul artist Fidias a murit în lanțuri, osîndit pentru vătămarea bunelor moravuri. Însăși Aspasia a fost adusă, sărmana, în fața judecății, cam pentru aceleași învinuiri, și ar fi fost condamnată la moarte, dacă Pericles n-ar fi apărat-o cu toată autoritatea sa de șef de stat și cu hohote de plîns.

A doua femeie din rîndurile acelora ce au fost buni și prețioși sfătuitori pentru conducători de țări și popoare, căreia Maria îi poartă un respect deosebit, este Livia, soția lui Octavian August, primul și cel mai mare împărat al romanilor, fiul adoptiv al lui Iuliu Cezar, care a domnit între anii 32 a.ch. și 14 p. ch. Epoca acestui împărat, a cărei domnie a ținut aproape o jumătate de veac, a fost cea mai glorioasă, cea mai bogată în înfăptuiri politice, economice, administrative și culturale, din istoria imperiului roman. Asigurînd un imperiu puternic și o lungă perioadă de pace și avînt economic, August a asigurat și o dezvoltare fără seamăn a culturii, a literaturii și artei. În epoca sa au trăit și s-au afirmat cei mai mari poeți

de limbă latină, cunoscuți și admirați astăzi în toată Europa, își urmează gîndurile Maria. Printre aceștia se numără Lucrețiu, Vergiliu, Horațiu și Ovidiu, cărora mulți librari din marile capitale evropene le-au publicat și pus în vînzare operele, curînd după născocirea tiparniței de către neamțul Gutemberg. Unele dintre ele au ajuns și în biblioteca pîrcălabului și i-au folosit Mariei cînd primea lecții de latinească. Maria își deapănă gîndurile mai departe, în legătură cu împărăteasa Livia. Datorită tactului ei deosebit, care îi adusese porecla de „Ulisse în rochie", precum și firii ei blînde și mărinimoase, împărăteasa îl potolea adesea pe August, care era nestăpînit, răzbunător și crud. Ea a salvat viața multor romani de ispravă cari, în timpul triumviratului, fuseseră de partea lui Antoniu, marele rival al lui Octavian, și pe cari împăratul voia să se răzbune, după ce ajunsese singurul stăpîn al imperiului roman.

„Iată deci, își încheie gîndurile Maria, că în vremea cea mai glorioasă a două mari popoare, cel grec și cel roman, înțelepciunea femeiască a jucat un rol de prima mînă, fapt ce vădește, încă o dată, marile haruri ale femeii, ale tagmei femeiești, cu care, spre folosul lumii vii, firea a fost atît de darnică.

Atunci de ce bărbații ne cred mai slabe decît dînșii din punct de vedere trupesc și spiritual, socotindu-se sarea pămîntului ? De ce ne batjocoresc în povestirile și scrierile lor hazlii, pe noi, purtătoarele maternității, ale eternității, pe noi, care sîntem martirele omenirii, în numele nemuririi ei ?"

XIII

Suflet de mamă

Tîrgul cel întunecat și adormit din mijlocul nesfîrșitei puste de zăpadă era, în noaptea aceea de ajun, scăldat în lumină, cîntec, zvon de tălăngi și zurgălăi, mu-

get de buhai și pocnet de bici. Felinarele cu ulei de rapiță fuseseră aprinse din vreme de fanaragiu, la porunca vornicului Videlor. La lumina lor darnică se adăugau faclele și felinărașele colindătorilor, încît lupii cei hămesiți de prin bărăganuri, cari altădată cutreierau ogrăzile oamenilor, ședeau acum la sfat, la marginea tîrgului, temîndu-se de focurile din vîrfurile parilor și din mîinile oamenilor. Lumina cea îmbelșugată, cîntecele și zarva urătorilor făceau să tresalte țîncii și să zîmbească bătrînii adunați în jurul vetrelor îmbietoare.

Maria și cu Pișta tăifăsuiau cu însuflețire, în așteptarea colindătorilor, mai ales a cetelor de oșteni tineri, cu boi și pluguri adevărate, cu pușcături de pistoale și cu vătășei cu glasuri tunătoare. Cel mai mult aștepta Maria pe cei din ceata de toboșari ai scadronului ei, în care, cu tot gerul aspru de afară și temerile dînsei, țînuse să umble și Mitea cu colinda.

Veniseră de la Cotroceni, pe la începutul lui decembrie, împreună cu trupul de oaste al clucerului Radu Buzescu. Căpitanul Caracsony, care se vindecase, îi însoțise pe sîreapul său falnic ce îi așteptase, dornic și răbdător, însănătoșirea. Își închiriase împreună cu Maria o casă întreagă, cu două odăi de dormit, un salon, o bibliotecă, odaie pentru vistavoi, bucătărie și spălătorie, pe care o locuiau singuri în curte, nemaiavînd încredere în gazde după nenorocirea din duminica aceea însîngerată. Era casa de zestre a fetei încă nemăritate a unui neguțător înstărit.

De îndată ce auzea larmă în curte, Maria alerga nerăbdătoare la fereastră, dornică să audă și să vadă pe micul toboșar. Numai că deși primise colinda multor oșteni și băieți din tîrg, ceata lui Mitea încă întîrzia să sosească. Pișta băgase de seamă nerăbdarea Mariei și zîmbea cu înțelegere, ceea ce o făcu pe Maria să se îmbujoreze la față. În cele din urmă mărturisi deschis bunului ei prieten cît de mult îi intrase în suflet orfanul cel isteț, frumușel și lipicios :

— Începe să-mi fie teamă și rușine, dragă Pișta-baci, de slăbiciunea mea pentru micuțul Mitea. Mi-e frică să nu mă dau de gol în fața oștenilor cu apucăturile mele de mamă și să ghicească pînă la urmă cu cine au de a face.

— Fii pe pace, Măriuca, tuturor oamenilor, femei sau bărbați, le sînt dragi copiii, mai ales cînd sînt deștepți și drăguți ca Mitea.

— Asta o știu și eu, prea bine, dar eu întrec orice măsură. Țin la el mai mult decît o mamă adevărată. Nu numai că-i caut toată ziua în coarne și îl dădăcesc mereu, dar am ajuns să-mi prigonesc oștenii din pricina lui. Mereu mi se năzare că toboșarii lui îl nedreptățesc și îl zădărăsc. Tare mi-e teamă că o să mă dau de gol și atunci totul va fi pierdut...

— N-ai de ce să te temi, Măriuca. Îți repet : toți oamenii au slăbiciuni pentru copii. Acum să-ți spun ce-am aflat de la postelnicul Preda despre mersul răscoalei lui Mihai-vodă.

— Te ascult cu plăcere, zise Maria.

Afară în curte se auziră colindători, și Maria alergă la fereastră. De astă dată se auzi glasul pițigăiat al dragului ei Mitea, care sta în primele rînduri ale cetei sale, așa ca să fie văzut de ocrotitorul său, căpitanul cel duios. După ce sfîrșiseră de urat și pușcat, colindătorii fură poftiți în casă, căpătaseră cîte un ban de argint, fură ospătați cu bucate alese și încălziți cu vin fiert și îndulcit. Maria își ținea copilul de suflet lîngă dînsa și îl copleșea cu bunătăți, mîngîieri și alintări. I-a spus vătășelului să nu ia tot tîrgul în răspăr, căci e frig tare și pot răci cei mai plăpînzi dintre toboșari. Vătășelul i-a făgăduit, fără prea multă plăcere, că așa va face.

După plecarea colindătorilor, Maria îl rugă pe Pișta să-i vorbească despre mersul răscoalei lui Mihai-vodă.

— Viteazul domn al Țării Românești este pus pe fapte mari, începu Pișta destăinuirile. Vrea să lovească năprasnic și în multe locuri, în coasta împărăției otomane și în spatele cîmpului de bătaie al turcilor ce înaintează spre Evropa, spre a zăticni Țarigradul și mersul războiului din preajma Vienei. După puternica lovitură ce i-a dat-o, acum o lună și jumătate, la Giurgiu și, de curînd, la București, unde, după cum știi, i-a ucis un emir și i-a nimicit două mii de oșteni aleși, Mihai-vodă a trecut în luna decembrie la noi lovituri împotriva păgînului. Astfel, la 10 decembrie, domnul l-a trimis pe Albert Kiraly, cu trupul său de oaste ardeleană, asupra Cetății de Floci, de pe malul

Dunării, de la miază-noapte de raiaua Brăilei. Printr-un atac fulgerător, ardelenii au cucerit cetatea, au aprins-o și au ars-o pînă la temelii.

Cinci zile mai tîrziu, Mihai-vodă, în fruntea unei oști de munteni, a lovit puternic cetatea turcească de la Hîrșova, apărată de șapte mii de săbii. Turcii i-au întîmpinat pe români chiar pe apa înghețată a Dunării. S-a dat o bătaie crîncenă, cu pierderi grele din amîndouă părțile. Românii începură să șovăie, din pricina mulțimii de morți și răniți, cînd domnul Mihai, în fruntea unui polc de călăreți cu cai proaspăt potcoviți, ce nu lunecau, a lovit din coastă armia turcească și, tăind și lovind de-a-ncălare, a pus-o pe fugă. Sub zidurile cetății, s-a dat o nouă bătălie și, conduși cu îndrăzneală și iscusință de domnul Mihai, românii au cîștigat biruința. După care au aruncat în aer zidurile cetății și s-au întors pe gheață în țară, ducînd cu dînșii pradă de război bogată.

— I-a lipsit pe turci de una dintre cele mai puternice cetăți de pe Dunăre, băgă de seamă Maria.

— Așa este, încuviință Pișta, cetatea Hîrșovei stăpînea navigația spre mare. După o săptămînă de odihnă, Mihai a trecut, din nou, Dunărea pe gheață și a lovit o altă cetate turcească însemnată, cea din preajma tîrgului Silistra, din Dobrogea. După două zile de lupte îndîrjite, cetatea a căzut, a fost aruncată în aer, iar tîrgul a fost dat pradă focului. Toate aceste izbînzi au băgat spaima în turcii din tîrgurile de pe malul drept al Dunării, care au fugit și s-au ascuns în munții Balcani, păgubind mult împărăția turcească. Sultanul Murad al II-lea s-a mîniat cumplit auzind de loviturile îndrăznețe și dureroase date împărăției și oștilor sale și se pregătește să-și trimită urdiile împotriva Țării Românești. Trebuie să ne așteptăm că și noi, cei din Videle, vom pleca din nou pe cîmpul de bătaie, încheie Pișta destăinuirile. Apoi, fiind tîrziu, merseră fiecare în odaia lui spre a pune capul pe pernă, în puținele ceasuri ce mai rămăseseră pînă la ziuă.

Dimineața, cînd Maria trecu pe la toboșari să-și vadă protegutul, Mitea nu era în front. I s-a spus că are fierbințeli și a rămas în dormitor. Cuprinsă de teamă și negre presimțiri, alergă într-un suflet la micul ei toboșar. Ședea

în patul lui cu saltea din foi de porumb cu cerga pînă la vîrful nasului, tușea și asuda.

Maria trimise îndată pe Durdă să pregătească o sanie. Cînd acesta se întoarse, Maria îl îmbrobodi cu grijă pe băiețel, îl înfășură în două cergi de lînă. Apoi trimise pe Durdă după doftoroaie. Pînă la sosirea ei, fierse o cană cu lapte, bătu un gălbenuș de ou și îl turnă în cană, împreună cu două măsuri de miere. Apoi dete laptele fierbinte băiatului să-l bea. Mitea îl sorbi cu plăcere, pe îndelete, și tusea i se mai liniști un pic.

Peste un ceas, sosi și doftoroaia tîrgului, despre care se spunea că-și cunoaște bine meșteșugul. Aceasta duse mîna la fruntea și pe pieptul bolnavului și văzînd că are fierbințeli, și-a desfăcut basmaua cu leacuri și i-a cerut gazdei un ibric cu apă și miere de albine.

— Ce leac vrei să-i dai, babă Filofteia ? o întrebă Maria.

— Îi dau o fiertură de siminichie, scoarță de stejar, muguri de brad și foi de izmă, îndulcită cu multă miere de albine. Copilul are fierbințeli destul de mari, iar la noapte o să aibă și mai mari. Fiertura o să-i mai taie din fierbințeală. Îi mai dă și alt leac.

După vreo două ceasuri de canoneli, micul toboșar adormi înfrînt de suferință și de zăduful din piept. Baba îi spusese gazdei că nu poate să mai stea, căci o așteaptă un alt bolnav, dar îi lăsase mușțar destul pentru a-i face băiatului băi pînă a doua zi. Să schimbe mușțarul din trei în trei ceasuri. Înainte de a-l schimba să lase bolnavul neînfășat vreun sfert de ceas, ca să se răcorească și să se liniștească.

Afară se întunecase de mult și viscolea. Printre urletele crivățului se amestecau cele ale lupilor cari se opriseră la marginea tîrgului, așteptînd să adoarmă gospodarii, după care să-și încerce norocul printre cotețe ori grajduri prost zăvorîte, sau bortelite, ori să se mulțumească doar cu mirosul de sînge cald și să-și lingă botul de poftă.

Obosită de îndelungata ei veghe, Maria ațipise. Se trezi repede în tusea chinuită și plînsetele băiețelului, care răsufla și se îneca des. Pipăi pe frunte și pe piept copilul. Frigea ca un cuptor încins. Îi scoase fețișile și-l lăsă nițel să se răcorească. Apoi îi dete cîteva linguri de vin fiert,

dres cu miere. Dar Mitea nu se liniștea, răsufla greu, tușea, se îneca și plîngea, înspăimîntat de ceea ce se petrecea cu dînsul.

Primul gînd al Mariei fu să-l trimită din nou pe Durdă după doftoroaie și s-o aducă la copil, cu orice preț. Dar se răzgîndi, chiar în clipa cînd se pregătea să strige după vistavoi. De ce s-o poarte prin viscol pe biata bătrînă? Mai ales că abia plecase. Băi de mușchi și vin fiert poate să-i facă și dînsa, fără ajutorul doftoroaiei. Și sări de pe scaun și, fără să-i mai strice somnul lui Durdă, care umblase destul prin ger și viscol, mai fierse o cană de vin pe care îl drese din belșug cu miere.

Apoi trezi cu clătineli line pe dragul ei Mitea, îi schimbă cataplasmele și îi dete să bea o cană întreagă de vin fierbinte. După care îl mîngîie, îl alintă și îl vîrî sub cergă.

Mitea se liniști pentru cîtăva vreme. Maria aţipi din nou, dar nu-i fu dat să se hodinească un pic, căci copilul începu iarăși să plîngă, urzicat de mușchi, înăbușit de tuse și dogorît de arșița din piept. Cînd se domoli, Maria părăsi scăunelul de veghe. Acum nu se mai certa singură pentru slăbiciunile ei de muiere, pentru că simțea ca o adevărată mamă și era chiar, în acele clipe, o adevărată mamă.

XIV

Urmașii lui Gengis-Han

În seara zilei de 11 ghenarie 1595, la cină, Pișta, care abia se întorsese din tabără, îi spuse Mariei:

— Ceea ce ne așteptam să se întîmple, s-a întîmplat: poimîine pornim spre Giurgiu, pentru a ne bate iar cu oștile dușmane. Acum un ceas, am primit poruncă de la Mihai-vodă să fim gata de luptă. Sultanul a pornit de acum oștile sale împotriva Țării Românești, țintind să-l doboare din scaun pe domnul Mihai și să pună la cîrma

țării, împotriva vrerii norodului, o slugă prea plecată, pe Bogdan Beizade, fiu al lui Iancu-vodă Sasul.

— Era de așteptat, zise Maria. Padișahul și împărăția sa au primit destule lovituri peste bot, ca să-i mai rabde pe cei din „cuibul de viespi din Carpați" cum au botezat de mult vizirii țările românești. Unde se află acum oștile dușmane ?

— Una, urdia hanului Ghirai, de 30 de mii de tătari, care a fost retrasă de pe cîmpul de bătaie din Ungaria, a trecut Dunărea pe gheață, la Vidin, și se îndreaptă, după cum a aflat Mihai-vodă, spre Giurgiu, prădînd și pustiind totul în calea ei. Cealaltă, oastea de 13 mii de turci, sub porunca lui Mustafa, pașa din Rusciuc, se pregătește să treacă Dunărea, spre a se uni, lîngă Giurgiu, cu urdia lui Ghirai și a porni împreună asupra lui Mihai-vodă.

— Unde se află Mihai-vodă acum ?

— În satul Hulubești, la mijlocul drumului dintre București și Giurgiu, unde a fost făcută tabără și se rînduiește pentru luptă. Armia noastră, a fraților Buzești, are poruncă să meargă spre Giurgiu și să treacă în avangarda oștii lui Mihai-vodă de la Hulubești, întîmpinînd pe tătari înainte ca aceștia să se unească, în preajma Giurgiului, cum am mai spus, cu turcii lui Mustafa-pașa. Mîine avem zi de pregătire pentru marș și pentru luptă.

— Foarte bine că nu ne pripim. Trebuie să ne pregătim temeinic pentru înfruntarea cea mare, fu de părere Maria.

— Trebuie să-ți dau o veste bună : postelnicul Preda mi-a dat sub poruncă un polc de roșiori, în care intră și scadronul tău. După cum vezi, de acum încolo sînt nu numai tatăl tău, ci și comandirul tău de polc.

Maria sări de pe scaun, într-o izbucnire de bucurie, și îl sărută pe amîndoi obrajii pe noul ei comandir și strigă :

— Să-mi trăiești, cinstite comandire, și să ne duci curînd la izbîndă :

Pișta o sărută pe frunte și spuse :

— Trebuie să încheiem socotelile cu gazda noastră, pentru că plecăm pentru totdeauna din Videle. Micul tău toboșar e bine, nu-i așa ? Ține la drum ?

— E bine, dar e mai sănătos să meargă în chervan. N-a avut mare lucru. M-am speriat de pomană.

— Va face războiul cu noi. Oare-i drept să-i primejduim viaţa ? întrebă Pişta.

— N-avem ce face. E mai ferit la noi, în coada lui de toboşari, decît în Videle, sau în altă parte, în calea năvălitorilor. În afară de asta, unde să-l lăsăm şi cui să-l dăm în grijă ? Apoi se pune întrebarea : ar dori, sau ar primi el să ne părăsească ? Fără îndoială că nu. Dar eu, ce m-aş face fără dînsul ? M-am obişnuit cu el şi ţin la dînsul ca la un copil născut de mine.

— Ai dreptate, o întări Pişta.

A doua zi a început o forfotă neobişnuită în tabără. S-au ascuţit săbiile şi lăncile, s-au frecat ţevile sineţelor şi tunurilor, s-au reparat roţile, s-au uns osiile, s-au împărţit muniţiile, corturile, cergile, blănurile şi hrană pentru două zile, s-au luat fel şi fel de măsuri legate de plecarea unei oşti de mai bine de zece mii de oameni, călăreţi, tunari, pedestraşi, căruţaşi şi meseriaşi. Căpitanii, hotnogii şi staroştii trepădau tabăra peste tot, veghind, îndrumînd, îndemnînd, bruftuluind şi împărţind porunci scurte şi repezite, pentru ca nimic din ceea ce era de trebuinţă pentru o oaste pe picior de război să nu fie lipsă, uitat sau trecut cu vederea.

Înainte de căderea nopţii, întreaga oaste era adunată şi aştepta venirea capului ei, postelnicul Preda Buzescu şi a ajutoarelor sale, fraţii săi Radu şi Stroe, spre a vedea dacă armia este gata de drum şi de luptă. Aceştia n-au întîrziat să vină şi să cerceteze, cu ochii lor de oşteni încercaţi, oamenii, caii şi sculele de luptă, arătîndu-se mulţumiţi de ceea ce văzuseră. După aceea au dat citire chemării către ţară şi norod a lui Mihai-vodă, în care se arăta că „intră în ţară sabie de turci şi tătari şi să saie toţi ca unul împotriva păgînului". Apoi oştenii au fost trimişi să cineze şi să se culce devreme, urmînd a porni la drum în revărsatul zorilor.

În dimineaţa zilei de 13 ghenarie 1595, la două luni în cap de la acel 13 noiembrie 1594 cînd a început răscoala românilor conduşi de Mihai Viteazul împotriva împărăţiei otomane, armia Buzeştilor porni pe şleaul cel mare al Giurgiului, spre a întîmpina cu fier şi foc pe năvălitorul păgîn. Tîrgul Videle vuia prelung de atîta larmă de omenet, zăngănit de arme, tropot de cai şi huruit de

roți. Tineri și bătrîni, copii și muieri, îmbrăcați în grabă, au ieșit la porți sau pe uliță, spre a-și lua rămas bun de la aceia ce mergeau să oprească și să spulbere năvala și năvălitorii, ferindu-le de urgie pruncii, muierile, bătrînii, avutul și cinstea lor de oameni dirji și semeți.

Ca și în ziua răscoalei, cînd se îndrepta spre Giurgiu, Maria se afla la străjile de dinainte, la avangardă, cum se mai spune, ferind temeiul armiei, care mergea înșiruit pe drum, de izbiri neașteptate din partea dușmanului. Ca și atuncia, scadronul Mariei alcătuia, împreună cu alte trei asemenea unități, sita cea deasă, lată de vreo trei leghe, din fața armiei fraților Buzești, care trebuia să cearnă tot omul trecător întîlnit în cale, spre a nu îngădui să se strecoare spre grosul armiei, ce mergea buluc pe drum, iscoade sau dușmani cu ginduri ucigașe.

Către prînz, scadronul Mariei a ajuns în Botoroaga, unde cu o lună în urmă comandirul ei împărțise dreptate. Îndată ce chipeșul căpitan de roșiori a intrat în sat, a fost recunoscut, și oamenii l-au primit cu multă căldură, mulțumindu-i din nou pentru tot ceea ce făcuse pentru ei. I-au ieșit în cale și cele cinci codane necinstite de achingii cari, pentru faptele lor ticăloase, fuseseră batjocorite și spînzurați. Acum nu mai erau singure și rușinate, ci aveau fiecare alături a cîte un bărbățel. Se măritaseră a doua zi după ce primiseră zestrea strînsă din buzunarele spînzuraților. A fost bătaie mare pentru ele între flăcăii satului, iar ele și-au ales bărbați pe o sprînceană. A fost nuntă mare și tot satul a chefuit și dănțuit, căci miresele erau de acum fete bogate.

Apoi scadronul Mariei a pornit spre Giurgiu și pe la chindie a ajuns la Toporu. Înainte de a intra în sat, doi țărani au alergat într-un suflet la Maria și i-au povestit o mulțime de lucruri despre năvălitorii tătari pe cari îi văzuseră cu o zi în urmă. Maria i-a ascultat cu multă atenție și le-a mulțumit pentru știrile prețioase pe cari i le-au dat. În Toporu, căpitanul de roșiori a fost de asemenea recunoscut și salutat de oamenii din sat cărora le făcuse dreptate, cînd pedepsise pe spahiii care le jefuiseră stîna.

În acea clipă intră în sat căpitanul Caracsony, comandirul avangărzii ce ferea de loviri neașteptate armia fra-

ţilor Buzeşti. O găsi pe Maria în mijlocul sătenilor, stînd de vorbă cu ei, împreună cu ajutorul dînsei, hotnogul Răzvan. După ce schimbă şi el cîteva vorbe cu ţăranii, Pişta îi trase deoparte pe cei doi ofiţeri şi începură un mic sfat de război.

— N-o să stau prea mult aici, pentru că trebuie să trec şi pe la celelalte scadroane ale polcului meu, aflat în avangardă, zise Pişta. Ce ştiri aveţi pînă la ceasurile acestea despre duşman ?

Maria răspunse :

— Doi ţărani de aici, din sat, mi-au spus că ieri dimineaţă, cînd se aflau în apropiere de satul Cernatu de pe rîul Teleorman, au întîlnit pe drumul care vine de la Caracal şi merge, pe la Putineiu şi Vieru, spre Giurgiu, mulţime de ţărani din Cernatu fugind în căruţe sau pe jos şi strigînd : „Vin tătarii ! Ne-au aprins satul !“ Înfricoşaţi, cei doi toporeni s-au ascuns într-un tufiş de pe movila Marmora, aflată la mijlocul drumului dintre Cernatu şi Putineiu. De acolo, de sus, ei au văzut trecînd spre Giurgiu multă oaste călare tătărească, avînd în frunte doi călăreţi cu straie strălucitoare, pe cai cu fotaze aurite, înconjuraţi de căpetenii, de asemenea, în straie strălucitoare.

— Era, fără îndoială, hanul Ghirai şi nepotul său mîrza Selim, însoţiţi de căpeteniile urdiei tătăreşti, spuse Pişta. Acum trebuie să fi făcut tabără în apropiere de Giurgiu, unde are întîlnire cu Mustafa-paşa. Şi ce-au mai spus cei doi toporeni ?

— Că au trecut multe mii de călăreţi tătari, urmaţi de o mare mulţime de bărbaţi şi femei robiţi de tătari, legaţi cu funii şi loviţi cu bicele. Toată ziua s-au scurs oşti tătăreşti pe şleaul Giurgiului.

— E şi firesc : erau doară treizeci de mii de tătari în cap, aşa cum vorbesc şi ştirile care le are domnul Mihai. Şi ce au mai spus cei doi ţărani ?

— Că au stat pînă ce s-a întunecat şi apoi s-au reîntors la ai lor, în Toporu.

— Alte ştiri mai aveţi ? întrebă căpitanul.

— Da, mai am eu, răspunse hotnogul Răzvan. Un ţăran care a fugit din Putineiu mi-a spus că în sat au rămas o mulţime de oşti tătăreşti cari au făcut tabără, au săpat băşti şi au pus străji.

— Asta este o ştire foarte preţioasă, fu de părere Pişta. Înseamnă că grosul urdiei tătăreşti a făcut tabără lîngă Giurgiu şi şi-a împins avangărzile pînă la Putineiu.

Maria scoase charta şi măsurînd numărul de ţoli pînă la Putineiu spuse :

— Pînă la Putineiu sînt trei leghe. Pînă unde să împingem cercetaşii noştri ? Unde se va opri înaintarea scadronului meu ?

Pişta chibzui un timp, după care răspunse :

— În curînd va sosi şi grosul oastei noastre, care va înnopta aici, la Toporu, unde va face tabără. Asta înseamnă că tot polcul meu, care formează avangarda, va trebui împins cu o leghe, o leghe şi jumătate înspre avangărzile duşmanului, cari se află la Putineiu şi împrejurimi.

— Deci scadronul meu va merge pînă la satul Tomuleşti, care se găseşte la jumătatea drumului dintre noi şi avangărzile duşmanului, zise Maria.

— Da, pînă acolo, zise Pişta, după ce privise charta. Pe linia aceea va fi şi restul avangărzii noastre. Vei împinge străji înaintate care să vegheze în timpul nopţii.

— Eu zic că ar fi bine să trimitem la noapte o ceată de cercetaşi destoinici, care să ne prindă o limbă-două de la tătari, de la care vom putea afla multe despre avangarda tătărească de la Putineiu, propuse Maria.

— Tocmai asta voiam să cer şi eu, zise Pişta. Trimite nişte oameni isteţi, care să ne facă treabă bună. Pînă la căderea întunericului mai sînt vreo două ceasuri, aşa că scadronul tău are vreme să ajungă pe lumină, la Tomuleşti. Acum trebuie să plec, ca să stau de vorbă cu celelalte scadroane aflate în avangarda armiei fraţilor Buzeşti de la Toporu, care, la rîndul ei, este avangarda oastei lui Mihai-vodă, aflată la Hulubeşti.

Umbrele serii se lăsau peste bărăganul cel nesfîrşit, neted ca în palmă, cu aşezări şi ogoare puţine, cînd scadronul Mariei a ajuns în sătucul Tomuleşti, aflat, ca toate satele de cîmpie, pe o dîră subţire de apă, care aici se numeşte Pîrîul Porumbenilor. După ce făcu tabără chiar în sat, adăpostind caii în grajdurile ţăranilor şi oamenii în pătulele din ogrăzi şi după ce puse străji în jurul satului şi, ceva mai departe, în cîmp spre duşman, Maria trimise două iscoade spre Putineiu. Aceştia luară cu dînşii o

călăuză din sat și, înainte de a se lumina de ziuă, se întoarseră cu vînat bun : două limbi dușmane. Nu erau tătari, ci greci care erau în slujba oastei lui Ghirai. Îndată ce Maria schimbă cîteva cuvinte cu prinșii, cărora le făgăduise că nu li se va clinti nici măcar un fir de păr din cap dacă vor spune tot ce știu, iar de nu, va fi vai și amar de ei, își dete seama că cei doi călăreți făcuseră o treabă bună : cei doi palicari fuseseră folosiți de oamenii lui Ghirai ca chelari și ca tălmaci. Erau deci oameni cari știau multe, mai ales despre numărul oștenilor și cailor din oastea tătărească de la Putineiu. După multe și meșteșugite întrebări, Maria a aflat că la Putineiu și în împrejurimi se aflau cam cinci mii de săbii, care erau străjile dinainte, adică avangarda urdiei lui Ghirai, urdie ce se află, așa cum i-au spus prinșii, în tabără, la jumătate leghe de Giurgiu.

Aceste prețioase știri fură trimise îndată, prin olac călare, căpitanului Caracsony. Căpitanul primise și de la alt comandir de scadron o știre asemănătoare, ceea ce însemna că este o știre adevărată. Drept urmare, el merse îndată la postelnicul Preda Buzescu și îi aduse la cunoștință prețioasa știre. Acesta își chemă la sfat de război pe frații săi și ceilalți căpitani de frunte din armia sa. Dat fiind faptul că avangarda română avea în față o avangardă dușmană mult mai puțin numeroasă, s-a hotărît atacarea neîntîrziată a oastei tătărești de la Putineiu și din împrejurimile acelei așezări. S-a trimis îndată, la Mihai-vodă, la Hulubești, aghiotantul postelnicului, cu gvardie de trei oameni, cu scrisoare prin care se arăta hotărîrea luată de sfatul de război al armiei fraților Buzești și se cerea ca domnul să trimită întăriri pentru ca, după înfrîngerea avangărzii tătărești, să se izbească și grosul armiei lui Ghirai, din preajma Giurgiului, înainte de a sosi Mustafa-pașa. Aghiotantul urma să arate lui Mihai-vodă pe larg tot ce s-a vorbit la sfatul de război de la Toporu și fusese învățat de postelnic cum să-l încredințeze mai bine pe vodă că s-a ivit o împrejurare osebit de prielnică de a se da urdiei lui Ghirai, de la bun început, o lovitură năucitoare, dacă se lucrează repede, adică dacă se trimit întăriri de îndată.

Ţinînd seamă de această lovitură ce urmă după înfrîngerea avangărzii duşmane, sfatul de război de la Toporu mai hotărîse să se atace oastea de la Putineiu numai cu şase mii de săbii, restul de patru mii, sub porunca lui Stroe Buzescu, rămînînd în pîndă, în rezervă, cum se mai spune. A rămas în pîndă şi polcul de călăreţi al lui Caracsony care fusese în avangardă şi care rămînea pe loc, spre odihnă.

Îndată ce s-a spart sfatul de război, postelnicul Preda Buzescu şi clucerul Radu au rînduit de luptă cei şase mii de oşteni, din care două mii erau călăreţi, iar patru mii erau ferentari, adică pedestraşi. La prînzişor, pregătirile erau terminate şi armia a plecat din Toporu spre Putineiu, unde a ajuns pe la amiază. Călăreţii au învăluit pe stînga şi pe dreapta oastea tătărască de pe cîmpia Putineiu, iar ferentarii au atacat din faţă, sprijiniţi de tunari. Tătarii nu aveau decît oaste călare, lupta pe jos fiind dispreţuită de neamul lor de năvălitori crescuţi pe stepe nesfîrşite, pe care nu le poţi bate cu piciorul. De aceea ei au răspuns la atacul ferentarilor cu şarjă călare, adică au năvălit pe cai sau pe sub burta cailor, crezînd că pedestraşii români vor fi o pradă uşoară pentru ei. Numai că tătarii cei meşteri la călărie s-au înşelat amarnic, căci ferentarii au primit poruncă să ţintească şi să tragă cu sinetele şi archebuzele lor nu în călăreţi ci în cai, aşa că în curînd o bună parte din călăreţi s-au trezit pedestraşi fără voie. În acelaşi timp, tunarii au tras în plin în rîndurile dese ale atacatorilor porniţi la şarjă, doborînd cai şi călăreţi cu nemiluita. Foarte curînd o mare parte din tătari s-au trezit călăreţi fără cai, aşa că au fost pradă uşoară în mîinile ferentarilor, care ştiau să taie bine în lupta pe jos, în vreme ce tătarii se pricepeau să taie ca lumea doar din fuga cailor. A fost un măcel crîncen, care a adus spîrcuirea unui mare număr de tătari. Prăpădul a fost şi mai mare, cînd călăreţii fără cai au fost loviţi în coastă, din stînga şi din dreapta, de către călăreţii români, cari le-a dat o lecţie straşnică de tăiere din fuga calului pedestraşilor fără voie.

Lovită în acest chip, avangarda tătarilor de pe cîmpul de la Putineiu a fost nimicită în mare parte şi pusă la fugă. Cei care n-au pierit sau care nu s-au dat prinşi au alergat, ca scăpaţi din tun, spre grosul urdiei tătăreşti şi s-au oprit la Stăneşti.

În timpul nopții s-au trimis iscoade la dușman și s-a aflat că hanul Ghirai a trimis îndată la Stănești pe nepotul său, mîrzacul Selim, cu multă tătărime, care a tot venit pînă la ziuă. A doua zi, în după amiaza lui 15 ghenarie, au sosit și întăririle românești trimise de domnul Mihai : un trup de oaste de două mii de săbii, sub porunca lui Radu Calomfirescu.

S-a făcut îndată un sfat de război, într-o casă mai acătărei din Putineiu, prin care să tocmească planul de bătaie pentru atacul ce trebuia dat, fără întîrziere, a doua zi, duminecă 16 ghenarie. Primul care a luat cuvînt a fost comandirul armiei fraților Buzești, postelnicul Preda. Întrebarea ce se pune este dacă să se înceapă bătălia a doua zi, la 16 ghenarie sau peste două zile, adică la 17 ghenarie. Părerea lui, a postelnicului, este ca să se bată fierul cît e cald, și să izbească tătarii a doua zi, cît ei mai sînt încă buimaci de pe urma loviturii primite la 14 ghenarie, la Putineiu. Ce părere au cinstiții căpitani de față aflători ?

Frații lui Preda fură de părere ca bătălia să se dea cît mai curînd cu putință, adică a doua zi, la 16 ghenarie. Radu Calomfirescu a spus că oamenii săi abia au sosit la Putineiu și că ar fi bine dacă atacul s-ar da peste două zile, adică la 17 ghenarie.

Postelnicul Preda Buzescu a luat din nou cuvînt și a spus că deși oștenii lui Calomfirescu făcuseră un drum de o poștă și jumătate, o zi și jumătate de hodină este îndestulătoare, mai ales că împrejurările prielnice cer lovirea dușmanului înainte de a-și veni în fire. Radu Calomfirescu a spus că de vreme ce cele mai multe păreri sînt de partea postelnicului, va fi și el de partea domniei sale.

Apoi Preda Buzescu arătă care este planul de luptă întocmit de dînsul și frații săi. Planul pornește de la învățămintele ce au fost trase cu prilejul bătăliei de la Putineiu. Cari sînt aceste învățăminte ? Că tătarii hanului Ghirai se bat într-un chip aparte, după o tactică cu totul alta decît aceea a oștilor evropene și a celor turcești. Tătarii lui Ghirai au un fel de luptă învechit, folosit cîndva cu roade bogate, de strămoșul lor, marele Gengis-han, cînd nu se descoperise încă, în Evropa, praful de pușcă. Acest fel de luptă a fost de asemenea folosit de alt mare strămoș al hanului Ghirai, faimosul Tamerlan, acum două sute de

ani, cînd abia se descoperise praful de pușcă și armele de foc făceau primii pași în istoria războaielor. Scurtă vreme după Tamerlan, după cît știu și cei de față aflători, împărăția hanilor s-a prăbușit, tocmai datorită faptului că aceștia n-au ținut seama de ivirea armelor de foc. Tactica tătarilor se întemeia pe atacuri cu mare iuțeală, date de cei mai bun călăreți din lume, străluciți mînuitori de arme albe și arcuri, împotriva unor călăreți dușmani mai puțin iscusiți, sau împotriva gloatelor întrarmate cu suliță, săbii sau săgeți. Odată cu ivirea armelor de foc, iuțeala și iscusința în luptă călare nu mai făcea mare lucru în fața tunului, a archebuzei și a sînetei. Acest lucru s-a văzut limpede și în bătălia de la Putineiu.

Așa stînd lucrurile, părerea lui, a postelnicului Preda Buzescu, este de a se folosi, a doua zi, în bătălia de la Stănești, aceeași tactică ce s-a folosit la Putineiu. Asta înseamnă că atacul se va da cu ferentari, sprijiniți de tunari, iar călărețiii vor fi ținuți la pîndă, gata să izbească în clipa potrivită. Firește, ca măsură de prevedere, se va trece în pîndă o rezervă generală cuprinzînd cîteva polcuri de călăreți și ferentari, spre a fi folosiți numai în împrejurări grele, cînd intrarea ei în luptă este de neînlăturat. Atacul ferentarilor va trebui sprijinit puternic cu arme de foc. De aceea, se va împinge în rînd cu ei toți archebuzierii și purtătorii de sînețe și, foarte aproape de linia întîia, se vor împinge, la loc potrivit, cea mai mare parte din tunari. Treaba ferentarilor va fi desăvîrșită, la vremea potrivită, de către călărețiii din pîndă.

Toți căpitanii aflați la sfatul de război de la Putineiu și-au dat seama că au în față un plan de luptă bun și și-au dat consimțămîntul lor la punerea lui în viață.

După sfatul de război de la amiază, oastea a căpătat hodină pînă a doua zi dimineață, cînd urma să înceapă a doua bătălie cu urmașii lui Gengis-han, avînd grijă să se pună străji puternice către dușmanul de la Stănești.

În dimineața zilei de duminică 16 ghenarie, armia Buzeștilor a pornit, împreună cu cea a lui Calomfirescu, rînduită pentru luptă, spre Stănești, așezare ce se afla la două leghe, spre răsărit de Putineiu. În mai puțin de două ceasuri, românii au ajuns în apropiere de oastea tătărască,

ce avea tabăra pe cîmpul din preajma satului. Străjile dinainte ale tătarilor au aprins îndată căpiţe de fîn în semn de primejdie şi au sunat din cornuri pregătirea pentru luptă. În mai puţin de un sfert de ceas călăreţii tătari s-au rînduit pentru bătaie.

Aşa cum se hotărîse la sfatul de război, în faţa oastei româneşti mergeau ferentarii, împreună cu archebuzerii şi purtătorii de sîneţe, pe lături şi, ceva mai în spate, tunarii, iar mult în spate şi pe lături, călăreţii. Cînd românii au ajuns la un sfert de milă de oştile duşmane, primele valuri de călăreţi tătari au pornit la şarjă, într-o goană nebună, spre dînşii, semn că încăpăţînatele căpetenii tătăreşti nu învăţaseră nimic din înfrîngerea de la Putineiu. Îndată tunarii de pe lături au început să împroşte cu ghiulele rîndurile cele dese ale călăreţilor şi să taie pîrtii largi şi adînci. Cînd călăreţii au ajuns în galop la vreo sută de stînjeni de primele rînduri ale ferentarilor, archebuzele şi sîneţele, îndreptate spre cai, au rărit şi mai mult rîndurile călăreţilor, prefăcînd pe mulţi dintre ei în pedestraşi fără voie, pe cari ferentarii i-au tăiat lesne cu săbiile, ori i-au străpuns cu suliţele. Cu toate acestea, călăreţii veniţi din spatele celor descălecaţi au culcat la pămînt primele rînduri ale ferentarilor. Ceilalţi pedestraşi români din spate au întîmpinat cu sîneţe, prăjini şi arcane valurile de strănepoţi ai lui Tamerlan, doborîndu-i din şa şi întrecîndu-i la lupta pe jos cu sabia şi suliţa. Bine ajutaţi de tunari, cari făcuseră prăpăd în rîndurile călăreţilor atacatori, ferentarii, deşi avuseseră pierderi grele, n-au dat nici un pas înapoi şi au luptat dîrji şi neclintiţi cîteva ceasuri bune, umplînd cîmpul de bătaie cu leşuri tătăreşti ori cu călăreţi fără cai.

Cînd urdia tătărască era mai mult pe jos decît călare, a fost lovită în coaste, din stînga şi din dreapta, de către călăreţii români. Aceasta a însemnat sfîrşitul atacatorilor tătari. Cîmpul s-a umplut cu leşurile lor, iar cei ce au rămas vii s-au dat prinşi, în vreme ce ceilalţi, cari rămăseseră în şa, au întors spatele înspăimîntaţi şi au fugit mîncînd pămîntul spre Scărpăteşti, lîngă Giurgiu, unde se afla Ghirai cu restul armiei sale. Cîmpul gemea de tătari morţi sau răniţi, în vreme ce sute şi sute de prinşi erau mînaţi în spate, spre Putineiu. După vreo jumătate de zi

de lupte crîncene, urdia tătărască de la Stănești era înfrîntă, decimată și pusă pe fugă. Capul ei, nepotul hanului, mîrzacul Selim, zăcea mort, bocit de vistavoiul său, între mormanele de leșuri tătărești. Văzîndu-l, Maria spuse împăcată : „Un satrap mai puțin !"

Polcul de călăreți al căpitanului Caracsony, care nu luase parte la bătălia de la Putineiu, s-a bătut în schimb, din plin, în luptele de la Stănești. După ce a făcut prăpăd în rîndurile călăreților tătari fără cai, a urmărit pe cei care daseră bir cu fugiții și galopau nebunește, cu cei mai buni cai din lume, înapoi spre tabăra lui Ghirai de lîngă Giurgiu. Călăreții lui Pișta n-au putut doborî prea mulți dușmani, căci fugarii călăreau pe bahmeți, cai vestiți de rasă tătărască, greu de prins din spate. Cînd românii au ajuns la o milă spre răsărit de Stănești, la satul Ghizdaru, au dat, într-o adîncitură din preajma satului, de o adevărată Vale a Plîngerii. În văzduhul de sticlă, înțepenit de gerul cel năpraznic ce bîntuia întinsul alb și înmărmurit, se înălțau vaiere, bocete și tînguiri prelungi, ca un cor cutremurător de procleți sau de osîndiți la galeră. Pișta și Maria își ațintiră privirile spre acele locuri lovite de blestem și rămaseră îngroziți de ceea ce le vedeau ochii. Un puhoi de stihii străvezii și zdrențăroase potopise valea și se tîra ca o jalnică gloată de milogi, mînată cu lovituri de cnut și răcnete sălbatice de către niște diavoli cu ochi piezișI, obraji țuguiați și fețe gălbejite.

— E convoiul de robi de care ne-au vorbit deunăzi cei doi toporeni, strigă Maria îngrozită de ceea ce vedea. Sînt cîteva mii. Să-i mîntuim pe dată de chinuri și să pedepsim cum se cuvine pe ticăloși !

— Așa vom face, fetico, zise Pișta cu glas hotărît. Ne lăsăm păgubași de călăreții fugari.

Cîteva porunci scurte, și polcul lui Caracsony porni în galop, înconjură valea, tăind calea cutremurătorului prohod. Ca prin farmec, vaierul și tînguirile se potoliră, în vreme ce demonii cu bice de foc înlemniră. Nefericiții robi erau atît de uluiți de neașteptata lor mîntuire, încît nu îndrăzneau să creadă că au scăpat de iad, că frații lor români i-au smuls din lanțurile sclaviei. De aceea nu se încumetau încă să se bucure, să se îmbrățișeze, să întîm-

pine cu strigăte de recunoştinţă şi chiote de bucurie pe izbăvitorii lor. În săptămînile de neagră robie suferiseră atît de mult, încît se dezvăţaseră să zîmbească şi să se veselească. De altfel nici nu aveau puterea s-o facă, aşa erau de slabi şi de rebegiţi. Mulţi dintre ei nici nu mai aveau puterea să se ridice pe picioare şi zăceau pe locul unde istoveala şi gerul îi ţintuiseră. Alţii adormiseră pentru totdeauna pe pămîntul îngheţat.

Maria privea înmărmurită şi fără grai miile de arătări străvezii, alaiul jalnic de morţi-vii, zguduită de îngrozitoarele patimi prin care treceau fraţii ei români căzuţi pradă năvălitorilor, nefericiţii cari, vreme de două săptămîni, de cînd fuseseră robiţi, nu primiseră altă hrană şi băutură decît bulgări îngheţaţi de zăpadă, pe cari îi lingeau, din cînd în cînd, precum vitele, sarea. Foamea nemiloasă şi oboseala sleitoare îi sluţiseră şi le îmbătrîniseră cu zeci de ani, pînă şi pe fetişcanele şi băieţandrii purtaţi ca marfă de vînzare pe preţ bun la tîrgurile de robi, din răsăritul cel întunecat şi sălbatic.

Întîia grijă a oştenilor români a fost să culeagă cît mai repede zbirii cei încremeniţi cu harapnicul în mînă, ca nişte dăltuiri în jad, din ţara chitailor, din vremea înrobirii ei de către Gengis-han. Au fost legaţi fedeleş şi mînaţi, ca nişte haite de fiare fioroase, înapoi, spre Ghizdaru, unde urma să-şi primească răsplata cuvenită pentru nelegiuirile şi cruzimea lor vrednică de străfundurile pustiilor dinspre soarele-răsare. Îndată după aceasta, s-au dat robilor hrană îmbelşugată, scoasă din chervanele tătăreşti, părăsite peste tot locul. Degeraţii şi bolnavii au fost urcaţi în căruţele tătarilor şi duşi spre spatele cîmpului de bătaie, la Ghizdaru, părăsit de locuitorii săi de teama năvrapilor. Foarte mulţi dintre ei aveau picioarele putrezite de degerături şi gemeau prelung, căzniţi cumplit de moartea ce se întindea încet-încet şi neîndurătoare de la vîrful deştelor spre coapse şi restul corpului crestat de plumbii harapnicelor, cînd cădeau în brînci. După ce toţi robii sloboziţi care se mai puteau ţine pe picioare au fost ospătaţi şi lăsaţi să prindă puteri, au primit hrană îndestulătoare şi au fost îndrumaţi spre vetrele lor.

În vreme ce Pişta îşi aduna polcul şi făcea tabără la Ghizdaru, aşteptînd noi porunci de la postelnicul Buzescu,

Maria s-a dus în sat la casele unde se aflau bolnavii cei desrobiți. S-a dus acolo, în primul rînd, ca să le aline durerile și să-i îmbărbăteze pe cei cu picioarele degerate și putrezite de cangrenă, pe cari îi aștepta o moarte în cele mai cumplite chinuri, căci nimic nu-i mai groaznic decît putrezirea de viu, nici chiar durerile bolnavilor de rac.

A doua zi a început judecata sîngeroșilor mînuitori de harapnice și ucigași de oameni fără apărare. Erau cu toții treizeci și cinci. Fuseseră la început cincizeci, dar din spusele celor zece martori opriți pentru nevoile județului, întărite de mărturiile bolnavilor, cincisprezece dintre ei se purtaseră omenește cu robii, așa că fuseseră trimiși în spatele cîmpului de luptă, în taberile de prinși împrejmuite și păzite. Județul era alcătuit din doisprezece jurători, așa cum cerea *legea bătrînă*, moștenită de la strămoși. Zece jurători erau oșteni, iar doi erau țărani din Ghizdaru reîntorși la vetrele lor, împlinindu-se obiceiul pămîntului, care cerea ca în județul obștesc să intre și jurători din partea locului. Ca staroste al jurătorilor a fost ales cel ce purta rangul de căpitan și numele de Marin Butoianu. După alegere, starostele le-a luat jurămînt celor unsprezece jurători că vor judeca cu dreptate. Apoi au fost chemați cei treizeci și cinci de învinuiți. Erau spălați, curățați și ospătați. Maria le-a spus prin tălmaci că vor fi judecați după legile locurilor unde au săvîrșit faptele ce le sînt puse în sarcină. Pînă la strigarea hotărîrii județului, sînt socotiți nevinovați și vor fi priviți ca atare, așa că să nu se teamă că vor fi loviți sau batjocoriți. Cincisprezece dintre tovarășii lor, care s-au purtat omenește cu cei robiți, au scăpat cu viața și au fost trimiși în taberile de prinși. Dacă judecata va dovedi nevinovăția oricăruia dintre împricinați, acesta va căpăta dreptul la viață și se va bucura de dreptul pleanilor, urmînd a fi trimis la taberile de prinși. Nici un nevinovat nu va fi osîndit, căci toți jurătorii au jurat, după legea creștină, să judece cu dreptate și fără ură sau părtinire.

Zbirii ascultau cu uimire, nevenindu-le să creadă ce le auzeau urechile, căci o astfel de judecată ar fi părut la ei acasă, sau în taberile lor, aiureli de om scrîntit la cap, de om deliu, cum se spune în graiul lor.

XV

Doi satrapi mai puțin

După strălucita izbîndă de la Stănești, armia fraților Buzești s-a dus în satul Onceşti, aflat la jumătate de leghe, la miazănoapte de Ghizdaru și la 5 leghe, la miazăzi de Hulubești, unde se afla tabăra lui Mihai-vodă. În felul acesta, polcul căpitanului Caracsony, aflat la Ghizdaru, alcătuia străjile dinainte, avangarda armiei Buzeștilor, iar aceasta din urmă, la rîndul ei, era avangarda oștii domnului Mihai aflată în tabăra de la Hulubești. Polcul lui Caracsony avea sarcina să apere de lovituri neașteptate grosul armiei Buzeștilor, iar armia Buzeștilor în întregul ei avea menirea să ferească de lovituri neașteptate oastea cea mare a lui Mihai-vodă. Atît oștenii de la Ghizdaru cît și cei de la Onceşti se aflau la odihnă și refacere, după grelele lupte de la Putineiu și Stănești. Porunca lui Mihai-vodă era ca această odihnă să țină o săptămînă, dacă dușmanul va sta liniștit lîngă Giurgiu, la Scărpătești, unde își lingea rănile.

În seara zilei de vineri, 21 ghenarie, Pișta se întorsese de la Onceşti unde primise poruncă de la postelnicul Buzescu. Era plin de promoroacă și aproape înghețat de gerul și vîscolul din acea zi.

— Pune iute la fiert, Măriuca, niște vin și drege-l cu miere, că mi se aprind plămînii, zise Pișta, jumătate în glumă și jumătate în serios, de cum intră pe ușă.

— Să fii sănătos, bădie, zise Maria, cu mulțumire în glas, vinul te așteaptă în clocot și te roagă să-l dai pe gît. Cu ceașca, bineînțeles, căci cu bărdaca te lasă fără glas.

— Ești un adevărat geniu înainte văzător, Pythia în persoană : Adă încoace bărdaca.

Maria îi aduse oala aburindă și o ceașcă. Pișta își turnă vinul fierbinte și îl dete îndată pe gît. Apoi repetă mișcarea de cîteva ori la rînd, pînă simți că s-au topit sloiurile din sînge.

— Să trăiești o mie de ani, îi mulțumi el fiicei sale adoptive. De mîncare n-am nevoie, căci m-a ospătat domnește postelnicul.

— Cu ce veşti vii de la dînsul ?

— Gata, s-a sfîrşit bairamul ! Mîine avem pregătire de drum şi de luptă, iar poimîine, dimineaţa, pornim spre Giurgiu, pentru a izbi urdia lui Ghirai şi oastea de 14 mii de săbii a lui Mustafa-paşa.

— Cred că Ghirai n-are acum nici el mai mult de 14 mii de săbii, după pierderile grele ce le-a avut la Putineiu şi la Stăneşti.

— Aşa gîndesc şi eu. În cele două bătălii, cred că a pierdut vreo zece mii de oameni socotind morţii, răniţii şi prinşii. Deci a rămas cu 15—20 de mii de tătari.

— Dar noi cîţi oşteni am pierdut ?

— După cîte ştiu de la postelnic, am pierdut vreo trei mii de oameni morţi şi răniţi. Prinşi n-am dat, căci în amîndouă bătăliile noi am fost cei cari au înaintat, iar tătarii, cei care s-au retras.

— Deci am rămas cu vreo şapte mii.

— Cam aşa ceva. Am avut mulţi răniţi. Şi destui morţi.

— Păi o să putem noi dovedi cu cele şapte mii de săbii ale noastre cele aproape treizeci de mii de săbii ale tătarilor şi turcilor ?

— Desigur că nu. Dar nu vom fi singuri. De data asta va intra în luptă oastea cea mare a lui Mihai-vodă, al cărei număr de săbii nu-l cunosc. De asemenea, dacă va fi nevoie, vom avea şi oştenii lui Albert Kiraly alăturea de noi, cu cele două mii cinci sute de săbii cu cîte au rămas ardelenii, după luptele grele ce le-au avut la Giurgiu şi la Cetatea de Floci. Deocamdată însă, Mihai-vodă ne trimite numai cinci mii de săbii, sub porunca banului Manta.

— Asta face douăsprezece mii de oameni la un loc. Păi o să putem răzbi doar cu aceştia cei treizeci de mii de oameni ai lui Ghirai şi ai lui Mustafa ?

— Potrivit planurilor domnului Mihai, la început ne vom bate numai cu avangarda duşmanului, care nu pare să fie mai mare de 9—10 mii de oameni, după ştirile pe cari le are Mihai-vodă. Cînd vom ajunge la grosul armiei duşmane, va intra în luptă oastea cea mare a lui Mihai, care, începînd de mîine, va ţine aproape de noi. Ai înţeles ?

— Pe deplin, cinstite căpitane !, zise Maria pe un ton voit milităros. Polcul dumitale ce are de făcut ?

— Vom face parte din gărzile dinainte, din avangarda oştii lui Mihai-vodă, adică din oştile reunite ale Buzeştilor şi ale lui Manta. Întrucît polcul nostru va merge în capul acestor două oşti, vom avea sarcina de a le feri de lovituri neaşteptate din partea duşmanului. Ai înţeles ?

— Prea bine. Vom fi deci avangarda avangărzii.

— Aşa este. Orice oaste, mare sau mică, nu pleacă buluc la bătaie, ci îşi pune în faţă o strajă, care s-o ferească de întîmplări neprevăzute. Ai înţeles ?

— Am înţeles de mult. Încă de cînd tătuca şi matale făceaţi cu mine lecţii de strateghie.

— Atunci de ce îmi pui întrebări la nesfîrşit, ca un copil care vrea să ştie tot ?

— Pentru că vreau să ştiu care e esenţa ultimă a firii.

— N-ai s-o afli niciodată. Aşa ceva este peste puterea oamenilor. Călătoria pe oceanul ştiinţei este la fel ca aceea pe oceanele lumii : cînd crezi că ai ajuns la orizont, îţi apare altul în zare.

— Va să zică lumea şi ştiinţa n-au capăt, trase încheierea Maria.

— Aşa se pare, spuse Pişta. Dar să lăsăm filosofia la o parte, fetico. Mîine trebuie să ne pregătim pentru marş şi pentru luptă. Ştiu că ai avut pierderi însemnate în lupte şi că scadronul ţi s-a subţiat binişor.

— Am rămas la fel de tari, deoarece cei care au rămas au învăţat bine meşteşugul luptei, şi un om face acum cît doi.

— Asta se aplică şi la tine ?, întrebă, pe un ton hazos, Pişta.

— Nu, eu sînt tare de cap, răspunse Maria, fără şovăire.

— N-am de gînd să te contrazic, o împunse Pişta rîzînd.

— Chiar te rog să n-o faci. E părerea mea sinceră, îl dezarmă Maria.

— Să lăsăm duelul cu vorbe, şi să trecem la ce ne doare. Ne aşteaptă o luptă grea. Luptele de pînă acum au fost doar lupte premergătoare la marea bătălie pe care o plănuieşte şi o pregăteşte de mult Mihai-vodă : bătălia pentru nimicirea oştilor tătăreşti şi turceşti de lîngă Giurgiu. De fapt nu va fi o singură bătălie, ci mai multe. De aceea să iei asupra ta hrană pentru oameni şi grăunţe pentru cai pentru un şir de zile, să zicem pentru o săptămînă.

— Prea bine, cinstite căpitane, aşa voi face. Am destulă hrană şi destule grăunţe, pradă de război de la tătari.

— Atunci totul e bine. Ce-ţi face micul toboşar ?

— Sănătos, voinic. Acum e în preajma mea şi e tare bucuros. Ca şi mine, dealtfel. Dar mîine îl trimit în spate, la chervanele cu hrană şi grăunţe.

— Aşa să faci. Hai să mergem la culcare, căci mîine avem de lucru, nu glumă.

Ajunsă în odaia ei, Maria, frămîntată de grija plecării, se chinui multă vreme pînă să adoarmă. Asta n-o împiedică deloc ca a doua zi să colinde fără astîmpăr scadronul, sfătuind, îmboldind şi veghind ca să nu se uite nimic din sutele de mărunţişuri din care este alcătuit un lucru atît de mare precum este pregătirea pentru luptă.

În ziua de duminică 23 ghenarie, pe la prînzişor, polcul de călăreţi al căpitanului Caracsony porni din Ghizdaru spre Giurgiu, urmat de grosul armiei Buzeştilor şi a lui Manta, cari avuseseră tabără în apropiere, la Stăneşti. Era o zi senină de iarnă, soarele mîngîia cîmpia Dunării, iar gerul se mai muiase. Cînd a ajuns la vreo trei mile de Giurgiu, scadronul Mariei care se afla, împreună cu alte două scadroane, în capul polcului, a văzut în zare primele cete de cercetaşi călări ale tătarilor. Maria trimise îndată olac către comandirul polcului, prin care îi vestea întîlnirea cu vîrful avangărzilor duşmane şi îi cerea întăriri. Apoi dete poruncă de pregătire pentru luptă. Îndată cercetaşii s-au reîntors la grosul scadronului, în spate, şi într-un sfert de ceas scadronul era reunit şi gata de a înfrunta pe duşman care, la rîndul său, îşi strîngea rîndurile şi se pregătea de luptă. Curînd sosi şi căpitanul Carac-

sony cu grosul polcului său, pe care îl rîndui îndată pentru bătaie, după ce înştiinţase prin olac pe Buzeşti şi pe Manta că polcul său s-a întîlnit cu vîrful avangărzii duşmane şi se pregăteşte de luptă.

Căpitanul se hotărî să-l lase pe duşman să lovească întîiul, iar el să manevreze în retragere, cu grijă, fără a se lăsa prins prea adînc în luptă, pentru a cîştiga, în acest chip, timp pînă la primirea de întăriturî din spate, de la cele două armii reunite. Vreme de un ceas, căpitanul Caracsony manevră în retragere mulţumindu-se să hărţuiască pe duşman, dînd astfel timp oştilor din spatele polcului său, ce se afla în avangardă, să se desfăşoare şi să primească lupta.

Îndată ce polcul lui Caracsony şi-a împlinit menirea, s-a retras pe lături şi apoi în spate, făcînd loc grosului celor două armii româneşti reunite, a început bătălia cu avangarda tătaro-turcă. Superiori din punct de vedere numeric şi al armelor de foc, românii au străpuns rîndurile duşmanului, rupîndu-l în două. Apoi au împins în spărtură multă cavalerie care a lărgit-o, după care au început să învăluiască şi să împresoare cele două grupări duşmane. Ameninţată cu încercuirea, avangarda duşmanului s-a retras în fugă spre Scărpăteşti, aşezare aflată la o milă de Giurgiu, unde se găsea grosul oştilor tătaro-turce.

Românii i-au urmărit, cu cavaleria, îndeaproape pe fugari, lovindu-i şi tăindu-i. Cînd aceştia au ajuns, în neorînduială, în apropiere de Scărpăteşti, hanul Ghirai, înspăimîntat de fuga ruşinoasă a avangărzii sale, neavînd vreme să se rînduiască pentru luptă şi crezînd că are în faţă oastea cea mare a lui Mihai-vodă, despre care avea cunoştinţă, şi-a făcut calabalicul în grabă, părăsindu-l pe Mustafa-paşa şi „luînd calea pustiilor sale", cum s-a scris în hronici.

Părăsit de tătari şi cuprins de frică, Mustafa s-a retras în grabă, la adăpostul întunericului, spre Rusciuc, trecînd Dunărea pe gheaţă. Românii l-au urmărit, lovind şi tăind pe fugari, dar aceştia, ajutaţi de o noapte întunecoasă şi de un viscol puternic, au izbutit să ajungă la Rusciuc şi să se pună la adăpost, în cetate.

A doua zi, adică luni, 24 ghenarie, Mihai-vodă a ajuns cu armia sa la Scărpăteşti şi a făcut tabără pe locul părăsit de duşman. Îndată după sosire el făcu sfat de război spre a se hotărî calea de urmat după fuga ruşinoasă a lui Mustafa-paşa. Au luat parte la sfat căpitanii săi de frunte, fraţii Buzeşti, Radu Calomfirescu şi Banul Manta, precum şi capul trupului moldovenesc, hatmanul Balica şi capul oştilor ardelene, Albert Kiraly.

Primul a luat cuvînt Mihai-vodă. Mai întîi, el a adus laude şi mulţumiri armiei Buzeştilor şi aceleia a lui Manta, pentru strălucita şi fulgerătoarea izbîndă repurtată asupra păgînului tătar şi turc. Iscusinţa şi repeziciunea cu care au fost lovite avangărzile duşmanului au băgat groaza în hanul Ghirai care, luat pe nepusă masă, a dat bir cu fugiţii şi l-a lăsat singur pe Mustafa, care s-a retras, cu destul meşteşug, peste Dunăre şi s-a închis în cetatea Rusciucului, unde aşteaptă ajutor de la celelalte cetăţi turceşti de pe malul Dunării. Nu trebuie nesocotită voinţa de luptă şi priceperea acestui paşă care are cam 14 mii de săbii, adică ceva mai puţin decît românii, dar care poate primi întăriri însemnate, dacă i se dă răgaz pentru aşa ceva. Din această pricină, oştile româneşti aflate la Scărpăteşti trebuie să treacă Dunărea de îndată şi să lovească Rusciucul înainte ca Mustafa să primească ajutorul cerut. De aceea, Mihai-vodă crede că trecerea Dunării şi izbirea Rusciucului trebuie să se facă a doua zi, adică la 25 ghenarie. Care este părerea căpitanilor de faţă aflători ?

A luat cuvîntul banul Manta. El a spus că a avut pierderi mari cu o zi în urmă şi cu toate că vrea să ia parte la lupte, roagă să fie ţinut la pîndă, în rezervă, pînă îşi rînduieşte din nou oastea. Mihai-vodă a încuviinţat cererea banului, adăugînd că va rămîne în pîndă şi trupul de oaste al lui Stroe Buzescu, împreună cu cel al lui Albert Kiraly, cari vor fi trimise, îndată după căderea Rusciucului, în adîncul Balcanilor, pentru loviri în spatele duşmanului turc. Apoi a luat cuvînt hatmanul Balica. El a spus că moldovenii săi au fost ţinuţi multă vreme în rezervă şi de aceea primeşte cu bucurie intrarea lor din nou în lupta împotriva duşmanului păgîn.

A luat apoi cuvînt căpitanul Caracsony. El a spus că nu de mult treburile l-au purtat la Rusciuc şi a avut prilejul să cunoască bine tîrgul şi partea din afară a cetăţii. Dacă cei de faţă cred că le este folositor să afle cîte ceva din cele văzute, o va face cu plăcere.

Domnul Mihai i-a răspuns că, fără îndoială, este folositor pentru toată lumea să afle cît mai multe despre locurile unde au să lupte a doua zi.

Căpitanul Caracsony a spus că locul cel mai potrivit de trecut Dunărea este cel din dreptul satului Maroten, unde braţul Dunării este mai îngust decît în dreptul Rusciucului şi malul mai puţin prăpăstios. Satul este destul de aproape de Rusciuc, la numai două leghe. Cu privire la cetate, ea este în formă de pentagon, cu patru turnuri de colţ, trei de flancare şi un donjon larg şi înalt. Cele cinci ziduri ale cetăţii sînt înalte de şase stînjeni şi groase de două picioare şi sînt alcătuite din piatră tare de granit. Spre miazănoapte, zidul se sprijină pe malul prăpăstios al Dunării. Are o singură podişcă, cu faţa la miazăzi. În faţă şi pe lături, cetatea are un şanţ lat de cinci stînjeni, adînc şi plin cu apă. În faţa şanţului sînt două barbacane rotunde, iar în faţa lor, un lanţ de palănci înconjoară cetatea pe la răsărit, miazăzi şi apus. După cîte a putut băga de seamă căpitanul, cetatea are vreo douăzeci de tunuri. În cetate şi în întăriturile din faţa ei pot intra, după cîte a aflat de la locuitorii tîrgului, pînă la cincisprezece mii de săbii. Tîrgul se află lipit de partea de apus a cetăţii. El nu are întărituri, bizuindu-se pe ajutorul oştilor ieşite din cetate spre a-l apăra.

A luat apoi cuvînt din nou Mihai-vodă, care a adus mulţumiri căpitanului Caracsony pentru ştirile sale, care întregesc şi sprijină ştirile pe care le are domnia despre cetatea şi tîrgul Rusciuc. Toate la un loc arată că pentru a zdrobi oastea lui Mustafa-paşa nu este nevoie să se ia în piept zidurile cetăţii şi puternicile ei întărituri ce-o înconjoară, ci să se apropie pentru a lua în stăpînire tîrgul, care este cea mai mare aşezare şi cel mai mare port din partea bulgară a Dunării, la care turcii ţin foarte mult. Cînd românii se vor apropia de tîrg, gata să-l ia în stăpînire, oastea turcească îşi va părăsi vizuina ei de piatră şi va sări în ajutorul tîrgului. În acest fel, lupta se va

da în cîmp deschis, iar asta va însemna pieirea dușmanului. Deoarece căpitanul Caracsony cunoaște bine drumul către Rusciuc și împrejurimile cetății și tîrgului, polcul său, împreună cu altele, va face parte din vîrful avangărzii oastei domnești. În încheiere, Mihai-vodă a spus că hotărîrea sfatului de război de la Scărpătești de a se porni îndată la lovirea oastei lui Mustafa-pașa este bună și se potrivește cu nevoile luptei. Drept urmare, căpitanii săi sînt rugați să treacă, fără zăbavă și în chip temeinic, la pregătirea oamenilor, cailor și sculelor de luptă pentru bătălia de a doua zi.

La 25 ghenarie 1595, dis-de-dimineață, oastea cea mare a domnului Țării Românești a trecut pe gheață Dunărea, în dreptul așezării Maroten, de pe drumul Rusciucului. Ajunși în acest sat, care se află la două leghe la răsărit de Rusciuc, românii n-au mers pe șleaul cel mare ce duce, de-a lungul Dunării, în mai puțin de două ceasuri, la cetatea Rusciucului. Dacă ar fi făcut așa, turcii ar fi crezut că românii vor să lovească cetatea și n-ar fi ieșit din ea. Pentru a-i trage afară din bîrlogul lor de piatră, Mihai-vodă a hotărît să facă un ocol destul de mare pe la miazăzi de cetate și apoi să atace din spate tîrgul. Urmînd acest plan, armia română s-a lăsat spre miazăzi pînă la Nicolovo, așezare aflată la două leghe de Rusciuc, după care s-a îndreptat, rînduită pentru luptă, spre tîrg.

Maria mergea cu două din steagurile ei de călărești la un loc, de-a lungul drumului ce leagă Nicolovo de Rusciuc. Celelalte steaguri ale scadronului erau răspîndite, în cercetare, pe cîmpul din dreapta și din stînga șleaului. Maria era din nou chinuită de întrebări și îndoieli. Poruncile primite arătau limpede că se va găsi din nou în fața vechii întrebări : un țel nobil are dreptul de a se folosi de mijloace întinate ? Ca și la raiaua Giurgiului, pentru a se lovi în oastea turcă, în împărăția otomană, cotropitoare de alte neamuri, în despoții lacomi de putere, bogăție și slavă din fruntea ei, va trebui să se lovească în oameni sărmani și nevinovați, în puținul lor avut, în dreptul lor de a viețui. Căci poruncile lui Mihai-vodă arătau că pentru a sili oastea lui Mustafa-pașa să iasă din găoacea ei de piatră va trebui să se dea foc frumosului și înfloritorului tîrg al

Rusciucului pe care ea, Maria, îl cunoscuse îndeaproape, cu cîteva luni în urmă. Iat-o deci din nou în fața acelui soi de război nedorit pe care este nevoită să-l ducă, fiind singurul mijloc de a cîștiga izbînda împotriva răului. Dar oare există un război curat ? Oare războiul nu este, prin esența lui, un lucru murdar, o îndeletnicire rușinoasă a seminției omenești ? Este un lucru rușinos, fără îndoială, și trebuie privit ca atare. Dar dacă războiul îți este impus de dușmanii din afară, dacă apărarea țării și norodului îți cere să folosești un asemenea mijloc barbar, atunci trebuie să-l duci, fără șovăire. Pentru a fi cu cugetul cît mai împăcat, trebuie să-l duci în așa fel încît să pricinuiești cît mai puțină suferință mulțimilor de oameni nevinovați, prinși de furtuna războiului. Și să-l lovești pe dușman așa fel încît să-i treacă pofta de a mai cotropi pămîntul românesc.

Cu aceste gînduri se apropia Maria de frumosul și înfloritorul tîrg de pe malul Dunării. Poate că aceleași gînduri îl chinuiau și pe omul din fruntea oștii Țării Românești, bărbatul viteaz care se răzvrătise împotriva împărăției ce-și călcase în picioare legămîntul ei juruit de a trăi în pace și bună vecinătate cu țara și poporul român. Și el caută, desigur, ca bătrînii, copiii și femeile să sufere cît mai puțin de pe urma înfruntării oștii românești cu cea turcească. Prilejul acesta se ivi curînd, căci înainte ca avangărzile românești să atingă tîrgul, Mustafa-pașa deslănțui atacul în cîmp deschis, pe dealurile din preajma Rusciucului. Bătălia începu pe la amiază și ținu pînă la asfințit. A fost o luptă aprigă, dată cu dîrzenie și neînfricare din amîndouă părțile. Cumpăna izbînzii s-a înclinat cînd într-o parte cînd într-alta, pînă ce Mihai-vodă, căpitan de oaste osebit de iscusit și viteaz, dînd pildă de bărbăție și pricepere, a pornit în fruntea a trei polcuri de călărești, ultima lui rezervă, în atac, în coasta turcilor, luîndu-i în răspăr, de la apus spre răsărit și secerîndu-i ca pe niște spice. Cu oastea înfricoșată și avînd peste șapte mii de morți, Mustafa încercă să se retragă spre cetate și să se închidă în ea. Numai că Mihai-vodă prevăzuse acest lucru și îi stătu împotrivă, în apropiere de zidurile

cetății. Atunci lui Mustafa-pașa și oștii sale zdrobite nu le mai rămăseseră decît fuga pînă cînd umbrele nopții ce se lăsa îi vor scăpa de pieire.

O parte dintre fugari izbutiră să scape cu viață. Mustafa însă avu prilejul să fie trimis în raiul lui Mohamed chiar de către acei cari îl urau cel mai mult și pe care îi lipsise de tot ce aveau mai scump pe lume : Maria și Pișta. Astfel, prin vrerea soartei, stăpînul haremului din Rusciuc, care trimisese ucigaș plătit pentru a-i aduce capul roabei romînce răpită din serai, a fost pedepsit de cei ce o mîntuiseră de robie pe biata Ileana. Iată cum s-au petrecut lucrurile ce au făcut-o pe Maria să-i spună lui Pișta că multă dreptate a avut înțeleptul care a zis că marele meșter al lumii este întîmplarea.

Urmărind pe turcii fugari, polcul de călăreți ai căpitanului Caracsony a ajuns în satul Cervena Voda, pe drumul ce duce la tîrgul Kubrat. În sat, Pișta și Maria au găsit un oștean turc cu un cal falnic, cu o șa și hamuri bătute în argint și sidef. Calul era rănit și mergea șchiopătînd. Era limpede că era calul unei căpetenii turcești, dus de sluga acelei căpetenii. Pișta care știa turcește l-a luat pe oștean din scurt, iar acesta a mărturisit că este sluga credincioasă a înălțimii sale Mustafa-pașa, căruia i-a dat calul său, de un soi nu prea bun, dar oricum, nebetegit, cum era calul pașei. Întrebat în ce parte a fugit pașa și cînd anume, oșteanul a spus că pașa a încălecat calul său cam cu o jumătate de ceas în urmă și a pornit spre tîrgul Kubrat, care se află la o poștie și jumătate de aceste locuri nenorocoase pentru dînsul. Nu crede că a ajuns prea departe, căci bidiviul său e mai mult gloabă decît cal.

Auzind acestea, Pișta și Mária au pornit în galop pe urmele fugarului, pe șleaul cel mare. Curînd l-au ajuns din urmă. I-au strigat să stea, dar pașa a pus mîna pe pistol, încercînd să tragă în Pișta, care era mai aproape de el. Mai ageră în mișcări însă, Maria l-a fulgerat cu două focuri de pistol. Cînd au ajuns lîngă el, omul care pricinuise atîta jale și durere Mariei și lui Pișta zăcea neînsuflețit cu țeasta străpunsă de doi plumbi. Cînd l-a văzut Maria, amintindu-și de soarta nepotului hanului Ghirai, i-a spus lui Pișta : „Doi satrapi mai puțin !" Moartea celor doi satrapi a fost înscrisă în hronici.

XVI

În adîncul Balcanilor

În dimineața zilei de 26 ghenarie, cele două oști reunite ale lui Stroe Buzescu și Albert Kiraly au pornit pe drumul ce duce de la Rusciuc la Varna. Polcul de călăreți al căpitanului Caracsony fusese dat ca întărire stolnicului Stroe, la cererea acestuia din urmă, care avea bune păreri și strînsă prietenie cu Pișta din vremea cînd luptaseră împreună și fuseseră răniți în ziua de 13 noiemvrie 1594, cînd s-a dezlănțuit răscoala lui Mihai-vodă împotriva turcilor. De data aceasta, polcul lui Pișta n-a mai fost trimis înainte, în avangardă, ci a rămas cu grosul celor două oști reunite. Maria călărea în capul scadronului său care se afla în fruntea polcului lui Pișta. În acest fel, ea era alături de comandirul și tatăl ei adoptiv și avea prilejul să schimbe din cînd în cînd cîte o vorbă și să-și lămurească mai bine poruncile primite. Ca toate poruncile ostășești, aceea primită de Maria în ajunul plecării pe drumul Varnei era scurtă : va merge cu scadronul ei la Razgrad, tîrg aflat pe drumul Varnei, la trei poștii de Rusciuc, pentru a nimici garnizoana turcească de acolo.

— E mare Razgradul ? îl întrebă Maria pe Pișta.

— Are vreo șapte mii de suflete, în cea mai mare parte, bulgari, răspunse cu bunăvoință Pișta. Așa cum ai văzut pe chartă, tîrgul se află în valea rîului Beli Lom și este înconjurat de dealuri împădurite.

— Garnizoana turcească a tîrgului este puternică ?

— După știrile pe care le avem, nu întrece o mie de săbii.

— E destul de numeroasă pentru a ține în frîu șapte mii de bărbați neînarmați, femei, copii și bătrîni.

— Te înșeli, fetico. Nu uita că tîrgul este locuit aproape în întregime de bulgari, că acest popor nu s-a împăcat niciodată cu jugul turcesc și că se răscoală destul de des. Lovind în garnizoana turcească din Razgrad, ajutăm și bulgarii din întreaga regiune să pună mîna pe arme și să se răscoale.

— Va să zică ăsta este ţelul loviturilor noastre : sprijinirea luptei poporului bulgar împotriva jugului turcesc.

— Ai ghicit. Vom da un şir întreg de lovituri fulgerătoare garnizoanelor turceşti din regiunile fierbinţi ale Balcanilor, decimînd paznicii împărăţiei otomane asupritoare, de acolo, şi sprijinind în acest chip lupta poporului bulgar împotriva jugului turcesc. În felul acesta vom da lovituri neaşteptate în spatele duşmanului, împuţinîndu-i oştile şi distrugîndu-i bunurile, ceea ce înseamnă noi greutăţi pentru cîmpul de bătaie otoman din Evropa.

— Unde vom mai lovi garnizoanele turceşti, în afară de Razgrad ?

— În vreo cîteva tîrguri din munţii Balcani, unde populaţia de munteni dîrji şi slobozi se răscoală mai uşor şi mai des.

— Va fi o călătorie plăcută, căci după cîte am auzit, Balcanii sînt la fel de frumoşi ca şi Carpaţii noştri, băgă de seamă Maria.

— Da, aşa este, încuviinţă Pişta. Numai să ştii că nu va fi o simplă preumblare de plăcere. Turcii nu sînt oşteni de lepădat, ei se pricep cum să se bată.

— Asta o ştiu şi eu prea bine, bădie, după atîtea lupte cu dînşii. Însă mie mi-a plăcut întotdeauna să îmbin trebuinţa cu frumuseţea.

— Fie precum zici tu. Lucrul de căpetenie este acela de a ne face datorinţa şi, în acelaşi timp, de a rămîne teferi şi sănătoşi.

— Asta aşa este. Decît schilod sau beteag pe viaţă, mai bine căzut în luptă.

Cam pe la asfinţit, călăreţii munteni şi ardeleni au ajuns într-un luminiş mare al Pădurii-Nebune, care da în valea unui rîu ce curgea dinspre miazăzi spre miazănoapte, care în chartă purta numele de Beli Lom. Au mers la trap pe drumul care se alătura rîului şi în vreo jumătate ceas au ajuns la marginea unui tîrg înconjurat de dealuri cu pomi fructiferi şi pădure. Era desigur Razgradul şi călăreţii s-au pregătit îndată de luptă. În primul rînd, tîrgul a fost înconjurat de călăreţi pentru ca garnizoana turcească să nu poată fugi. Apoi românii au intrat în tîrg şi s-au îndreptat spre cazărmile turceşti, sub privirile bucuroase şi prietenoase ale locuitorilor.

Înainte de a ajunge la cazărmi tîrgul se umplu de fum şi apoi de bubuituri. Oamenii cari veneau în fugă dinspre locul de unde se înălţa fumul au spus oştenilor români că turcii au dat foc la cazărmile lor şi au fugit în pădurea din apropierea tîrgului. Socoteala lor nu ar fi fost greşită dacă românii nu ar fi înconjurat tîrgul şi dealurile din jurul lui. Turcii voiau să scape cu fuga înfundîndu-se în Deli-Orman, după ce daseră pradă focului armele, muniţiile şi hrana din magaziile lor. Kiraly şi Buzescu au hotărît în grabă stingerea focului, spre a nu se întinde în tot tîrgul. În acelaşi timp ei au hotărît strîngerea cercului în jurul fugarilor. Cu ajutorul locuitorilor tîrgului, focul din cazarmă a fost stins repede şi au fost salvate un mare număr de arme, muniţii şi hrană, care au fost împărţite populaţiei bulgare din tîrg, pentru înarmarea şi îndestularea ei.

Turcii fugiţi în pădure au fost împresuraţi şi, în cele din urmă, siliţi să se predea. Ei au fost dezarmaţi şi daţi în primire locuitorilor din tîrg, cari urmau să hotărască asupra soartei lor. În planul românilor era prevăzută distrugerea cazărmii şi închisorii din tîrg. Arderea lor era măsura cea mai lesne de luat. Temîndu-se ca focul să nu se întindă şi asupra gospodăriilor lor, locuitorii tîrgului au făgăduit capilor oştii româneşti că vor dărîma cazarma şi temniţa cu topoarele, tîrnăcoapele şi cazmalele chiar în noaptea aceea. Aceştia au primit propunerea, iar a doua zi cînd oştenii români, cari fuseseră găzduiţi pe la casele oamenilor, s-au sculat, din cazarmă şi din temniţă nu mai rămăsese piatră pe piatră.

În strigătele de mulţumire şi în uralele întregului tîrg, călăreţii români au părăsit Razgradul, îndreptîndu-se pe drumul bine pietruit ce duce, spre miazăzi, la tîrgul cel mare al Tîrnovului. După ce au străbătut un ţinut cu puţine aşezări omeneşti, cu şesuri întinse şi uşor unduite, cari, după topirea zăpezilor deveneau desigur păşuni cu iarbă grasă, românii au ajuns, pe la amiază, aproape de rîul Cerni Lom, la un tîrg de vreo mie de suflete, pe nume Popovo. Locuitorii lui, în cea mai mare parte bulgari, văzînd oaste creştină, i-au primit cu feţe bucuroase şi prietenie. Călăreţii munteni şi ardeleni făcuseră o poştie şi

jumătate, mai mult la trap decît la pas, pentru că trebuia, ca şi în urmă cu o zi, să străbată trei poştii pe zi.

Drumul o coti apoi spre apus, într-un ţinut de dealuri cu vii şi pomi fructiferi, ceva mai populat decît cel prin care trecuseră înainte de amiază. La căderea nopţii, după ce străbătuseră încă o poştie şi jumătate, armia română s-a oprit într-un sat aşezat între două dealuri, pe valea rîului Baniski Lom. Satul se numea Susiţa şi era locuit numai de bulgari. După ce au pus străji puternice, căci se aflau la cîteva ceasuri departe de granizoana turcă din Tîrnovo, călăreţii au înnoptat, o parte la casele oamenilor, şi alta, în tabără, lîngă sat.

A doua zi în zori, oastea română şi-a reluat drumul spre Tîrnovo. Polcul lui Caracsony se afla din nou în avangardă, iar scadronul Mariei se găsea în primele rînduri cari cercetau drumul şi împrejurimile. După vreo două ceasuri, au ajuns la o apă cu multe cotituri, destul de lată, despre care Maria aflase că se numeşte Iantra şi că este rîul care scaldă şi Tîrnovo, făcînd şi acolo numeroase cotituri printre dealuri stîncoase. Trecură podul lîngă satul Dragonovo, aşezat şi el între dealuri pietroase. Apoi drumul porni printr-o cîmpie cu păşuni, grădini şi livezi şi, după un ceas, scadronul Mariei ajunse în satul Dolina Orianoviţa, aflat şi el tot pe apa Iantrei, care face un cot mare între acest sat şi Dragonovo. După încă un ceas de mers prin nişte plaiuri cu multe grădini şi livezi, călăreţii români au ajuns într-un tîrg mărişor, şi frumos, pe nume Gorno Orianoviţa, la două leghe de Tîrnovo, locuit numai de bulgari. După un sfert de ceas au intrat într-un sat cu case frumoase, împrejmuite cu ziduri de piatră, satul Arbanasi, în apropierea căruia se găsea mînăstirea Sfînta Bogorodiţa. Satul se afla la numai două mile de vechea capitală a Bulgariei, care se vedea de acolo, din cîmpie, înălţîndu-se în toată măreţia şi frumuseţea ei, clădită pe o seamă de dealuri şi coline aşezate în trepte, pe lîngă care, jos, şerpuia, ca o uriaşă panglică de argint, rîul Iantra. Cînd s-au mai apropiat un pic, soarele ieşise din nori şi dezvăluia mai bine dealurile şi stîncile, casele şi străzile. Casele erau de lemn, cu două caturi, cu balcoane lungi şi erau lipite una lîngă alta. Aşezate în trepte, pe povîrnişuri, păreau nişte oameni aflaţi într-o arenă de lupte

cu gladiatori. Acoperișurile erau din țiglă trandafirie și încingeau astfel arena cu brîuri roșietice, așezate unul deasupra altuia.

Partea cea mai populată a orașului era așezată pe un deal înalt, numit Orlina Verșina — Înălțimea Vulturului. La poalele lui, rîul Iantra făcea cîteva cotiri în loc, dînd naștere la un fel de peninsulă cu trei coline stîncoase : Trapezița, cu fața spre miazănoapte. Tareveț, cu fața spre răsărit, și Sveta-Gora, la miazăzi, care însă nu se vedea. Pe dealul stîncos și prăpăstios Tareveț fusese, înainte de năvălirea turcilor, cetatea și palatul țarilor bulgari, înconjurată cu ziduri de piatră de cinci stînjeni înălțime, cu multe turnuri, cu trei intrări, dintre care una cu o podișcă între două stînci prăpăstioase. Pe celălalt deal stîncos și greu de atacat, Trapezița, care se vedea cel mai bine de la Arbanasi, fuseseră palatele și bisericile boierilor și ale înaltei preoțimi, înconjurate și ele cu ziduri de piatră înalte și groase. Turcii au ars și distrus pînă în temelii toate zidurile găsite pe Tareveț și pe Trapezița și le-au înlocuit cu palate și case în stil oriental, pentru pașii, beii și bogătașii turci, o parte dintre ele văzîndu-se în depărtare, din Arbanasi. Bulgarii cari au scăpat cu viață și cei cari au venit mai tîrziu din împrejurimi au fost lăsați să locuiască la poalele celor două dealuri, într-o așezare care acum se numește Asenova Mahala. Casele de pe Orlina Verșina sînt numai pentru turci. Cazărmile turcești se află pe acest deal, îndată ce treci podul peste Iantra și o faci la stînga.

Maria puse capăt lămuririlor asupra locului, căci se primise poruncă de pregătire pentru luptă. Îndată întreaga oaste română se rîndui, polc după polc, pentru bătaie. Cînd primii oșteni călări au intrat în mahalaua bulgară Asenova, locuitorii i-au primit cu fețe bucuroase și semne de prietenie. Cînd au trecut însă podul peste Iantra și au intrat în partea turcească a orașului, purtătorii de șalvari și fesuri roșii au rămas cu gura căscată, făcîndu-se pămîntii la față. Îndată ce au cotit-o la stînga și s-au apropiat de cazarmă au fost primiți cu focuri de archebuze și sînețe. Cazarma avea case de lemn cu două caturi și era împrejmuită cu ziduri de piatră de vreo doi stînjeni. Urcați pe schele la ochete și în catul de sus și în podul clădirilor,

oștenii turci trăgeau cu plumbi asupra românilor. Aceștia s-au urcat în balcoanele și pe acoperișurile caselor din jurul cazărmii și au început să împroaște și ei cu plumbi pe turci și cu săgeți cu șomoioage aprinse în cap cazarma, cea de lemn. În același timp, tunurile, cari se aflau în capul coloanei, au fost puse în baterie și au început să tragă în plin în zidurile și în clădirile cazărmii. În curînd, întreaga cazarmă a luat foc, iar turcii au început să iasă prin spărturile gardului de piatră, ca șoarecii din hambarul aprins, și să fugă pe străzile cele înguste din jurul cazărmii. N-au putut fugi prea departe, căci cazarma fusese împresurată din vreme. Ei au fost împușcați sau tăiați, în luptă dreaptă, unul cîte unul. După vreo trei ceasuri de luptă, garnizoana turcească a Tîrnovului, de vreo o mie cinci-sute de săbii a fost nimicită. Numai o mică parte din turci au scăpat cu viață, ascunși prin beciurile caselor.

Românii au adunat armele și muniţiile din cazarmă și le-au împărțit locuitorilor bulgari din Asenova. Cazarma, în mare parte din lemn, a fost arsă pînă în temelii. Lupta a ținut de la prînz pînă la toacă.

Pe înserat, oastea română, aproape fără nici o pierdere, a părăsit fosta capitală a celui de al doilea țarat bulgar și s-a pus în marș, spre miazănoapte, la Gabrovo. Cînd au ajuns la o milă de Tîrnovo, a făcut tabără de noapte, bine străjuită, în satul Debeleț.

Dimineața, cînd s-au sculat, românii s-au trezit alături cu o armie de vreo trei mii de bulgari înarmați pînă în dinți, cari zîmbea prietenește și le strîngea mîinile. Erau bulgarii din Asenovo și din împrejurimi, înarmați cu armele primite în dar de la români, cu o zi în urmă. Ei au cerut încuviințarea românilor de a lupta împreună cu dînșii la Gabrovo și mai departe, în adîncul Balcanilor. Kiraly și Buzescu le-au răspuns că primesc să lupte împreună cu ei, dar numai la Gabrovo, căci de acolo, armia română se va înapoia în țară. Patrioții tîrnoveni din fruntea oastei bulgărești le-au mulțumit și s-au rugat ca toate armele și muniţiile ce se vor lua de la turcii din Gabrovo să le fie lăsate lor, pentru a mai face un trup de oaste prin întrarmarea gabrovenilor și a porni răscoala cea

mare, de mult dorită de bulgari. Cei doi căpitani ai armiei române le-au spus că nu-i nevoie să fie rugaţi, căci oricum armele şi muniţiile capturate de la turci vor fi lăsate lor, pentru a se răscula împotriva turcilor şi că tocmai ăsta a fost ţelul raidului făcut de călăreţii români în adîncul Balcanilor. După care au pornit cu toţii, rînduiţi pentru luptă, spre Gabrovo.

XVII

Numai mamă să nu fii!

În drum spre Gabrovo, oştile române însoţite de bulgari au ajuns, după vreo cinci ore, într-un tîrg numit Drajnovo, aflat la o poştie şi jumătate de Gabrovo. S-a mers tot timpul la pas, pentru ca oastea bulgarilor să se ţină aproape de călăreţii români. Locuitorii din acest tîrg, văzînd consîngeni de ai lor înarmaţi pînă în dinţi, s-au bucurat cu toţii, spunînd că a venit clipa cea mare a mîntuirii de jugul turcesc. O sumă de tineri s-au înrolat îndată în oastea patrioţilor, care a sporit astfel cu cîteva sute de săbii.

Drumul a început să urce, căci intrase pe povîrnişurile Balcanilor. La asfinţit, au ajuns din nou pe rîul Iantra, pe care îl părăsiseră la ieşirea din Tîrnovo, căci acum el curgea dinspre miazăzi spre miazănoapte. Se găseau cam la o leghe de Gabrovo, şi acest tîrg se vedea destul de bine, iar în spatele lui se înălţau spinările mătăhăloase ale Balcanilor. S-a făcut popas de noapte în lunca Iantrei şi s-au pus străji puternice în jurul taberii româneşti şi bulgăreşti. Căpitanii români au vrut să trimită cercetaşi în tîrg, dar patrioţii bulgari i-au rugat să li se facă lor această cinste.

În zorii zilei, cercetaşii bulgari s-au întors cu ştiri bune. În Gabrovo nimeni nu ştie despre ce se petrecuse în Tîrnovo, căci turcii nu avuseseră vreme să-i înştiinţeze pe cei din Gabrovo, aşa că oastea turcă, de vreo mie de

săbii, dormea liniștită și visa pilaf și baclavale. Capii bulgarilor au spus că gabrovenii sînt mari meșteri făurari de săbii și cuțite, olari și tăbăcari pricepuți și că sînt voinici și patrioți înflăcărați, cu un vechi trecut de luptă pentru slobozenie.

În mai puțin de un ceas, românii și bulgarii au ajuns la marginea tîrgului, l-au împresurat și apoi au pătruns pe străzile aproape goale, căci abia se luminase de ziuă. Cînd au ajuns la cazarmă, oștenii osmanlîi abia se sculaseră. Ca și la Tîrnovo, turcii au trecut îndată la ochete în spatele zidului ce împrejmuia cazarma și s-au urcat în balcoane și în poduri, de unde împroșcau cu plumbi. Românii au pus tunurile pe ei și cazarma a devenit repede un rug aprins. Curînd turcii au părăsit în grabă cazarma, căutînd să scape cu fuga pe străzile înguste și întortocheate ale tîrgului. Românii i-au lăsat în seama bulgarilor iar ei au strîns armele și munițiile din cazarmă, după care au prefăcut-o în scrum.

După vreo două ceasuri de lupte, bulgarii au isprăvit cu oștenii turci fugari. Îndată lumea s-a adunat pe medeanul din mijlocul tîrgului, unde era bazarul. Acolo, gabrovenii au cerut pe loc arme. Li s-au împărțit mulțimi de sînețe, butoaie cu praf de pușcă, săbii și suliițe, luate ca pradă din cazarmă. Capii locuitorilor au făgăduit că a doua zi vor porni spre Kazanlîk și de acolo, spre Sofia, pentru a se răfui cu pașa și oastea păgînă cotropitoare. Căpitanii oștilor românești le-au mulțumit pentru bunele lor cuvinte și i-au lăudat pentru avîntul cu care au pornit la luptă împotriva păgînului înrobitor, urîndu-le izbîndă deplină. Apoi și-au luat cu toții rămas bun, oastea română urmînd să se reîntoarcă în țară după ce a lăsat în mîini puternice și viteze lupta împotriva împărăției otomane asupritoare.

Călărețiii români au pornit pe drumul cel mare și bine pietruit care duce la Plevna, spre a trece Dunărea pe la Șiștov. Maria călărea alături de ajutorul ei hotnogul Răzvan și, după ce măsurase drumul pe chartă, și-a dat seama că drumul este lung, mai bine de șase poștii, și că acum primejdiile vor fi din ce în ce mai mari, căci turcii vor căuta să strîngă oaste numeroasă și să le taie cu ea dru-

mul românilor spre țară. Din această cauză, oastea română va trebui să meargă mult și să se odihnească puțin. Va fi nevoie să se facă mai bine de trei poștii pe zi, pentru ca în două zile și două nopți călărețiii lui Kiraly și ai lui Buzescu să ajungă la Dunăre, unde este cu putință ca turcii să-i aștepte.

Cum sta așa bîntuită de gînduri și de griji, îi veni o veste menită s-o arunce în vîltoarea unor frămîntări de-a dreptul răscolitoare : chervanul cu grăunțe, în care mergea de obicei Mitea, lipsea din convoi. Starostele convoiului i-a spus că a băgat de seamă lipsa lui după ce a intrat în tîrgul Gabrovo. El crede că vizitiul chervanului, un om leneș și ticăit, a întîrziat să se îmbrace și să înhame caii, cînd s-a dat deșteptarea în tabără de lîngă tîrg, și s-a rupt astfel de scadron, alăturîndu-se pesemne altor poicuri ce merg rînduite pe drum.

Maria s-a făcut albă ca varul la față cînd a auzit că i s-a rătăcit băiețelul ei de suflet. După ce l-a mustruluit rău de tot pe staroste pentru lipsa lui de grijă, l-a trimis să ia în răspăr toată oastea înșirată pe drum și să-i scoată din pămînt micul toboșar. Starostele a plecat, blestemînd vizitiul cel nemernic și făgăduind că va veni îndată cu el de chică, dar Maria știa că-i va fi greu să caute acul în carul cu fîn. O chinuia gîndul că chervanul s-o fi rătăcit prin tîrgul cel întortocheat al gabrovenilor, sau cine știe pe unde, și se va rupe de-a binelea de oastea română, care se îndrepta în grabă spre țară. Îi venea să întoarcă în loc calul și s-alerge în căutarea dragului ei Mitea, dar își da seama că datorința o silea să stea în mijlocul oștenilor săi și că oricum, chiar dacă ar face neghiobia ce-i trăznise prin cap, ar face-o, neîndoielnic, de pomană.

Dar cum să facă așa ceva ? Cum de s-a gîndit la o asemenea nesăbuință nevrednică de un oștean ? Cum să lași, în plin război, oastea baltă, ca să alergi în căutarea unui copil, chiar dacă îl iubești cu dragoste de mamă ? Iată ce înseamnă să ai apucături de mamă. Iar lucrează asupra ei tainicile puteri ale firii, gata s-o biruie și s-o rușineze în fața oamenilor și a ei însăși. Asta înseamnă oare că muierile nu sînt vrednice de lupta cu arma în mînă ? S-ar putea să fie așa. La urma-urmei femeile, mamele, au tot

dreptul să nu îndrăgească vărsările de sînge, să le respingă chiar, pentru că ele au de suferit cel mai mult de pe urma războiului, căci nu poate fi pe lume o durere mai mare decît aceea a mamei care şi-a pierdut copilul, carne crescută din carnea ei. Atunci ce caută ea aici, pe cîmpul de luptă ?

Şi aşa se căzni ore de-a rîndul, frămîntîndu-se şi perpelindu-se, fără să schimbe măcar o vorbă cu hotnogul Răzvan, care îşi spunea că n-ar fi crezut niciodată că asprul său comandir ar putea să îndrăgească aşa de mult şi aşa de repede un copil de suflet, de nu vrea să ştie de nimeni şi de nimic de cînd a aflat că i s-a rătăcit micul toboşar. Cînd soarele începuse să coboare spre asfinţit, au trecut printr-un tîrg curăţel cu case arătoase, pe nume Sevlievo, unde locuitorii, deşi bulgari după port, văzînd că treçe atîta amar de oaste, rămăseseră cu gura căscată şi nu ştiau ce să creadă. Oştenii însă ii priveau binevoitori, le zîmbeau, dar cum nu primiseră poruncă să descalice ci să ţină aproape de cei dinaintea lor, nu scoteau nici o vorbă. După ce au ieşit din tîrg, au mai mers fără oprire încă vreo oră, pînă cînd umbrele serii i-au silit să facă popas de noapte, la o încrucişare de drumuri, unde se găseau două fîntîni cu jgheaburi pentru adăpat şi care se aflau lîngă o pădurice unde puteau găsi vreascuri pentru foc. Îndată ce au adăpat şi hrănit caii şi au fript hălcile de carne şi le-au înfulecat, oamenii s-au culcat în corturi sau lîngă focuri, păziţi de străji puternice, aşezate jur-împrejurul taberii.

Cu toate că era obosită de cele două poştii de mers călare în plină iarnă, Maria n-a putut închide ochii toată noaptea. Oşteanul trimis în căutarea lui Mitea se întorsese fără să fi putut da de ticălosul de vizitiu care se rupsese de convoi, deşi luase în răspăr toată oastea românească, înşiruită pe şleaul cel mare al Plevnei. Unde putea fi băiatul ? se întreba Maria neîncetat. Să fi căzut oare în mîinile turcilor ? Dar oşteni turci nu mai erau în tîrg, căci fugarii din cazarmă fuseseră pescuiţi de luptătorii bulgari. Dar dacă totuşi a scăpat vreunul sau mai mulţi şi au pus mîna pe chervanul românesc şi s-au răzbunat pe

bietul copil și pe tontul de vizitiu ? Un asemenea gînd o chinuia ca un jungher răsucit în rană.

Începu să se certe și să se hulească singură. De ce a luat copilul cu dînsa și l-a făcut să împartă primejdiile războiului cu ea ? Avea ea acest drept ? Totuși chibzuise îndelung, împreună cu Pișta, la Videle, dacă trebuie să ia copilul sau să-l lase în seama cuiva, plătindu-i bani buni, pînă la întoarcerea ei dintr-un război despre care nimeni nu știe cînd va înceta. Amîndoi au ajuns la încheierea că în afară de faptul că băiatul n-ar fi voit să se despartă de dînsa, a-l lăsa în seama unor străini, în vreme de război, în niște locuri bîntuite, chiar și în timp de pace, de năvăliri turcești sau tătărești, ar fi cu mult mai primejdios decît să-l ia cu dînșii. Lucrul ăsta a fost deci lămurit de mult, încă înainte de a pleca din Videle, așa că geaba se învinovățește singură, căci nici ea nici Pișta nu sînt vinovați cu nimic. Atunci cine-i vinovat ? În afară de soartă, nimeni.

Uriașe sînt puterile firii, își zise Maria. Oare oamenii, cu mintea lor neastîmpărată, cu cugetul lor atotatevăzător, vor putea îmblînzi și stăpîni aceste puteri, vor izbuti să schimbe rosturile firii ? Tare mi-e teamă că de vor încerca așa ceva, lucrurile se vor petrece ca în povestea cu ucenicul vrăjitor !

Maria își opri aici gîndurile, căci hotnogul Răzvan, ghicind de ce se canonea căpitanul de atîta amar de vreme, îi spuse, spre a-l îmbărbăta :

— Căpitane, nu te mai frămînta atîta, că băiețelul trebuie să fie în preajma noastră, încurcat cu chervanul într-un polc oarecare, și o să ne găsească deseară, cînd facem tabără la Letnița.

— Ți-ai dat dumneata în bobi ? îl întrebă Maria cu împunsătură în glas și în priviri. De unde știi dumneata ce mă frămîntă pe mine ? Mai bine dă o fugă la coada scadronului, și vezi ce se petrece acolo ! De ăștia din cap am eu grijă, adaugă Maria cu zeflemea în glas.

Hotnogul înțelese că comandirul său trebuie lăsat singur, și împlini pe loc porunca.

Pe la prînz, coloana se opri într-un sat, pe nume Devetaki, unde se adăpară și se hrăniră caii și se lăsă o jumătate ceas pentru hrănirea oamenilor. Apoi călărețiii români o porniră la vale, pe drumul ce se ținea nedesiipit

de riul Osâm. Înainte de asfințitul soarelui, au ajuns într-un tîrgușor curățel și cu oameni prietenoși, bulgari, fără îndoială, care purta numele de Letnița. S-a poruncit oprirea pentru popas de noapte. Oamenii și caii au răsuflat ușurați, căci străbătuseră într-o singură zi, trei poștii și jumătate. Au făcut tabără o parte în tîrg, iar alta, pe malul apei, îndoind măsurile de pază pe timpul nopții, căci se aflau nu prea departe de două puternice cetăți turcești de pe malul Dunării : Nicopole și Sișlov.

A doua zi, la 1 făurar 1595, călărețiii munteni și ardeleni, cu puternice avangărzi, flancgărzi și ariergărzi, au pornit spre Sișlov, țința cea din urmă a lungului raid de cavalerie, făcut în sprijinul semețului și viteazului vecin de la miazăzi de Dunăre. Pe la prînz, după ce au făcut mai bine de o poștie, românii au oprit într-un sat, pe nume Dragomirovo, la vreo trei leghe de Sișlov. Fiind aproape de garnizoana turcească din portul dunărean, după ce s-au adăpat și hrănit caii, iar oamenii au prînzit, s-au luat măsuri de pregătire pentru luptă. În-față s-a trimis o avangardă puternică, formată din trei polcuri de călărețiii, printre cari și polcul lui Caracsony, în vreme ce restul polcurilor s-au rînduit pentru luptă, mergînd în coloană, dar fiind gata ca în orice clipă să se desfășoare pentru bătaie. Ca de obicei, Maria se afla în primele rînduri ale polcului lui Pișta, căci devenise meșteră în lupta de avangardă. După vreun ceas, cînd au ajuns în preajma tîrgului Sișlov, așezat pe un deal, deasupra portului cu același nume, cercetașii Mariei au adus cinci sișloveni cari mergeau călări pe drumul ce ducea la Nicopole. Erau doi bulgari, doi români și un grec, negustători și meșteșugari din Sișlov. De la ei Maria a aflat că turcii păreau a ști că o armie călare se îndrepta spre Sișlov și de aceea se dase alarma în cazarma lor pe la prînzișor, iar acum turcii îi așteptau pe călărețiii în fața tîrgului, în niște întărituri cu șanțuri, palanci, cule și băști. Maria a mai aflat că tîrgul are patru cartiere : unul în jurul străzii principale, cu case mari și frumoase, locuit de beji, negustătorii și căpitanii turci, unul locuit de bulgari, altul de greci, iar altul, de români.

Maria a trimis toate aceste știri comandirului de polc și a continuat înaintarea, dar a încetinit mersul. Cînd a

ajuns la o leghe de tîrg, a primit poruncă să se abată în lături şi să lase locul grosului celor două oşti ale lui Buzescu şi Kiraly cari, rînduite pentru luptă, au pornit la lovirea Sişiovului pe la miazăzi, cu sprijinul a patru baterii de tunuri. Bătălia a început la două ceasuri după amiază şi s-a prelungit şi după căderea întunericului. Turcii se apărau cu îndîrjire înapoia întăriturilor lor, în vreme ce românii au fost nevoiţi să lupte descălicaţi. Pentru străpungerea întăriturilor, s-au adus tunurile cît mai aproape de ele şi s-a făcut risipă de muniţie, spre a se economisi viefile omeneşti. Cu puţin timp înainte de a se întuneca, întăriturile au fost străpunse, iar turcii au fost siliţi să se retragă înlăuntrul tîrgului, hotărîţi să-l apere casă cu casă.

Asemenea nechibzuită îndîrjire a turcilor a însemnat trecerea tîrgului prin foc şi sabie. Casele s-au aprins şi pîrjolul s-a întins pe o bună parte a tîrgului. Lupta a continuat la lumina pălălăilor, cari se ridicau pînă în naltul cerului. Iarăşi a trebuit să plătească oalele sparte oamenii nevoiaşi de la marginile tîrgului, cari şi-au văzut prefăcută în cenuşă sărmana lor agoniseală de o viaţă. Ca şi în bătălia de la raiaua Giurgiului, oştenii români au fost martori la privelişti vrednice de fundul ghcenei şi de apocalipsă. Cei mai mulţi dintre locuitori au părăsit tîrgul şi s-au lăsat jos, în port, în vreme ce Sişiovul cădea pradă focului.

Bătălia a urmat, cu aceeaşi îndîrjire ca şi la început, pînă în zori, cînd turcii au dat bir cu fugiţii, văzînd că totul este pierdut, şi s-au risipit pe gheaţa Dunării. Românii au ars cazarma, magaziile cu arme şi muniţii şi hambarele cu provizii şi grîne. Pe urmă au coborît în port, unde au dat pradă focului sau au aruncat în aer schelele, macaralele, magaziile şi corăbiile din portul îngheţat bocnă.

Apoi, după o săptămînă de lupte neîntrerupte în adîncul Balcanilor, călăreţii munteni şi ardeleni s-au reîntors în Ţara Românească, purtînd cu ei pradă bogată de la turci şi aduceri aminte de neuitat, dintr-o ţară frumoasă, cu un popor vrednic şi viteaz.

XVIII

Norocul lui Susai

În toiul primăverii, cînd Glavaciocul şi pîrîurile cu cari se înfrăţeşte în preajma tîrgului sînt încă bogate în trîmbe limpezi de apă, Videle se arată ca o aşezare încîntătoare, scăldată în verdeaţă, flori şi miresmi îmbătătoare. Casa Mariei are o grădină mare, cu multe straturi de flori, cu livadă de cireşi, meri, peri, caişi şi pruni şi cu o pajişte îmbietoare, ce se mistuie în lunca Glavaciocului. După bătăliile din timpul iernii, armia fraţilor Buzeşti a făcut tabără statornică tot la Videle. S-a socotit că acolo este locul cel mai potrivit de unde poate ajunge repede la Dunăre, spre a lovi cetăţile turceşti, sau a zădărnici urdiilor sultanului trecerea peste fluviu, cînd vor încerca să facă pod de luntre şi să intre în Ţara Românească, pentru a răzbuna cumplitele lovituri primite de la Mihai-vodă în timpul iernii ce trecuse.

În adăstarea lui Pişta, care însoţise pe fraţii Buzeşti la Bucureşti, unde fuseseră chemaţi de domnie pentru porunci grabnice, Maria încercă să ghicească despre ce fel de porunci este vorba şi ce-i aşteaptă pe oştenii din tabăra de la Videle. Aşa cum îi spusese Pişta şi cum se vorbea prin tabără, răscoala lui Mihai şi lovirea duşmanului la el acasă înspăimîntaseră şi cutremuraseră nu numai tîrgurile şi cetăţile de margine ale ocupantului osmanlîu din Balcani, ci şi palaturile aurite şi pe îmbuibaţii din Ţarigrad, liota de viziri, emiri, paşi, muftii, cadîne, odalisce şi eunuci, cari se lăfăiau în ele, în goana lor neostoită după bogăţie, lux, huzur şi desfrînare. Cel mai tare dintre toţi fu cutremurat capul acestor lipitori, desfrînatul sultan Murad al III-lea.

„Încă de la cele dintîi triumfuri ale românilor din această iarnă, spaima şi groaza ce cuprinsese armiile şi ţinuturile de margine ale împărăţiei turceşti intrară şi în Constantinopol şi pătrunseră pînă în seraiul unde trăia, trai desfătat şi fără grijă, desfrînatul sultan Murad al III-lea... Veştile ce mai veniră de la Dunăre adăugară amarul inemii sale şi îi pricinuiră moartea", s-a însemnat

în hronici. Dar împărăția otomană era cutremurată nu numai de loviturile românilor ci și de cele ale popoarelor robite din Balcani, bulgarii, sîrbii, croații și grecii, noroade cari, încurajate de răzvrătirea muntenilor, moldovenilor și ardelenilor, se răsculaseră și ele.

La 16 ghenarie 1595, sultanul își dete sufletul. Moartea lui fu tăinuită pînă la 28 ghenarie, cînd sosi fiul său Mohamed, care fusese înștiințat la vreme, la Magnesia, de către mama sa, venețiana Agripina Baffa, care era atotputernică în serai, fiind *validé*, împărăteasa-mamă, întîia dintre cele patru soții legiuite ale sultanului, îngăduite de Coran. Îndată ce moștenitorul tronului a debarcat la chioșcul lui Baiazid din seraiul din Constantinopol, tunurile și crainicii au vestit moartea lui Murad al III-lea și urcarea pe tron a noului sultan, Mohamed al III-lea. Acesta era, ca și taică-său, afemeiat și lacom de plăceri și huzur și prea puțin iubitor de meșteșugul armelor și de cîmpul de bătaie. Potrivit necruțătoarelor legi nescrise ale luptei pentru scaunul împărăției otomane, prima lui grijă, după înmormîntarea tatălui său, a fost să poruncească muților seraiului — călăii cei cu limba tăiată — să sugrume pe toți cei nouăsprezece frați ai săi, pentru ca nu cumva să unelteaască împotriva lui și să-l răstoarne de pe tron. De asemenea, el porunci să se arunce în mare șaptesprezece odalisce însărcinate ale tatălui său, spre a nu da naștere la băieți ce ar putea să-i amenințe scaunul său împărătesc din aur încrustat cu diamante și atotputernicia lui de padișah.

Maria mai aflase de la Pișta că noul sultan l-a scos din vizirat pe bătrînul și bătăiosul Sinan-pașa și l-a înlocuit, la 16 făurar 1595, cu Ferhat-pașa, poreclit *Kara-Clan*, Șarpele-Negru, pentru înțelepciunea și cruzimea lui. Acesta a adunat întregul Divan împărătesc, alcătuit din viziri, emiri, muftii, cadiascheri și pași ai ienicerilor și spahiilor, spre a hotărî dacă să îndrepte *Urdi-Alai*-ul — Marea-Armată, împotriva Habsburgilor, sau a răsculaților munteni, ardeleni și moldoveni. Marele sobor al împărăției semilunii a hotărît ca Marea-Armată să fie îndreptată împotriva „cuibului de viespi din Carpați", care înveninase mai mult decît toți sîngele din vinele despoților din fruntea împărăției otomane.

După această hotărîre a Divanului împărătesc, noul mare-vizir, Ferhat-paşa, porunci paşilor din vecinătatea Rusciucului să-şi aducă oştile în acel port dunărean unde să adune luntrele, grinzile şi scîndurile trebuitoare întinderii unui pod pe vase, peste fluviu, la Giurgiu, care să fie gata pînă la sosirea lui la Rusciuc. Apoi Ferhat-paşa plecă la Adrianopole, unde se aduna Marea-Armată, iar la 13 mai 1595 porni, în capul ei, spre Ţara Românească. Înainte de a pleca, el dase hatişerif de ştergere a drepturilor de autonomie ale Ţării Româneşti, Moldovei şi Ardealului şi de alipire a acestora la împărăţia otomană.

Toate aceste pregătiri şi măsuri războinice ale marelui-vizir Ferhat-paşa ajunseseră la urechile lui Mihai-vodă şi apoi ale căpitanilor săi, iar Maria luase cunoştinţă de ele. Acum, prin chemarea grabnică la domnie, la Bucureşti, a Buzeştilor şi a celorlalţi căpitani de oaste ai lui Mihai, părea limpede că domnul Ţării Româneşti se pregăteşte să-l primească aşa cum se cuvine pe Şarpele-Negru, cu gîndul la zicala românească ce spune că şarpele, cînd îl doare capul, iese în drum.

Era sîmbătă după-amiază, şi Maria sta singură, cu gîndurile ei, pe prispa casei, la aer curat. Gîndurile sale nu se opriră numai la treburile politiceşti şi căpităneşti, ci zburară şi acolo unde deseori călătoreau, la băieţelul ei de suflet, la sărmanul Mitea, rătăcit sau pierit undeva, în adîncurile Balcanului. Călătoria aceasta pe aripile gîndului o costa întotdeauna zbucium şi şiroaie de lacrimi. Trecuse aproape o jumătate de an de cînd soarta crudă o despărţise de acest copil atît de drăgălaş şi isteţ, care îi intrase în suflet atît de repede şi atît de adînc. Nădejdea că-l va revedea mai licărea totuşi într-un ungher, umbrit de temeri şi zbuciumări, al sufletului ei atît de greu încercat. Numai că adesea nădejdea se dovedeşte o ancoră înşelătoare de care se agaţă sufletul omenesc în vremi de furtună. Cînd primeşti prea multe şi prea dese lovituri de la soartă, aproape că încetezi să mai crezi în bine şi te aştepţi numai la rău. Cam printr-o astfel de stare trecea ea acum. Poate şi din pricina lîncedei vieţi de tabără. Acum, cînd se pare că începe să se întîmple ceva, cînd noi înfruntări cu duşmanul şi despoţii ce-l cîrmuiesc bat la uşă, viaţa se arată mult mai vrednică de a fi trăită.

Din aceste gînduri tulburătoare o trezi clopotul de la poarta ascunsă de o boltă de viță de vie. După pașii lui apăsați, îl recunoscu pe Pișta. Alergă să-i deschidă și să-l îmbrățișeze.

— Bine ai venit, dragul meu comandir, îl întîmpină ea. Nădăjduiesc că vii cu veşti bune, care să ne scoată din moleşeala şi din amorţeala de aici.

— Cum de-ai ghicit, căpitane ?, se prefăcu Pișta mirat. Gata, s-a sfîrșit cu lîncezeala și trîndăvia ! Poimîine încălecăm și pornim spre Dunăre.

— Să-mi trăiești, vestitorule de bine, de cînd visez la așa ceva, zise Maria sărutîndu-l pe Pișta pe amîndoi obrajii.

După ce intrară în casă, Maria îl întrebă nerăbdătoare :

— Unde anume pornim spre Dunăre : la Rusciuc, unde vrea să arunce Ferhat pod de luntre peste fluviu ?

Pișta se duse la fereastră, spre a vedea dacă nu s-a strecurat cineva în curte și trage cu urechea, după care se întoarse pe scaun și vorbi cu glas scăzut :

— N-ai ghicit, drăguțo, nu mergem la Rusciuc. Vom lovi podul de luntre înainte de a fi aruncat peste Dunăre.

— Cum vine asta ?

— Foarte simplu : vom lovi portul și cetatea Nicopole, unde se adună materialul pentru pod și urmează să fie lăsat la vale, în timpul nopții, pînă la Rusciuc, unde va fi întins bucată cu bucată, în ajunul sosirii *Urdi-Alai*-ului.

— E tare șiret Șarpele-Negru, băgă de seamă Maria. Pregătește bucățelele de pod, „portițele", cum le spun oștenii-podari, la Nicopole, pentru a ne înșela, apoi, într-o singură noapte, le lasă la vale, la Rusciuc, iar în zori încep întinderea podului, care în cîteva ceasuri e gata aruncat peste Dunăre, la Giurgiu, în vreme ce noi i-am pîndi cu oștile la Turnu, dacă am cădea în cursă.

— După cît vezi, n-am căzut, căci le-am oblicit gîndurile, după o bună chibzuire a știrilor ce le-am primit, pe aur lucitor, chiar de la meșterii lor care lucrează la pod. Nu de pomană spune Mihai-vodă că o bătălie e pe jumătate cîștigată cînd ai iscoade bune și cunoști gîndurile potrivnicului.

— Are dreptate Vulturul. Dar au dreptate și cei ce l-au botezat pe Ferhat cu numele de Șarpele-Negru : e viclean ca un șarpe, fu nevoită să recunoască Maria.

— Așa se pare. Numai că trebuie să știi că marele vizir a pus să se tocmească portițele la Nicopole nu numai spre a ne înșela asupra locului unde aruncă podul de vase, ci și pentru a păzi prețioasele bucățele de pod. La Nicopole are cetate și oaste puternică, sub porunca omului său de încredere, Hassan-pașa, begler-begul Rumeliei.

— Ai dreptate, Pișta-baci. La Rusciuc nu se simte ferit de primejdii, căci i-am făcut noi astă-iarnă praf cetatea, băgă de seamă Maria. Peste asta, malul românesc din dreptul Rusciucului, adică portul și tîrgul Giurgiului le-am făcut noi, astă-toamnă, una cu pămîntul, în ziua de 13 noiembrie, cînd a deslănțuit răscoala Mihai-vodă.

— Așa este, încuviință căpitanul Caracsony. La Nicopole Ferhat are, peste Dunăre, pe malul românesc, raiaua Turnu Măgurele, cu o cetate bine întărită, pe care va trebui s-o lovim, odată cu vecina ei de peste Dunăre, cetatea Nicopole.

— Cine va lovi Turnu, cum i se mai spune cetății Turnu-Măgurele ?

— Oastea domnească a lui Mihai, care a și plecat din Cotroceni într-acolo. Va primi și ceva întăriri de la frații Buzești.

— Și cine va trece Dunărea, spre a lovi cetatea Nicopole ? Tot noi, cei care am lovit astă-iarnă cetatea Rusciucului ?

— De data asta nu. Astă-iarnă am trecut Dunărea pe gheață. Acum fluviul va fi trecut la Nicopole înot, de oameni și de cai, și pe dubasuri, de către tunari. La treaba asta se pricepe bine un oltean vestit, răspopitul Popa Stoica din Fărcașele Romanaților, adică aga Stoica-Fărcășanu, cum i se spune acum. L-ai cunoscut și tu odată cu mine, în treacăt, astă-iarnă, la Putinei.

— Da, îmi aduc aminte. Era un om înalt și zdravăn, cu privire ageră, cu fața oacheșă și cu barbă popească.

— Așa este. Deși a fost răspopit, Popa Stoica poartă barbă de popă și astăzi, cînd a ajuns agă al lui Mihai-vodă, un căpitan de oaste osebit de viteaz și iscusit.

— E firesc pentru un om care în sufletul lui a rămas tot popă, fu de părere Maria.

— Asta nu l-a împiedicat să se bată vitejește cu tătarii la Stănești, după cîte am aflat de la Buzești, zise Pișta.

— Deci plecăm hăt-departe, la Turnu. Să tot fie vreo patru-cinci poștii pînă acolo, după cîte știu eu.

— Sînt patru poștii în cap.

— Dacă spui că o să plecăm luni 7 Cireșar, vom ajunge la Turnu joi, pe la amiază.

— Da, așa este. În dimineața zilei de 11 Cireșar, Mihai va lovi Turnu, iar oltenii agăi Stoica vor trece Dunărea și vor lovi Nicopole. Acum dă-mi pace, și nu-mi mai pune întrebări. Lasă-mă să mă spăl și să mă scutur de praf, să îmbuc ceva și, dacă n-oi adormi în picioare, poți să mă mai descoși. Dar nu mă fac chezaș că o să rămîn treaz și după cină, căci drumul m-a legănat tot timpul, și acum pic de somn.

— M-am făcut de rîs, spuse Maria prefăcîndu-se supărată pe ea însăși. În goana mea după noutăți, am uitat că vii de departe. Iartă-mă, Pișta-baci. Scuturã-te, spală-te, și hai la masă. După aceea, aruncă-te în pat. Poți dormi pînă mîine la prînz căci e zi de duminecă.

— Chiar așa am să și fac, spuse Pișta zîmbind, după care se scutură pe prispă de praf, se spălă, îmbucă ceva în fugă și se aruncă în patul cel moale din odaia lui.

A doua zi Maria s-a sculat cu noaptea în cap și s-a pus să gătească tot felul de bunătăți, pentru a sărbători apropiata plecare pe cîmpul de bătaie. Pe la prînzișor, cînd aproape sfîrșise de gătit, a auzit clopotul de la poartă sunînd. Înainte de a ajunge la capătul boltei de viță de vie, a rămas fără sînge în obraz : la poartă era vizitiul cel prostănac, cu Mitea de mînă. Amîndoi erau îmbrăcați în haine bulgărești noi-nouțe, arătau sănătoși și bine hrăniți și zîmbeau, fericiți și mîndri de ei, fostului lor comandir. Maria îi privi îndelung, spre a-și da seama că nu-i în prada vedeniilor, după care se lumină la față și alergă de le deschise poarta. După ce își îmbrățișă fiul pierdut și regăsit și îi strînse mîna vizitiului, îi pofti în casă. Fără să le pună vreo întrebare, Maria le făcu semn să stea la

masa din odaia de oaspeţi şi alergă la bucătărie. În drum, bătu la uşa lui Pişta şi îi vesti, adînc tulburată, minunea cea mare.

Peste vreun sfert de ceas s-au aflat tuspatru aşezaţi la masă, în faţa aleselor bucate aduse de Maria. Nici Pişta, nici Maria n-au pus vreo întrebare înainte de a-i vedea bine ospătaţi pe oaspeţii mult aşteptaţi. S-au mulţumit doar să-şi zîmbească fericiţi unii altora şi să guste din bunătăţile făcute de mîna gazdei.

Apoi Maria îi spuse vizitiului, care acum părea mult mai arătos şi isteţ ca pe vremuri :

— Ei, acum deşartă-ţi sacul cu noutăţi şi poveşteşte-ne ce s-a întîmplat cu voi şi pe unde aţi rătăcit ca nişte oi pierdute.

— Pe unde n-am rătăcit, zise vizitiul, pe nume Susai. Am bătut, în lung şi-n lat, tăt Balcanu.

— Cum, aşa singurei ? îl întrebă Maria.

— Da de unde. Cu oastea cea mare a răzvrătiţilor bulgari.

— Păi ce-aţi căutat la ei ? îl întrebă Pişta.

— Stai să vezi, căpitane. În ziua cea afurisită, cînd m-am pierdut de scadron, adică degeaba o afurisesc, că pînă la urmă s-a dovedit zi norocoasă...

— Păi ce noroc mai e şi ăsta care te-a făcut să rătăceşti o jumătate an pe meleaguri străine, unde te pîndea ştreangul turcilor, îl întrerupse Maria.

— Ba-i noroc, căpitane, căci am rătăcit cu folos : acum îs om bogat.

— Nu mai spune, făcu Maria cu neîncredere şi batjocură în glas.

— Ba chiar aşa căpitane ! Îs mai bogat decît orice bogătan din tîrgu ăsta...

— Păi cum te-ai îmbogăţit ? ! Cu mintea ta cea plăpîndă... îl întîmpină Maria.

— Dacă nu mă laşi să spun cum, căpitane. Lasă-mă să încep cu începutu şi să sfîrşesc cu sfîrşitu.

— Poftim, dă-i drumul, îngădui Maria.

— Ziceam că m-am pierdut dă scadron, pă ulițele alea întortocheate din tîrgu ăla... cum îi spune... Gavri... Gavri... Gavriloaia, că n-am să uit numele lui pînă ce-oi muri...

— ...Gabrovo, îl îndreptă Mitea pe Susai.

— Fie şi Gabrovo, îngădui vizitiul. Am tăt dat dintr-o uliţă într-alta, pînă am ajuns de unde am plecat, da dă scadron tăt n-am dat, cu toate că trecuseră cîteva ceasuri bune. Atunci l-am pus pă Mitea să întrebe pă bulgarii din tîrg, că el le ştia graiul, dacă au văzut oaste de oameni cu săbii, suliţi şi sîneţe. Ei au spus că chiar atunci a plecat o astfel de oaste spre Cazan...

— ...Cazanlîc, îl îndreptă Mitea.

— Cazan, Cazanlîc, tot un drac, zise Susai. Tu îi ţii minte mai bine numele, că înţelegi bulgăreasca ! Atunci am dat bice cailor şi i-am ajuns din urmă, după cîteva ceasuri, pă oştenii cei cu arme. Numa că nu erau oşteni români, ci „dobrovolni", cum îşi ziceau ei, adică tîrgoveţi întrarmaţi.

— Înţeleg acum, zise Maria, v-aţi alipit de volintirii bulgari pe care i-am întrarmat noi şi cari mergeau să se bată cu turcii.

— Aşa-i, căpitane. Ne-am alipit dă ei şi ăsta a fost norocu nostru, că altfel n-am fi ajuns în tîrgu ăla mare şi frumos ce-i zice Sofica...

— Sofia ! îl îndreptă Mitea.

— Fie şi Sofia, că tu înţelegi bulgăreasca, încuviinţă Susai. Dacă numele nu prea l-am ţinut minte, n-am uitat că este un tîrg tare, mare şi frumos, înconjurat de munţi, ca Cîmpulungul nostru, da mult mai mare şi cu căşi mai nalte, trei-patru una peste alta. Şi ce mîndre ! Aveau uşi aurite şi cu marmură albă, verde şi roşcată. Acolo, la Sofia, am dat noi dă haznaua cu aur, dă ne-am pricopsit cu toţii, şi eu, şi dobrovolnii...

— Lasă aurul la o parte, că o să vorbeşti mai tîrziu de el, îl întrerupse Maria. Mai bine spune cînd au lovit volintirii Sofia : la multă vreme după ce v-aţi alipit cu chervanul de ei ?

— După vreo două săptămîni. N-am mers prea repede spre Sofia, că ne-am oprit în drum de multe ori, ca să alipim şi alţi volintiri, că se ţineau după noi băieţi ca după urs.

— Cînd aţi ajuns la Sofia eraţi mulţi ? întrebă Pişta.

— Vreo două-trei mii. Nu ştiu prea bine, că nu i-am numărat.

— Dar oşteni turci erau mulţi ? întrebă Maria.

— Cîtă frunză şi iarbă, căpitane. Era gata-gata să ne răzbească. Noroc că ne-au sărit în ajutor mahalalele unde toţi erau bulgari. Turcii n-au mai ţinut, şi au fugit. Ce, poţi să te măsori cu mulţimile ?

— Şi ai luptat şi tu alături de volintiri ? întrebă Pişta.

— Nu. Eu am mers cu chervanul în care purtam plumbi şi praf de puşcă, în locul grăunţelor de care dobrovolnii nu prea aveau nevoie.

— Bravo, îl lăudă Pişta. Asta înseamnă că ai luptat cot la cot cu volintirii.

— Am fost lîngă ei, că trebuia să le dau praf şi plumbi, dar de tras cu sîneaţa nu prea am tras, nici cu sabia n-am tăiat.

— Şi cum te-ai îmbogăţit ? îl întrebă Pişta pe Susai.

— Ne-am îmbogăţit cu toţii. Am împărţit frăţeşte auru, şi ne-a venit cîte 300 de scuzi de cap de om.

— De unde aţi luat aurul ? întrebă Maria.

— Din haznaua lui Memet-paşa, după ce o fugit din tîrg, cînd i-am aprins seraiu. Cînd volintirii au dat de visteria paşei, norocu meu că eram în apropiere, cu chervanu. L-au umplut cu aur şi au pus pază în jurul lui. După ce au sfîrşit bătaia şi au aprins tîrgu, au făcut împărţirea prăzii, cu cinste şi cu rînduială. Ne-a venit, cum am mai spus, cîte trei sute de gălbiori dă cap dă om.

— Bravo, Susai, zise Maria. Ai avut noroc cu carul.

— Ba cu... chervanu, căpitane, că-s călăreţ, o încontră vizîtiul.

Maria pufni în rîs şi zise :

— Bine o mai potrivişi. Şi de la Sofia unde aţi plecat ?

— La Plăvani.

— Undee ?

— ...La Pleven, îl îndreptă Mitea pe Susai.

— Da, ştiu unde, spuse Pişta. La miazănoapte de Sofia, la vreo cinci-şase zile de mers pe jos.

— Da, cam atîta am mers, zise Susai.

— Acolo v-aţi bătut cu turcii ? întrebă Maria.

— Da, ne-am bătut şi i-am pus pe fugă şi le-am ars tîrgu. Da aur n-am mai găsit !

— Păi nu ţi-au ajuns cei trei sute de galbeni ?, îl ceartă Maria.

— Ba da. Da așa-i omu : cu cît are mai multe bogății, cu atîta dorește să le sporească.

— Ați mai luptat și în altă parte ? întrebă Pișta.

— Volintirii, da. Eu n-am mai vrut. Le-am spus că nu mai pot să primejduiesc viața copchilului și că vreau să mă întorc cu el în Țara Românească. Volintirii mi-au spus că am dreptate și m-au lăsat să plec. Caii și chervanu m-au sfătuit să-l las lor, că sînt însemnați cu fierul roșu, și turcii au să mă dibuiască că-s oștean și au să mă spînzure. Mi-au dat și haine bulgărești, nou-nouțe. Și lui Mitea i-au dat.

— Dar bine le-ați păstrat, bagă de seamă Maria. Și acum sînt nou-nouțe.

— Nu, pă alea le-am stricat la muncă, că am rămas la un grădinar bulgar. Astea noi le-am cumpărat de curînd de la Sișlov.

— Și de ce ați rămas la grădinarul bulgar ?

— L-au rugat volintirii să ne țină pînă la primăvară, cînd s-o potoli focul răscoalelor și turcii o să ne lase să trecem hotarul. Peste asta, bulgarii din satu unde ne-au lăsat volintirii știau românește și primăvara mergeau la Zimnicea, unde făceau grădinărit, în parte, cu românii.

— Și ați așteptat pînă a venit primăvara, ca să treceți hotarul, zise Pișta.

— Da, am trebăluit la grădinaru bulgar pînă în Mai, după care am trecut Dunărea la Zimnicea, spunînd turcilor că sîntem bulgari tustrei și mergem în Țara Românească, la grădinărit. La Zimnicea am aflat că astă iarnă au trecut călărești români și că mergeau la Videle. Așa am ajuns acilea.

— Cum ați aflat unde locuiesc în Videle ? întrebă Maria.

— Am fost la tabără și mi-au spus oștenii, răspunse Susai.

— Rămîi mai departe în tabără ? întrebă Pișta.

— Nu. M-am săturat de oaste și de război. Am să plătesc caii și chervanu pierdut, că acum am cu ce. Apăi am să-mi cumpăr un ciopor de oi și o să mă fac cioban la noi la munte, la Rucăr, unde nu pot ajunge nici turci, nici tătari.

— Foarte bine faci, zise Maria. Acolo eşti la adăpost.

— Aşa-i, căpitane. Am venit la Videle numa ca să vă dau băiatu. Am aflat însă că plecaţi iarăşi să vă bateţi cu turcii. V-aş ruga din suflet să mi-l lăsaţi mie în grijă, pînă ce vă întoarceţi. Nu-l mai luaţi cu dumneavoastră, nu-i mai primejduiţi viaţa, că abia am izbutit să scăpăm teferi din mîinile turcilor. Băiatu s-a obişnuit cu mine.

Pişta şi Maria se priviră întrebători între ei, apoi îşi îndreptară ochii spre băieţel, care părea că nu se împotriveşte rugămintei lui Susai.

— Ce spui, căpitane ? o întrebă Pişta pe Maria, privind-o cu înţeles.

Fără să stea pe gînduri, Maria răspunse :

— Cred că Susai a judecat sănătos atunci cînd a spus volintirilor bulgari că nu mai poate primejdui viaţa copilului... Mult mai sănătos decît am judecat noi astăiarnă. Copilul va fi în deplină siguranţă şi pe mîini bune, la Rucăr.

— Deci, lăsăm băieţelul în seama lui Susai pînă la întoarcerea noastră din război ?

— Da, îl lăsăm în seama lui Susai. Dar cu o singură condiţie, răspunse Maria.

— Care anume ? întrebă Pişta.

— Dacă nu mă mai întorc din război, Susai să-l înfieze pe Mitea, căci are cu ce să-l crească şi să-i facă un rost în viaţă.

— Deşi inima îmi spune că o să te întorci teafăr, primesc să-ţi împlinesc dorinţa, căpitane.

Maria se ridică în picioare, merse la Susai, îi strînse mîna şi îi zise :

— Îţi mulţumesc, prietene. Eşti un om inimos şi de ispravă.

Apoi îl întrebă pe Mitea :

— Vrei să mă aştepţi la badea Susai, la Rucăr, pînă mă întorc din război, Mitea ?

— Vreau... răspunse Mitea, fără să şovăie prea mult. Semn că era sătul de război şi că se simţea bine cu badea Susai.

Maria îl privi pe fostul vizitiu cu recunoştinţă, dar şi cu pizmă, după care îi spuse :

— Ești slobod să iei cu tine băiatul, la Rucăr, bade Susai, potrivit înțelegerii noastre...

Cei doi căpitani strînseră mîna norocosului și mărinimosului Susai și îl îmbrățișară cu drag, de despărțire, pe Mitea. Fostul vizitiu luă băiatul de mînă și cînd ieși pe poartă, își pipăi cei trei sute de galbeni din chimir, gîndindu-se că, dintr-o prostie ca aceea cînd s-a rătăcit prin tîrgul Gabrovenilor, a ieșit un lucru atît de falnic cum a fost bătălia cu turcii de la Sofia, răsplătită din belșug cu aur.

Despre cuprinderea Sofiei de către răsculații bulgari și arderea ei, ca și despre cei 300 de scuzi de aur primiți de către fiecare răzvrătit, au scris mai tîrziu, în cărțile lor, istorici ca Guerrin și Campana.

XIX

Luntrele blestemate

În dimineața zilei de 7 Cireșar, armia fraților Buzești porni din Videle, pe drumul Giurgiului, pentru a întîlni, la o poștie spre miazăzi, drumul ce vine de la București și merge la Turnu Măgurele. A făcut popas de noapte chiar în locul unde cele două drumuri se încrucișează, la satul Drăgănești. A doua zi armia a pornit pe drumul ce leagă capitala Țării Românești cu tîrgul și portul din apropierea vărsării Oltului în Dunăre. După încă trei zile de marș și două tabere de noapte, armia a ajuns, în ziua de 10 Cireșar, la amiază, în satul Ciuperceni, aflat la o leghe, spre răsărit, de Turnu. În primele trei zile, armia a mers cu o avangardă subțire în față, ținînd seamă de faptul că se afla departe de dușman. În dimineața celei de a patra zile de marș însă, cînd a ieșit din satul Furculești, armia fraților Buzești și-a trimis în față o avangardă ceva mai puternică, alcătuită din polcul de călăreți al căpitanului Caracsony, căci se afla la o poștie de cetatea Turnu, de lîngă Turnu Măgurele, unde turcii aveau cinci mii de săbii. Cînd armia Buzeștilor a intrat în Ciuperceni,

oastea lui Mihai-vodă ajunsese deja. Ajunsese și oastea de olteni a agăi Stoica, de cinci mii de săbii.

Mihai-vodă a făcut îndată sfat de război, la care s-au reînnoit hotărîrile luate, încă în urmă cu o săptămînă, la București. Oastea domnească, întărită cu o parte din armia Buzeștilor, va lovi, a doua zi, la 11 Cireșar, cetatea Turnu. În aceeași zi, oastea lui aga Stoica va trece Dunărea, în apropiere de Nicopole, va lovi tîrgul și cetatea cu același nume, apărate de oștile lui Hassan-pașa, după nimicirea cărora se va întoarna spre apus și va lovi armia lui Segban-pașa, aflată în tabără, pe rîul Osma, la o leghe de Nicopole. Aga va arde luntrele de pod aflate în paza lui Hassan-pașa.

A doua zi, în zori, Mihai-vodă începu bătălia pentru cucerirea cetății Turnu și nimicirea garnizoanei ei, aflată sub porunca lui Satîrgi-pașa. Știa că nu va fi o luptă ușoară, căci avea în față oaste aleasă, ieniceri, fruntea pedestrimii turcești, temelia puterii militare otomane, recrutată din rîndurile fiilor de creștini turciți și învățați de mici meșteșugul armelor. Peste asta, zidurile de piatră ale cetății, înalte de cinci stînjeni și groase de trei coți, puteau fi străpunse numai dacă se aduceau tunuri grele în apropierea lor, ceea ce nu era deloc ușor, din pricina focului tunurilor cetății și a sîneților și archebuzelor ienicerilor. Pentru a acoperi tunurile grele, Mihai a împins în față multă pedestrime — ferentari și vînători — care țineau sub focul sîneților și archebuzelor pe ienicerii de pe ziduri. Numai că pedestrașii români luptau cu piepturile deschise, în vreme ce ienicerii trăgeau, printre creneluri și ochete, bine apărați de ziduri. Asta a însemnat jertfe destul de mari, ceea ce l-a silit pe Mihai să schimbe tactica. El a adus, în spatele pedestrimii și pe lături, multe pive din armia Buzeștilor, cari trăgeau cu boltă și aruncau ghiulele înlăuntrul zidurilor cetății, împroșcînd cu schije din spate și făcînd prăpăd în rîndurile ienicerilor de pe ziduri. Pînă cînd Satîrgi-pașa să se desmeticească, Mihai a adus în apropierea cetății trei baterii de tunuri grele, cari au început să-i bortelească zidurile. Ienicerii nu s-au dat însă bătuți, ci s-au îngrămădit în fața spărturilor făcute în ziduri și, luptînd la sabie și cu pistoalele, le-au apărat cu înverșunare.

Neputînd să pătrundă în cetate, Mihai s-a hotărît să nimicească cu focul pivelor ienicerii din înlăuntrul ei. Pivele au tras pînă s-au înroşit, aruncînd cu nemiluita ghiulele în cetate şi semănînd moarte şi schilodire printre ieniceri. Bătălia a ţinut pînă la căderea întunericului, fără ca românii să poată pătrunde în cetate. Avînd pierderi mari şi dîndu-şi seama că a doua zi nu va mai putea face faţă asalturilor românilor, Satîrgi-paşa, folosind întunericul şi o ploaie cu grindină, a deschis porţile dinspre malul Dunării ale cetăţii şi a izbutit să-şi strecoare peste fluviu, cu luntre şi prin înot, o bună parte din ienicerii săi rămaşi teferi. A doua zi dimineaţa, ienicerii cari n-avuseseră putinţa să fugă peste Dunăre şi răniţii rămaşi în cetate au înălţat steag alb. După ce a trimis prinşii şi răniţii în spate, spre tabere sau spre bolniţe, Mihai a dat foc cetăţii şi butoaielor de praf de puşcă din înlăuntrul ei, pricinuindu-i mari stricăciuni.

Treabă la fel de bună a făcut şi aga Stoica, peste Dunăre, la Nicopole, unde trecuse înot şi cu dubasuri, în dimineaţa zilei de 11 Cireşar. Nici sarcina agăi Stoica-Fărcăşanu n-a fost uşoară şi lipsită de jertfe. Hassan-paşa, begler-begul Rumeliei, era un căpitan de oaste iscusit şi încercat în războaie şi care avusese sub poruncă multă vreme puternica cetate a Vidinului şi se pricepea bine la apărarea cetăţilor asediate. Numai că aga Stoica nu era un împătimit al catehismelor strateghiei vremii, pe cari nu avusese prilejul să le înveţe pe de rost în vreo academie a armelor. El îşi cîrmuia oastea după învăţămintele asprei şi îndelungatei sale lupte dusă în capul moşnenilor săi împotriva navrapilor turci şi tătari, cari încălcau şi încercau să jăcuiască olaturile olteneşti, învăţăminte la care se adăugau sfaturile căpităneşti ale lui Mihai-vodă, pe care îl cunoştea încă din vremea cînd acesta era ban al Olteniei. Poate că dacă ar fi ştiut şi ceva strateghie şi istorie, aga Stoica ar fi aflat că la Nicopole, în toamna leatului 1392, sultanul Baiazid, supranumit „Ilderim" — adică „Fulgerul", a zdrobit oştile creştine ale Apusului şi, cine ştie, ar fi pregetat să lovească străvechea cetate ridicată, cu o mie de ani în urmă, de către împăratul Heraclius, distrusă de năvălirile barbare şi refăcută de turci. Cum el, Stoica, era însă străin de astfel de cunoştinţe, dar

ştia, în schimb toate vicleşugurile cîmpului de luptă, era ager la minte şi avea sub poruncă olteni inimoşi şi bătăioşi, şi-a trecut, în taină şi în grabă, oastea peste Dunăre, în preajma tîrgului Nicopole, făcînd să ajungă la urechile lui Segban-paşa ştiri anume ticluite, cari l-au împins în greşala de a sta nemişcat în tabăra sa de pe Osma, aflată la o leghe depărtare de locul unde trecuseră oltenii Dunărea. Ca să fie sigur că n-o să fie lovit în coastă de Segban, aga Stoica a lăsat pe un deal de deasupra Nicopolei vreo cinci sute de oameni, întorşi cu faţa spre apus, spre tabăra de pe Osma.

Cu restul de patru mii cinci sute de olteni cu săbii tăioase, junghere străpungătoare şi pistoale şi sîneţe ce nu greşesc ţinta, ajutat de tunuri uşoare şi de pive, aga Stoica a lovit, cînd soarele se ridicase abia cu două suliţi pe cer, tîrgul Nicopole. Lupta la porţile şi pe uliţele tîrgului n-a fost deloc uşoară, căci Hassan-paşa fusese înştiinţat în ceasul al unsprezecelea de trecerea românilor peste Dunăre şi izbutise să scoată din cetate spahii şi ieniceri şi să-i trimită în întăriturile din faţa tîrgului şi din înlăuntrul lui, fiind gata să mai trimită încă alţii din cetate. Mai numeroşi şi mai iscusiţi în lupta corp la corp, oltenii lui aga Stoica, după două ore de izbeli, i-au răzbit pe turci şi i-au silit să se retragă, luptînd din casă în casă, în cetate, şi să se închidă acolo.

Între timp românii au descoperit într-un cot al Dunării, lîngă cetate, vreo trei sute de luntre de pod, pe care le-au ars, oprind vreo sută pentru trecerea oştenilor înapoi, pe malul românesc. Se zice că norocul ajută pe îndrăzneţi. Aşa s-a întîmplat şi cu aga Stoica şi oltenii săi cei cutezători. În locul unde se aflau luntrele pentru pod, se găseau două corăbii intrarmate cu multe tunuri, cari păzeau preţioasele bărci peste care urma să se întindă, la Rusciuc, pod pentru trecerea Marei-Armate a lui Ferhat-paşa. Iscusiţii olteni s-au urcat îndată în luntre şi, prefăcîndu-se pe loc în pîraţi, au înconjurat cele două corăbii şi s-au cătărat pe ele şi după ce le-au burduşit cala cu sute de oşteni înarmaţi pînă în dinţi, au poruncit cîrmaciului să se îndrepte spre cetate, care avea o ieşire la Dunăre, cu o schelă pentru corăbii. Străjile de la schelă crezînd că au de a face cu năieri turci, n-au dat semnal de

primejdie. Sutele de „piraţi" olteni au năvălit îndată în cetate, şi-au deschis pîrtii largi printre turci, pînă la porţile dinspre tîrg şi le-au dat drumul oştenilor lui Stoica, de sub zidurile cetăţii, să intre puhoi înăuntru.

Lovit pe neaşteptate în bîrlogul său de piatră, Hassan-paşa şi-a pierdut capul şi a părăsit cetatea, printr-o ieşire tainică, împreună cu ceea ce a mai putut salva din oastea sa, ascunzîndu-se undeva prin pădurile din apropiere, pînă la trecerea furtunei dezlănţuite de români. Aga Stoica a lăsat în seama cîtorva căpitani ai săi trimiterea prinşilor şi prăzilor peste Dunăre, la Turnu, cu ajutorul corăbiilor şi luntrelor, precum şi stricarea cetăţii şi a portului Nicopole. Dînsul s-a năpustit îndată cu oastea sa de aproape cinci mii de săbii asupra celor trei mii de turci din tabăra de pe Osma. După o luptă aprigă de vreo trei ceasuri, covîrşiţi de români şi cu pierderi mari, turcii lui Segban s-au retras în grabă spre Vidin. Înainte de căderea întunericului, folosind corăbiile şi luntrele capturate, aga Stoica şi oastea sa au trecut Dunărea înapoi la Turnu, spre a spune domnului Ţării Româneşti că însărcinarea primită a fost adusă în întregime la împlinire, cu pierderi nu prea mari pentru oastea sa.

Mihai-vodă a mai rămas la Turnu cu oştile sale încă trei zile spre a vedea ce se petrece dincolo, peste Dunăre, la Nicopole, unde lăsase cîteva iscoade bune. După două zile, adică la 13 Cireşar, una dintre aceste iscoade a venit cu ştiri preţioase. Hassan-paşa s-a întors cu întăriri la Nicopole, care nu suferise prea mari stricăciuni. La fel şi Segban-paşa s-a întors cu întăriri la tabăra sa de pe rîul Osma. El a adus de la Vidin trei sute cincizeci de luntre de pod, cari să înlocuiască şi pe cele arse sau capturate de români, în ziua de 11 Cireşar, la Nicopole. Luntrele prefăcute în portiţe de pod vor pleca în ziua de 15 Cireşar spre schela Raveh, unde vor fi luate în pază puternică de Hassan-paşa, spre a fi trimise la Rusciuc, în preziua sosirii lui Ferhat în fruntea Urdi-Alai-ului.

Mihai s-a arătat foarte mulţumit de ştirea privind luntrele de pod şi, crezînd că va putea şi de data aceasta să le ardă, a hotărît să trimită un polc, peste Dunăre, în apropiere de Nicopole, care să pîndească trecerea luntrelor şi să le distrugă. Pentru asta, el a hotărît ca polcul căpita-

nului Caracsony să se îmbarce în luntri în noaptea de 14 spre 15 Cireşar, să treacă Dunărea şi să pîndească în loc ascuns trecerea porţilor de pod. Comandirul polcului, căpitanul Caracsony, fiind rănit în bătălia de la Turnu şi trimis la bolniţă, în locul său a fost pus în fruntea polcului viteazul şi destoinicul său ajutor căpitanul Marin Butoianu. Restul oştilor au plecat în ziua de 14 Cireşar la Bucureşti, Videle şi Caracal. Polcul căpitanului Butoianu urma să se întoarcă şi el la Videle, după împlinirea însărcinării primite.

În noaptea de 14 Cireşar, Maria şi-a urcat în luntri polcul descălicat, lăsîndu-şi caii în lunca Dunării, lîngă Turnu, sub paza unei cete de călăreţi. Cerul era acoperit cu nori şi ploua mărunt, lucru prevestitor de bine pentru Maria, căci străjile turceşti din Nicopole nu puteau vedea nimic din ceea ce puneau românii la cale.

Pentru a nu face zgomot, Maria a dat poruncă oamenilor săi să nu lopăteze ci să se lase duşi la vale de apă, lucrînd numai cu cîrma. După o jumătate de oră de lunecare pe ape, luntrele au ajuns pe malul bulgăresc al Dunării la vreo milă, la deal de Nicopole. Luntrele au fost pitite într-un lăstăriş de pe malul apei, iar oştenii români aşteptau ivirea zorilor culcaţi în bărci şi ascunşi vederii turcilor. Maria sta într-o barcă, alături de ajutorul ei, hotnogul Răzvan.

În zorii zilei — nu se ştie dacă a fost nenoroc sau vînzare — românii au fost loviţi de turcii lui Hassan-paşa. Maria a încercat să se apere şi a izbutit să ţină în loc vreun ceas pe atacatori, în vreme ce polcul ei se retrăgea cu luntrele dincolo, pe malul românesc al Dunării. Ca orice comandir demn şi viteaz, ea a hotărît să rămînă, împreună cu ajutorul ei, printre cei din urmă cari să rupă lupta şi să lopăteze spre malul celălalt al fluviului. Din nefericire pentru ea, pentru hotnog şi o mînă de călăreţi un atac dat de o ceată de vreo sută de turci n-a putut fi respins şi au fost prinşi de oamenii lui Hassan în clipa cînd încercau să iasă cu luntrele la larg.

Maria şi hotnogul au fost duşi în faţa begler-begului, cu care au vorbit cuviincios dar răspicat, arătînd că nu şi-a făcut decît datorinţa de oştean. Hassan-paşa nu le-a pus prea multe întrebări, căci văzuse cu ochii lui, de pe malul

bulgăresc, plecarea oștilor românești spre înlăuntrul țării. Pașa s-a purtat omenește cu cei doi oșteni români și a poruncit ca, împreună cu alți prinși, să fie trimiși la una din închisorile împărăției turcești.

XX

Calea Robilor

Ca un șarpe uriaș, atîrnat pe zeci de umere șfichiuite, otgonul se tîra odată cu convoiul înfrățindu-i pe robi, prin streanguri. Cînd vreunul dintre nefericiți cădea doborît de sete sau de foame, vecinii săi hăuleau prelung, și jalnicul prohod rămînea nemișcat, cu toată grindina de harapnice deslănțuită, din fuga cailor, de către zbiri. Atunci unul dintre demoni descălica, înjurînd și blestemînd, se apropia de cel căzut și îi întindea plosca cu apă. Dacă o apuca lacom în mîinile tremurînde și o ducea la gură, i-o lăsa cît ai bate din palme, apoi i-o smulgea cu putere rînjind și da semnalul de plecare. Dacă rămînea nemișcat, se apleca asupra lui, îi asculta inima, și dacă i se părea că nu mai bate, își împlînta jungherul în ea, ca să fie sigur că n-o să se mai scoale, și tăia streangul prins de otgon, după care da plecarea, în vreme ce robii își descopereau capul, cinstindu-și morții.

Nu primeau apă decît de două ori pe zi, cînd beau pe săturate : dimineața la plecare și seara înainte de culcare, cînd primeau și cîte doi galeți tari ca piatra. Cînd treceau prin tîrguri sau sate mai mari, unde zbirii pierdeau robii din ochi, li se arunca, pe furiș, coji de pîine sau fructe zemoase, pe care cel norocos le împărțea cu vecinul. Prinșii erau puțin peste sută și mergeau doi cîte doi, pe două șiruri de otgoane. Fuseseră împărechiați la întîmplare, astfel că Maria fusese despărțită de la început de hotnogul Răzvan, de a cărui soartă nu mai știa nimic, de șapte zile, adică de la 16 Cireșar, de cînd plecase din Nicopole. Făceau cam o poștie pe zi și înnoptau pe unde

apucau, dormind prinşi de otgoane şi cu mîinile legate la spate, pe pămîntul gol, căci afară era cald. Pe drum sau în popas de noapte, aveau voie să vorbească, dar numai în şoaptă şi numai cu vecinul. Maria avusese noroc de o pereche pe placul ei, un om cu care aveai ce vorbi, căci era umblat şi cunoştea bine drumurile şi tîrgurile de la Dunăre şi pînă la Bosfor. Era armean, îl chema Sarchiz Agopian, era un om luminat şi tare învăţat, căci fusese un arhitect preţuit în Balcani, constructor de biserici creştine, seraiuri şi moschei, pînă cînd paşa din Vidin, în urma unor pîri mincinoase, l-a învinuit că-i iscoadă pentru nemţi. L-ar fi spînzurat fără prea multă bătaie de cap, dacă n-ar fi fost un om bogat şi bine văzut la Istanbul, unde locuia de altfel, în cartierul creştinilor bogaţi şi al ambasadelor, Pera, sau Beioglu, cum îi spuneau turcii. Acolo, urma să fie judecat de cadischierul pentru partea evropeană a împărăţiei otomane, pe care îl cunoştea şi care, simţitor în faţa aurului precum îl ştia, îi va reda libertatea fără zăbavă. Lucrul de căpetenie era, după cît îi mărturisea Mariei arhitectul, să ajungă la capătul călătoriei lor silite şi plină de suferinţă şi învecinată cu moartea. Acolo, dacă va ajunge teafăr, arhitectul va răscumpăra, făgăduieşte în faţa Cerului, pe tovarăşul său de suferinţă român, lucru de care Maria nu se îndoia, dar care n-o mai interesa cîtuşi de puţin. Pentru dînsa zarurile erau de acum aruncate : nu mai avea nimic de aşteptat de la viaţă, de vreme ce pierduse pînă şi dreptul de a pedepsi răul. Nu numai că pierduse tot ce se putea pierde, dar se pierduse şi pe sine însăşi, îşi pierduse sufletul, care era gol ca o pustie, uscat ca nişte ochi secaţi de lacrimi şi pîrjolit, cu simţirea arsă, ca ierburile bărăganurilor lovite de secetă. Îşi da seama că această stare de pierdere a simţirii, de amorţire, de apatie, prevesteşte cea din urmă treaptă a prăbuşirii omului, hăul deznădejdii, ispitirile neantului, dorinţa de auto-distrugere, moartea mişelnică.

Demnitatea ei de oştean, de luptător respingea însă o asemenea lunecare şi decădere. Trebuia făcut ceva înainte de a ajunge în fundul prăpastiei. Dramul de noroc pe care i-l păstrase totuşi ursita sa îi scosese în cale, în acele clipe de grea cumpănă, două lucruri cari o puteau ajuta mult : trecea prin nişte locuri de o rară frumuseţe şi mer-

gea alături de un om umblat și luminat. Va trebui să iasă din starea ei de amorțeală, să-și reînsufletească simțirea, cu ajutorul fermecătoarelor priveliști din juru-i, împărtășindu-se din măreția firii și, în același timp, din lumina acestui om învățat și înțelept, tovarăș de drum pe calea robilor.

Străbăteau o trecătoare înaltă, străjuită, în depărtare, de două piscuri semețe, unul, la răsărit, numit Ambarița, iar altul la apus, numit Vejen, după cît îi spusese arhitectul. Urcaseră din greu pînă la ea, pe drumul șerpuit dintre două ape subțiri și săltărețe, Osma Albă, pe dreapta, și Osma Neagră, pe stînga, ce venea dinspre tîrgul cu frumoase case bulgărești, înconjurate de grădini și livezi, pe nume Troian, unde înnoptaseră în urmă cu două seri. Cînd ajunseseră la o leghe de trecătoare, care tăia în două Balcanul, înnoptaseră pe marginea drumului și a pădurii de brad ce-l însoțea. În zorii zilei, a opta de la plecarea din Nicopole, au intrat, după un ceas de urcuș, în pasul întortocheat, cioplit în piatră de vreme și de oameni, încă din străvechime. Sarchiz îi spuse că drumul ce trece prin acest pas este cea mai veche cale care străbate Balcanul și că el a fost folosit mai întîi de traci și apoi de Alexandru Machedon în luptele sale împotriva unor triburi tracice de lîngă Dunăre. Arhitectul îi mai spuse că, mai tîrziu, împăratul Traian a îmbunătățit drumul și trecătoarea și l-a prefăcut într-un drum strategic ce lega Tracia de Moesia și de Dunăre și că numele pasului, ca și cel al orașului din vale, a fost dat în cinstea marelui împărat roman.

În timp ce străbăteau trecătoarea, Maria se gîndea la niște clipe răscolitoare prin care trecuse cu trei zile în urmă. Ajunsese, după un drum lung, pe arșiță mare, în orășelul Loveci, pe care îl cunoscuse în urmă cu jumătate an, în timpul iernii, cînd se întorceau în țară din raidul făcut în adîncul Balcanilor. Ce împrejurări deosebite una față de cealaltă ! Atunci trecea slobodă, cu fruntea sus, pe armigul ei drag în capul scadronului său, în fruntea oamenilor ei, străbătînd atrăgătorul orășel bulgar, cu surîsul pe buze, în strigătele, zîmbetele și semnele prietenești ale locuitorilor săi, mîndră că adusese pe acele meleaguri vîntul libertății. Acum trecuse prin același tîrg,

tîrîndu-se o dată cu întunecatul prohod de morți-vii, înfrîntă, îngenuncheată, zdrobită, sub privirile pline de milă ale acelorași oameni cari o primiseră, în urmă cu jumătate an, cu urale și vorbă de slavă. Și gîndindu-se la aceste lucruri, fața i se umbri și mai mult, ochii i se întunecară și mai avan ca pînă atunci. Lucru care nu scăpă arhitectului.

— La ce te gîndești căpitane atît de încordat ?

— Am să vă spun îndată, îi răspunse Maria.

După ce îi povesti la ce se gîndise, Agopian îi zise cu glas sfătos :

— Nu te mai amărî de pomană ! Trece și asta. Nu peste mult vor veni și zile luminoase, cînd vom umbla liberi în mărețul monument de artă care este Constantinopolul și îți voi arăta toate comorile, toate splendorile sale.

— Aș vrea să fie așa, dar mă îndoiesc că voi apuca să trăiesc asemenea clipe, spuse Maria.

— O, iar aluneci în deznădejde. Trebuie să te ții tare !

— V-aș ruga mult să-mi spuneți în ce împrejurări ați învățat românește, schimbă Maria vorba.

— În călătoriile pe cari am avut plăcerea să le fac în Valahia și Moldova.

— Ați avut ceva de construit acolo ?

— Nu, n-am avut. Ca să spun drept, au fost niște călătorii de plăcere și de studiu. Sînt un admirator al artei bizantine, mai cu seamă al arhitecturii bizantine, iar dumneavoastră, românii, vă numărați printre puținii păstrători și continuatori ai artei acesteia. Mă interesează îndeosebi arhitectura bisericilor dumneavoastră, care în Valahia este bizantină în forma cea mai curată.

— Dar în Moldova cum este ?

— În Moldova, deși în întregul ei este bizantină, a suferit și unele influențe gotice.

— Păi nici arhitectura bisericească din Valahia, cum îi ziceți dumneavoastră, Țara Românească, precum îi spunem noi, nu este curat bizantină, deoarece poartă înrîurirea arhitecturei grecești și romane.

— Aici vă înșelați. deoarece însăși arhitectura bizantină și, îndeobște, arta bizantină au la bază tradițiile artistice elenistice și romane. Numai că la acest spirit greco-

roman clasic s-au adăugat și anumite influențe ale tradiției artistice anatoliene, siriene și alexandrine, însușite pe alese și îmbinate într-un tot armonios, în ceea ce numim noi astăzi artă bizantină, născută, făurită în Bizanț, din contactul Occidentului cu Orientul. Arta bizantină s-a născut și s-a perfecționat nu de azi pe mîine, ci de-a lungul a aproape o mie de ani, perioadă ce cuprinde trei epoci de avînt cultural și artistic : epoca domniei împăratului Justinian, reîntregitorul imperiului roman, din veacul al VI-lea, epoca domniei dinastiei macedonene și comnene, veacurile IX—XII, precum epoca împăraților Paleologi, din veacul XIV, prelungită, după căderea Constantinopolului, de către țările române, Rusia și muntele Athos.

— Ce anume tradiții artistice a ales, prelucrat și armonizat Bizanțul de la fiecare din popoarele amintite mai înainte ? întrebă Maria.

— De la greci și de la romani, de la monumentele de artă elenă, rămase din vremea Bizanțului megarian, și de la monumentele, rămase în Bizanț, din timpul împăratului Constantin, arta bizantină a luat spiritul clasic, tradițiile artistice grecești și romane, îndeobște, iar în cazul particular al arhitecturii religioase, a luat bazilica și construcția cu plan central. Din Anatolia a luat „bazilica cu cupolă" pe care au adus-o la o tălmăcire și înfăptuire genială, reprezentată, în primul rînd, de acel strălucit monument de artă care este bazilica Sfînta Sofia din Constantinopol. De la sirieni și de la egipteni, arta bizantină a luat construcția cu plan treflat, decorațiile sculptate și canoanele iconografice. De la arta alexandrină a luat rafinamentul, subtilitatea și vioiciunea acestei arte.

Mai trebuie spus că arta bizantină este una dintre cele mai strălucite și fecunde arte din lume. Din secolul al V-lea și pînă astăzi, ea se bucură de deosebită prețuire și renume și a avut o influență imensă nu numai în țările balcanice, țările române și Rusia ci și în Spania, Franța, Italia, Egipt și Asia Mică.

— Vă mulțumesc pentru această cuprinzătoare și limpede prezentare, spuse Maria. Acum v-aș ruga să-mi spuneți în ce scop ați întreprins călătoriile în țările române și ați studiat monumentele ei de artă bizantină ?

— În Valahia m-a interesat un anumit fel de arhitectură religioasă bizantină, specific celei de a doua epoci de aur a artei bizantine din veacurile IX—XII, ce poartă numele de „biserică în cruce greacă". În vremea împăraţilor Comneni s-au construit în Constantinopol peste cincizeci de biserici de acest soi, dar au fost distruse sau transformate de turci în moschei. Deşi se mai găsesc două asemenea biserici în Atena şi în Salonic, biserica cea mai reprezentativă a acestui stil, reprodus în forma lui cea mai izbutită şi cea mai pură — o adevărată capodoperă a genului — este Biserica Domnească din Curtea de Argeş.

— După cît ştiu eu, Biserica Domnească din Curtea de Argeş a fost zidită între anii 1350 şi 1380. Ea a fost începută de Basarab cel Mare, a fost continuată de fiul său Alexandru Basarab şi terminată de Radu-vodă-Basarab, zise Maria.

— Da, a fost zidită în veacul al XIV-lea. Acesta este soiul de biserică în cruce greacă, aparţinînd epocii Comnenilor, care m-a interesat îndeaproape şi care m-a îndemnat, în primul rînd, să călătoresc în ţara dumneavoastră, unde Biserica Domnească din Curtea de Argeş, după părerea mea, este, ca puritate şi perfecţiune, un unicat în materie de biserică cu plan în cruce greacă. Unii arhitecţi o asemuiesc cu nişte biserici de acest tip din Constantinopol, transformate în moschei, printre care : „Pantekrator", zidită în secolul XI — astăzi moscheia „Zeyrek Kiliz Giami", biserica „Mîntuitorul Pantepot", secolul XI — astăzi moscheia „Eski Imaret Giami", sau cu biserica din Salonic „Teotokos", secolul X, — astăzi moscheia „Kazan-Kîlar Giami". În Moldova m-a interesat mult ornamentaţia exterioară a monumentelor de artă religioasă, care este cu totul deosebită şi, în felul ei, unică. În secolul XV, ornamentaţia exterioară s-a mărginit la policromia materialelor : cărămizi multicolore, pietricele încastrate în tencuială, ţiglă şi discuri smălţuite. În secolul XVI, se adaugă la o astfel de decoraţie exterioară un element nou : pictura exterioară. Este drept că acest soi de pictură a fost aplicat, uneori şi în cazuri sporadice, şi în Balcani şi Rusia, dar în Moldova i s-a dat o însemnătate şi o dezvoltare ce n-a fost cunoscută niciodată în vreo altă ţară, mergînd pînă la acoperirea în întregime a tuturor

fațadelor bisericii cu o minunată rețea de fresce. Aceste picturi exterioare, deși sînt, ca tematică teologală, bizantine, ortodoxe, reprezintă o împletire armonioasă între arta Bizanțului, arta Renașterii și tradițiile artistice românești.

— Se spune că poporul nostru are un simț deosebit al culorilor și proporțiilor, dovedit de cusăturile veșmintelor, zugrăvelile caselor și arta olarilor, din țara noastră, ținu Maria să sublinieze.

— Este adevărat, îngădui arhitectul. Despre acest lucru vorbește de la sine coloritul atît de izbutit al frescelor de la Moldovița, unde domină verdele pădurilor dumneavoastră de brad ; cel al frescelor de la Voroneț, unde farmecă îndeosebi albastrul cerului românesc și coloritul frescelor de la Sucevița, unde atrage, în chip aparte, roșul apusului de soare de pe plaiurile românești.

— Vă mulțumesc pentru măiastra dumneavoastră înfățișare a artei bizantine și pentru bunele cuvinte pe cari le-ați spus despre monumentele de artă din țara noastră.

— Iată, am străbătut, vorbind despre lucruri înălțătoare, istovitoarea trecătoare Troian și am depășit cumpăna apelor. Privește în jos, spre valea cea largă a Streamei, care desparte Balcanii de Sredna Gora. Ce minunată priveliște !

De pe drumul ce se lasă la vale, prin șerpuiri dese și fără număr, cari prefăceau convoiul de robi într-un balaur cu unduiri nesfîrșite, Maria privi, înviorată niței de frumusețea de basm din juru-i, culmile înveșmîntate în verde ale Srednei-Gora, străjuite de piscul Bogdan, după care își lăsă ochii în vale, spre sclipirile de argint ale Streamei și ale așezărilor cu coperișuri poleite de craiul tăriilor și prefăcute în salbe scînteietoare. Sarchiz îi arată cu degetul, pe dreapta, departe, în capul văii, un șir lung de jucării, tîrgul Klisura, apoi ceva mai aproape, satul Rozina și, în dreptul lor, satul Kârnare, pe urmă, pe stînga, tîrgul Sopot și, în fine, mult spre stînga, în ceață, tîrgul Karlovo. După aceea, coborîră, cu poticneli dese povîrnișul cel repede al Balcanului și ajunseră la poalele lui dinspre miazăzi, pe la asfințit. Se opriră în vale, acolo unde se oprea și drumul lui Traian, adică în satul Kârnare, la marginea cărții înnoptară.

A doua zi, adică la 25 Cireşar, convoiul porni spre răsărit, de-a lungul drumului care merge pe la poalele Balcanilor, avînd în dreapta, la vreo două leghe depărtare, rîul Streama, care curge spre răsărit lipit de poalele Srednei-Gora. Valea era largă şi se lărgea mereu pe măsură ce convoiul înainta spre răsărit.

La vreo trei ceasuri după amiază, convoiul intră într-un tîrg nu prea mare, Sopot pe nume, pierdut în verdeaţă, aşezat pe coasta de miazănoapte a căldării Karlovo, cu case de piatră arătoase şi grădini mari cu viţă de vie, meri, peri, piersici, pruni şi nuci. La sosirea convoiului, locuitorii lui, bulgari după port, ieşiseră pe uliţă şi priveau cu milă robii, făcînd semne frăţeşti, murmurînd nemulţumiţi de tristul alai de pe drum şi aruncînd pîine şi fructe pentru potolirea foamei şi a setei.

Ronţăiră tăcuţi merele, perele, piersicile şi prunele primite în dar şi părăsiră curînd tîrgul, urmînd drumul de coastă ce se îndepărta din ce în ce mai mult de Streama. După vreo leghe, cînd rîul făcuse un cot mare în loc, lăsîndu-se spre miazăzi, printr-o largă trecătoare a Srednei Gora, au ajuns în preajma unui tîrg ce părea mult mai mare decît Sopotul. Deasupra lui şi a stîncilor sub care se adăpostise tîrgul, se ridica piscul cel înalt al Ambariţei. Un vuiet prelung venea dinspre oraş.

— Este frumoasa cascadă Suciurum, a năvalnicului rîu de munte Stara-Reka, sub cheile căruia s-a aşezat tîrgul Karlovo, o lămuri Sarchiz pe Maria.

Intrară în tîrg, unde, la fel ca şi în Sopot, locuitorii au ieşit pe uliţa pietruită, pe care susurau fire subţiri de apă, şi unde au fost primiţi cu strigăte de încurajare şi cu hrană şi fructe. Au trecut pe lîngă spumegoasa cascadă, care i-a învăluit într-o boare răcoroasă şi au privit cu plăcere casele frumoase de piatră, cu balcoane lungi şi colorate, castani, nuci, piersici şi pruni.

Umbrele serii i-au prins la marginea de răsărit a tîrgului, unde robii au primit apă şi galeţi şi unde au înnoptat în vecinătatea drumului.

A doua zi au pornit spre tîrgul Kalofer, pe un şleau ce urca aproape pieptiş culmea Strajata, ce desparte depresiunea Karlovo de aceea a Kazanlîcului. Şerpuirile dese ale drumului, deşi îi uşurau urcuşul, îl lungeau, sporind

oboseala robilor, cari, spre prînz, erau scăldaţi în sudoare şi însetaţi. Maria şi Sarchiz mai păstraseră cîteva fructe, cari le alinau setea. Ajunseră aproape de creasta Strajatei şi din acel loc se vedeau bine Kaloferul şi valea Tundjei, adică vestita Vale a Trandafirilor. Pe stînga, Balcanii îşi ridicau spinările roşcate deasupra cărora domnea un pisc semeţ, purtînd coroană de cleştar, ce sclipea orbitor în bătaia soarelui de amiază.

— Este muntele cel mai înalt al Balcanilor, *Yumruk-Ceal*, numele cu care turcii au înlocuit străvechiul nume antic al muntelui Ismarus, de sub care izvorăşte rîul Tundja, Tonsus, cum i se zicea pe vremuri. Mitologia greacă spune că în singurătatea acestui uriaş al Balcanilor, s-a retras, după întoarcerea lui din infern, Orfeu, regele Traciei, fiul lui Apolo şi al zeiţei Clio, vestit argonaut, cel mai mare cîntăreţ al antichităţii. Se spune că lira şi vocea lui îmblînzeau pînă şi cele mai fioroase fiare sălbatice, cari veneau şi se culcau, ca nişte mieluşei, la picioarele lui. Soţia sa, Euridice, fiind muşcată de o viperă, chiar în ziua nunţii, a murit. Orfeu s-a coborît în infern şi îmblînzind cu cîntecele sale pe întunecaţii stăpîni ai iadului, aceştia i-au dat-o înapoi cu condiţia să nu întoarcă în spate capul, unde era Euridice, înainte de a trece dincolo de vămile iadului. Înfrînt de dor, Orfeu a întors totuşi capul şi şi-a privit soţia, pierzînd-o astfel pentru totdeauna. Reîntors pe pămînt, în singurătăţile muntelui Ismarus, el jelea prin cîntece triste pierderea sa de neînlocuit. Atrase de cîntecele sale, menadele, adică bacantele greceşti, au venit şi l-au sfîşiat în bucăţi.

— Ce iscusiţi meşteri au fost grecii în închipuirea unor astfel de poveşti, zise Maria.

— Ca toţi corăbierii cutezători, ce colindau mările lumii, grecii aveau o închipuire foarte bogată, o lămuri arhitectul.

Au ajuns în vestita Vale a Trandafirilor. Maria privea în vale, unde lanurile de grîu în pîrg se răzoreau cu cîmpuri de trandafiri roşii şi albi cari, presăraţi cu boabe de rouă, păreau, în lumina soarelui ce începuse să se ridice pe cer, nişte comori uriaşe de pietre preţioase, în timp ce adierile mîngîietoare ale vîntului aduceau miresmi îm-

bătătoare. În vreme ce Maria se însufleţise un pic şi respira adînc, arhitectul îi zise zîmbind :

— Ţi-am spus eu că o să te simţi în Valea Trandafirilor ca într-un iatac de prinţesă !

— Dacă n-am fi spînzuraţi de otgon şi nespălaţi de atîta vreme, mi-ar veni să cred aşa ceva... spuse Maria cu amărăciune în glas.

Drumul prin fermecătoarea Vale a Trandafirilor a ţinut pînă la căderea nopţii, cînd au poposit la o încrucişare de drumuri aflată la jumătatea depresiunii Kazanlîcului. În amurgul zilei de 28 Cireşar, convoiul a ajuns în cel mai frumos şi mai însemnat tîrg al Văii Trandafirilor, Kazanlik, locul unde se făcea faimosul ulei de trandafiri.

În vreme ce treceau prin tîrg şi aşteptau să primească în dar fructe şi hrană de la locuitorii din mahalale, spre nenorocul bieţilor robi, s-a stîrnit o ploaie cu găleata, aşa că uliţele s-au golit îndată de oameni. A plouat, a tunat şi a fulgerat toată noaptea, udînd pînă la piele pe sărmanii robi, cari, abia tîrziu în crucea nopţii, au fost adăpostiţi sub nişte şoproane vechi, ciuruite de vreme.

— Potopul ăsta o să facă prăpăd în rîndurile noastre, îi zise arhitectul Mariei, dîrdîind de frig. De ce mi-a fost frică n-am scăpat. O asemenea ploaie cu spume nu prea se pomeneşte în Valea Trandafirilor, în cele cîteva săptămîni de înflorire a tufelor de trandafir. Dar, de fapt, sîntem la capătul ei dinspre răsărit, la încrucişare de drumuri şi de vînturi.

— Dacă am putea stoarce măcar un pic hainele de pe noi ! zise Maria, cu stînjeneală în glas.

— Nu se poate ! se împotrivi cu hotărîre Sarchiz. Asta ne-ar îndemna să încercăm a ne deslega unul altuia mîinile, iar dacă ne prinde, nu mai scăpăm cu viaţă. În afară de asta, sîntem aşa de strîns legaţi, că ne punem de pomană viaţa în primejdie.

— Aveţi dreptate, nu putem face nimic. O să ne usuce soarele mîine.

— Cel mai bun lucru ar fi să ne ghemuim unul lîngă altul, spate în spate, spre a ne feri plămînii de răceală, propuse arhitectul.

Maria şovăi o clipă stingherită, dar îşi dete îndată seama că asemenea prejudecăţi de fecioară n-au nici un

rost în împrejurările în care se afla şi se aşează spate în spate cu tovarăşul ei de suferinţă, care dîrdîia de frig. Au moţăit aşa muraţi, dar încălziţi un pic, pînă la ziuă, cînd au pornit la drum spre marele oraş al Traciei, Stara-Zagora, vechea cetate şi municipiu, Augusta Traiana, din vremea imperiului roman. Curînd soarele şi-a revărsat binecuvîntarea sa şi asupra sărmanilor robi, începînd să le zbicească straiele. Pe la prînz, Maria şi Sarchiz aveau hainele uscate, dar arhitectul tuşea de zor, ca mulţi dintre tovarăşii săi de robie. Nu se simţea bine şi mergea îngîndurat, bîntuit pesemne de negre presimţiri. Spre seară au ajuns într-un sat de pe malul Tundjei pe nume *Yagoda*, adică „Căpşuna", dar căpşuni n-au primit de la nimeni. Au primit în schimb de la săteni mere, pere şi struguri, ceea ce le-a prins tare bine. Noaptea era răcoroasă, aşa că Maria şi arhitectul s-au ghemuit din nou, unul lîngă altul, spate în spate. După cîtva timp, Maria a tresărit înfiorată : arhitectul frigea ca jarul, semn că răcise rău de tot şi avea fierbinţeli mari. Curînd începu să tuşească în cascade, pînă cînd se înăbuşea, fiindcă potopul de la Kazanlîk îi aprinsese plămînii. Se auzeau tuşind amarnic şi alţi robi din apropierea sa.

— Mîine o să fie moarte de om !... zise, oftînd şi cu glas resemnat, Sarchiz. Toţi cei ce n-au să se mai poată ţine pe picioare au să fie înjunghiaţi de către zbirii cei sîngeroşi.

— Cu domnia ta n-o să se întîmple aşa ceva, îi vorbi Maria cu convingere.

— Cine mai poate şti... zise neîncrezător arhitectul. Să te audă Cel-de-sus.

— Trebuie să crezi în ceea ce ţi-am spus şi să te ţii tare, îl îmbărbătă Maria.

— Am să mă ţin tare cît mă va ţine cureaua... zise mohorît arhitectul.

— Nu, nu aşa, prieten drag ! strigă Maria. Trebuie să crezi cu tărie că ai să te ţii pe picioare şi că ai să treci şi peste hopul ăsta. Dacă ai să cazi în drum, va fi greu să te scoli şi vei zădărî pe zbiri. Mănîncă şi suge cît mai multe fructe, ca să birui fierbinţelile şi să te ţii pe picioare. Cînd le vei sfîrşi, te rog să le primeşti şi pe ale mele, căci sînt sănătos tun şi, ca oştean încercat, ţin la tăvăleală.

Sarchiz se lipi cu drag de căpitanul român și îi spuse, cu căldură în glas :

— Cu un tovarăș de drum atît de săritor și mărinimos, ca domnia ta, alături de mine, poate că voi izbuti să ajung la capătul „Căii Robilor".

— Vom izbuti, prieten drag, și vom admira împreună, mîntuiți de robie, așa cum mi-ai făgăduit, comorile de artă din Constantinopol.

— Da, așa vom face... zise Sarchiz, după care tusea îi sugrumă glasul.

După un timp, arhitectul, toropit de fierbințeli, adormi. Maria însă, frămîntată de griji și temeri, nu închise ochii decît abia în zori.

În ziua de 30 Cireșar convoiul a ajuns în Stara Zagora, oraș mare și cu locuitori prietenoși. Lumea ieșise pe uliță și privea robii frățește. După ce cerși fără sfială hrană și fructe pentru bietul Sarchiz, Maria încercă lovitura cea mare și de mult plănuită. Văzînd o femeie care privea galeș spre frumosul oștean român și încurajată de succesul ei fizic, îi strigă cu glas rugător : „Kinina, prosim, Kinina, prosim" !

Femeiușca păru că șovăie, sau nu înțelege, și Maria, după ce își dezveli, printr-un zîmbet trist, dinții săi de ivoriu, privind țintă spre femeie, spuse din nou „Kinina, prosim" și arătînd spre sine, zise : „Bolnoi, Bolnoi". După care Maria își spuse, fluturînd un zîmbet trist pe buze : „Asta miroase a prefăcătorie, dar nu-mi pasă".

Apoi privi și zîmbi din nou stăruitor spre femeie, care trecu de partea frumosului oștean și îi făcu semn să aștepte.

După vreun sfert de ceas, tînăra femeie se reîntoarse în fugă și aruncă un pachețel învelit într-o pînză albă spre Maria. Aceasta îl prinse din zbor, mulțumind cu zîmbete și cu bezele. Desfăcîndu-l, găsi o bucată destul de mare de scoarță de Cinchona, formă sub care se vindea în spițerii, în acele vremuri, chinina. Maria răsuflă ușurată și îi spuse lui Sarchiz.

— Sîntem mîntuiți ! Ai scăpat de aprindere de plămîni, dragul meu prieten.

— Cum să-ți mulțumesc ? o întrebă Sarchiz, cu priviri pline de recunoștință.

— Luînd o bucată şi mestecînd-o, deşi este cumplit de amară.

— 'Ţeles, căpitane ! zise arhitectul zîmbind fericit. Dă-o încoace, s-o rod toată noaptea.

— Aşa să faci, dar din ceas în ceas.

În curînd convoiul făcu popas de noapte la celălalt capăt al oraşului, pe un maidan, unde oamenii primiră apă şi galeţi, de care nimeni nu se atinse, căci primiseră în mahalaua bulgaro-grecească hrană şi fructe cu îndestulare. Cei doi prieteni se culcară din nou lipiţi unul de altul şi Maria putu simţi cum spatele lui Sarchiz frige din ce în ce mai puţin. A doua zi, Maria îi puse mîna pe frunte şi simţi că fierbinţeala îi scăzuse mult.

Convoiul porni din nou la drum şi după patru zile, timp în care Sarchiz se îndrăvenise, dar în care, din nefericire, robii salutaseră de vreo douăzeci de ori pierderea unor tovarăşi de suferinţă, a ajuns în oraşul Adrianopole, aşezat la întîlnirea Mariţei cu Tundja. Arhitectul era vesel şi vioi şi fredona un cîntec armenesc, cu tînguiri prelungi şi melodioase, urmate apoi de fraze muzicale colorate şi zglobii, spre bucuria nestăpînită a Mariei. Nopţile erau călduroase, căci se aflau cu vreo cinci poştii mai spre miazăzi decît Valea Trandafirilor, aşa că cei doi prieteni au dormit duşi pînă în zori.

S-au apropiat de marginea marelui şi străvechiului oraş şi, pe drum, Sarchiz i-a spus Mariei :

— În 1360 oraşul a fost cucerit de turci, botezat cu numele de Edirne şi declarat capitală a imperiului otoman.

— Unde avuseseră pînă atunci turcii capitala ?

— La Brusa, în Asia Mică.

— După cît ştiu eu, prima capitală a imperiului turc a fost Konya, în Asia Mică, băgă de seamă Maria.

— Asta se referă la capitala imperiului turc întemeiat de dinastia seldjiukidă, care a fost primul imperiu creat de turci, în jurul anului 1000. Dar Konya a fost cea de a doua capitală şi ultima a turcilor seldjiukizi.

Imperiul turc de astăzi a fost creat în jurul anului 1300 de către dinastia Osman, sau Othman, după ortografia arabă, ori Otoman, după cum i-au spus europenii. De aici cuvintele „imperiu otoman" şi „turci otomani", folosite de europeni, şi cuvîntul „osmanli" folosit de turci, care

înseamnă „poporul lui Osman" precum și cuvîntul „turci osmanlîi" spre deosebire de „turcii seldjiukizi" aparținînd primului imperiu turc, imperiul seldjiukid.

— V-aș ruga să-mi spuneți cîte ceva despre turcii otomani, interveni Maria.

— Cu plăcere. În 1300 Osman s-a declarat *padișah*, adică sultan și, după ce mai smulse o sumă de ținuturi de la imperiul bizantin la începutul veacului XIV turcii otomani se așezară temeinic într-o mare parte a Asiei Mici, creînd imperiul otoman. De aici, turcii osmanlîi vor porni curînd la noi cuceriri și, de-a lungul a două veacuri și jumătate, vor crea, aproape fără nici un fel de poticnire, cel mai mare imperiu cu care a avut de-a face direct Europa, imperiul otoman.

— Mai mare chiar și decît imperiul roman, ținu Maria să sublinieze.

— Așa este. Astăzi imperiul otoman cuprinde : întreaga Asie Mică, Georgia, Azerbagian, Libia, Siria, Arabia, Meka, Yemenul, Mosul, Egiptul, Tripolitania, Tunisul, Algeria, Adrianopole, Bulgaria, Grecia, Serbia, Bosnia, Budapesta și cea mai mare parte din Ungaria, avînd ca țări autonome dar tributare, Muntenia, Moldova, Ardealul și Raguza.

— Iată uriașul împotriva căruia Mihai-Vodă, Sigismund Bathory și Aron Vodă au avut neasemuitul curaj de a se răscula și a-i da lovituri atît de năucitoare, încît l-au împins în mormînt, acum o jumătate de an, pe tiranul din fruntea lui, Murad al III-lea, ținu Maria să spună.

— Da, ai dreptate. Să vorbesc mai departe despre imperiul otoman. Lui Osman i-au urmat un șir de sultani mai puțin însemnați, pînă cînd în 1383 veni pe tron sultanul Baiazid I, care își dovedi marile sale calități de strateg, învingînd într-o uriașă bătălie, la Cosovo, coaliția formată din Serbia, Bosnia, Albania și Ungaria, ceea ce i-a adus supranumele de *Ylderim*, adică „Fulgerul".

După treisprezece ani de la urcarea sa pe tron, Baiazid bătu la Nicopole, în 1396, armatele unite ale Sîrbilor, Ungurilor și Cruciaților, spre spaima Bizanțului și a curților europene. Împăratul Ion Paleologul îi cumpără pacea plătind un tribut anual de 10 000 de galbeni și acordînd dreptul turcilor de a avea în Constantinopol o mos-

chee și un cadiat. Restul Europei aștepta cu inima purice ca „Fulgerul" să izbească Italia și Roma, așa cum făgăduise după moartea tatălui său. Dar norocul fu de partea papei și a italienilor, cînd tătarii, sub porunca marelui strateg care a fost Tamerlan sau Timur-Lenk, au atacat imperiul otoman și, într-o crîncenă bătălie, lîngă Angora, l-a înfrînt, la 1402, pe Baiazid și l-a luat prizonier.

În 1451, veni pe tron un sultan cam de aceeași statură cu Baiazid, anume Mahomed II, care, la 29 mai 1453, zi nenorocită pentru imperiul bizantin, a cucerit, după un asediu de neuitat, Constantinopolul și și-a luat numele de *Fatih* — adică *Cuceritorul.*

Au urmat o sumă de sultani prea puțin destoinici, pînă cînd, în 1520, a venit pe tron cel mai mare dintre padișahii imperiului otoman, Soliman I, cunoscut în istorie sub numele de *Soliman-Magnificul.*

A domnit aproape o jumătate de veac și a dus puterea otomană la culmile ei cele mai înalte, dovedindu-se unul dintre cei mai strălucițI monarhi din istorie. A fost, așa cum au recunoscut chiar adversarii săi, un om înzestrat cu toate harurile : poet, muzician, strateg, legiuitor și neîntrecut organizator. Geniul său atît de felurit, izbînzile lui militare, măreția curții sale împărătești, strălucitele monumente de artă ce le-a înălțat i-au adus din partea contemporanilor săi europeni supranumele de „Magnificul" ; turcii s-au mulțumit să-l numească *Kanunî* — „Legiuitorul".

— Supușii săi s-au arătat mai modești, bagă de seamă Maria.

— Deși nu exagerau, cancelariile europene îl numeau „Magnificul" și spre a se pune bine cu el, căci ajunsese pînă sub zidurile Vienei, spuse arhitectul. Îndată ce s-a urcat pe tron, Soliman I a alipit în 1521 Belgradul, apoi în 1526 a cucerit regatul ungar și Budapesta, după bătălia de la Mohacs, iar în 1529 a atacat Viena, pe care însă n-a putut-o cuceri. Din Europa și-a îndreptat oștile spre Asia, unde a anexat Irakul și Bagdadul, iar prin pirații săi Onuci și Barbaros, a cucerit Algeria, Tunisia și Tripolitania.

— Se pare că de la Soliman Magnificul s-a inspirat, în zilele noastre, un alt mare suveran, regina Elisabeta I

a Marii Britanii, cînd l-a făcut amiral şi l-a pus în fruntea flotei engleze pe piratul Drake, îşi dădu cu părerea Maria.

— Tot ce se poate. La marile sale haruri amintite mai înainte, Soliman a adăugat şi pe acele de iscusit diplomat. Printre altele, el s-a aliat cu Franţa regelui Francis I, împotriva unui alt mare monarh contemporan cu el, Carol Quintul. Trebuie spus că, în afară de calităţile sale proprii, el a ştiut să folosească şi pe acelea ale altora, înconjurîndu-se cu viziri, paşi, amirali şi alţi dregători înzestraţi, precum şi cu artişti, arhitecţi, poeţi şi muzicieni, plini de har.

— La bărbaţi s-a priceput foarte bine Soliman Magnificul, dar la femei, nu prea, spuse Maria zîmbind.

— Ştiu la ce te referi, la nefericita lui patimă pentru fosta fată de popă ucrainean, sclava Roxalana, care a devenit faimoasa sultană Hurrem.

— Da, la asta mă refer. După cum ştii, Roxalana, care era de o frumuseţe răpitoare, folosind marea ei influenţă asupra lui Soliman şi a curţii sale, l-a convins pe sultan, prin tot felul de intrigi şi mărturii mincinoase, că fiul său Mustafa, făcut cu o altă soţie, care făgăduia să devină un conducător de aceeaşi statură cu taică-său, ar urmări să-l răstoarne, nemaiavînd răbdare să aştepte pîn ce tatăl său îşi va da obştescul sfîrşit. Mustafa a fost executat, urmaş al lui Soliman, în locul celui sacrificat, a fost, este uşor de ghicit, fiul Roxalanei, care s-a urcat pe tron îndată după moartea lui Soliman, în 1566, şi care şi-a atras din partea turcilor, nu de pomană, porecla de *Mest*, adică „Beţivul".

— Aşa este. Aşa se scrie uneori istoria.

În 1579, se urcă pe tron Murad III, care se retrase în umbra haremului, unde se simţea mult mai bine decît pe cîmpul de luptă. Începînd din acea epocă, din a doua jumătate a veacului nostru, imperiul otoman bate pasul pe loc. Războiul cu Austria şi răscoala Munteniei, Moldovei şi a Ardealului i-au tulburat sultanului liniştea haremului, iar loviturile din toamna şi din iarna trecută, date de domnul vostru Mihai-vodă, i-au scurtat zilele şi l-au băgat în mormînt astă-iarnă, cînd s-a urcat la domnie fiul său Mahomed III, care se pare că o să calce pe urmele tatălui său, adică o să ia calea haremului.

— După cum știți, felul tainic cum a venit Mahomed III în fruntea imperiului otoman, prin vrerea și manevrele sultanei Agripina Baffa, a nemulțumit profund pe ieniceri, cari s-au răsculat, și dacă vicleana venețiană Baffa nu le-ar fi dat aur cu lopata, fiul ei ar fi fost răsturnat de pe tron.

— Asta este un semn rău pentru soarta imperiului otoman. Dacă ienicerimea, oastea cea mai aleasă și cea mai disciplinată a turcilor, căreia i se datorează, în primul rînd, gloria și măreția imperiului otoman, s-a răsculat și s-a amestecat direct în treburile de stat, asta înseamnă declinul armatei turcești și începutul sfîrșitului imperiului otoman, trase încheierea arhitectul.

— Așa se pare, i se alătură Maria. Totul este să știm cît timp ne desparte de prăbușirea puterii militare turcești și de urmarea ei firească, destrămarea imperiului otoman.

— Deocamdată așa ceva este cu neputință de prezis.

Discuția încetă, căci convoiul de robi se puse în mișcare, trecu podul peste Tundja și se apropie agale de străvechiul oraș zidit de împăratul Adrian. În curînd au ajuns la porțile cetății.

— Vom avea de văzut în acest oraș ceva mai acătării? întrebă Maria.

— Și încă cum ! Vei vedea aici capodopera artei turce, cel mai izbutit monument de artă otomană, opera genialului arhitect turc Sinan.

— E rudă cu Sinan-pașa ?

— Nici pomeneală. A trăit în altă epocă. Ca și genialul său confrate creștin, Michelangelo, a trăit mult. A lucrat sub patru sultani : Selim I, Soliman Magnificul, Selim II și Murad III, din care o jumătate de secol sub Soliman Magnificul.

— Au fost doi magnifici contemporani, zise Maria zîmbind.

— Da, au fost două genii greu de depășit ale imperiului otoman și au trăit cea mai mare parte a vieții lor împreună. În timpul vieții lui, Sinan a construit peste o sută de moschei și nenumărate monumente civile. În fruntea tuturor este moscheia Selimiye, din acest oraș, înălțată în cinstea sultanului Selim II.

— Acum că ne apropiem de capodopera artei otomane vă rog să-mi spuneți cîteva cuvinte despre această artă, zise Maria.

— Am s-o fac cu plăcere și atît cît ne va îngădui timpul. Arta turcă, la fel ca și celelalte arte islamice, este pătrunsă de spiritul nomad, al stepei, al deșertului. Acest spirit nomad îi aduce două particularități : Prima dintre ele este simțămîntul infinitului, comun la toți nomazii, care se arată prin dragostea pentru spațiile imense, nesfîrșite și descoperite. (Exemplul oferit de curțile splendide ale moscheilor și de decorațiile cari scapă privirii, de felul arabescurilor.) A doua particularitate a artei popoarelor nomade este caracterul ei „compozit", ca să mă slujesc de un cuvînt folosit în meșteșugul meu, adică amestecat cu formele și tradițiile împrumutate de nomazii respectivi de la alte popoare și civilizații cu care au venit în contact, în trecere sau cucerindu-le. În cazul turcilor, aceștia au parcurs victorioși, de-a lungul a cîtorva veacuri, țări cu o tradiție artistică dezvoltată, ca Persia, Arabia, Anatolia, Egiptul, Imperiul Bizantin, de unde au împrumutat decorația persană și arabă și arhitectura bizantină. Asta nu înseamnă că arta turcească este o simplă copie a arhitecturii bizantine și a ornamentației persane și arabe. La baza ei stă spiritul turc, care este stăpînit de cerințe logice și geometrice, cari au purtat pe arhitecții turci la un soi de construcții puternic centrate, unde spațiul este limitat în lungime și în lățime prin patratul zidurilor, iar în înălțime, prin cupolă, și unde totul este solid și unitar, logic construit, echilibrat și sobru, cu o siluetă zveltă și grațioasă, care este scoasă în evidență și mai mult prin contrastul dintre linia robustă a arhitecturii moscheii și minaretele înalte și zvelte. Aceasta face ca moscheile turcești, la baza cărora stă spiritul geometric, logic și sobru turc, să apară ca un modest cub, deasupra căruia se înalță o largă cupolă, flancată de minarete, alcătuind o construcție centrată, echilibrată, zveltă și unitară prin liniile arhitecturii exterioare, care se înfățișează ca un ansamblu clar și finit, fruct al unității și simplicității ce stau la temelia arhitecturii turce.

După ce au trecut printre prăvăliile de lux ale orașului, sub privirile nepăsătoare ale bogaților negustători și

ale muşteriilor lor, robii au ajuns în apropierea unei ziditi de o armonioasă măreţie, eleganţă şi logică constructivă, înconjurată de o curte mare, un portic alcătuit din coloane antice, din materiale, ordine şi dimensiuni felurite — străjuită de patru minarete canelate şi foarte înalte. Zidurile în formă de octogon, înalte şi suple, susţineau o cupolă imensă, neobişnuit de înaltă, cu un nesfîrşit număr de vitralii, ca şi pereţii exteriori, prevăzuţi cu o întreagă reţea de ferestre dispuse în chip armonios.

— Este moscheia cu 999 de ferestre, care are una din cele mai înalte cupole din împărăţia semilunei ; este cu trei picioare mai înaltă decît cupola bazilicii Sfînta Sofia din Constantinopol — începu arhitectul lămuririle. Din punct de vedere arhitectonic este o construcţie cu plan octogonal, cu o cupolă tangentă la un pătrat, susţinută de patru enorme coloane de porfir şi echilibrată, la colţuri, prin exedre. Minaretele au 200 picioare înălţime. Porticul din curte este făcut din coloane care au aparţinut cîndva unor edificii romane.

— Turcii din epoca marilor lor cuceriri s-au dovedit a fi împătimiţi colecţionari de obiecte de artă, băgă de seamă Maria, cu înţepătură în glas.

— Ca toţi cuceritorii, zise Sarchiz. La vremea lor, nici romanii n-au fost mai breji, ci au şterpelit de la grecii antici nu numai templele lor, dar pînă şi mitologia elenă, cu întreg tribul ei de zei, botezîndu-i cu nume neaoş romane. Cel mai mare cuceritor din istorie este cultura, civilizaţia, care cucereşte şi pe cei mai iscusiţi cuceritori.

Trecuseră de mult de capodopera artei turce, dar Maria încă mai întorcea des capul spre a admira neîntrecuta operă a genialului Sinan.

— Aş fi fost tare bucuros să fi putut vedea măcar o clipită înlăuntrul acestui strălucit monument de artă, a cărei parte dinafară este atît de desăvîrşită, zise Maria cu părere de rău. Mai ales că nu sunt femeie, care la islamici este o fiinţă ce — spre deosebire de bărbaţi — nu are voie să calce nici în moschee, nici la Mecca, nici în rai şi nici să învie din morţi, la trîmbiţa îngerului Izrafil, adăugă ea, cu glas de mucalit.

— În schimb femeia musulmană nu-i silită să ţină lungul post al Ramazanului şi nici nu cade, oricîte pă-

cate ar avea, în cele 7 iaduri. Aceasta, deoarece pentru ea nu există nici lumea cealaltă, nici viaţă veşnică... zise arhitectul, cu glas şugubăţ.

Luna lui Cireşar rămăsese în urmă. Mai trecuseră cîteva zile bune de drum aspru şi obositor, îndulcit însă de sporovăiala celor doi prieteni.

— Nu mai avem mult pînă la Constantinopol, unde, te asigur, bunule prieten, vom scăpa de suferinţe şi robie. Exact peste o săptămînă, dacă nu se întîmplă nimic neobişnuit, vom trece uriaşa spărtură făcută de marele zid al Bizanţului la 29 mai 1453 de către năpraznicul tun al lui *Mehmet-Fatih*, făurit de un meşter ardelean, spărtura care se numeşte *Top-Kapî*, adică Poarta Tunului.

— Prin ce oraşe mai acătării mai avem de trecut pînă la porţile Bizanţului ? întreba Maria.

— Pînă la orăşelul Silivri, unde drumul nostru atinge ţărmul Mării de Marmara şi se lipeşte de el pînă la Constantinopol, nu prea mai avem nimic de văzut. Astăzi sîntem în 7 Cuptor, ajungem în tîrgul Babaevski, la 10 Cuptor, poposim în Ciorlu, iar la 11 Cuptor vedem un splendid apus de soare pe mare, în pitorescul orăşel de negustători şi pescari, Silivri.

Lucrurile s-au petrecut chiar aşa cum prevăzuse arhitectul, şi în după-amiaza zilei de 11 Cuptor, după un drum plicticos şi pe arşiţă neîndurătoare, convoiul robilor spînzuraţi de otgoane, năclăiţi în sudoare şi colb, a simţit adierile răcoritoare ale brizei marine, cînd cerul sîngera rănit adînc de asfinţit, înspre tărîmurile străvechii Elade. Vlăguiţi de drum şi de arşiţă şi frînţi de oboseală, robii au dormit somn fără vise pe aşternutul mîngîietor de nisip fin.

A doua zi au pornit spre marea şi străvechea cetate de pe peninsula scăldată de apele Mării de Marmara, ale Cornului de Aur şi ale Bosforului. Drumul ţinea aproape de trîmbele de sineală ale mării, cari păreau şi mai albastre, în contrast cu ţărmul stîncos de un alb sclipitor. Au înnoptat tot pe nisipul unei plăji, în apropiere de un tîrg numit San Stefano, căruia turcii îi spun Yeşilchioi. Sarchiz i-a spus Mariei că acesta este cel din urmă popas în drumul lor spre Constantinopol. În zori au pornit spre capătul „Căii Robilor“ şi pe care arhitectul îl socotea a fi şi capă-

tul robiei lui și al bunului său tovarăș de suferință, călărețul român. Apropiindu-se de vestitul oraș, arhitectul îi spuse Mariei :

— Am să-ți fac un scurt istoric al faimoasei metropole care s-a numit pe rînd, de-a lungul a douăzeci și două de veacuri, Bizanț, Constantinopol și Istanbul.

— Vă ascult cu plăcere.

— Întemeierea Bizanțului, așa cum se întîmplă cu marile cetăți ale antichității, este învăluită în legendă. Se spune că întemeietor ar fi Byzas, un corăbier din Megara, care pornise, pe la jumătatea secolului al VII-lea înainte de Christos, pe urmele lui Iason, care plecase cu argonauții lui, pe apele Pontului Euxin, în Colchida, după lîna de aur. Izvoadele cronicarilor dau anul 658 ca dată a întemeierii Bizanțului de către grecii megarieni, adică cei din orașul Megara, din istmul Corint.

— Orașul care avea să devină, ceva mai tîrziu, vestit prin filosofii săi, în frunte cu Euclid Socraticul, spuse Maria.

— Se povestește că locul pe care avea să fie clădit Bizanțul, adică promontoriul în formă de vîrf de triunghi îndreptat spre Asia, scăldat de apele Mării de Marmara, ale strîmtorii Bosfor și ale golfului Cornul de Aur, a fost arătat de către oracolul lui Apolon, care i-a sfătuit pe megarieni să ridice pe acel istm un oraș întărit în fața țărmului asiatic, de peste Bosfor, din „Țara Orbilor" cum denumise oracolul Calcedonia. Oameni pașnici, pescari și negustori, bizantinii au fost înstăpîniți cînd de greci, cînd de perși. În anul 472 a.ch., atenienii, sub comanda lui Cimon, recuceresc Bizanțul care rămîne atenian pînă în anul 405, după bătălia de la Aaegos Potamos, cînd flota spartană, sub conducerea lui Lysandru, a nimicit flota ateniană și a avut mînă liberă să ocupe Bizanțul. În anul 340 Filip, regele Macedoniei, a început asediul Bizanțului, cu scopul de a-l anexa.

— Acest asediu a fost începutul politicii prădalnice a hrăpărețului și perfidului rege macedonian, care i-a atras cuvinte de aspră înfierare din partea lui Demostene, în vestitele sale „filipice", ținu Maria să sublinieze.

— Da, așa s-au petrecut lucrurile. Discursurile marelui orator și om politic atenian i-au convins pe concetă-

ţenii săi să sară în ajutorul bizantinilor şi să-l silească pe Filip să ridice asediul.

— Se spune că în timpul acelui asediu s-a întîmplat o minune. Într-o noapte întunecoasă, cînd falanga lui Filip se strecura nevăzută spre zidurile cetăţii, s-a ivit deodată o lumină orbitoare pe cer, în formă de semilună, străjile au descoperit duşmanul, alarma a fost dată, iar atacatorii, respinşi. De atunci încolo, bizantinii au trecut pe monedele lor semnul semilunei. Turcii, după cucerirea Constantinopolului, au preluat acest semn şi l-au pus ca emblemă a imperiului otoman.

Arhitectul urmă istorisirea :

— Timp îndelungat după încercările prădalnice ale lui Filip al Macedoniei, cronicele nu mai vorbesc de alte întîmplări ce privesc Bizanţul, afară de nişte atacuri neizbutite ale barbarilor, mai ales ale Goţilor. În vremea războaielor Romei cu unul din duşmanii ei cel mai înverşunat, Mithridate, viteazul rege al Pontului, care a ţinut trei decenii, între anii 90 a.ch. şi 63 a.ch., bizantinii au sprijinit Roma, care, drept recunoştinţă, după înfrîngerea lui Mithridate, a declarat Bizanţul, în chip solemn, oraş liber şi aliat.

— Aceasta nu l-a împiedicat însă, peste un veac, pe împăratul Vespasian, să declare Bizanţul provincie romană, ţinu Maria să spună.

— Vespasian a fost un mare cinic. Cînd fiul său Titus l-a întrebat uimit cum de s-a încumetat să pună impozit pe latrine, el i-a răspuns : „Banii n-au miros !“ De aici proverbul atît de des folosit în vremurile noastre...

— Mai ales la turci, unde se spune că „bacşiş“, cuvînt neaoş turc, este mai puternic chiar şi decît „prea luminatul sultan“.

— Peste vreo trei decenii de la anexarea lui de către Vespasian, urmă arhitectul povestirea, Bizanţul a trecut de partea generalului Pescenius Niger, în lupta pentru putere între acesta şi Septimiu Sever. Dar Septimiu Sever a ieşit învingător. Bizanţul a fost ocupat, oastea ce-l apărase a fost măcelărită şi fortificaţiile distruse. Mai tîrziu Sever s-a mai îmblînzit un pic şi a construit portice monumentale, băi publice şi marele hipodrom, ale cărui temelii se mai văd şi astăzi.

— Septimiu Sever a fost mai mult soldăţoi decît om de stat, spuse Maria.

— Ai dreptate. Epoca de glorie şi strălucire pentru Bizanţ începe în anul 330, odată cu hotărîrea împăratului Constantin cel Mare de a muta capitala imperiului roman la Bizanţ, după ce domnise un sfert de veac la Roma, în vîltoarea luptelor politice lăuntrice şi ale asalturilor barbare din afară. După ce l-a înfrînt în 323, la Adrianopole, pe ultimul său adversar, generalul Licinius, cumnatul său, acesta s-a refugiat în Bizanţ. În anul 330 Constantin asedie cu succes Bizanţul, după lupte înverşunate, şi rămînînd fără adversari şi pe deplin stăpîn pe frînele imperiului, a hotărît mutarea capitalei la Bizanţ. La luarea acestei hotărîri a contribuit şi faptul că aşezarea fostului oraş megarian, într-un loc înconjurat din trei părţi de mare şi aflat mult în afara căilor obişnuite de pătrundere ale barbarilor şi la adăpostul unui fluviu ca Dunărea şi al munţilor Balcani, dublaţi de munţii Rodopi, făceau din Bizanţ o cetate şi o capitală unde se putea domni în linişte.

— Lucru ce a fost dovedit de faptul că această capitală de imperiu a rezistat douăsprezece veacuri de-a rîndul furtunilor istoriei, băgă de seamă Maria.

— Aşa este, i se alătură arhitectul. Ţinînd seama de toate acestea, Constantin cel Mare a hotărît să aşeze noua capitală a imperiului roman, „Noua Romă" cum a numit-o el, în istmul înconjurat de Marea de Marmara, apele Bosforului şi cele ale golfului Cornul de Aur, pe locul vechiului Bizanţ, dar lărgindu-i mult suprafaţa. În ziua de 11 mai a anului 330, el personal, însoţit de un mare alai de dregători şi cetăţeni, a trasat cu lancea cea de a patra latură a oraşului, cea de pe uscat, tăind istmul cu o linie ce începea în capătul de miazănoapte al golfului Cornul de Aur şi mergea pe uscat, spre miazăzi vreo patru mile, pînă la Marea de Marmara. Această latură a oraşului, care a fost împrejmuită cu un zid puternic, mai este şi în zilele noastre în picioare, în cea mai mare parte, în afară de locurile refăcute de urmaşii lui Constantin şi de turci, după cucerirea Bizanţului. Locul zidului acesta lung, înalt şi gros a fost ţăruşat cu lancea, cum am mai spus, de împăratul Constantin, care l-a trasat la 15 stadii, adică la 9 000 de picioare depărtare de vechiul zid al Bizanţului, dublînd

astfel suprafața ocupată de noua capitală a imperiului roman. Îndată după aceasta, Constantin a proclamat „Noua Romă" capitală a imperiului, în cadrul unor mari serbări populare.

— Am citit că aceste serbări, pe jumătate creștine și pe jumătate păgîne, au ținut patruzeci de zile și patruzeci de nopți, spuse Maria.

— Da, așa știu și eu. „Noua Roma" cum o botezase, în 330, Constantin cel Mare, a căpătat mai tîrziu, prin vrerea și recunoștința urmașilor săi, numele de *Constantinopolis*, adică „Orașul lui Constantin". Ea s-a reînnoit și a înflorit mai departe, timp de vreo două veacuri, în vreme ce vechea Roma căzuse sub loviturile ostrogoților. Bizanțul, sau mai bine zis, Constantinopolul, capătă o nouă strălucire sub împăratul Justinian, reîntregitorul imperiului roman, care a domnit între anii 527 și 565, la Constantinopol. Cu ajutorul a doi mari strategi ai săi, generalii Belizar și Narses, el înfrînge pe vandali, ostrogoți, huni și perși și recucerește Italia. El pune capăt luptelor politice din lăuntrul imperiului și asigură o epocă de liniște, avînt economic și înflorire culturală, care a durat aproape o jumătate de secol. Pe timpul lui s-a construit capodopera artei bizantine, bazilica Sfînta Sofia din Constantinopol, pe care sînt sigur că vei avea prilejul s-o vezi și s-o admiri.

— Cred că sînteți prea încrezător în soartă.

— O să vezi în curînd că am dreptate. Între veacul VII și X, Constantinopolul este supus succesiv atacurilor neizbutite ale arabilor și bulgarilor, cele arabe repetîndu-se cel mai des. În anul 1204, Constantinopolul cade în mîinile cavalerilor cruciați și din ceea ce clădise Constantin și Justinian în noua capitală, a rămas foarte puțin după jafurile și distrugerile celor ce-și ziceau „apărătorii crucii". În 1261 s-a restabilit vechea stăpînire grecească în Bizanț, prin revenirea la conducerea imperiului bizantin a unor dinastii grecești, cari n-au putut reface prea mult din fosta capitală a imperiului roman reîntregit. La sfîrșitul secolului XIV, Baiazid a încercuit Constantinopolul, dar a fost îmblînzit de împăratul Manuel Paleologul, cu un tribut anual de 10 000 de galbeni. În 1422 Murad II l-a asediat zadarnic, dar în 1453, Mohamed II Fatih, după un asediu de 40 de zile, l-a cucerit, fiindcă a fost mai ingenios decît

înaintaşii săi osmanlîi : a tîrît pe uscat şi a dus galerele sale din Bosfor, în golful Cornul de Aur, care era închis cu lanţuri, şi, lovind din trei părţi oraşul, l-a cucerit.

Spre asfinţit, au ajuns la vreo milă de capitala imperiului otoman, la marginea căreia se vedeau nişte ziduri roşietice, uriaşe, vestitele ziduri ale Constantinopolului. Cînd au ajuns în apropiere, au văzut o spărtură de vreo treizeci de metri în zid, despre care vorbise Sarchiz.

— Aici a lovit în ziua de 29 mai 1453 uriaşa ghiulea turcească, pe aici a pătruns sultanul Fatih cu ienicerii săi şi aici a murit ultimul împărat Paleolog, încercînd, cu deznădejde, să oprească, împreună cu ostaşii săi, puhoiul de osmanlîi, zise arhitectul. A fost o bătălie pe viaţă şi pe moarte, după care au urmat trei zile de măceluri şi jaf în sărmanul Bizanţ. Apoi, padişahul a pus capăt urgiei, oferind bizantinilor ocrotirea sa şi dreptul de a locui liberi şi a se închina după legea şi credinţa lor, prefăcînd în moschei numai opt din nenumăratele biserici creştine din Constantinopol.

— În fruntea bazilicilor turcite se afla desigur cel mai de preţ monument de artă bizantină, bazilica Sfînta Sofia.

— Firește, era prea frumoasă ca să nu ia ochii turcilor. Dar sultanul Fatih n-a stat cu mîinile în sîn, ci a trecut îndată, folosind arhitecţii turci de la Brussa şi Adrianopole, dar mai cu seamă pe cei creştini din Constantinopol, la un vast program de lucrări publice şi monumente de artă de toate soiurile, cu scopul ca Istanbulul, cum a numit el noua capitală a imperiului otoman, să atingă sau să depăşească măreţia Bizanţului şi a Constantinopolului. Sultanii cari i-au urmat i-au întregit şi i-au îmbogăţit aceste îndrăzneţe şi ambiţioase planuri, aşa cum sînt sigur că vei avea prilejul să vezi, ca om slobod, în curînd.

— Cred că eşti prea avîntat şi prea încrezător în soarta ce ne aşteaptă, dar, oricum, îţi mulţumesc, pentru mărinimoasa dumitale prietenie, spuse Maria privindu-şi cu recunoştinţă tovarăşul de suferinţă, care se străduise să facă mai puţin chinuitoare „Calea Robilor".

XXI

În triumf prin Ţarigrad

Maria şi Sarchiz se aflau împreună într-o cameră a cazărmii ce folosea drept corp de gardă pentru unitatea care asigura paza la principala poartă de intrare şi ieşire din oraş, *Top-Kapî*, adică intrarea prin faimoasa spărtură făcută în zidul Constantinopolului de tunul cel mare în 1453. În chip obişnuit, prinşii ar fi trebuit să fie duşi şi încarceraţi la capătul de miazăzi al zidului, la închisoarea de trist renume Edi-Kule, „Şapte Turnuri" din Istanbul, sau Ţarigrad, cum îi spun românii capitalei împărăţiei turceşti. Prima grijă a lui Sarchiz, care vorbea fără greş o aleasă limbă turcă, a fost să scoată dintr-un buzunar tainic al hainelor sale o mahmudea de aur şi s-o strecoare paznicului cu rugămintea de a fi condus la ofiţerul comandant al gărzii care, mirosind că-i vorba de un bacşiş gras, l-a primit îndată. Din acelaşi buzunar tainic, arhitectul a scos un inel cu o piatră mare de diamant şlefuit, care preţuia cît leafa ofiţerului pe un an întreg, şi l-a rugat să-i dea hîrtie şi pană de scris şi să trimită răvaşul îndată cu un oştean la soţia sa, în Beioglu, cartierul ambasadelor şi al bogătaşilor din Constantinopol. În scrisoare, arhitectul i-a spus soţiei sale să se ducă îndată în audienţă la cadiascherul pentru Evropa al armatei otomane care era prieten al casei şi, fără a face economie de aur şi pietre preţioase, să obţină pe loc eliberarea soţului ei, mai ales că fusese arestat în temeiul unor învinuiri şi mărturii ticluite de un confrate turc de breaslă, în dauna căruia obţinuse construirea unei moschei la Nicopole.

Comandantul gărzii, îmblînzit de bacşişul cel gras primit, şi dîndu-şi seama că are de a face cu un om bogat şi cu prieteni sus-puşi, i-a împlinit îndată rugămintea, făgăduindu-i că a doua zi cînd îi va veni soţia îl va pune pe loc în legătură cu dînsa. Cu acest prilej, i-a spus arhitectului că a doua zi, pe 15 Cuptor, urmează ca prinşii să facă baie şi să se cureţe hainele, deoarece, în ziua următoare, la 16 Cuptor vor avea marea cinste de a trece prin

fața slăvitului sultan. Acest lucru îl poruncise înălțimea sa Sinan-pașa, noul mare vizir numit de prea luminatul padișah, în locul lui Ferhat-pașa, care a primit hatișerif de mazilire.

Cînd s-a întors în camera sa, arhitectul i-a spus Mariei tot ce făcuse în legătură cu eliberarea lui, asigurînd-o că, odată slobod, va obține fără prea mari greutăți eliberarea ei. Cu acest prilej i-a mai spus călărețului român că peste două zile prinșii vor trece prin fața sultanului și că a doua zi vor merge împreună ca, în sfîrșit, să se îmbăieze și să-și cureță hainele. Maria, care primise cu bucurie vestea apropiatei eliberări a arhitectului, cînd a auzit că-i vorba să facă baie și să-și cureță hainele împreună, s-a făcut albă ca varul la față, după care a izbucnit în hohote de plîns. Sarchiz a rămas pur și simplu uluit, neputînd să înțeleagă de ce căpitanul român, în loc să se bucure de ce aude, s-a pierdut cu firea și a început să plîngă ca o muiere, lucru ce i se părea cu totul neașteptat din partea unui oștean atît de tare și stăpîn pe sine, cum se dovedise călărețul valah de-a lungul unei luni de chin și umilință pe „Calea Robilor".

Văzînd că totul e pierdut și că nu mai poate ascunde tovarășului ei de suferință marea ei taină, Maria i-a depănat, printre lacrimi și suspine, trista ei poveste și i-a vorbit despre legămîntul ei față de cei dragi și pierduți pentru totdeauna care o silise să îmbrace straie de oștean și să înșele buna credință a celor cu cari luptase cot la cot și suferise vreme îndelungată. Arhitectul a rămas uimit de ceea ce îi aud urechile dar și plin de admirație față de virtuțile morale, dragostea de țară, hotărîrea, neînfricarea și vitejia tinerei, frumoasei și învățatei amazoane române. El i-a spus că destăinuirile sale uluitoare și vrednice de admirație îi vor da și mai multe puteri să lupte pentru eliberarea ei. Ele vor fi aduse cu ajutorul prietenului său cadiascherul, la cunoștința sultanului care, ca nobil cu educație cavalerească și ca șef militar, prețuiește mult virtuțile ostășești, chiar și cînd este vorba de adversarul de pe cîmpul de luptă. Dîndu-și seama de sfiala ei feciorelnică, arhitectul s-a dus îndată la comandantul gărzii, la care avea acum cale deschisă, și s-a întors cu asigurarea că viteaza oșteancă se va îmbăia și-și va cu-

răţa îmbrăcămintea la adăpost de orice primejdie sau umilire şi că va fi bine şi cuviincios tratată de către paznici, tot timpul cît va sta în corpul de gardă. Apoi s-au culcat liniştiţi, aşteptînd cu nerăbdare să vadă ce le aduce ziua de mîine.

Le-a adus veşti foarte bune : soţia arhitectului s-a întors pe la prînz cu uric de slobozenie pe care comandantul gărzii l-a citit cu vocea tremurîndă, căci purta pecetea omului care, după padişah, avea putere de viaţă şi de moarte în întreaga oaste otomană. Întors în temniţă, arhitectul a îmbrăţişat prietenește şi plin de recunoştinţă pe Maria încredinţînd-o, aşa cum de mult îi făgăduise, că în curînd vor admira împreună, ca oameni liberi, comorile de artă ale Constantinopolului. Spre seară, Maria a primit, printr-o slujnică a arhitectului, un minunat semn de prietenie şi recunoştinţă de la omul căruia îi salvase viaţa : o încinţătoare rochie şi un splendid colier de perle. Darurile erau însoţite de o scrisoare în care arhitectul o ruga din suflet să le poarte a doua zi cînd prinşii vor trece prin faţa sultanului, căci este sigur că prietenul său cadiascherul o va aduce în faţa omului cel mai puternic şi slăvit din împărăţia semilunii.

A doua zi dimineaţa, Maria a stat mult pe gînduri dacă are vreun rost să urmeze sfatul mărinimosului ei prieten, şi, numai într-un tîrziu şi de dragul lui, i-a împlinit rugămintea. Prinşii cari urmau să treacă prin faţa înalţilor dregători ai împărăţiei şi a slăvitului padihaş fuseseră aleşi la porunca lui Sinan-paşa — care îl săpase în taină pe Şarpele Negru — din rîndul oştenilor de rang mare şi al oamenilor de viţă aleasă, spre a-l bucura pe sultan. Între aceşti bărbaţi semeţi, cari păşeau cutezători şi cu fruntea sus prin faţa stăpînilor celui mai mare imperiu strălucea o femeie de o frumuseţe răpitoare, demnă şi neînfricată, care atrăgea privirile tuturor dregătorilor din foişorul aurit. Era mîndra şi viteaza fiică a poporului român, despre ale cărei fapte de arme cadiascherul aflase de la prietenul său arhitectul şi pe cari le adusese la cunoştinţa sultanului şi a înalţilor dregători din jurul lui.

Abia trecuse de foişorul sultanului, că Maria se auzi strigată pe nume de o voce cunoscută. Era Sarchiz, îmbră-

cat în straie strălucitoare, care se apropie de ea și-i spuse cu fața potopită de bucurie :

— Vino cu mine îndată ! Ești chemată la padișah, iar eu am să-ți slujesc drept tălmaci.

Maria șovăi cîteva clipe, dar prietenul ei o imploră din ochi și-i spuse :

— Să nu cumva să te împotrivești dorinței sultânului, căci asta ne poate costa capul pe amîndoi.

— Bine, dacă-i așa, primesc, spuse Maria fără prea mare tragere de inimă.

Cînd Maria se urcă în foișor însoțită de tălmaci și o gardă de doi ofițeri, toată lumea își îndreptă ochii spre tînăra femeie frumoasă ca fecioara din Halimă, care se îndrepta mîndră și cutezătoare, privind înainte fără să-și plece ochii în fața nimănui, nici chiar în fața „Stăpînului Lumii". Cînd ajunse la cîțiva pași de padișah Maria citi, în ochii lui mistuiți de patimi, uimire, extaz și lava fierbinte a dorinții, ceea ce o făcu să-și lase în jos rușinată privirile ei feciorelnice, jurîndu-se în gînd că niciodată nu i se va supune. Apoi, fără a aștepta vreun semn din partea sultanului, se opri ținîndu-și ochii în pămînt, ceea ce o făcea și mai suavă și feciorelnică.

— Cum te cheamă ? o întrebă, cu glas timbrat și prietenos, sultanul, folosind ca tîlmaci pe arhitectul armean.

— Maria Bubtoiana, răspunse Maria, ținîndu-și mai departe ochii în pămînt.

— Spune-mi, ce te-a purtat pe cîmpul de luptă îmbrăcată bărbătește ? Vreo dragoste ascunsă pentru vreun oștean ?

— Nu, majestate. M-am îmbrăcat bărbătește, pentru a putea fi primită la oaste. Nimeni n-a știut pînă acum că nu sînt bărbat.

— Spune adevărul ? îl întrebă sultanul pe marele vizir Sinan-pașa.

— Da, Luminăția Ta. Nimeni n-a știut că este femeie. Nici măcar hotnogul valah care a căzut prizonier odată cu dînsa, și cu care am stat de vorbă chiar eu.

— Ce te-a îndemnat să lupți cu arma în mînă ?, o întrebă Mohamed III pe Maria.

— Legămîntul juruit față de tatăl, sora și fratele meu, uciși în chip mișelesc de dușman.

— Nu ți-a fost teamă să înfrunți pe ostașii cei mai viteji din lume, pe oștenii nebiruitei armii a poporului lui Osman ?

Maria ridică capul din pămînt, îl privi cutezător pe „Stăpînul Lumii", dar nu-i răspunse la întrebare. Deși, într-un fel primise răspunsul, sultanul se prefăcu că nu înțelege, și îl întrebă pe marele vizir :

— Ce știi despre asta, *Cogea*-Sinan ?

— Potrivit cercetărilor mele, Slăvite Padișah, oșteanca s-a purtat cu neînfricare și vitejie pe cîmpul de bătaie, răspunse marele vizir, abia ascunzîndu-și mînia față de chicotele celorlalți dregători, stîrnite de faptul că sultanul se adresase marelui vizir cu porecla de *Cogea-Sinan*, adică „Sinan-Babalicul", ce o căpătase, la 83 de ani, cînd ajunsese, prin tot felul de uneltiri, pentru a patra oară, mare vizir, trimițîndu-l la butuc și secure pe Ferhat-pașa, unul dintre cei mai destoinici și viteji căpitani de oaste ai urdiei otomane, a cărei moarte o plînsese toată ostășimea osmanliie.

— Zici că a fost neînfricată și viteză, Cogea-Sinan ? întrebă din nou sultanul.

— Da, Slăvite Padișah.

Sultanul își îndreptă ochii spre oșteanca valahă și o întrebă sfredelind-o cu privirea :

— Ai ucis vreun turc cu mîna ta ? Dacă da, securea călăului te așteaptă ! Ce ai de spus ?

— Am ucis, în luptă dreaptă, zece, majestate. Dacă n-aș fi căzut prinsă, aș mai fi ucis încă, răspunse Maria fără șovăire, cu glas liniștit și cuviincios.

Ghicind că acesta este răspunsul cel bun, înțeleptul arhitect, armean îl tălmăci pe nerăsuflate.

Se făcu o liniște de mormînt, în vreme ce toți se uitau uimiți la oșteanca valahă. Sultanul o privi lung, apoi își roti privirile în juru-i, bucuros că nimeni, afară de tălmaci, nu i-a oblicit strataghema, după care se adresă, înseninat și zîmbitor, vitezei și fermecătoarei valahe :

— Acum cred tot ce am auzit despre neînfricarea și vitejia ta. O femeie ca tine nu s-a pomenit pînă acuma în nețărmurita mea împărăție. Ești vrednică a trăi !

Apoi se adresă *imbrihorului*, adică maestrului de ceremonii :

— Să fie purtată în triumf, de aici și pînă la Serai, unde va fi dată în seama sultanei-mamă. În piețe și locurile unde se află norod mult, crainicii să vestească și să laude înaltele ei virtuți războinice și faptele ei de arme, spre a sluji drept pildă supușilor mei ! *

Apoi sultanul o privi din nou, îndelung și prietenește pe Maria, care prețuind așa cum se cuvenea purtarea dreaptă și cavalerească a padișahului, i-a mulțumit printr-o reverență plină de politețe.

Însoțită de gardă, de imbrihor și doi crainici, Maria părăsi foișorul, salutînd din cap, cu demnitate, pe ceilalți dregători și coborî, condusă de Sarchiz care o privea beat de fericire. Imbrihorul făcu semn unui subaș de ieniceri, care i se alătură grupului său cu întreaga unitate, avînd în frunte trei dairale. Apoi intrară în strada principală și porniră pe drumul cel larg și podit cu lespezi albe de piatră ce venea de la Poarta Adrianopole și străbătea întreg Stanbulul, pînă în capătul dinspre Bosfor al peninsulei unde era *Seraiul*, palatul de reședință al sultanilor otomani. În vreme ce cortegiul triumfal se mișca în sunetele dairalelor, Sarchiz începu să-i descrie pe scurt magnificul oraș care slujise, pe rînd, de-a lungul a douăsprezece veacuri, drept capitală pentru trei imperii, unul mai strălucit decît altul :

— Constantinopolul, sau Istanbulul, cum îi spun turcii, are trei părți deosebite, începu arhitectul. Prima este istmul dintre Marea de Marmara și golful Cornul de Aur, adică vechiul loc al Constantinopolului construit de Constantin cel Mare, care este partea evropeană a capitalei imperiului otoman, și pe care turcii o numesc *Stanbul*. Aici se află palatul sultanilor otomani, reședința Divanului — a cancelariei imperiale turce, și locuințele dregătorilor civili și ale șefilor militari ai armatei otomane. De asemenea, în Stanbul mai locuiesc și își au sediul *mufti*-ii, șefii religioși musulmani, al căror cap este însuși sultanul, care este califul întregului Islam, al tuturor credincioșilor musulmani.

* Dialogul Mohamed III-Maria Butoiana corespunde în întregime realității și a fost relatat de către reputați istorici europeni (n.a.).

— Asta înseamnă că sultanul este nu numai capul armatei şi al imperiului otoman, ci şi un fel de patriarh, sau un fel de papă al Islamului, băgă de seamă Maria.

— Cam aşa ceva.

— Care este cea de a doua din cele trei părţi ale Istanbulului ?

— A doua parte, tot evropeană, a Istanbulului, este cea de vizavi de Stanbul, cea de pe malul de miazănoapte al golfului Cornul de Aur. Ea reprezintă partea creştină a capitalei imperiului otoman. Este alcătuită din reunirea a două cartiere creştine, *Pera*, sau *Beioglu*, cum îi zic turcii, şi *Galata*, cari sînt în acelaşi timp şi cartiere ale ambasadelor străine, un fel de „villa franca" a capitalei imperiului otoman. În golful Cornul de Aur se află principalul port al Istanbulului, deşi se mai găsesc schele şi pe malul de apus al Bosforului şi pe latura peninsulei şi a oraşului Stanbul udat de apa Mării de Marmara.

— Care-i cea de a treia parte ?

— A treia parte a capitalei imperiului otoman se află peste strîmtoarea Bosfor, în Asia, la răsărit şi peste drum de peninsula Bizanţului sau a Stanbulului. Ea se numeşte *Scutari*, este locuită în cea mai mare parte de turci, de osmanlii habotnici, şi constituie partea asiatică a capitalei împărăţiei turceşti. Trebuie să adaug că toate trei oraşe, cari împreună formează Istanbulul, sînt aşezate pe coasta a numeroase dealuri, ceea ce le dă, mai ales noaptea, o înfăţişare feerică. Aici, în Stanbul, unde ne aflăm acuma, sînt şapte coline, ceea ce l-a făcut, pe vremuri, pe împăratul Constantin, prin asemuire, să boteze oraşul înălţat aici cu numele de „Noua Romă".

Dar iată că alaiul nostru s-a oprit, pentru ca dreptcredincioşii să afle despre vitejia „ghiaurei" Maria Putoiana.

— Of, nu-mi mai stîlci numele de familie.

— Iartă-mă, nu cunosc prea bine latura sonoră a limbii române ! Dar, ia spune, cum de ai izbutit să dobori atîta turcime în lupte nenumărate şi îndelungate, fără să ţi se clintească vreun fir de păr din cap ?

— Am învăţat de la dascălii mei o meşteşugită tăiere cu sabia.

Şi Maria îi vorbi despre lovitura cea de taină cu spata, adăugînd că şi norocul a avut un cuvînt de spus în izbînzile sale.

Au pornit mai departe pe drumul spre Serai şi, după vreun sfert de milă, arhitectul i-a arătat pe stînga, sus, la vreo zece stînjeni depărtare, atîrnată deasupra unei străzi paralele cu a lor, un jghiab uriaş, sprijinit pe picioare de zid înalte, şi i-a spus Mariei :

— Sînt rămăşiţele apeductului construit de împăratul roman Valens, care aducea apă dulce din afara cetăţii. Acum se foloseşte numai apeductul lui Justinian, aflat la vreo milă de noi, spre miazăzi.

— Este vrednică de admirat grija romanilor pentru ordine şi curăţenie, spuse Maria.

— Şi turcii sînt un popor cu simţul ordinei şi al curăţeniei, dar în vremea lui Murad III — mulieraticul, gospodărirea Stanbulului a fost neglijată în folosul haremului, din care răposatul sultan nu ieşea cu anii.

Mai merseră încă vreo trei sferturi de milă, o cotiră spre stînga după care alaiul se opri într-o piaţă mare şi frumoasă, în mijlocul căreia se înalţă o moschee suplă şi elegantă, cu o mare cupolă centrală şi patru semi-cupole principale, fiecare dintre semi-cupole sprijinindu-se pe cîte trei semi-cupole mai mici, ceea ce da, în ansamblu, impresia unei suspensii de mare lejeritate. Curtea avea un portic sprijinit pe coloane de granit şi marmoră alternativ roşie şi albă. Avea două minarete cu feţe plane, ornate în relief şi cu balcoane cu galerii sculptate.

— Este moscheia *Sehzade*, capodopera arhitectului Sinan, despre care ţi-am mai vorbit la Adrianopole.

Maria privi dincolo de moschee, pe strada cealaltă şi zise :

— Văd că exact în aceste locuri se sfîrşesc ruinele apeductului lui Valens.

— Aşa este. De fapt el mergea mult spre inima Constantinopolului, dar l-au distrus cutremurele şi nepăsarea oamenilor.

După ce crainicii şi-au făcut datorinţa, lăudînd pe viteaza valahă, alaiul a pornit mai departe, spre Serai. Peste cîtva timp, Maria văzu departe, spre miazănoapte, înălţîndu-se o uriaşă ciupercă. Arhitectul i-a spus că e vorba

de *Turnul Galata*, din cartierul cu același nume de dincolo de golful Cornul de Aur. A fost zidit de genovezi, în secolul XIV, are o înălțime de 120 picioare și, ținînd seama de culmea pe care este construit, se află la 450 de picioare deasupra mării, îngăduind ca din vîrful lui să poți vedea toate cele trei părți ale Istanbulului, Bosforul și Marea de Marmara pînă la orizont. Turnul poate fi văzut din orice punct al Istanbulului.

După asta, arhitectul i-a arătat cu mîna, peste case, pe stînga, înspre Cornul de Aur, la vreo jumătate de leghe depărtare, așezată pe o colină înaltă, care domina orașul, o construcție imensă, a cărei armonioasă și mîndră siluetă, vădită și mai mult de cele patru minarete înalte și suple, da întregului ansamblu arhitectonic un aer de măreție și grație.

— Este vestita moschee *Suleimaniye*, a lui Soliman Magnificul, pe care poeții turci o numesc „Splendoarea și Bucuria". Este cea mai frumoasă, somptuoasă și mai bine situată din Stanbul, operă — se putea altfel ? — a genialului Sinan. A fost construită între 1550 și 1566, cu materiale luate de la bazilica Sfînta Eufemia din Calcedonia. Are o curte dreptunghiulară, podită cu marmură albă, avînd în mijloc o fîntînă de spălare rituală, adăpostită de o cupolă și înconjurată de un portic de 24 coloane de marmoră albă, alternate cu marmoră roză. La fiecare colț al curții are cîte un minaret. În lăuntrul ei, moscheia are o cupolă de 183 picioare înălțime și 78 picioare diametru, mai înaltă dĕci cu 18 picioare decît Sfînta Sofia, dar mai îngustă, ceea ce o face mai puțin echilibrată, de fapt, mai îndrăzneață. Cupola se sprijină pe patru careuri masive, între cari se înalță, la fiecare colț, cîte două coloane enorme de profir de cîte 12 picioare grosime la bază, înalte de 60 picioare, aduse din templul din Efes.

Alaiul a mai mers vreo jumătate de milă și a ajuns într-o piață mare, aflată pe o colină, în mijlocul căreia se găsea o moschee cu două minarete, cu o curte cu portic din marmoră albă și roză, o fîntînă octogonală de marmoră și un mare număr de porumbei în jurul ei și în întreaga curte.

— Este moscheia sultanului Baiazid, „Moscheia Porumbeilor" cum i se mai spune, explică Sarchiz, în vreme ce crainicii îşi făceau strigările.

— Drept să-ţi spun, am văzut atîtea moschei astăzi, încît am înţeles destul arta otomană, ca să nu mai fie nevoie de osteneala domniei tale, zise Maria zîmbind.

Maria privi îndelung splendidul monument de artă ce domina golful Cornul de Aur şi da strălucire întregei capitale a imperiului otoman, după care spuse :

— Este o înfăptuire la fel de magnifică precum a fost ctitorul ei.

Au mai mers vreo milă, cînd drumul începu să urce lin pe colină unde, la o încrucişare de străzi, se înălţa o coloană înaltă şi groasă de porfir verde, încinsă în şase locuri cu nişte cercuri de bronz ornamentat. Fiind înaltă şi aşezată pe un loc dominant, coloana se vedea din depărtare.

— Este *Coloana lui Constantin cel Mare*. A fost adusă din Roma pentru a sta în mijlocul forum-ului ce se găsea pe această colină. În vîrful ei se afla statuia lui Apolo, dar avînd capul împăratului Constantin, spre a face din statuie un simbol al reunirii creştinismului cu păginismul, împăratul fiind la început păgîn şi trecînd mai tîrziu la creştinism şi declarînd religia creştină religie de stat.

— Unde este statuia ? întrebă Maria.

— A fost trăznită în vremea împăratului Alexis Comnenul, cînd a căzut şi s-a sfărîmat o parte din ea.

Au mai urcat puţin colina şi au dat de o piaţă mare, dreptunghiulară, în mijlocul căreia se aflau două obeliscuri înalte şi, între ele, o coloană de piatră.

— Ne aflăm în piaţa *At Meidani* — „Piaţa Calului", pe locul hipodromului construit de împăratul roman, după ce distrusese cetatea Bizanţului, în urma unei răscoale a locuitorilor ei, apăsaţi fără milă de crudul Severus, lucru despre care ţi-am mai vorbit. Hipodromul a fost construit după modelul lui „Circus Maximus" din Roma şi era folosit pentru alergări cu carele romane şi pentru lupte între gladiatori, ori între lei sau tigri şi gladiatori.

După ce crainicii şi-au făcut strigările, vestind mulţimii faptele de arme ale tinerei şi vitezei valahe, Maria şi

arhitectul s-au îndreptat spre o piață din fața Seraiului, Piața Sfinta Sofia, pe a cărei latură dinspre miazănoapte se înalță, strălucitoare și semeață, capodopera artei bizantine, bazilica *Sfînta Sofia*, străjuită de patru minarete, construită de sultanul Fatih, curînd după cucerirea Constantinopolului și botezată *Aya Sofia Geami*.

— Cînd a fost construită ?

— A fost zidită de către împăratul Justinian, între 537—548, pe locul bazilicii *Aghia Sofia* — „Înțelepciunea Divină" înălțată de împăratul Constantin în anul 325 și distrusă prin două incendii, în anii 415 și 532. Împăratul Justinian a purces la construirea noii bazilici cu ambiția mărturisită de a făuri „cel mai magnific monument din cîte s-au văzut de la Facerea Lumii încoace". Pentru aceasta, a văduvit cele mai vestite temple, din Roma și Egiptul de curînd recucerite de armata sa, precum și alte temple din vechea Grecie și Asia Mică, luînd tot ce aveau mai frumos în ele.

— A făcut o adevărată prădăciune de obiecte de artă, băgă de seamă Maria.

— Ca toți cuceritorii.

— Cine sînt arhitecții cari au construit Sfînta Sofia ?

— Doi arhitecți greci : Anthemius din Trales și Isidor din Milet, însă se pretinde că împăratul Justinian ar fi primit planul de construcție de la un înger, împreună cu fondurile necesare lucrării. Bazilica a fost zidită pe o uriașă platformă de mortar, groasă de 24 picioare care a devenit tare ca fierul. Au lucrat zilnic cîte 10 000 de lucrători conduși de 100 de meșteri zidari. Împăratul supraveghea în fiece clipă lucrările și răsplătea pe cei vrednici. Zidurile bazilicii sînt de cărămidă întărite prin stîlpi de piatră legați între ei prin bare de fier și prin plăci de marmoră în interior.

— Toate astea au făcut ca bazilica să rămînă în picioare și neclintită mai bine de o mie de ani, cu toate cutremurele destul de dese și de puternice de pe aceste meleaguri, zise Maria.

— Așa este. Din punct de vedere arhitectonic, Sfînta Sofia este o construcție cu trei nave, despărțite între ele prin două etaje de arcade. Imensa ei cupolă, care inva-

dează întregul spațiu al navei principale, este așezată în așa fel încît să se respecte principiul fundamental al arhitecturii bizantine, acela al stabilității prin echilibrul împingerilor, ceea ce face netrebuincioasă proptirea prin contraforturi, folosită de arhitectura gotică. Această cupolă are o înălțime de 165 de picioare și o lărgime de 93 picioare și se sprijină, prin intermediul a patru arce și patru pandantive, pe patru coloane imense și se echilibrează, adică se anulează împingerile, prin două semi-cupole mai puțin înalte decît cupola, însă de aceeași lărgime cu ea, semicupole cari, la rîndul lor, sînt sprijinite fiecare prin două semi-cupole mai mici, dispuse în exedru. Această savantă etajare a cupolei și semicupolelor dă impresia unei uimitoare lejerități a cupolei centrale.

Pentru a încheia, ca arhitect care am văzut multe și strălucite opere de artă, am curajul să afirm că magnificul monument de artă ce-l avem în față reprezintă apogeul geniului constructiv bizantin și o realizare unică în istoria artelor.

— Să pornim, căci crainicii și-au sfîrșit treaba de mult, propuse Maria, la care mulțimile priveau cu uimire.

Părăsiră piața, înaintară în fruntea alaiului și urcară dealul pînă în fața zidului ce împrejmuia Seraiul, aflat pe partea cea mai înaltă și mai întinsă a vechei Acropole Bizantine, construit de Mahomed II Fatih și mult dezvoltat și îmbogățit de către Soliman Magnificul. Înainte de a ajunge la intrarea în Serai, arhitectul îi spuse Mariei :

— Privește spre stînga, în vale. Acolo se ridică clădirile marelui vizirat, supranumite „Sublima Poartă" sau „Înalta Poartă" cum i se spune, în lumea cancelariilor evropene, cancelariei otomane.

Apoi alaiul s-a oprit într-o mică piață din spatele Sfintei Sofii, în mijlocul căreia se afla o fîntînă țișnitoare, după care urma intrarea în palatul sultanilor otomani, o poartă înaltă din marmoră albă și neagră, cu două coloane verzi prinse în zid. Deasupra porții, pe o placă de marmoră neagră, era o inscripție cu litere arabe aurite. De amîndouă părțile ale porții erau cîte o firidă în care erau bătute niște piroane. Apoi garda de onoare salută și se retrase. Sarchiz zise :

— Sîntem în faţa intrării principale în Serai, *Bab Hümayun* — „Poarta Augustă", prin care intră numai sultanul. Ţie ţi se face marea cinste de a intra prin poarta „Stăpînului Lumii", ceea ce este un semn bun.

— Pentru mine binele a încetat de mult să mai existe, zise Maria, privindu-şi, cu nesfîrşită tristeţe în ochi, prietenul.

— De aici ne despărţim şi nu ne vom mai vedea niciodată, spuse arhitectul cu vocea sugrumată de emoţie. Odată intrată în harem, rupi orice legătură cu lumea din afara seraiului. Nu vei fi văzută decît de sultan, de *Validé* — mama sultanului, de unele din tovarăşele tale de robie aurită, de eunuci graşi şi cu glasuri de scapeţi şi de pitici desgustători şi cu voci piţigăiate...

— ...Ce sînt piroanele acelea mari bătute în peretele firidei ? îl întrerupse Maria, pentru a schimba vorba.

— De ele sînt atîrnate capetele vizirilor şi paşilor descăpăţînaţi la porunca padişahului, atunci cînd se mînie pe ei.

Maria îşi întoarse capul cu desgust de la poartă şi zise:

— Uf, în ce lume de iad intru ! Adio prieten bun !...

— Adio, draga mea Maria ! N-am să te uit niciodată ! îi răspunse fostul tovarăş de robie, privind-o îndelung, întristat că purtarea în triumf a nefericitei sale prietene, prin capitala imperiului otoman, şi preţuirea de care se bucură ea din partea „Stăpînului Lumii" nu aveau nici o valoare pentru sărmana fată cu inima cernită şi că ea nu va putea fi niciodată fericită. Se despărţiră amîndoi cu faţa potopită de lacrimi.

XXII

Sindrofia

Era o minunată zi de septembrie. Din balconul „chioşcului", al apartamentului ei, Maria admira, în acelaşi timp, apele albastre ale Mării de Marmara, cele

verzui ale Bosforului şi cele de ametist ale Cornului de Aur şi urmărea nesfîrşitul carusel al corăbiilor ce veneau sau ieşeau din port sau din strîmtoare. Avea o vilă luxoasă, aşezată în mijlocul nesfîrşitei grădini în terase a seraiului, umbrită de chiparoşi şi platani uriaşi şi înmiresmată de minunatul covor de crini, regina nopţii, bujori, crizanteme şi gladiole şi de tufişurile de trandafiri şi de magnolii. Apartamentul făcea parte din cele hărăzite favoritelor tînărului sultan, din rîndul cărora el urma să-şi aleagă, după placul inimii dar şi după discretele aluzii ale sultanei-mame, cele patru soţii legiuite „Kadîn", îngăduite de Coran. Vila avea un salon mare, cu mobilă de mahon, lampioane sclipitoare şi taburete şi măsuţe scunde, un iatac cochet cu mobilă din lemn de trandafir şi cu oglinzi din cristal de Murano, o sală de baie cu bazin de marmoră, căptuşit cu plăci de sidef pe dinăuntru şi un dormitor cu pat cu baldachin.

Trecuseră trei luni de cînd se afla în robia aurită a haremului sultanului, timp în care, sub privegherea sultanei-mamă, *validé,* şi cu ajutorul unor dăscăliţe vîrstnice, învăţase limba turcă, rînduielile de curte ale nobilimii otomane, muzica şi dansul oriental. Mama sultanului, veneţiana Agripina Baffa, o femeie fără vîrstă şi încă frumoasă, stăpîna de fapt a celor cîteva sute de femei din harem, o îndrăgise mult pe tînăra şi melancolica româncă, gingaşă şi cu chip de madonă, cu care se înţelegea foarte bine în limba latină, grai cu care orice fiică de nobil veneţian face cunoştinţă încă din fragedă copilărie. Peste asta, veneţiana care, ca şi Maria, înţelegea şi gusta prea puţin farmecele muzicii orientale, cînta, împreună cu ea şi oarecum în taină, muzică evropenească cu ghitara, spineta sau cu vocea. Sultana-mamă acorda tinerii româncе o afecţiune şi o proteguire sporite şi pentru faptul că citise în ochii fiului ei marea pasiune ce-i stîrnise fermecătoarea românсă şi rezerva politicoasă pe care aceasta o avea faţă de tînărul şi frumosul sultan.

Maria se odihnea şi se gîndea la toate acestea, după ce făcuse toate pregătirile pentru a primi, la o mică sindrofie, cîteva prietene, aflate şi ele în rîndul favoritelor sultanului.

După o vreme se auziră voci vesele și pași pe aleile grădinii. Maria intră în salon unde o așteptau două roabe chemate să servească invitatele cu cofeturi și răcoritoare făcute din zeamă de portocale, lămîi și rodii. Vorbiră vreo jumătate de oră despre una și alta, mai cu seamă de micile cancanuri ale haremului, pe cari Maria le asculta absentă, după care tinerele femei, îmbrăcate, ca și Maria, în veșminte de cadînă, din mătase fină se înfruptară din bunătățile servite în tăvițe de argint aurit și în pahare de cristal.

Una dintre invitate, durdulie și pofticioasă, pe nume Bedrie, se adresă Mariei, după ce făcuse prăpăd în tăviţele cu cofeturi :

— Ce bine-i la tine, cinstită gazdă. Ai niște prăjituri... Se cunoaște că divinul nostru stăpîn revarsă din plin mila sa asupră-ți. Lucruri atît de bune mie nu-mi mai trimite de mult, deși, înainte de sosirea ta, mă copleșea cu tot felul de bunătăți.

— Cum o să-ți mai trimită, dacă te îndopi toată ziua, o repezi o cadînă, pe nume Atena, pe turcoaică. Ai ajuns cît o geamandură. Cum vrei să te placă ?

— Mă îndop tocmai fiindcă nu mă mai place, răspunse cu glas acru Bedrie. Înainte de a mă părăsi, îmi păzeam bine trupușorul. Acum nu mai am ce pierde. Asta, mulțumită Marici...

— Nu fi supărată pe mine, Bedrie, zise Maria tristă și absentă. Știi prea bine că eu aș fi cea dintîi care aș fi fericită dacă padișahul s-ar reîntoarce la tine. Știi doară că nu-mi place și că nu-i nimic între noi.

— Tocmai asta îl atîță cel mai tare. Pînă acum nici o o femeie și nici o fecioară nu s-a putut împotrivi acestui zeu neînchipuit de frumos, zise Bedrie închizînd ochii, în extaz.

Apoi neconsolata turcoaică se adresă cu glas țepos Atenei :

— Frumoasă grecoaică, știu că-ți plac mult stihurile. Ia, fă bine și ne recită ceva !

— Acuma nu mă atrage așa ceva... spuse Atena, cu alintare în glas.

— Hai, nu te mai fandosi, o îndemnă o cadînă pe nume Giovanella.

— Da, da, te rog și eu, stărui și Bedrie. Recită-ne ceva.

— Bine, am să recit... consimți Atena, după cîteva clipe de gîndire. Am să vă recit *Gelozie*, tradusă de mine în turcește, ca să treacă timpul. Cred că este de Anacreon, deși metrul îl indică pe Ovidiu.

— Tu, cu sînge elin, ai fi bucuroasă să fie Anacreon, pe cînd eu și Maria, cu sînge latin, am prefera să fie de Ovidiu, zise surîzînd Giovanella.

— Oricine ar fi autorul poezia îmi place mult, atît din cauza conținutului plin de aluzii fine erotice, cît și din pricina formei, a metrului, agitat și armonios, în același timp. Eu obișnuiesc să recit poezia cu o ușoară scandare, sugerată de metrul ovidian al versurilor :

Iubito, tu minți, minți întruna,
Hai : spune s-audă și luna,
Căci ea te cunoaște mai bine :
Înșeli somnul numai cu mine,
Fugind din brațele sale
Aici pe covor de petale ?

Atena făcu o pauză, după care întrebă :

— Ei, ce ziceți ?

Maria se ridică și spuse :

— Vă rog să mă iertați. Mă duc să mă schimb, căci în curînd va veni padișahul. Mă întorc îndată.

— Bine du-te, spuse Atena. După ce Maria intră în iatac, Atena recită strofa a doua :

Înfrunți numai în brațele mele
Sub bolta-ncrustată cu stele,
Primejdii îmbietoare,
Furtuni liniștitoare
Străfulgerări minunate
Și-nfrigurări înfocate ?

— „Furtuni liniștitoare", „înfrigurări înfocate" ! Ce frumos ! zise Giovanella. Și ce tulburător !

— Da, foarte tulburător, pe muche de cuțit, chiar, i se alătură Atena. Și sună atît de trist pentru un sărman trib de femei, neveste la un singur bărbat. Strofa ultimă este și mai tulburătoare. Iat-o :

Te-ncearcă numai cu mine
Fioruri dulci, divine,
Torturi fermecătoare,
Chinuri alinătoare,
Suspine de fericire
Şi lacrimi fierbinţi de iubire ?

— Ce-o mai fi şi astea : „torturi fermecătoare", „chinuri alinătoare" ?, se alintă Giovanella, prefăcîndu-se că nu înţelege. Zău, dacă pricep ceva : o tortură care te farmecă şi un chin care te alină !...

— Nici „suspinele de fericire" nu le înţelegi ? întrebă Atena cu glas de mucalită.

— Nici, răspunse Giovanella, luînd o înfăţişare comic de nevinovată. Cum să plîngi, cum să suspini cînd eşti fericită ?

— Se mai întîmplă uneori şi dintr-astea... reflectă cu glas amar Bedrie. E drept că pe acilea, pe la căşile noastre, se întîmplă cam rar aşa ceva...

— Ceea ce îmi palce mai mult la aceste stihuri nu este tîlcul lor tulburător, ci alcătuirea lor, spuse Atena. Un încîntător joc de paradoxe, o adevărată dantelărie de paradoxe, pe cît de stranii, pe atît de adevărate.

Bedrie privi acru spre cele două nostime ingenue şi le spuse cu o voce veninoasă :

— Lăsaţi jocul de-a mironosiţele la o parte. Mai bine lămuriţi-mi şi mie trebuşoara asta : de ce prea frumoasa noastră gazdă este atît de tristă şi de cernită ? Nu cumva şi-a cernit sufletul şi veşmintele pentru că asta o face şi mai seducătoare ?

— Rea mai eşti, turcoaico, o repezi Giovanella mîniată. Cum poţi fi atît de nedreaptă cu Maria, gazda noastră atît de primitoare, tovarăşa noastră de robie atît de bună şi săritoare ?

— Eu nu mă socotesc roabă, răspunse cu glas ţepos, Bedrie. Eu sînt soţia legiuită a Padişahului.

— Toate se cheamă că sîntem nevestele lui, zise Atena. Cîteva sute de femei nefericite, smulse cu anasîna de lîngă părinţii şi logodnicii lor, închise în nişte colivii de aur, cu tinereţea şi viaţa lor înmormîntată pe veci, sîntem socotite nevestele unui singur om.

— Da, dar acest „singur om" este împăratul cel mai puternic şi vestit, stăpînul lumii, nu numai stăpînul nostru, un stăpîn frumos, tînăr, nobil şi mărinimos, ţinu Bedrie să sublinieze.

— Asta nu ne încălzeşte cu nimic, spuse Giovanella. Oricît ar fi el de tînăr, puternic, frumos şi mărinimos, este unul singur la cîteva sute de „neveste". Un cocoş la cîteva sute de găini nu-şi va ferici niciodată poiata, oricît ar fi el de grozav !

Bedrie privi înfuriată spre prietenele sale şi zise :

— Nu înţeleg cum de puteţi lua în rîs un om ca divinul nostru stăpîn, care trebuie iubit de toate femeile din lume? Şi, în primul rînd, n-o pot înţelege pe Maria : de ce îl face să sufere ?

— Ar trebui să-ţi pară bine că-l face să sufere pe omul care s-a lepădat de tine, spuse Atena.

— Îl iubesc atît de mult încît nu vreau să-l văd suferind măcar o singură clipă. Maria nici nu-l ia pentru sine, nici nu-l lasă alteia.

— N-ai dreptate cîtuşi de puţin, se împotrivi Atena. Maria ar fi bucuroasă s-o lase în pace padişahul. În inima ei nu mai este loc pentru nici un bărbat din lume. Inima îi este zdrobită, sufletul ei este pustiit.

— Oricum ar fi inima şi sufletul ei, ar trebui să se poarte mai bine cu nobilul nostru stăpîn, şi să nu-l mai facă să sufere. Padişahul a fost nespus de mărinimos cu ea. Cînd a auzit chiar din gura ei că i-a măcelărit o puzderie de oşteni, în loc s-o spînzure, a poruncit să fie purtată cu cinste mare în tot Istanbulul, iar crudele ei fapte să fie proslăvite.

— Faptele ei n-au fost crude, ci fapte de arme, o contrazise Giovanella pe Bedrie. Sultanul a poruncit să fie lăudată în faţa norodului ca să audă şi ienicerii săi, cari, în vremea din urmă, se ţin mai mult de răzvrătiri pentru simbrii tot mai mari, în loc să se bată pe cîmpul de luptă.

— Bineînţeles, nu trebuie să se mire nimeni că padişahul s-a purtat aşa cu Maria, adăugă Atena. Ca nobil şi ca oştean, el nu poate să nu preţuiască neînfricarea în luptă şi vitejia.

— Mai ales că viteazul oştean valah s-a dovedit a fi femeie, lucru de neînchipuit la voi la islamici, unde femei-

le-s cu vălul pe faţă şi nici nu îndrăznesc măcar să gîndească că ar putea să umble cu faţa descoperită, darmite să se războiască cu sabia în mînă cu bărbaţii, ţinu să spună Giovanella.

— Unde mai pui că sultanul a văzut cu ochii lui că această vitează femeie este o fată de o rară frumuseţe, adăugă Atena.

— Hei, ce ştiţi voi, turcii, ce-i în sufletul ei, interveni Giovanella.

Bedrie privi cu răutate la prietenele ei care o încolţiseră şi spuse cu mînie în glas :

— Ce ştim noi turcii ? Ştim că e ghiaură şi ne urăşte pe noi dreptcredincioşii, şi cel mai mult pe stăpînul nostru, pe divinul nostru Padişah.

— Şi de ce nu l-ar urî ? se întrebă Giovanella. Oare nu sultanul i-a ucis tatăl, sora, fratele şi iubitul, încercînd să-i cotropească ţara ?

— Asta n-a făcut-o Padişahul, ci alţii, îşi apăra Bedrie idolul.

— N-a făcut-o el, dar au făcut-o ai lui, o încolţi din nou Giovanella. Cine i-a cotropit ţara şi i-a ucis pe cei dragi, dacă nu oştile padişahului, din porunca şi spre folosul padişahului ?

— Şi nu tot el este vinovat de nefericirea noastră ? se întrebă Atena. Oare nu oamenii lui m-au smuls tîlhăreşte de lîngă mamă şi tată, fată crudă de şaisprezece ani, pentru a mă aduce aici, pradă proaspătă pentru „sublimul stăpîn al lumii ?"

— Sînteţi prea aspre, vorbi Bedrie cu convingere. Padişahul e bun şi nobil. Vizirii, paşii şi beii lui sînt răi, cruzi şi lacomi...

Bedrie îşi înghiţi cuvintele şi privi cu nedumerire şi nelinişte spre Maria, care tocmai ieşise din iatacul ei şi se îndrepta spre prietenele sale, îmbrăcată în uniformă de căpitan valah.

— Ce mai oştean frumos şi voinic, o întîmpină Atena, cu glas glumeţ. Bine ai venit, căpitane ! Cu ce vînt pe aici? Nu cumva ţi s-a făcut milă de noi, cele şapte sute de femei ale stăpînului lumii ?

— Vai ce falnic și *războinic* arăți astăzi, spuse Bedrie, apăsînd pe cuvîntul „războinic". Așa-l primești pe Padișah, ca un oștean gata de luptă ? De ce te-ai înarmat ?

— Unei fecioare ca ea nu-i strică să poarte jungher și sabie, cînd trebuie să primească un musafir pofticios cum este „divinul" tău padișah, glumi Atena.

— ...Mai ales cînd fecioara vrea să scape mereu cu fața curată, adăugă Giovanella.

— Astea sînt vorbe de ocară, strigă indignată Bedrie. Padișahul este un domn, un nobil adevărat, îl știu eu bine: n-ar încerca pentru nimic în lume să supună o femeie cu sila. Un zeu seducător ca el este deprins ca femeile să i se supună singure, să-i cadă la picioare.

— Nu mai spune !, făcu Atena ţuguindu-și buzele.

— Bedrie are dreptate, interveni Maria. Sultanul este un nobil adevărat, și silnicia față de femeie îi este cu totul străină. Eu m-am îmbrăcat oștean nu pentru a mă apăra împotriva lui, ci pentru că așa eram îmbrăcată cînd am căzut prinsă, iar padișahul nu m-a văzut niciodată cum arătam ca oștean. Căci padișahul prețuiește în mine, mai întîi de toate, însușirile mele de oștean. Tocmai din pricina faptelor mele de arme sultanul mi-a făcut cinstea de a fi adusă în fața sa și a fi lăudată.

— Bine-ai făcut că te-ai îmbrăcat așa, zise Giovanella. La urma-urmei nu strică să-i amintești din cînd în cînd, în chip diplomaticesc, că între voi nu poate exista altă legătură decît legătura dintre doi oșteni.

— Totdeauna îl primești pe Padișah îmbrăcată ca acuma ? o întrebă Bedrie pe Maria, după ce o măsurase din cap pînă în picioare și se frămîntase neliniștită pe taburet.

— Destul de rar, și numai atunci cînd cred că ar fi bine să-și aducă aminte că sînt, în primul rînd, oștean.

— Astăzi ai alte gînduri, zise Bedrie sfredelind-o cu privirea. Văd în ochii tăi sclipiri ciudate și citesc în ei o hotărîre neobișnuită. Spune-mi deschis : de ce te-ai înarmat ?

— Ți-am răspuns limpede la ce m-ai întrebat, așa că n-am ce să mai adaug, zise Maria cu hotărîre în glas.

— Povestea mi se pare cam încurcată, zise Bedrie continuînd s-o sfredelească pe Maria cu privirile.

— Ce-ți trece prin cap, Bedrie ?, strigă Giovanella mînioasă. Eu înțeleg că-l iubești ca o nebună pe sultan, dar asta nu-ți dă dreptul să arunci asupra Mariei învinuiri ce i-ar putea aduce șireangul de mătase al muților.

— Știu eu ce știu, spuse Bedrie scrîșnind din dinți. Ochii nu mă mint și inima nu mă înșeală.

Apoi către Maria :

— Dacă ți-ai pus în gînd să te răzbuni pe slăvitul meu stăpîn, chibzuiește bine înainte de a o face ! Nu-i vorba să te gîndești la mine, la inima mea, ci la tine, la pielea ta. Vei fi ucisă în cele mai groaznice chinuri, de vei încerca să-i faci vreun rău.

— Nu sînt supărată pe tine că-mi vorbești în chipul ăsta, Bedrie, zise Maria, abia stăpînindu-se. Îl iubești atît de mult pe sultan, încît te temi în fiece clipă să nu-l pierzi și bănuiești de aceea pe toată lumea. Te rog însă să știi că eu nu-ți doresc altceva decît ca privirile sultanului să se întoarcă asupră-ți. În ce mă privește, voi face totul ca aceasta să se întîmple.

În clipa aceea intră în salon un eunuc care se apropie plin de respect de Maria și îi șopti ceva la ureche.

Maria se adresă către invitatele ei și le spuse cu părere de rău in glas :

— În cîteva clipe, sultanul e aici. Vă mulțumesc pentru cinstea și plăcerea ce mi-ați făcut-o.

Fistîcite de apropiata sosire a Padișahului, prietenele Mariei plecară în grabă, aproape fără să-și ia rămas bun.

XXIII

Înfruntarea cea mare

Rămasă singură, în așteptarea sultanului, Maria își ridică ochii spre cer și, împreunîndu-și mîinile, zise : „O, Doamne, iartă-mi fapta ce urmează a o face ! Ea este cerută de sfînta dreptate. Ea este strigată de sîngele tatălui meu, al surorii mele, al fratelui meu, al iubitului meu. Ea este strigată de neamul meu, de suferințele poporului

meu cotropit, jăcuit şi împilat. Ceea ce fac este lucru drept !"

Apoi începu să se plimbe neliniştită, pînă cînd intră sultanul, care făcu o plecăciune cavalerească în faţa Mariei şi zise cu voce caldă şi privind-o cu ochi arzători :

— Stăpîna gîndurilor mele, de multe ori m-am jurat să nu-ţi mai tulbur liniştea, iar paşii mei să nu-ţi mai scuture trandafirii cuibului tău atît de drag mie. Cu toate acestea, eu mi-am călcat mereu jurămîntul, căci nobila ta fiinţă, chipul tău dumnezeiesc mă urmăresc la tot pasul, ca o remuşcare. Primeşte, zeiţă, şi în seara asta, în micul tău paradis, numai pentru cîteva clipe, pe nefericitul tău rob!

— O, mărite Padişah, stăpîn al lumii, al nenumăratelor noroade şi al neînsemnatelor fiinţe ce sîntem noi soaţele tale, zise Maria, înclinîndu-se în faţa sultanului cu respect şi împrumutîndu-i jocul său ceremonios. De ce îmi ceri mie încuviinţarea de a te primi ? Nu eşti tu oare stăpînitorul unic al acestor sacre locuri din spatele „Porţii Fericirii", al cărei prag nimeni nu-l poate trece afară de tine?

— Fecioară cu faţa de nenufar, zînă cu trup tulburător ca o ispită, oricît de puternic şi de slăvit ar fi cineva, se simte rob neputincios în faţa frumuseţii şi farmecului tău de negrăit.

Maria îşi urmă, ca şi în alte dăţi, strateghia respingerii învăluite în cuvinte curtenitoare :

— Neasemuita mărinimie a slăvitului meu stăpîn mă copleşeşte cu laude şi cuvinte alese, tot aşa precum mă copleşeşte cu daruri nepreţuite. Însă eu, bunul meu stăpîn, nu sînt, cîtuşi de puţin, vrednică de toate astea.

— Poate că *eu* nu sînt vrednic de neasemuitul tău farmec de fecioară.

— Sînt doar o rodie necoaptă din grădina plină de atîtea fructe minunate, îşi repetă Maria, ca şi pînă atunci, împotrivirea. Eu sînt doar un fruct crud şi amar, care nu este vrednic ca ochii Măriei Tale să se oprească asupra lui.

— Ba dimpotrivă, eşti un fruct minunat, fără seamăn pe lume, ale cărui miresme m-au îmbătat, m-au ameţit, m-au fermecat.

— Mă preţuieşti prea mult, iar eu pot să-ţi dau prea puţin, stăpîne.

— Nu-ţi cer decît să-mi redai liniştea, tihna, fericirea.

— Mărite stăpîne, eu nu sînt decît o biată roabă în puterea și în vrerea ta. Poruncește, și...

— Nu, o întrerupse sultanul. Să nu-mi vorbești de poruncă. Inimii nu i se poate porunci, iar eu nu voi gusta niciodată din fructul amar și grețos al silniciei.

— Vrea să-mi spună mai limpede, luminatul meu stăpîn, ce-mi cere ?

— Vreau să mă privești altfel decît pe un stăpîn. Vreau să mă privești ca pe viitorul tău soț.

— Au nu sînt ca și alte femei, de aici, soția măriei tale ?

— Ești, dar numai cu numele. De fapt ești doar logodnica mea. Eu vreau însă să fii soția mea, întîia dintre soțiile mele. Eu vreau să fii mama aceluia care va lua din mîna mea sceptrul împărăției.

Maria simți cum un fior de dezgust și împotrivire îi străbate trupul și se strădui din răsputeri să se mențină pe făgașul bunei cuviințe și al curteniei. De aceea, la propunerea sultanului atît de fățișă îi răspunse cu prefăcută umilință :

— O, stăpîne mărinimos, este o cinste nemăsurată, care mă copleșește și de care mă simt nevrednică.

— Ba, dimpotrivă, ești singura de aici care-i vrednică de acest lucru. Aducîndu-mi pe lume pe moștenitorul tronului, sînt sigur că tu vei aduce pe lume un prinț nu numai frumos și sănătos, ci și, mai ales, un prinț viteaz și înțelept, vrednic de a lua în mîinile sale soarta Islamului. O femeie atît de înțeleaptă și viteză ca tine nu poate da naștere decît unui urmaș asemenea ei.

— Măria ta, ești atît de viteaz și înțelept, încît poți avea cu orice femeie un urmaș vrednic de tine.

Sultanul, intrigat de dîrza împotrivire a tinerii valahe, îi cercetă îndelung fața și privirea, după care spuse :

— Bag de seamă că este ceva care te ține departe de mine. Judecînd după tristețea ta neschimbată, inima ta trebuie să fie încremenită într-o mare și nesfîrșită durere. Dacă lucrurile stau așa, spune-mi. Nu voi precupeți nimic pentru a te ajuta.

— Nu mă poți ajuta cu nimic, măria ta, răspunse Maria cu răceală din ce în ce mai mare în glas și în priviri.

— De ce ?, întrebă sultanul mirat.

— Pentru că e vorba de morți ce nu pot fi înviați.
— Cine sînt ei?
— Tatăl, sora, fratele meu, iubitul meu...
— O, cumplită nenorocire, o întrerupse sultanul. Cine-i nelegiuitul care ți-a pricinuit această nesfîrșită durere ?
— Mai bine să nu-ți spun, măria ta.
— Spune-mi, și-l voi arde de viu ! Cine-i ucigașul ?
— Măria ta însuți !, răspunse Maria răspicat, hotărîtă să dezlănțuie lupta.
— Ai înnebunit ?!, întrebă sultanul, urlînd ca scos din minți. Eu, ucigaș ? Eu ți-am ucis părintele, sora, fratele și iubitul ?
— Cine a poruncit ca oștile turcești și tătărești să ne cotropească țara ?
— Eu, sultanul Mahomed al III-lea, capul tuturor oștilor otomane.
— De ce ai făcut asta ?
— Voi de ce v-ați răzvrătit ?
— De dragul libertății.
— Un popor mic ca al vostru nu poate trăi decît sub aripa noastră ocrotitoare, a unui mare imperiu, cum este imperiul lui Osman.
— Nu ai dreptul să vorbești în numele poporului lui Osman.
— Dar în numele cui ?
— În numele tău și al tagmei tale de tirani lacomi și sîngeroși, însetați de putere, bogăție și slavă, cari nu se dau înapoi de la nimic pentru a le obține, pentru cari nu există nimic sfînt : nici dragoste de părinți, nici iubire de frate, soră, prieteni și de semenii săi din seminția omenească.

Sultanul o asculta uimit pe ființa aceea neobrăzată și nerecunoscătoare, pe care în loc s-o dea pe mîna gîdelui, o plimbase în triumf prin „Capitala Lumii" și parcă o putere nevăzută îl silea să nu-i curme vorbirea și, odată cu ea, viața.

Într-un tîrziu îi strigă :

— Ți-ai pierdut mințile, nefericito !

Maria își scoase sabia din teacă și îi strigă sultanului privindu-l cu dispreț :

— De mult aşteptam să mă răfuiesc cu tine, capul împărăţiei robiei.

— Eşti nebună ?!, strigă sultanul fără să încerce a face vreun gest de apărare.

— A sosit ceasul socotelilor ! zise Maria cu năduf în glas.

— Ai căpitat ? Aruncă spada.

— Îţi trăieşti ultimele clipe.

— Vrei să mă ucizi mişeleşte ?

— Asta nu. Te voi ucide în luptă dreaptă, căci te-ai purtat demn cu mine.

Zicînd acestea, Maria se aplecă, scoase de sub o sofa o sabie şi i-o aruncă sultanului strigîndu-i :

— Acum apără-te.

— Nu, nu vreau să mă bat cu o muiere.

— Ia sabia, altminteri te străpung.

— Nu, nu mă bat cu tine.

— Trebuie ! Între noi nu poate fi vreodată împăcare: mi-ai cotropit ţara, mi-ai ucis pe cei dragi. Te urăsc! Te urăsc de moarte ! Ucigaşule ! Călăule !

Jignit de moarte, sultanul se aplecă, ridică sabia şi se repezi nebun de furie spre Maria, strigînd :

— Bine, tu ai voit-o !

— Da... am voit-o !... Mai mult... decît orice pe lume, răspunse Maria în timp ce para loviturile deslănţuite ale sultanului.

Acesta spuse după cîteva încrucişări de sabie :

— N-am să te ucid... Am să te rănesc numai... Ca să-ţi treacă nebunia...

Vorbe la cari Maria răspunse :

— Ba eu am să te ucid... Ca să-ţi plătesc fărdelegile... Ca să scap lumea de un gîde.

Apoi Maria porni într-un atac hotărîtor, strigînd :

— Mori, călăule.

Nu mai avu prilejul să lovească, fiindcă năvăliră trei eunuci, iar unul dintre ei îi împlîntă, pe la spate, jungherul, înainte ca ea să-l străpungă pe sultan care scăpase sabia jos, avînd încheietura mîinii tăiată.

Viteaza oşteancă română se prăbuşi într-o baltă de sînge şoptind : „..m-aţi ucis... tîlhăreşte". După care vocea i se stinse, iar ochii i se închiseră pentru totdeauna.

Marele nostru patriot și istoric Nicolae Bălcescu a scris rînduri osebit de temeinic documentate și pline de îndreptățită admirație despre Maria Butoiana, rînduri care se sfîrșesc astfel :

„...Într-aceşti robi erau mulţi oameni însemnaţi şi de cinste, din care unii fură osîndiţi la galere, alţii traşi în ţeapă.

Între dînşii se descoperi o femeie în haine bărbăteşti. Era o jună fată numită Maria Butoiana. Istoricii nu spun nimic despre naţionalitatea ei ; numele însă o dovedeşte a fi română. Împinsă, după spusa unora, de dorinţa d-a-şi răzbuna familia măcelărită de turci, iar după a altora, de mărimea curagiului său şi de sfînta dorinţă d-a se lupta cu duşmanul legii, ea se bătuse multă vreme ca soldat. Turcii o întrebară dacă n-a luat haina bărbătească ca să ascunză vro dragoste cu vrunul din ostaşi. L-acestea ea răspunse cu o minunată neînspăimîntare că ea îşi schimbase portul ca să poată a-i vătăma în război, iar că pîn-atunci nici un om nu-i bănuise sexul. Aceasta o mărturisiră şi toţi soţii ei, adăogînd că în toate întîlnirile cu turcii ea dedese foarte frumoase probe de curagiu.

Aflînd sultanul de această eroină, trimise de o aduse înainte-i şi o întrebă de a ucis vreun turc, la care întrebare ea răspunse cu semeţie că s-a purtat cît a putut mai cu curăgiu, necruţînd nici un duşman şi ucigînd vro 10 cu mîna ei. Sultanul mirîndu-se mult de virtutea acestei fete generoase, puse de o plimbă în triumf pe uliţele Constantinopolului, arătînd-o poporului ca o minune..."

CUPRINS

I	Cuibul de vultur	5
II	Viaţa în cetate	12
III	Solia cea de taină	25
IV	Răzvrătirea Mariei	34
V	Vulturul	53
VI	Năvrapii	65
VII	Spre împlinirea legămîntului	80
VIII	*Naturam expelles furca...*	88
IX	Suflet de soră	93
X	Vai vouă, despoţi !	104
XI	Moarte năvrapilor !	110
XII	Caznele întrebărilor	136
XIII	Suflet de mamă	145
XIV	Urmaşii lui Gengis-Han	150
XV	Doi satrapi mai puţin	164
XVI	În adîncul Balcanilor	174
XVII	Numai mamă să nu fii !	180
XVIII	Norocul lui Susai	187
XIX	Luntrele blestemate	198
XX	Calea Robilor	204
XXI	În triumf prin Ţarigrad	229
XXII	Sindrofia	241
XXIII	Înfruntarea cea mare	249

Redactor : P. RĂILEANU
Tehnoredactor : M. NICOLAE

Bun de tipar : 22.05.1989. Apărut 1989.
Coli tipar : 16. B 10289.

Comanda nr. 90 110
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1. București,
Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ

ISBN 973-32-0049-2

Lei 10